ګوندې بيابه

ښې ورځې راشي

(ناول)

ليکوال: دودیال

انځورګران: مرتضی پردیس ،ح.ا. ارباب او دودیال

۱۴۰۲

(۱)

دغو ورځو کې د صدارت له څلورلارې تر طُره بازخان څلورلارې، له شابوجان کوڅې بیا د نوي بنار د پارک تر شاوخوا د توریستانو او هیپیانو شمېر ډېر کم شوی و. د انتیک پلورونکو، پُستکارت پلورونکو او پوستین پلورونکو بازار بیخي سوړ شوی و. کابل ته د پخوا په پرتله توریستان لږ راتلل، خو بهرني خبریالان ډېر شوي وو. مازیګر مازیګر به د "مُرغفروشي" کوڅه کې د شېرآغا د شېدو پلورلو هټۍ کې لکه د پخوا په شان هغه ځوانان را ټولېدل چې ورزشي کلبونو کې به یې د مازیګرني تکړښت یوه ګړۍ وخت پای ته رسیدلی و، خو هغه د پخوا په شان خوشحالي، خنداوې او ټوکې- ټکالي یې نه وې.

کله به چې شېرآغا له خپلې اوږې سپین نوجن څېړنې د هټۍ پر میزونو باندې تېر کړ، نو چا به د شیدو او چا به له شیدو سره د سیلو د خوندور روټ فرمایش ورکاو، یونیم به شیدو کې د یوې هګۍ د اچولو غږ هم وکړ. دا وخت به د دوی ترمنځ ورو ورو سیاسی بحثونه شروع شول. هر یوه به خپله شاوخوا سترګو لاندې وڅارله او ورو ورو به یې په نویو حالاتو او بدلونو اندېښنه ښودله. یوه به په خبرو خبرو کې د شپږم نمبر فرمان او اووم نمبر فرمان او بل به د (شاګردوفادار) تبی هم ور وکړ او بیا به په خندا شول.

سم له مابنام سره به شېرآقا ټول غابونه او پیالې ومینځلې او دشپې تر نهو بجو به یې هټۍ وتړله او خپل کورته به روان شو. له اتو- نهو میاشتوراهیسې چې دپسرلي یوه باراني ورځ کې دکابل په خونړي ارګ کې وینې وبهېدې او نظام بدل شو، له هغه راهیسې د شپې ګرځېدنې بندیزونه لګول شوي وو، نو ځکه به شېرآقا مخکې دشپې له لسو بجو هټۍ تړله. نور نو هغه وختونه تېر وو چې تر نیمې شپې به بازار پرانیستی و. نن مابنام یې هم د هټۍ ور بند کړ، په کولپ یې د ډاډه کیدو په خاطر یوځل بیا زور وکړ، ښه کلک و. لاس یې د دُعا په دود پرمخ راکښه او په بیړه د ده افغانان په لوري روان شو.

دتل په شان لومړی شاه محمود خان واټ ته ووت او له هغه ځایه د صدارت د څلورلارې په لوري ور کوږ شو. مخامخ د آسمایی دغره د لمن د کورونو ژیړرنګه څراغونه ځلېدل. د آسمایي د غره لمن کې د بنار اصلي- پخواني، خو بېوزله خلک اوسېدل. دوی زیاتره کسبه کاران او هټیوال یا د بنوونځیو بنوونکي او د اداراتو ټیټ رتبه مامورین وو. شېرآقا به په وړوکي پنډوکي کې د کېک او روټ هغه خټرکي او بڅرکي تړلي وو چې ټوله ورځ به له مشتریانو څخه دمیزونو پرسر پاتی و. ده به هره شپه دغه پنډوکی کورته وړ او بچي به یې ورته خوشحاله وو. ګړندي ګامونه یې اوچتول، پخوا وخت وریاد شو چې دشپې ګرځیدو بندیز نه و، نو دا وخت به د صدارت د څلورلارې له هوټلونو هندي، لویدیزې پاپ او ایرانی یا دافغاني هنرمندانو سندرو غږ اورېدل کېد. کله به چې د "خواجه رستورانت" مخې ته ورسېد، له هغه ځایه به هم د هغه زوړ ریکاټ غږ راته چې "چل چل میری ساتی" او "زنده گی ایک سفرهی" او یابه هم د

سیګل غزل او سندري پکې وې. اوس له څو میاشتو راهیسې پخوانی ریکاټ نشته، خو درستورانت برسر کې یو نوی تلویزیون ایښی دی.

خواجه نوره د پهلواني کارګاه پریښي، بوډا شوی، ږیره یې سپینه او ملا یې کړوپه ده، خو د هوټل په دیوال یې په یو لرګین چوکاټ کې د پهلوانۍ د ورځو انځورونه ځړیدلي دي.

د تلویزیون په اپښودو سره خواجه د رستورانت د میزونو او چوکیو کتارونه هم بدل کړل، چې خلک وکولای شي تلویزیون آسانه وګوري، په دې سره د رستورانت بڼه بیخي بدله شوې ده. تلویزیون د رستورانت له مخې بهر او د پلیو له لارې هم اوچته ښکاري او غږیې هم اورېدل کیږي. دا وخت لا ډیرو خلکو کورونو کې تلویزیون نه درلود. دا یو نوی شی و چې لارویانو او ګاونډیو هټیوالو به په حیرانتیا ورته کتل. د شپراغا هم لکه د نورو شپو په شان د تېرېدو پر مهال ورپام شو، خو نن د نورو شپو په پرتله ډېر خلک ورته ولاړ وو. ټولو په اندیښنې سره غوږ ورته نیولی و. دصدارت د څلورلارې د سړک مخامخ بلې غاړې ته د " پرکاش عکاسی ستدیو" هم وختي ټرل شوې وه، هغه غاړه کراره کراري وه، خو دې غاړې ته د خواجه رستورانت مخې ته ډله خلک هک پک ولاړ دي. شیرآقا به چې پخوا دا مهال دې ځای ته راورسېد، تلویزیون به یا د مارشونوخبرونه ویل یا به د لومړي وزیر وینا وه، خو نن حالات بل شانته وو. شیرآغا چې خلکو ته وکتل شک ور ولوېد چې هرومرو کومه نوې پېښه شوی ده. د روټ د خټوزګو کوچنۍ پنډوکی یې په اوږه راسم کړ او ښه ځیر شو؛ تلویزیون خبرو ته دوام ورکړ:

... د امریکې سفیر چې نن له نوي ښار څخه برمته او د کابل هوټل ۱۱۷ مې کوټې ته وړل شوی و له برمته کوونکو سره یو ځای ووژل شو...

د خبر د هرې جملې په اورېدو سره به ولاړ کسان لکه ترهیدلی پسونه لږ سره خواره واره شول، غوږونه به یې نور هم څک کړل، یو- دوو به د کورنیو چارو د وزارت خواته تللی سړک لوري ته وکتل، یو دوو نورو به د کابل ولایت د ودانۍ لوري ته وکتل او بېرته به سره نږدې او غوږ په غوږ شول. دغو ورځو کې ښه خبرونه نه وو. تلویزیون کې به آن هغه مهال چې سري او برګې سندرې او ګډاګانې به وې، هم دخلکو پام به ورته نه اوښت، ټول په وېره کې وو.

شیرآقا چې وړوکی پنډوکی یې په اوږه و او د شیدو بوی ورځخه لټېد، څو شیبې ودرېد، خو ډېر ژر روان شو او د ترهیدلي پسه په شان څک غوږونه او لا زیات اندېښنه کې شو. هغه هسې هم ټوله ورځ د هغو ځوانانو خپل منځي پس پسي اورېدل چې غلي غلي به یې د شفر او راز په توګه یو بل ته اورول، خو شیر آغا د ټولو راز دار و. دا وخت چې خلک د دیوالونو له چاودو او سوریو هم وېرېدل، د شیراغا هټۍ د پټو سیاسی بحثونو ځای و.

په هغه شپه چې شیرآغا د امریکې د سفیر د وژل کېدو خبر واورېد، اندېښنه کې ویده شو. په هغه سبا لکه د تل په شان د سهار تر لمانځه وروسته چې د آسمایی دغره په سر لا یو څو ځراغونه ځلېدل، د "ده افغانانو" له تنګو او مخ په ځور کوڅو څخه لومړی سالنګ واټ ته او بیا مخامخ د نوی ښار په لوري راروان شو. د سهار په مهال ډېره ګڼه ګوڼه نه وه. کله چې د کابل ولایت له اړخه را تېر شو، یو ځل یې د

ختیځ خواته وکتل، زړه یې و د کابل هوټل مخې ته یا زرنګار پارک ته ورشي، خو په زړه یې وېره خوره شوه، له هر څه تېرشو. ګړندی خپلې هټۍ ته راغی. بیا یې هم د هرې ورځې په شان دُعا وکړه دواړه لاسونه یې په مخ راکښل او سم له دې سره یې د هټۍ دروازه پرانیسته. ژر ژر یې د شیدو د پخولو لوی سپین دیګ په اوبو کنګال کړ، له اوبو یې ډک کړ او اور یې ورپسې ولګاو. په خپله ووت چې د ګُل پلورلو له کوڅې څخه شل یا دیرش روټ او شپېته یا اویا هګۍ رانیسي. دغه شمېره د ده د مشتریانو لپاره بس وه. دا مهال نورې هټۍ هم یوه یوه پرانیستل کېدې: کابل بوتیک، Asia Antique، هندوکش ټیلرز، کنیسشکا فوټو سټډیو،Pamir Jewelry، غزنوی پوستین او ورسره نورې هټۍ یوه یوه پرانیستل شوې. دسړک په مخ شور- زور هم زیات شو. شیرآقا هګۍ او روټونه راورسول. طُړه بازخان ځلورلارې کې نوې څه نه ښکارېدل.

لمر څرک سره سم، هغه شپږ تنه ځوانان له سپورتي کلب څخه را ورسېدل چې هرسهار به د تکړښت له پای ته رسولو وروسته د شیراغا هټۍ ته راتلل او د شیدو اوروټ فرمایش به یې ورکاو. د ده دري نورو مشتریانو به سهار وختي د نوي ښار پارک کې په منډو او پلي تګ ځان ښه ستړی کړی و او بیا به دلته راتلل. دوی پسې به وروسته ګاونډي هټیوال او بازار کې تېرېدونکي خلک د سهار د ناشتا لپاره راتلل. د مازیګر مشتریان یې هم معلوم وو؛ د ورځې په بهیر کې به ځینې بهرني ګرځندویان او هیپیان، ځینې رسمي مامورین او ګاونډي هټیوال د ده هټۍ ته راتلل. توریستانو د سیلو افغانی روټ ډېرخوښاو.

د شیرآغا سهارني لومړني مشتریان چې د خولو بوی یې لټېد، همدا له تکړښت څخه راغلي ځوانان وو. له رانوتو سره سم د میز شاوخوا کیناستل. شیراغا نوې پخې شوې تودې شیدې اوړدو ګیلاسونو کې واچولې، یوه یوه هګۍ یې پکې ماته کړه او غابونو کې یې د دوی مخې ته کېښودې. دغو ځوانانو کې دوه تنه یوه توریستي موسسه کې ژباړونکي، یو تن اینجنیر، یوبل ځوان د کرنې محصل او دوه نور د راډیو د اماتور د موسیقی د ارکستر غړي وو. دوی په دمه دمه شیدې څښلې او ورو ورو یې لکه د نورو ورځو په شان سیاسی خبرې- اترې پیل کړې.

د دوی د نن سهار لومړنۍ خبره په کابل کې د امریکا د متحده ایالاتو د سیاسی استازي (ادولف ډابس) د وژل کېدو په هکله وه. ډابس چې پرون کابل هوټل کې برمته او بیا وژل شوی و.

کله چې دوی دا بحث پیل کړ، شیراغا پر میزونو صافی تېروله، خو دا کیسه یې ورو واورېده، ورته په زړه پورې وه. هغه بیګا شپه د خواجه د رستورانت په تلویزیون کې دا پېښه مازې اورېدلې وه، خو پوره ورباندې پوه شوی نه و. شیرآغا د صافی څېړنې په اوږه واچاو اود ځوانانو څنګ ته راغی.

د پرون کیسه او د امریکا د متحده ایالاتو د سفیر د وژل کېدو پېښه ډیره جړه وه: ځلورو تنو تومانچه لرونکو د طُړه بازخان له ځلورلارې څخه ډابس او د هغه موټر او ډرایور تښتولي او د کابل هوټل ۱۱۷مې کوټې کې یې یرغمل کړي وو. تښتوونکو د پولیسو اداري څخه د خپل ګوند د یو غړي د خوشې کولو غوښتنه کوله چې حکومت د مخالفت او(انقلاب د) په تور نیولی و. دوی پرله پسې ګواښ کاو که غوښتنه یې ونه منل شي، سفیر به ووژني. اینجنیر خپلو نورو ملګرو ته و احت ورکړ:

حکومت سره بندي د خلکی حاکمیت په □د چې نهه میاشتې مخکې واک ته رسیدلی، خبرې کړي دي. د بهرنۍ موسسې ژباړونکی یې دخبرو منځ ته ورولوېد:

- د ډابس اختطاف او وژنه د پوزانوف کار دی!

شیراغا د اختطاف په مانا پوه نشو. ژباړونکي خپله خبره وغځوله:

- نور نو افغانستان کې لوبه بلې خواته روانه ده. دا استازي نه دي، دا د جړ او ډبر پیچلي سیاست لوبغاړي دي چې افغانستان کې اورونه بل او وینې بهوي. دا نهه میاشتې کیږي وینې بهول پیل شوي دي.

د کرنې محصل ځواب ورکړ:

- غم یې مه کوه، د روس د استازي ورځ به تر دې هم بتره ترخه شي. اډولف ډابس وړوکی سړی نه و، هغه د جیمي کارتر ښی لاس او په ټول ختیځ کې بیساری دیپلومات و.

بل اینجنیر وویل:

- ورکوه یې دا ناولي استازي به افغانستان په اور واړوي او تیارې ته به یې ټپل وهي...

په دې ورځ ټول ښار کې د پرونۍ پېښې کیسه پټه او ښکاره روانه وه. کیسه پیچلي او سیاسي وه، خو ښاریان ټول ورځخه خبر شوي وو.

یرغمل کوونکو پولیس ځخه غوښتي و چې ډیر ژر د دوی یو ملګری له بند ځخه روغ رمت را خلاص کړي. پولیسو هڅه کړې وه چې په ژاندرمایی تکتیک ډابس له یرغملګرو راخوشی کړي. پولیس لومړی د هوټل لابی ته ورغلل. سفیر دوهم پوړ کې یرغمل کوونکو سره و. کیسه هغه وخت جړه مشوړه شوه چې برمته کوونکو پرله پسې همدا یوه غوښتنه لرله. دوی د امریکې د متحده ایالاتو سفیر ځان سره کوټه کې ایسار کړی و، پولیسو کابل کې د متحده ایالاتو له نورو دیپلوماتانو سره اړیکه ونیوله، هغوی غوره وبلله چې دشوروي اتحاد سفارت سره دې خبرې وشي. شوروي دیپلوماتان د دې خبر په اورېدو تر هرچا زیات اندېښمن شول. برمته کوونکو پولیسو ته ډېر لږ وخت ښودلی و، هغوی پرله پسې ګواښ کاو چې که غوښتنه یې ونه منل شي، ډابس به ووژني. دا وخت پولیسو ته امر وشو چې په یرغمل کوونکو برید وکړي. په لنډه شیبه کې برید پیل شو. لومړی پولیسو له بهر ځخه کوټې ته دننه ډزې کولې، له هغې خوا هم په پولیسو ډزې وشوې. د هوټل ۱۱۷مه دروازه سورې سورې شوه، د سوځېدلې دړې بوی تر سړمو شو، یوه شیبه کراری شوه. یو پولیس وړاندې ورغی چې له سوریو ځخه دننه وګوري، یوناڅاپه ورباندې ډز وشو، دا وخت بیا د پولیسو مشر د پرله پسې ډزو امر وکړ. دوی تر هغو پورې دکوټې دننه وویشته چې نور نو پکې د چا د ژوندي پاتې کیدو تمه پاتې نشوه. دا وخت نو د وره د پرانېستو اړتیا نه وه، هغه بیخي له منځه تللې وه. کله چې پولیس دننه ننوتل فکر یې کاو چې ښاغلی ډابس به چیرې ځان ګوښه کړی وي، ځکه چې هغه وسله نه لرله او پولیس سره یې کار نه و، خو چې ویې لیدل ډابس له یرغمل کوونکو سره یوځای مړ پروت و. د لوګیو تریخ بوی سره د تازه بهېدلو وینو بوی تر سړمو کېد. د پولیسو آمر مخابره کې ټول راپور تېرکړ...

شپرآقا او پنځه تنه نورو د اینجنیر دغې کیسې ته غوږ نیولی و، هغه پایله اعلان کړه:

برمته کوونکي موخې ته ونه رسېدل، خو نوي واک ته رسیدلي حکومت ته یې لوی شرم واړاو او خدای دې خیر کوي چې د دې استازي کسات راځخه وانخیستل شي.

د موسیقی د ارکستر غړی د دې پایلې په اورېدو اندېښمن شو. دمېزشاوخوا ناست انډیوالان یې له سترګولاندې له نظره تېرکړل، لکه کله چې ورته د کوم کمپوز الهامي طرز راشي، په دې سیاسي خبره کې یې هم سمفونیک تخییُل وتخنېد او ویې ویل:

عجیبه دنیا ده، د ډابس د وژل کېدو ګواښوونکی کسټ ثبت شو، انګازې به یې تر ډیره اورېدل کیږي، بابېزه یې مه بولئ چې شل، دیرش یا پنځوس کاله وروسته کوم یوبل استازی له دې بتره لوبه راسره وکړي او ویرپږم د دې استازي کسات واخلي!!

د زراعت محصل لکه دمني د یخ وهلي چنار د پاڼې په شان ورپړدېد:

هسې هم د پیاوړو هیوادو سفیران خوارو ملکو کې خپلې ګټې تضمینوي، موږ ته یې تر خیر اوګټې زیان ډیر دی، که د ډابس او پوزانوف دګټو سیالی نه وای موږ ولاکه په دې بده ورځ اخته شوی وای... وروستیو دوو ټکو کې یې غږ لړزه وکړه او غلی شو.

اینجنیر دشیدو وروستی غوږپ وکړ، د ژباړونکي ګیلاس نیمایی و، د اماتور د موسیقی د ډلې غړي لاوختي خپله پیاله تشه کړې وه، خو یوه ته هم د نن ورځې ناشتا چندان خوند ورنه کړ.

شیراقا دغې کیسې ته حیران و. د ده هټۍ کې هرچا هره ورځ راز راز کیسې کولې، چابه جدي بحثونه کول، چا به بوس بادول او هسې ډډوزې به یې ویشتلې، چا به پخې خبرې کولې. چا په سیاست، چا په تجارت او سیاحت، ځینو په مودِ او فیشن بحثونه کول. د شیراقا به هغه څوک خوښ و چې وروسته د شیدو له ناشتا، د ده د روټ او شیدو صفت وکړي.

کله چې دتکړښت شپږو ملګرو خپل چای څښل او بحثونه پای ته ورسول، دا وخت یو اوچت دنګ ځوان چې پلن تور بریت یې لرل او د ده لاندنۍ شونډه باندې راپراته وو او عسکری دریشی یې لرله، را ننوت. شیراغا په منډه او وارخطا پاڅېد، د شیدو د دیګ او دخل خواته ورغی، په خپل ځای کې د لوښو په سمولو بوخت شو. دعسکری دریشي لرونکي ځوان پر اوږه د لومړي بریدمن پلیټونه وو. د یو میز شاته کیناست. د اینجنیر ترڅنګ ناست د موسسې ژباړونکي په اوچت غږ نوي راغلی ځوان ته وویل:

- ملګریه ستړی مشی!

اینجنیر د(ملګریه) په کلمه زور واچاو او میز لاندې یې د موسیقی د ارکسترغړي ته ډکه ورکړه. هغه پوه شو چې اینجنیر په ملګري ټوکې شروع کړې. د موسسې ژباړونکی هم ستړی مشی ورکړه:

-ملګری بریدمن سهار په خیر!

هغه وويل: ملګرو کور ودان.

اینجیر بیا خپلو ملګرو ته میز لاندی ډکه ورکړه ټول پټ پټ مُسک شول.

بریدمن خپله عسکري خولۍ له سره هیسته او پر میز یې کېښوده، مخکې له دې چې د شیدو فرمایش ورکړی، یو دوه لټ یخني وهلې مچان یې مخې ته په میز کیناستل. سره له دې چې د فبروری میاشت وه، بهر هوا سړه وه، خو د شیراغا هټۍ به تل توده وه د اوبو او شیدو دیګونو څخه به تپ خوت. نیمزاله یخ وهلی مچ لا ګرځیدلی نه و چې بریدمن په غوسه ګوزار وربانديې وکړ، خو دواړه مچان والوتل. د موسیقی د ارکستر غړي چې د بریدمن ننداره کوله، وخندل وربانديې غږیې کړ:

- ملګریه ګوزار دې انقلابي نه و!

بریدمن د (انقلاب) د کلمې په اورېدو جذباتي شو، ورته ویې ویل:

ملګریه دا شریر تورمخي نشي تښتېدای، آخر به په لاس راشي.

په دغو ورځو کې ملګری، انقلاب، ګوزار، مارش، په شانه تلونکی، بزګر، کارګر، شریر او ډېر نور هغه اصطلاحات وو چې نوي رواج شوي وو.

د بریدمن په جذباتي کېدو سره، شپږواړو ځوانانو یو بل ته وکتل او ووېرېدل چې اوس ټوکې څخه پټاکه جوړه نشي، نو یو یو پاڅېدل، د شیرآغا مخې ته یې پېسې کیښودې، ووتل. بریدمن لاهم د هټۍ د چت او کونجونو په لوري سترګې غړولې، دا وخت شیراغا د ده د میز مخې ته راغی، بریدمن نیم روټ او یوګیلاس شیدی فرمایش ورکړ. تر دې مهاله لمر ښه را اوچت شوی و او بهر پر سړک ګڼه- ګوڼه زیاته شوې وه.

(۲)

صادق ته په ټول هیواد کې حالات خواشینوونکي ښکاریدل. دا لومړی ځل و چې صادق په ښار کې د یو (غټ سړي) د وژل کېدو خبرې اوریدلې. پوهنتون کې یې د ټولګي ملګرو د سفیر له وژل کېدو لوی داستان جوړ کړی و. سږکال د کب په میاشت کې چې نوی پسرلنی سمستر پیل کیږي، د صادق د لوست شپږم سمستر دی. ده د حقوقو د پوهنځي له لوست سره یوځای په نوي ښار کې د خپل پلار حاجی صاحب عبدالخالق له شریک (آغابادار) سره توریستی موسسه کې هم کار کاو. نیمه پانګه د حاجی صاحب او نیمه نوره د اغابادار وه. حاجی صاحب په اغابادار او دهغه په ورور نانې آغا پوره باور درلود، نو ځکه خپله موسسې ته ډیر نه راته، حسابونه یې صادق ته پرېښي وو. د آغا بادار خپل نوم(عبدالباري) و، خو د درناوی په پار ټولو ورته اغابادار ویل. بل ورور یې عبدالباقی نومېد، دوی ورته نانی اغا ویل. تل به یې خامک اوبدل شوی غاړه او پرېږ اوږد واسکټ ورباندې اغوست، ځادربه یې پر اوږه و او د لونګی شمله به یې شاته نږدې تر پوندو رسېدله. کنداری پنې به یې پښو کولې. د توریستانو او هیپیانو له دغه ډول غاړې او پټو سره ډېره علاقه وه، او چې جیب کې به یې(تلی) و او د بنګو د بوټې په شان به (تک شین) و،

خو پههههوهو! هیپیان د چرسو ډپر شوقیان وو. دوی اروپایی (ملنګان) وو. بیخي ریښتیاني ملنګان، لکه د افغانستان ملنګان! اوږده ویښتان، کله لوڅې پښې او پرانیستې تنۍ چې ګریوانونه به یې ترپایه خلاص وو، ځنګیدلي ګامونه او خمار ګنکس ماغزه، په لاسو یې شنه خالونه او پرسپدلي سترګې. یونیم به چې ګیتار غږول پیل کړل، د نوې ښار موټرشویان هم پوهیدل چې نه سُر لري نه تال، هسې یې ترنګوي. یونیم به لا د ګیتار ترنګا او ډنګ ډُنګ سره ځګیروی وکړ: مااااای لاووووو؟؟! مای ستار! مای.... ای ویل نیوورفارګیټ یووووو... آی آی آي! له دې سره به شاخوا ورټولو هلکانو هر وهل خندل به یې، خو لاره کې تېرېدونکو لارویانو، هټیوالو، آغابادار او نانی آغا به یو دوه ګون، یوه ګوني یا پنځه ګوني مخې ته ورواچول.

یوه ورځ یو لوړ قدي هیپي د نوي ښار دتیلو ټانک ته نږدې د پارک په غاړه خپله شپو خولې لکه چیلمچي مخې ته ایښې وه، ولاړ و ګیتار یې ترنګاو چې د دوه- درېو نیمچه زلمي پنجشیري موټر مینځونکو چې ربړي موزې یې په پښو او د اوبو سطلونه او یو سفنج وروسره و، ورته پام شو:

هیپي لګیا و غږانګې یې را کښلې:...مای ګاډ..بیا به یې د بېس ګیتار ډډ غږ اوچت کړ: دینګ دونګ، ډونـــــــــــګ دونګ !

دا وخت دا یوه موټر شوی آبل ته چې لږ لرې و غږکړ:

غریب ! غریب! ایدر...بیه بخدا اینی خارجی مسلمان شده، ګوش کو:

-مای ګااد... ډونګ ډونګ، مایییـــــــــــی ګاااډ....او غږ یې پسې ښه نری کړ، لکه ژاړي چې. د غږ په نرۍ کېدو دموټر شوی زړه هم نری شو، سخت هیجاني او احساساتي شو:

شونیدی ؟

آ بخدا. بتی یک قِران بتیش اینه مام یکشانزیي دارم میثُم. یو هلک یوه شنداپلې او دا بل یوغیران شپوخولې ته ورواچول.

هیپي په راز پوه شو، نو هرځای به یې خپل بېس ګیتار سره همدا غږانګه را کښله: ډنګ ډینګ ډیـــنګ مای ګـــاډ... او آخر کې به یې غږ داسې نرۍ کړ لکه ژاړي چې، خو ټول خلک لکه د موټرشویانو په شان په انګلیسی نه پوهیدل.

نوې ښار په هیپیانو نه چلېد، له دې ملنګانو څه نه جوړېدل. خو توریستان بیا ډېر شتمن خلک وو هم یې تجارت کاو، هم یې سیل کاو او هم یې سفرونه کول او ښې پیسې یې بربادولې. یوه ماته کټو به یې پنځوس ډالره پېرودله، یود لرګي زوړ صندوق به یې دوه سوه ډالره او پُوستکارتونه خو څه کوې!

د آریانا دشرکت، دلاسي صنایعو د امپوریم اود نوي ښار د هوټلونو (آمد) او ډک جیبونه د توریزم له صنعت څخه و، نه د هیپیانو له غږانګو او ژیړو ږیرو!

توریستانو تاریخي ځایونه کتل او د سیند دغاړو د مازیګر عکسونه به یې اخیستل. دلاسي صنایعو بازار ښه تود و. ځینو به علمی څېړنې کولې، هغه بوټې او خزندې چې یواځې افغانستان کې وو، دا به یې پلټل او علمی پروژې به یې بشپړولې، د یو شمېر میووځانګړي سپښیزونه یې کتل او افغانستان کې یې د نوې صنعتي تکنالوژۍ د مارکیټینګ او بازار موندنې امکانات پلټل، ځینو نورو(تاریخ) لټاو او(آبدات) یې لوستل او کتل.

د صادق پلارحاجی صاحب عبدالخالق پروان مېنه کې خپل کور او له ښار بهر په ولسوالۍ کې یې پلرنۍ کلا، باغونه او زمکې لرلې. آغابادار کندهار کې جایدادونه، د انګورو باغ اود کندهارښارکي د ګرځندویانو هوټل او دفتر لرل. کندهار کې یې د توریستي چارو مدیریت د ده وراره کاو. کندهار کې (کوچې هوټل او رستورانت) نوم درلود. دا یې لسم کال و چې حاجی صاحب سره یې په شراکت توریستي کاروبار چلاو. له کندهاره یې ګنډخامکونه، مرۍ، انتیک اسباب او نور په ګرځندویانو پلورل، ښځینه توریستي جامې یې بهرته صادرولې او د هیپیانو ډلې یې کندهار، هلمند او ګرشک ته بیولې. د ګرځندوی اداري د افغان تور ترانسپورت، د لاسی صنعت د امپوریم او د هیپیانو پېژندنه، تاریخ، مقصد او ارزښت په برخو کې کار کاو. د توریزم رهنما، نقشې، هوټلونه او نور مسایل یې مدیریت کول. صادق د توریزم اوهیپیانو په اړه بریالی او مسلکي و، هغه لوستي و چې: کوم ګرځندویان چې اسیایی هېوادو او په تېره افغانستان ته راځي، دوه ډوله دي: یو یواځې سیاحین یا توریستان و چې هدف یې د نړۍ د بیلابیلو برخو لیدل او ځان سره یو نیم سوغات اخیستل، یادګاري عکسونه اود بیلابیلو رواجونو او خلکو پېژندل او(جهان دیده کېدل) و، بله برخه هیپیان و. هیپیزم یو غورځنګ و چې له ۱۹۵۰م. کال وروسته پراخ شو او د اویایمې لسیزې تر پایه یې دوام وکړ، خو توریزم لاهم ټوله نړۍ کې شته او ښه پراخ شوی دی. هغوی چې یواځې د سیاحت په خاطر راوتل، پوره شتمن و، خو هیپیان شتمن نه وو.

صادق د توریزم او سیاحت په چارو کې د تخصصي کېدو په اړه معلومات راټولول او دخپلې مطالعې او د بهرینو میلمنو له یادښتو څخه په دې پوه و چې: هیپیان په حقیقت کې د امریکا دمتحده ایالاتو او یو شمېر نورو لویدیزو هېوادو (ملنګان) و چې دختیزې نړۍ له ژوند سره د علاقې له مخې به په دې خوا راتلل. دوی د ُلکس، متکاثف صنعتی ژوند، اسراف، ماشینی چاپیریال او جنګي زورآزمایلو څخه د لرې کیدو په موخه د ساده، بی تبعیض، او بی الایشه ژوند او پاک طبیعت د لیدو په خاطر د خپټې ساده چاپیریال ته راتلل او د یو- دوو کلونو په ترڅ کی یې د سفر ټاکلی لاره وموندله چې په(The Hippie Trail) مشهوره شوه، د دوی سفرونه د لږ مصرف په خاطر ډله ییز او د زمکې له لارې وو. د الوتکو سفر دوی ته ډېر ګران و. هیپیانو یو اوچت آیدیال درلود، کوم چی د غربي ټولنو سیاستوالو نه خوښاو، نو ځکه یې هلته د دوی په وړاندې تبلیغات کول او ان دوی یې" سوسیالیستان" وبلل. دوی له استانبول را نیولې تر کابل، ډهلی او کتمندو پورې؛ تر ټولو سیمو افغانستان ډېر خوښاو. په افغانستان کې دوی چرس ډېر خوښول. دوی غو ښتل د نړۍ او طبیعت ننداره د هندوکش له لوړو وکړي. دلته د غزني پوستین د دوی لپاره د بغاوت یو سمبول ګرځیدلی و، چې د(کولډکوټ) نوم یې ورکړی و، اوږده ویښتان به یې لرل، غاړو کې به یې مرۍ اچولې، غټې ګوتمۍ به یې په ګوتو کولې، چې دغه دري جنسونه(مرۍ، چرس او ګوتمۍ) افغانسان کې ورته اسانه برابرېدل. یو شمیر به یې بیخي لوڅې پښې ګرځېدل. هیپیان مصطفی هوټل، پنځه

ستوري، غُلغله او د جرمنيانو "زيګی" هوټل ته نه ورتلل، خو شتمنو توريستانو همدا لُکس او قيمتی هوټلونه خوښول. صادق خپله موسسه د دغو مسلکی معلوماتو له مخې رهبري کوله او د اغا بادار يو غوره مشاور و. د ګرځندوی رياست کې د دوی موسسې نيک شهرت درلود. د دوی د لاسې صنعت محصول د ملی صنايعو د ټول امپوريم ښايسته او مستظرفه برخه وه. صادق د دې بوختيا ترڅنګ، خپل تحصيل ته هم پام ساتلی و، د توريستي جاذبې په اړه يې ياداشتونه لرل او ليکنې يې کړې وې:

(... د افغانستان د توريزم صنعت ډيره جاذبه لري. د بامیان دوه لوی پژونه، د نړی له اوو عجايبو څخه يو دي. امير بند، د ننګرهار هډه، ميرزکه، ای خانم، د ايبک تخت رستم، نوبهار بلخ هغه ځايونه دي چې افغانستان يې نامتو کړی دی، خو په کندهار کې دمنديګک نهه سوه کلنه غونډی، د آشوکا دوه نيم زره کلن ډبرليک، چهل زينه او مبارکه خرقه د ګرځندويانو لپاره ترټولو د خوښې وړ ځايونه دي...)

دا ډول ليکنې(KABUL TIMES) خپرولې او هڅولې. کابل ټايمز اخبار به پنځو تنو قراردادی کميشنکارو سهار وخته له دولتي مطبعې په بايسکيلو له وزير اکبرخان مينې تر نوي ښار کورپه کور، هوټل په هوټل، سفارت په سفارت او دوکان په دوکان رساو، خو انترکانتيننتال، کابل هوټل، سپوږمی، راډيو، د پوهنتون کتابتون، سپينزر او پلازا ته د اخبار رسمی موټر رسول. صادق د ټولو تاريخی ځايونو د پُستکارتو کلکسيون جوړکړی و او د توريزم يوحرفوي لارښود شوی و. د آغابادار وراره به ګرځندويانو سره همدغو ځايونو ته سفرونه کول. ګرځندويان کليوته تلل، کوچيان يې ليدل، عکسونه يې اخيستل او دشپې ناوخته به کندهار ښار کې London Bridge، کوچی رستورانت او Sunshineهوټل ته راستنېدل. هر کال به دکابل د زرګونو ګرځندويانو نيمايی برخه د اغابادار مشتريان کېدل، دوی به د کابل ښکلا ته کتل او (د آسيا پاريس) نوم يې ورکړی و. هغه وخت هيڅ بهرنی له افغانستانه بې سوغاته نه و ستون شوی، خو له تيرو اتو- نهو مياشتو را وروسته د توريزم بازار مخ په سوړوالی و. لويديځ هيوادو افغانستان سره اړيکې پرېښودې. ورځ تر بلې د ښار په ودانيو او ديوالونو سره رنګونه او نااشنا انځورونه راښکارېدل چې خلکو ته نوي وو.

د حاجی صاحب زړه دغو رنګونو او بدلونو تنګ کړی و، څو ځله يې صادق ته وويل چې کورنی له ښارڅخه کلي ته ليږدوي. حاجی صاحب به ورو صادق ته وويل:

زويه، ښار ګُفر ونيو، سرورنګونو جادې په سر اخيستي دي، خو کلی ښه دی.

صادق په خواريو او زاريو پلار ته قناعت ورکړی وچې هسې هم د پوهنتون تر پای ته رسولو يې يوازې يو کال پاتې دی، نو څه موده به صبر وکړو چې لوست پای ته ورسوم، بيا به کلي ته ځو.

حاجی صاحب په دوو کې حيران و، خو آخر يې د زوی ومنله. صادق ته يې سپارښت وکړ چې نور دی د ګرځندوی موسسې ته نه ورځي، ورو ورو به له آغابادار سره د شراکت حسابو نه خلاص کړو، دا ځکه چې نوي حکومت موسسو او ګرځندويانو ته په شک کتل. له دې خبرې دريې ورځې مخکې له بلخ څخه راستنيدونکي ګرځندويان په دې تور نيول شوي ووچې خپلو کامرو کې يې د ګازو او تېلو د انګوت د

څاګانو انځورونه اخيستي وو، بهرنيان يې خوشې کړل خو افغان ژبارونکی او د سفر لارښوونکي دواړه بنديان دي. دې خبرې ريښتيا هم صادق ته انديښنه ور واچوله او د پلار خبره ورته سمه ښکاره شوه.

صادق په دوو کې حيران و؛ دتوريستي چارو موسسه کې اغابادار او نانی اغا او په کور کې حاجی صاحب د وطن حالات غمجن بولي، خو په ټولګي او پوهنتون کې د(سازمان خلقي جوانان) هلکان وايی امپرياليزم په ګوندو شو او افغانستان په مخ روان دی.

عجيبې ورځې وې سپين ږيرو او مشرانو ته د نوي حکومت عُمر لنډ ښکارېد، خو ښار کې هرځای په سرو ټوټو ليکلی و:

-د ثور په شا نه تلونکی انقلاب،

-مورږپه بري سره مخ په وړاندې ځو...

راډيو ګانو او تلويزيون بيا دا سندره بلله: دا کاروان په شا نه ځي ځي د کهکشان په لور!

صادق به کله يوې خبرې او کله بلې ته په شک شو. په ټولګي کې هم د ده څو ټولګيوال، په تېره پلوشه د نوي بدلون او حکومت کلکه مخالفه وه. هغې به په جار ناري وهلې مړه دې وې دا بيدينه خلکيان. خو يوبل ټولګيوال چې تر ټولو سپېره او غلی غوندې و، خوشحاله ښکارېد. نوم يې عبدالوکيل و، خو دليليې هلکانو(وکيل لاغري) باله، دا ځکه چې د ليليې "بې وينګ" کې دوه نور وکيل نومي محصلان هم وو. هلکانو يوه ته (وکيل دانګه يی) بل ته (وکيل قوتبالر) ويل. په ټولګي کې يواځې تازه ګُل و چې هرځه ته بی توپيره و، هغه سياسي پېښې په خپل کليوالي تحليل ارزولې، يوه ورځ يې ويل:

- دغزني کوچي ترکي په سردار ديوانه را چپه کړه !

په دې خبرې سره پلوشې کلک وراټه، خو هغې ته يې په خندا ورغبرګه کړه:

- بس د خدای کارونه دي خورې، څنګه يې کوې !؟

پلوشې بازګل ته وويل:

بازګُله لږ سنجيده شه، بله ورځ تا څخه ديپلومات جوړيږي، د حقوقو څلورم کال ته ور درومې !

- يره پلوشې ګُلې ! که د ملک ګل رسول ټينګار نه وای خدا که مې پوهنتون ته قدم ايښی وای، زه وای اوهماغه غوا، د شوتلې پنډونه او د پيازو- ميازو کښت مې. دلته خو يې ليونی کړم. هامورابي د قانون پلار شو، بی بی سيوما يی مور شوه، اپلاتون دی، ولتر دی، مدنی جزا، جنايی جزا ټرت لغت، پلان بيستان...

پلوشه به په برندو سترګو ورته حيرانه شوه، په دلاسايني به يې ورته وويل:

- وګوره همدا دلیل دی چې د ختو دوه کوتې، یوه غوا، د مُلا تاویز اویو لویشت پټی دی په پاخه کور، روغتون، موټر، برېښنا او پوخ سړک نه بدلیږي. وګوره دُنیا چیرې رسیدلې !؟ زه یوه بې وروره نجلۍ یم، ته مې وروره یې. ستا ښه غواړم، یوه خور وروره ته د عزت ژوند غواړي.

د بازګل غوږو کې به د پلوشې دغږ انګازې تر ډېره پاتې شوې: زه یوه بې وروره نجلۍ یم، ته مې وروریې!

ټولګي کې د هرچا خپل خیال و. صادق به غلی و، د هیچا په خبرو یې کار نه درلود. پروني مارش کې هم یوه څنډه کې غلی روان و. ده ته په مارش کې د هرچا څېره او خبرې وریادې شوې، چُرت کې ولاړ:

پرون د لومړي درسي ساعت په پای کې د پوهنځی رئیس امر وکړ چې ټول استادان او محصلان دې په مارش کې ګډون وکړي. تولګیوال د دې خبرې په اورېدو زښت زیات خوشحاله شول، شور- زوږ شو، د چوکیو کړبا شوه، ټول له ټولګي ووتل. دوی لکچر ته تر کیناستو دا غوره بلله چې بهر ووځي او ورځ په ټوکو او خوشحالیو تېره کړي. له پوهنتون څخه لوی کتار د ښار په لوري روان شو. مخه کې سرې جنډې رپېدلې، دوهم کتار څو انځورونه هسک کړي وو، یوه انځور کې یو د سپینو وېښتو او غټو بریتو او اوږد مخ لرونکی مشر او بل کې یو ځوان چې توره کرتې او توره نکټایی یې تړلې وه او خوشحاله غوندې ښکارېد. هلکانو به کله انځورونه پورته کړل او کله به یې له خپلو قدونو سره نیولي وو. مخکې کتار کې یوتن چیغې وهلې:

ژوندی دې وي انقلاب !

نورو به ور غبرګه کړه: ژوندی دې وي !

مړ دې وي امپریالیزم.

محصلان پوهېدل چې دشپې به تلویزیون کې خبرراشي چې د پوهنتون استادانو او محصلانو د ثور انقلاب په ملاتړ مارش وکړ او له دې سره به د دوی ځیرې په تلویزیون رابښکاره شي.

د صادق غوږونو کې لا اوس هم د هغو غږونو انګازې وې:

زنده باد ! مرده باد!...

مړ دې وي...، ژوندی دې وي...!

د پروني مارش سره بیرغونه وریاد شول، هره خوا ناري وې حورا، هورا، هورا !

ډېرو چیغې وهلې، ډېرو نورو ټوکې کولې. داسې ښکارېده چې هر یو خوشحاله و چې له ټولګي وتلي دي او د لکچر او نوټ لیکلو له جنجاله بېغمه شوي دي. دا یو- دوه ساعته دمه ورته لویه خبره وه. عجیبې ټوکې روانې وې. صادق ته وریاد شول چې د چا چپلکه له پښې وتې وه، درېیم یا څلورم کتار کې یو تن ومونده، پورته یې نیولې وه، ناري یې وهلې، دا دچا دا ؟!

وروسیتو کتارونو یې غږ نه اورېد، فکریې کاو چې زنده باد ناري وهي، نودوی هم ځپلکي ته په کتو ناري کړی: زنده باد ! ځومره چې هغه د چا دا؟ چیغې وهلې، هومره دلته زنده باد او مرده باد زور اخیست. د صادق خوا سره باز ګل هم ناري کړې:

زنده باد زیامتکشان زنده باد، مړ دې وي پیوډالزم !

شاخوا نورو ټولګیوالو له خندا بډوډي کلک نیولي وو.

باز ګل یو کلیوال ځوان و، سپېره غوندې لویه کورتۍ یې لرله، په یخني او ګرمي کې یې اغوسته، اوږد پتلون یې د شخصي جامو کمیس او پرتوګ له پاسه اغوست، کمربند یې له نامه پورته د پوښتیو په برید تاړه. ځپلې به یې پښو وې او یوه سترګه به یې رپېدله. دسترګې د رپېدلو تکلیف له وړکتوبه ورته پیدا شوی و، خو قد یې ښه لوړ لکه چنار، متوردهقان کار او غږ یې ښه اوچت و. نه یې د امپریالیزم پروا لرله، نه د سوسیالیزم. په یو هم خبر نه و. له درس او لکچر ځخه په سړکونو مارش کولو ته خوشحاله و. هسې هم په ځو ځو سمسترونو کې په دویم او درېیم چانس تر دې ځایه را رسیدلی و. اوس یې مار ش کې بېدریغه زنده باد- مرده باد ناري وهلې.

کله به چې صادق د مرده باد ناري اورېدې، داسې به یې انګیرله چې دا خلک ده او حاجی صاحب ته ګوته نیسي، دا ځکه چې د ده پلار د توریزم موسسه کې عبدالباری سره شریک دی او د ده ناسته ولاړه هم موسسه کې امریکاییانو، استرلیایانو، جرمنیانو اونورو سره ده. دی پوهېد چې دا ټول اوس امپریالیستان بلل کیږي. حاجی صاحب په کلي کې زمکې، بزګران او باغونه لرل چې نیم کلیوال ورته خان صاحب او نیم ورته حاجی صاحب وایي. د ده "اوپل " موټر چې د موسسې مخې ته ولاړ دی هم د فیوډالتوب نښه ده. په مارشونو کې به یې غلی ځان یوې خوا ته کړ، له لوی واټ ځخه به یوې کوڅې ته شو او د مرده باد مرده باد له نارو به یې ځان لرې کړ.

***

نن چې کله پروفیسور ټولګي ته راننوت، بې له ځنډه یې پیل وکړ:

درس مو ډېر وروسته شو. پرون په سرکونو وګرځیدئ، پروګرام وروسته شوی دی، له دې خبرې سره یې عنوان په توره تخته باندې ولیک:

نظم او قانون.

دې پسې یې په یوه سا پیل وکړ:

نظم، حقوق او قوانین د بشر تاریخ کې اوږده سابقه لري، بشر تل د عدالت او قانون اړتیا لومړیتوب بللی. عدالت نه یواځې له اقتصادي پلوه، بلکې د نژادي، دیني، جنسیتی او رنګ له پلوه ټولو لرغونو فلاسفه وو ته د منلو و. برکسون او کانت انتزاعی بللی، فوکو عدالت مجرد مفهوم بللی، هایدګر بیا تر

ډېره د قانون ابجکتیویتی والي باندې زور اچولی، فوکو وایي □وابط او قواعد ټولنیز چلند ته سمون وربخښي....

پروفیسور په یوه سا لګیاو، کله به یې چې د کوم فیلسوف یا سیاسي مکتب یا حقوقپوه نوم یاد کړ، نو مخ به یې تختې ته واړاو او وبه یې لیکل:

Elphinston, M. ستوارت ۱۸۱۴م. ...د نجونو اوهلکانو قلمونه په کتابچو ګړندي لګیا وو، نوټ یې لیک.

بیا به پرله پسې لګیا و، چې بل نوم به مخې ته راغی، وبه یې لیکل: Alexander Bernes ...

پروفیسور لکچر ته زور ورکړی و، نجونو اوهلکانو په لیکلو لیکلو پنځه- شپږ پاڼې ډکې کړې وې چې درسي ساعت پای ته ورسېد. پروفیسور نن حا□ري اخیستو څخه هم تېرشو. ټولګیوالو د لاسونو او ګوتو شخي ایستله. د باز ګل سترګه رپېده او له جیب یې غټ (ګل سیب) دسمال را وکیښ په پوزه یې تېر کړ. صادق ځان سره وویل: ریښتیا هم چې پرون ورځ مو هسې تېره شوه، دې ډول ورځو ته بازګل غوندې خلک خوشحاله وي.

(۳)

د سمستر د پای ورځې رانږدې کیدې. د هر مضمون کتابچې ډکې وې، د پروفیسور مضمون کې دوه کتابچې له نوټ ډکې شوې وې. صادق وروسته تر ډېر سوچ دا وپتیېله چې موسسه کې له انډیوالانو او اغابادار سره خدای پاماني وکړي، دا ځکه چې لوستونه زیات او آزموینې را لنډې دي.

کله چې غرمه له پوهنتون څخه ووت، مخامخ د نوي ښار په لوري روان شو. د ماسپښین دلمانځه په مهال موسسې ته ورسېد. وروسته تر روغبړ د اغابادار د میز اړخ ته په کوچ کیناست. اغابادار یې په څېره کې د اندېښنې او خپګان نښې ولیدې. د دفتر وروستۍ برخه کې د پردې شاته چې پخوا به اغابادار او د ده د پرې ملګرو یو دود چرس لوګي کول، اوس جاینمازونه اوار شوي وو. اغابادار صادق ته وویل:

صادک جانه، زمژ دامؤسسې کارکوونکی مو جومات ته له تګ منع کړل، ځکه چې باره پولیس دیندار خلک نیسي. وس نو باره موسسه کې لمونځ کوو.

صادق حیران شو. په دې وخت کې د موسسې د دفتر له دروازې څخه یو دزړو جامو لرونکی درویزه رادننه شو. اغابادار به تل خپلې مخې ته میده پېښې د سوالګرو لپاره اېښودې؛ پنځه ګون، دوه ګونی اویوه ګونی. سوالګر به چې راتلل یوه به یې ورکړه، چې دا به تمامې شوې، بیا به یې یو لسګیز یا شلګون را وکیښ او د دفتر تر ټولو کشر کارکوونکي ته به یې غږکړ:

- اله آبچه، اسلم جان برو میده بیار.

کله یې چې درویزه ته یو دوه ګون ورکړ هغه دُعا وکړه ووت. اغا بادار مخ صادق ته واړاو:

- بالا ایکې نده پاته، انقلابی سوالګر دونی زیات سوی چې په ورځ لا له لسو زیات دي!

دا وخت د سړک په مخ د پولیسو آمر چې ځوړند بریت او سور ملاوستنی یې و په چټکو ګامونو راښکاره شو. دوه سرتیري هم ورسره وو. چټک روان و او هرې هټۍ او دفتر ته یې امرونه کول او ګوته به یې ورته خوځوله. کله چې د اغابادار د دفتر مخې ته راورسېد، په ګواښ سره یې وویل:

- شو چراغا روشن باشه، نبود سبا کتی تان کار دارم ! او چټک تېرشو.

اغابادار د دفتر د بنیښې له شا ور غږکړ:

- آ ځغله دې ګوزې ځو !

آمر پسې دوه عسکر له (په پشې) توپکو سره روان وو، خو لکه چې د اغابادرا غږ یې نه وې اوریدلی. دفتر کې ټولو کارکوونکو وخندل. اغابادار مخ راواړاو:

- برایې ویریدلی، پتلون یې لوند کړی، زوی مې په یو چپلاخه ځغلوم. د موسسې د کارکوونکوخندا لا زیاته شوه.

اغابادار په نوې حکومت ملنډې وهلې. دا وخت یو بل سوالګر راغی. اغابادار یوه ګونې ورکړه، خو هغه لاس تېر کړ یو پنځه ګیز یې هم اوچت کړ، اغابادار ورته وویل:

- بالا نو دا چمونه مکوه، تلی په رانیسې؟ درځه دباباقوی مستان په اروا دابله ایکې ام درواخله !

سوالګر چې پوخ چرسي و، یو ځرخک وخوړ او په خپله لار ولاړ. دا وخت اغابادار ډېر ورو په اشاره صادق ته وویل:

- باره د اوغانستان ورځ بده سوه، هوری کندار کې سرپوزې سره دوه سوه عسکر وژل سوي، له دامان، سنګین، ادرسکن څه یې یو نیم زر سپنژري نیولي، ګرسره یې مړی- ژوندی ورک دی. دچا چې پرسر لنګوټه وي او ژره لري، را نیسی یې او ولچک کوي یې...

صادق ورته غوږ و. اغابادار یو ځل بهر وکتل ، ورو یې صادق ته وویل:

- تورجان ولاړی، د پوستین اوغالیو هټۍ یې نیمه بیه لیلام کړه، نغدې یې واخیستی کندار کې یې اخشی سره شالکوټ ته ولاړئ، وری یې خپلوان دي، دلې یې ایکې لا نده پاته.

صادق سمدلاسه وپوښتل:

شالیکوټ چیری دی؟

- دا کوټه دریادوم، ځینی یې شالکوټ بولي. شالکوټ یې نوکی پخوانی نوم دی، وری یې له بولدک او ژوب نیولی تر کلاسیفولا، موسی خیلو، آن تر لورلایي خپلوان دي، نامیان دي، دونی جایدادونه لري چې میوې لا کراچۍ ته استوي. انګور، سیوان، د شلیل درختې او دا نور. شالکوټ پخوا نیمایی کندار و. زموږ دا پلرنی وطن دی، نو باره پردی خو ندی.

صادق بیا وپوښتل:

نو حکومت به ډیر خلک ونیسي؟

- یه د ګوره زامن دونی ندي چې پاته سي. نن- سبا به لا یو نه وي. دی سره یې مخامخ هټۍ او دیوالو باندې سرو جنډو او انځورونو ته ګوته ونیوله:
- زوی می هم ندی، دا ګرسره لا د پاچهی دي نه !

د صادق ځیره کې اندیښنه له ورایه ښکارېده، اغابادار ته یې وویل:

زموږ آزموینې را رواني دي. زه نور کارته نه راځم. زه خدای پامانی ته راغلی یم. حاجی صاحب ویل چې لوست دی پای ته ورسېد اغابادار سره حسابونه پاکوو، تاسې به یوبل ژباړونکی زما په ځای ونیسئ او حاجی صاحب شراکت ختموي.

- اررر ایکی لا نه ورکوم، آ د نامی زو وبیریدئ؟ حاجی ساب ته زما سلام کوه، ورته وایه خداکه شرکت درسره پریژدم لا، ویریږی به نه، دا د ګوره زامن ورکیږي. دیغ نسی غم یې مه لره.

صادق په کلکه او جدي بڼه ورته وویل:

نه د ویرې خبره نده، آزموینې مو رارواني دي.

- صادیکه، آزموینې جلا خبره ده، ورځه د آزموینې تر پای رخصت یې، خو دا ناځواني مه کوه چې مونږ پریدې، پام کوه دیغ نسې، وروسته تر آزموینو به بېرته خامخا راځې. حاجی صاحب به پُخلا کوو.

دا وخت یې د انصاري د ځلورلارې خوا ته ګوته ونیوه ویې ویل:

- د امریکې د سفیر کور یې ونیوی، د سعودي سفارت هم ولاړی، بله ورځ دا نور هم ځي، ماویل َځغلئ په ماینه مو...

صادق وخندل. اغابادار په زړه سوي وویل:

- ډابس د ګوره زوی یې ورمړکئ، نانی اغا ته مې ویل نور نو روس او امریکه دلې زور آزمایي. تورجان هرڅه ایله کړه بالایی ترپ وهل هه هه هه !

***

موسسه کي کارونه کم شوي وو. پخوا به دومره وخت کي څو ډلي ګرځندويان راتلل او اغابادار به دومره وخت ندرلود. اوس د دوی پوره یو ساعت په خبرو تېر شو. دا وخت اغابادار د واسکټ له جېبه د چرسو تلی راوکيښ او بل جيب څخه يي يو L&M سګرټ راواخيست، سګرټ يي د کيږ لاس په ګوتو کي ونيو، لاس يي د ګيلاس په ډول راټول کړ او د ښي لاس په ګوتو يي د چرسو د تلي ميده کول شروع کړل. صادق پاڅېد او خدای پامانی يي ورسره وکړه. اغابادار بيا ورته وويل. وروسته تر انتحانو درته په تمه يم، کار ته دوام ورکوو.

دصادق به دسګرټ له بوی ډېر بد راتلل، خو هڅه يي کوله اغابادار خپه نه کړي، کنه خامخا يي له سګرټو منع کاوه. بل دا چې اغابادار تر ده مشر او د حاجی صاحب شريک و.

د موسسي د دفتر په ديوال د ګڼ کميسونوکتار، لږ هاخوا يو له تيږي څخه جوړ زمری، بيا يو کتار په لاس جوړ شوي اوښان او څو اوبدل شوی خورجينی او پوستيونونه ښکارېدل. ورپسې هغه ډک کارتنونه ايښي و چې د اريانا(بوينګ ۷۰۷) الوتکي ته وړلو او بهر ته صادرولو ته چمتو وو. صادق په مات زړه د موسسي له دفتره ووت او کورته روان شو. هغه په دې خبره ښه پوهېد چې د افغانستان د توريزم سقوط بهرنيانو ته د افغانستان د اعتبار د کمښت مانا لري. هغه په خپګان سره ليدل چې د غاليو، پوستين پلورلو او پُستکارد پلورلو هټيو کې دا ډېر وخت هيڅي او ګرځندوی مشتريان نشته. د Pamir Jewelry هټۍ تړل شوي وه، ګاونډيانو ويل چې مالک يي ميلمستون ته تللی. صادق وروسته پوه شو چې خلک په رموز او شفر زندان ته (ميلمستون)وايي. دې ورځو کې ډيرې خبرې پټې پټې او ورو ورو يا په رمازه کې کېدې يا په اشارو، نوي نوي شفرونه او نومونه رواج شوي وو. کله چې صادق کورته ورسېد، د نورو شپو په پرتله وختي په کټ کې پريوت، طبع يي ښه نه وه، له پلار، مور او خورکۍ سره يي خبرې او مجلس ونشو او نه هم تلويزيون ته کيناست. له هغې بلې کوټې غږ- زوږ اورېدل کېد، له کړکۍ بهر څراغونو سترګکونه وهل، د صادق سترګې خوب درنې کړې.

(۴)

ښاغلی فرانک وروسته تر يوې نيمې مياشتې سمندري مزل څخه د بنګال، عرب سمندرګي او برما ساحل ته راورسېد. شنو سترګو کې يي کوچني سره سره رګونه له ورايه ښکارېدل، د مخ پوټکی يي هم د انارو د پوستکي په شان شوی و، تک سور، خو وچ کلک. د اوږدې شپو خولې مزی يي چې تر زنې لاندې تړلی وو، پرانيست. د مزل په بهير کې يي رنګړې ژيړه ږيره رسېدلی وه، د هند دسمندر له لوري توده او نوجنه هوا رالګېده، ډبل جمپر کې يي د تودوخي له امله زړه تنګ شو، څرمين پلن ملاوستنی يي لږ سست کړ، چې تومانچی يي ورپورې تالې خوړلې. له دروند څرمين بکس څخه يي د ‘‘استرابون’’ او ‘‘بطليموس’’ نقشې را کښلې، ګرده ذره بينې ښيښه يي ورباندې ونيوله او د هندوستان ټوله نقشه يي پکې وکتله. مانو ګانو ته يي د بادبانو د راکوزولو امر وکړ. د هند د لوی او ژور سمندر ويروونکي څپې لاهم تر دې ځايه رارسېدې، خو لويديځ لور ته د بمبئي په برید د عرب سمندرګی لږ څه آرام و. لږ ور هاخوا خړې او شنې- رنګې اوبه سره ګډېدې. جنټلمن بابافرانک غوښتل چې دکرسټُف کولمب په شان نوم وګټي. د جنټلمن فرانک مشر ورور ښاغلی ک.کولمب د انګلو- ساکسون ټول لوی

قوم ته ویاړ ګټلی و. هغه څه موده وړاندې د سورپوستو لویه وچه (اتازوني) لاندې کړې وه چې اوس یې واک "کاکا سام" سره دی. کاکا سام او جنتلمن فرانک ډېر ځیرک روزل شوي دي. فرانک اوس په دې لوري راغلی چې د دکیانوس د کتاب له مخې دلته د سوډرانو طایفه ومومي او د کاکا سام د خوشحالي لپاره یې وروزي. دهغه لپاره یې په دوکه دوکه تابع وګرځوي، زنځیر یې غاړه کې واچوي او د پیلانو او مرچو اومسالې په دغه لویه زمکه هندوستان کې ورته ځای ورکړي. هسې هم دُرانی احمد خان مرهټه او هندوان له پښو غورځولي، د لمدو خاورو لږ اوبه دارو وي.

بابا فرانک مخکې له مخکې کاکاسام ته ویلی وچې هندوستان د سرو زرو مرغۍ ده، زمونږ East Indian Company به ډېرې ګټې وکړي. دا اوس چې فرانک ولاړ دی، تر دې وړاندې اندوس او له هغه پورته اکسوس بهیږي. له اندوس دېخوا څلور نور سیندونه دي: جیلم، بیلم، بټلیج او چیناب. د لوی هندوستان د پنجاب آبادی په همدې سیندونو ده. سوډران د همدغو سیندونو غاړو کې پراته دي، دال خوري، په تورو مټو، تندي او زنه خالونه وهي او نارینه او ښځینه یې اوږده ویښتان لري. عجب غلام کېدو ته برابر دي، فرانک ځان سره وایي؛ راسره ملګري به یې کړو، ګورکه لښکر به ورځخه جوړ کړو !

بابا فرانک ځانته د نړۍ ډېر اصیل نژاد وایي، له انګلو جوتانو او ساکسو زیږیدلی قوم. هغه وایي سره زر زمونږ خوراک دی! برآلا وایي مونږ هغه خوکان یو چې سره زر مو خوراک دی.

انګلو- ساکسونیان ډېر پخوا له پروس څخه د فرنګ یا فرانسې له غاړو د مانش له اوبو پورې وتي او د انګلو- ساکسون یوه ټبله پاچاهي یې جوړه کړې چې له دې ټاپو ورهاخوا یې آیرلنډ هم نیولی او دغې ټولې امپراتورۍ ته یې (ستربرتش) نوم ورکړی دی. بابا فرانک د کیانوس او حکیم جالینوس وړاندوینو ته ډېر ارزښت ورکوي. دوی دواړو ویلی و چې لوی هندوستان ختیځ کې د سمندر په غاړه پروت دی. دېیلانو، مارانو، توتیانو، طاووس، پیټار او پیټارګۍ او د مداریانو وطن دی. سلګونه قومونه، ژبې، او دینونه پکې دي. راجاګان یې مغرور او کمعقل، خو چهوډران یې لوی زمکوال دی. مرهټه قوم یې ډېر زړور او جنګی قوم دی. ځینې یې زبردست سوداګر دي. د بودا دین پکې پیاوړی دی. پخوا د کیانوس دین د البُرز د غرونو او اکسوس او اندوس دسیندونو ترمنځ خپور و، خو کله چې بزرګ زرتُښت راغی د دکیانوس د دین لمن ټوله شوه. دکیانوس ویلي و چې په ټول لوی هندوستان کې یواځې د پنځو سیندونو شاوخوا مېشت قوم په دین کلک نه دی، لاپه یوه دین هم نه دي، خو چې پښه ورته ودربوی بیا هر دین مني. دکیانوس خپل کتاب کې د حکیم جالینوس په حکمت سره ویلي و چې د کاکاسام مشر تره بابافرانک به د لوی هندوستان یوه برخه کې ځانته د پښې اېښودو ځای جوړ کړي. دا به د (انګلو- پاک) زمکه وي. انګلو- پاک به د انګلوساکسون نوی ویرژن او ولایت به یې د مانش له سمندر پورې غاړه (لندن) وي، لارډمیکایلي(Thomas Babington Macaulay) به ورته ائین او قانون جوړ کړي.

بابافرانک چې د دقیانوس کتاب کې خپل فال ولید، د هندوستان په لور یې سفر پیل او دا دی یوه نیمه میاشت وروسته دلته راورسېد.

د بابا فرانک اصلی نوم(رابرت کلایو/ Robert Clive)و، خو کله چې دوی د نورو قومونو ښکېلاک کولو پسې ځي، بیا نو ځانته یو بل نوم غوره کوي... انګلو- ساکسون سخت چمباز او شلیته قوم دی.

کلایو د سمندري پوځیانو هغه بولندوی و چې ځوځله یې پرتګالیانو، اسپانویانو او فرانسویانو سره د لرې اونږدې ټاپوګانو د نیولو په سر جګړې کړې وې او ماته یې خوړلې وه. په جګړو کې یې د بېشمیره مریي مانوګانو وینې توی شوی، په وروستي ځل یې فرانسویان مات کړل. اوس دا دی له ولجه شویو بیړیو سره مخ د یوې لویې زمکې په لوري رارهي شوی او دلته راورسېد. دغې زمکې ته یې (د سروزرو مرغۍ) نوم ورکړ. اوس نو د پخوانیو سمندری غلو(Pirates ships) ځای د دوی بیړیو نیولی و. همدا رابرت کلایو د هغه حریص نسل له زوذات څخه دی چې انسان یې هغه خوګ بللی چی سره زر خوري.

هندوستان د مالوچو، مالګو، وریښمو، چایو، چیټ، نیل او مسالو وطن دی. د انګلوساکسونیانو شنې سترکې په همدې شتمنۍ پسې وتلي دي. پیلان، ماران، مداریان، توتیان او نور پرنده او چرنده یې ندي په کار.

Robert Clive همدا شین سترګی فرانک، چې سترګو کې یې د وینو سره رګونه له ورایه ښکاري او مخ یې لکه د انارو دپوستکي په شان تک سور اووچ کلک شوی، له خپلو مانو ګانو سره د حرص په بېړیو سپور، وروسته تر اوږده مزل لومړی (کروماندول) ته راورسېد، وروسته د (سونات) سیمی ته ننوتل او بیا د سمندر له غاړې بمبئي ته وروختل. ډېر ژر یې کلکته لوټ کړه او د کرناتک کلا یې له خوبولي او په عیشونو کې ډوب کورګانی پاچا، جهانګیر له پوځیانو ونیوله او شتمن بنګال یې هم لوټ کړ. کله یې چې د کورګانی جهانګیر مانۍ ته د ورتګ ورځ راورسېده، نو څېره یې بدله او ځان یې د انګلیس د پاچا(جیمز) سفیر معرفي کړ. د سوداګری اړیکو د ټینکولولیکونه یې رابرسیره او ځان یې د دیپلوماسي(استازی) کړ. په دې حالت کې نو کلایو بابافرانک سمندري غل نه و، ځان یې سم وښود او د یوه سوداګر او استازي بڼه یې غوره کړه. ده لکه زوړ ګیدړ په مکارۍ سره عاموخلکو ته هم ځان د (ستر برتش) د پاچا (کینګ جیمز) استازی معرفي کړ.

لمر د سمندر له ژیو یوه نیزه را هسک شوی او د ختیځ له لوري یې د هندوستان زمکه رڼا کړې وه. جهانګیر له خوبه پاڅېدلی و. ګنکس، زنګېد، له تخت را کوز شو. لږ هاخوا دشپې د عیاشی دبزم او ګنې- ګوڼې پایزیبونه لاهم خواره واره پراته وو. د نڅاګرو یونیم مات بنګړی، د شرابو تش شوی منګوټي او په زربفتواوبدل شوي بالښتونه ګډوډ پراته وو. د سهار په دې مهال به هره ورځ جهانګیر ته نور واړه راجاګان، سرداران، او نواب صاحبان یا د دوی استازي دربار ته دکتنې لپاره راتلل، خو نن سم د ده له پاڅېدو سره د دربار ملازم رامنډه کړه، پښو ته یې پریوت، درناوی یې وکړ، کله یې چې لوی راجا جهانګیر تعظیم ومانه، نو ملازم په اندېښمن انداز وویل:

- راجا دې ژوندی وي، د لاسونو رغوي یې غبرګ ونښلول او تندي ته یې پورته کړل:
- د کینګ جیمز استازی ستاسو لیدو ته راغلی .

راجا ناڅاپه غږ کړ:

هلئ ژر شئ ! د سفیر صاحب د راتګ خبر مخکې ماته معظم کینګ صاحب رالیږلی و. ژر یې ماته راولئ!

شیبه وروسته حریص او غاصب کلایو، د سفیر په ځیره کې د جهانګیر مخې ته ناست و او راز راز ګانې یې دهغه مخې ته کیښودې. وروسته یې په(دیپلوماتیکو ادابو) سره د کینګ لیک ورکړ. لیک کې ظاهراً د لویې بریتانیا او لوی هندوستان ترمنځ د سوداګري د ټرون خبرې وې، خو په اصل کې له همدې ورځې هندوستان مستعمره شو او په سیمه کې د انګلو- پاک د جوړلو د طرح مقدمه پیل شوه.

ټرون ظاهراً دواړو لوریو ته په زړه پورې و: جهانګیر د ګانو شوقی و او د کینګ مالګه، وریښم، مرچ، چای، چیټ او مالوچ په کاروو. خو جهانګیر لا هم خبر نه دی چې شتمن بنګال لوټ او بېوزله شوی او کپس ته د سروزرو د مرغې اچول پیل شوي دي. د سودا ګرې د دغه ټرون تر لاسلیک لا دمخه د بریتانوی کمپنۍ خنجر د لوی هندوستان ځیګر ځیرلی و. ترڅو نور واړه راجاګان، سرداران او نوابان د دنیا له حاله خبرېدل، کمپنۍ هندوستان نیولی و. د سمندر دغاړو او ګنو ځنګلونو بې شمیره ډنګر او په ګیډه وړې یې را ټول کړي وو او د ګورکه لښکر یې جوړ کړی و. کلایو لکه د خپلو پلرونو په شان دا ګورکه د افریقایی مرئییانو په شان اتازوني او بریتانیا ته نه بیول، بلکې په خپله هندوستان کې یې له سیکهانو، مرهټه، پټان او نورو سره جنګول. د همدوی په وینو بهولو یې ځان له بنګال څخه د اندوس ترغاړې ورساو. یو نیم کال وروسته له دغې ورځې کلایو او د کمپنی جنرالان د اندوس تر غاړې رنجیت سنګهـ ونازاو او د پنجاب په نعمتونو کې ورسره شریک شول. کلایو خبر و چې له اندوس څخه نشي پورې وتلای. هغه د احمدخان، امیردوست محمد خان او بیا د زمانشا له زړورتیا او د آپه ګان له توری خبر و. کمپنۍ نه غوښتل له اندوس پورې وځي، خو د روس په وړاندې یوه دیوال ته اړتیا وه. همدا وخت رنجیت سنګهـ ورته په کار و. مهاراجا رنجیت سنګهـ !

کمپنۍ مهاراجا رنجیت ته د ګرونانک د استازي مقام ورکړ، هغه یې په شا وټپاو چې له اندوس څخه پورې وځي. د مداریانو په وطن کې کمپنۍ رنجیت باندې انتر منتر وکړ او هغه یې د هغه زمانشا په وړاندې بغاوت ته چمتو کړچې رنجیت یې روزلی و او د خپلې واکمنۍ په وربوی کې یې د پنجاب ولایت ورسپارلی و.

نور نو کمپنۍ لوی ځواک و. له بنګال او بمبئي نیولې تر ډیهلی او پنجاب یې ټول ولکه کې وو. اوس کمپنۍ له لویې بریتانیا څخه هم ځواکمنه وه. کمپنۍ د ګرونانک نوم او د رنجیت سر پورې ټرلی ململ او د هغه له اوږدې ږیرې څخه د سحر او جادو وسیله جوړه کړه. پنجابیانو د ګرونانک لمانځنه نه، بلکې د رنجیت لمانځنه پیل کړه.

پنجاب کې رنجیت یوه شپه کې لس کروړه بچی وکړل. غوج ماغوج پیل شو، تورلینګیو بچوړو یې سپینې جامې او پټکي وټړل، په پېښور راغلل، جلال اباد ته راورسېدل، د خلکو سرونه یې د کوپر او الحاد په تور

غوڅول، د کابل په لوري يې نيت و. زنګ وهلې توری ورسره وې، په ژبه يې سپيڅلی خبرې، خو په مغزو کې يې د کلايو او رنجيت نقشه وه.

د سومات له تېجنې او ځنګلي سيمې توره وريځ راپورته شوه، د اسمان رنګ بدل شو، تياره شوه، پرزمکه د انسان د وينو لېکې ښکاري، له ګڼ ځنګله وحشي ليوان راووتل، تيرې داړې يې له ورايه ښکاري، هوا دپه شوه. د صادق سا بنده بنده شوه. له ويرې يې چيغه کړه چې له خوبه راويښ شو، ژر ژر يې کلمه وويله او خپل شاوخوا يې چُف کړه، زړه يې داسې درزېد چې د ده ټول وجود يې ښوراو، د ويرې خولې ورباندې رواني وې. حاجی صاحب، مورجانه، خورکی او ګاونډيان ټول ويده وو. له کړکی بهر څراغونو سترګکونه وهل. صادق لاحوله ولا کړل او ځان سره يې په کمپنی، سفير، سوداګر او رنجيت لعنت ووايه. ژر په دې فکر شو چې آزموينه را لنډه ده او پرون يې موسسه کی کار هم پرېښود، نو غوره داده چې ټول پام آزموينې ته واړوي.

(۵)

د هفتې ورځ وه، د سمستر وروستی ازموينې بيخې را لنډې وې. لومړی درسي ساعت (قونسلي حقوق) و. صادق او دري ټولګيوال يې د پوهنتون په دروازه له ننوتو سره سم، په بيړه کې لاس ته تاو شول. دحقوقو د پوهنځي وره ته لاڅو ګامه پاتې و چې سترګې يې هغه ځای ته واووښتې چې هره ورځ د قنسلی حقوقو استاد خپل فُلکس موټر هلته دروي، خو نن د پروفيسور موټر نه ليدل کيږي. هلکانو قدمونه ورو کړل، يو بل ته يې وويل:

-لکه چې نن استاد نه راځي؟
موټر خو يې نه وينم!
- نور ټولګيوال چيرې؟ شاوخوا يو هم نشته .
-راځئ يو ځل دننه سر ښکاره کړو که استاد نه و، د کتابتون خواته به ولاړ شو د بل ساعت تر پيل پورې به مطالعه وکړو.

څلور واړه دحقوقو د پوهنځی ودانۍ ته ننوتل. دوهم پوړ کې مخ په ختيځ دهليز کې د رياست دفتر او ديپارتمنتونه وو، دغې بلې خواته مخ په جنوب دهليز کې درسي خونې وې. دا وخت استاد له خپلې ځانګې راووت او په ګړندیو ګامونو د ټولګي خواته روان شو. هلکان ژرژر په ټولګي ننوتل.

استاد د نړيوالو حقونو او ديپلوماسی نامتو پروفيسور و. هغه په پښتو، دري، فرانسوی، انګليسی او عربی ژبو خبرې او ليکل کول، خو شاګردانو ته يې سرچينې او اخځ انګليسي کتابونه ښودل. ميا‌شت دوو کې به له بهر څخه ورته بهرني ژورنالونه راتلل، په ځينو کې به يې خپلې مقالې وې.

نجونې او هلکان پوه شول چې وروسته له دغې ورځې پروفيسور خپل تيزرفتار فُلکس واګون کې نه راځي، هغه به سهار د پوهنتون د عملې او د استادانو بس کې درس ته راته. کله چې صادق او دري نور ټولګيوال ننوتل، نور ټولګيوال وخته راغلي وو او په خپلو ځايو ناست وو، دوی چې د سترګو له کونجو

وکتل ناصر، زرلښته، قاسم، ورېښمینه، باقر، تاج، مکی، خُماره، پلوشه، علی، بازګل، عبدالوکیل، سمندراو سمون ټول حا□ر وو. تر څو دوی کیناستل، پروفیسور د ټولګي مخې ته د لکچر د میز شاته ودرېد، عینکې یې په سترګو کړې او په تخته یې ولیکل:

(سفیر – سفارت/ استازی) ambassador/Embassy

د دې مانا دا وه چې د نن نوی درس سفیر دی. ټولګي کې د کتابچو په پاڼو قلمونه وچلیدل:

سفیر له یو هېواد څخه بل هېواد ته چې سیاسی اړیکې یوبل سره ولري، لیږل شوی استازی دی چې له یوې خوا د دواړو هیوادو اړیکې ساتي، له بلې خواسفیر په دغه هېواد کې د خپلو وطنوالو دحقوقو ساتنه او ملاتړ کوي. سفیر په سفارت کې دیپلوماتیک کار کوي او دخپل هېواد د ګټو ساتنه کوي...

پروفیسر پر تخته باندې (د ګټو ساتنه) اندر لاین کړه: ....دخپل هېواد د ګټو ساتنه کوي...

د صادق غوږ لکچر ته و، خو په لاس باندې یې په بیړه بیړه لیکنه کوله. دسفیر او سفارت په اورېدو د ډابس، پوزائف، کلایو نومونه وریاد شول. تاریخ کې یې لوستي و چې د تموجن سفیر د سوداګرۍ له وړاندیز سره سلطان خوارزم ته راغی، خوخبره د وطن تباهی ته ورسېده. پروفیسر لګیا و، قلمونه د کتابچو په پاڼو څېړدل او د صادق فکر له (سوداګر سفیر) سره بوخت و، چې ځینی دوستي او اړیکې پالي، خو ځینی نور د سوداګرۍ او د شتمنیو د لوټ کولو په فکر کې وي لکه کلایو. قلم د کتابچې بلې پاڼې ته واوښت او پروفیسر په تخته ولیکل:

دیپلوماتیک مصئونیت

قلمونه بیا وچلېدل...

صادق انګېرله چې کابل کې سفیر او سیاسي استازی دغو ورځو کې د هرچا د خولې خبره ده. خلکو انګېرله چې وروسته د ډابس له وژل کېدو به د سفیر او استازیو پل دلته (پېر دروند) وی !!

کله چې پروفیسور د سفیر عنوان پیل کړ، ټولګي کې د صادق غوږونه وپرېدل او (د ګټو ساتل) ټکي ته سوچ کې شو.

استاد کلونه، کلونه په همدې سمستر کې همدغه لکچر ورکړی، چې سیاسي استازی یې باله، خو نن صادق ته دا مُبهم ټکی حل نشو چې (سفیر د خپل هیواد دګټو ساتنه کوي)، ده ته د شیراغا هټۍ کې د تکړښت د ملګرو بحث وریاد شو چې ویل یې د پیاوړو هیوادو سفیران خوارو ملکو کې خپلې ګټې تضمینوي، په تېره بیا چې اینجنیر ویل؛ که د دوی د ګټو سیالی نه وای موږ ولاکه په دې بده ورځ اخته شوي وای...

استاد د تختې مخې ته ولاړ و او تشریح ته یې دوام ورکړ. نجونو او هلکانو قلمونه کېښودل او غوږ شول:

سفیر په نړیوالو حقوقو کې دیپلوماتیک استازی دی، زموږ د نن لوست اصلي ټکي embassy ,ambassador, agreement, credentials letters, nonce او inter nonceدي.

صادق لکه د نورو ټولګیوالو په شان استاد ته غوږ نیولی و او ژړژر یې دلکچر غټ ټکي پرله پسې لیکل.

استاد دوه کاله مخکې د دوی ټولګي ته د نړیوالو حقوقو او نړیوالو اړیکو درس ویلی و، هغه مضمون تر دې اوسني ډېر پیچلی و. هغه وخت استاد یوه (فیات) موټر کې پوهنتون ته راته، له هغه وخته یې تراوسه ډیر توپیر کړی دی؛ اوږې یې لږ څه کړوپې شوي، ویښتان یې سپین، غوږونه یې لږ درانه شوي دي، ذره بیني عینکې په سترګو کوي او خبرو کې لږ لږ دمه کوي. هغه وخت د ټولګي بحثونه زړور او ازاد وو، اوس سیاسي درسونه په احتیاط اوړېدل کیږي، په تېره بیا کله چې صادق ته د شیراغا هټۍ کې د اینجنیر خبرې او پس پسی وریادې شي، نو اندېښنه ورولویږي.

د لوست پای ته رسېدو ته لږ شیبې پاتې وې. استاد خپلې پاڼې سره راټولې کړې او لاسونه یې د تباشیر له ګردونو وڅنډل، مخ یې ټولګي ته واړاو:

- پوښتنه شته؟

د صادق شاته درېیم کتار څخه یوې نجلۍ لاس پورته کړ. استاد ذره بینی عینکي لږ د سترګو له برید راکوزې کړې او د وروځو او دعینکو د پاسنی فریم له منځه یې زرلښتې ته وکتل، د لاس په اشاره یې د پوښتنې اجازه ورکړه. زرلښتې وپوښتل:

استاده که د یو هېواد استازی بل هېواد کې د دندې پرمهال ووژل شي، قضیه څنګه څېړل کیږي؟

پروفیسر وروځي پورته واچولې مُسکی شو:

- دا لوی بحث دی، دلایل باید وموندل شي، راتلونکو ورځو کې دمصئونت خبرو ته دوام ورکوو.

له دې سره استاد له ټولګي ووت.

وای دیوه لاس پنځه ګوتې سره برابرې نه وي! ټولګي کې هم څېرې، فکرونه، عادتونه، جامې او غوښتنې او پوښتنې یو شان نه وې. ځینی یواځې لکچر ته غوږ نیسي، پوښتنې نه کوي، ځینی پوښتنې کوي او لیکي یې. په ټولګي ګې زرلښتې، سمون او خُماري د درس په اړه پوښتنې کولې، خوپلوشي سیاسي او جنجالي بحثونه شروع کول، پوښتنې او بحث پسې به یې خبره د حکومت بد- رد ویلو ته ورسوله. باقر به له درس وروسته لاس پورته کړ د پوښتنې په ځای به یې خپل نظر ورکړ او هلکانو به ورپورې وخندل. ناصر به یو او بل ته کتل نه یې پوښتنه کوله او نه یې چا سره بحث کاو. هر کتابچه کې یې یوه- دوه لنډۍ خامخا وې. هلکانو به یو بل ته پټ پټ ویل (هلک چیرته مین شوی آخر به یې سر ساراته ووځي!!) او یو بل سره به یې خندل.

په ټولګي کې خُماري بل شانته غلې وه، غلې نه وه غله وه. د ډېرو زړونه یې وړي وو. ښایسته سري شونډې، لنډه ګرده زنه، سپین ښکلي غاښونه، لږ هسکه غاړه او تور ویښتان چې تر نیمایي ملا یې رسېدل، خو په دې ټولو کې یې په ښې غومبوري یو وړوکی داغ و. څوک نه پوهېدل چې دا به یې له وړوکوالي د کومې زخې یا دانې نښه وه، یا به کوم ټپ و چې روغ شوی، خو هرڅه چې و په یو بېل شانته ځای کې و،

د خماري ښايست يې دوه ځلي زيات کړی و. په خپله خُماري خواره به د دغه داغ له امله شرمېدله، ځينې وخت به يې خورړنو ورېښمينی او مکی ته ويل: له بده شامِته مخ مې داغلی څومره به بده ښکارم ؟! هغوی به يې غومبري ته وکتل څه به يې نه ويل. خُماري خواره په خپل غومبوري د ټپ د نښې له امله خپه وه، خو هغه نه پوهېده چې ښايست يې دوه ځلي وربانديې زيات شوی. په تېره بيا چې هغې به وخندل، نو د ښايست پلټونکو سترګو جلب به يې اختياره له بڼو، وېښتانو او شونډو همدغه داغ ته ورکوړ شو. دې ټپ په ښايسته ځای کې سترګک واهه. د هغې عادت و چې د خندلو په خت به يې ښکته زمکې ته کتل يا به يې کتابچه مخ ته نيوله. په دې راز څوک نه پوهېدل. که په يوه مڼه باندې داغ وي، څوک يې نه خوښوي، که په هينداره باندی مازې درز وي د هيسته غورځولو يې بولي، که په يوه ښايسته شنه پانه وړوکی خروکی وي، عيب يې بولي، خود خُماري د غومبوري د ټپ نښه عيب نه و، يوه داسې ګانه وه چې هيڅ چارګل، ټيک او نتکی يې ښايست ته نه رسېدل.

دغسې چې زده کوونکي رنګارنګ وو او د يوه لاس د ګوتو په شان يو ډول نه وو، د استادانو عادتونه هم بېل و. په بل درسي ساعت کې ترپروفيسور څخه يوځوان استاد ټولګي ته راغی. د دې استاد د لکچر په پای کې زرلښتې پوښتنې شروع کړې، خود خُماري زړه د زرلښتې پوښتنو ته تنګ شو چې دا وخت غوسه ناکې پلوشې لاس اوچت کړ، استاد اجازه ورکړه.

پلوشې اوچته ونه، پر اوږو خواره مُشکين ويښتان، پراخ تندی او اوچت غږ درلود. په کين لاس به يې تل کوچنۍ ګړۍ ټرلې او له لرې به ځلېده. په بحثونو او استادانو ته د پوښتنو په ځواب ورکولو کې ډېره تکړه وه. کله چې استاد د پوښتنې اجازه ورکړه، پاڅېده، پيکی يې وڅانډه او په تندي باندې خواره ويښتان يې يوې خواته کړل، د ديپلوماسي په تو □يح کې يې وويل:

يو شمېر ښکېلاک ځپليو ولسونو او زمورِ هيواد ته ځينی سفيران د ويسراګانو په بڼه راغلي دي. له ويليام مکناټن نيولې تر جان لارنس او کيوناری، بيا يې دا نور ورسره. خو بايد پوه شو چې اوس شلمه پېړۍ ده، نه څوارلسمه او نه اتلسمه چې وايسراګان ومنو. دا وايسراګان که زمورِ په پاکه خاوره يو بل سره زور آزمايي، د نړيوالوحقونو، د بشردحقونو، دملتونود خپلواک برخليک ټاکلو، د ولسونو د ملی غرور او عزت او آزاد ژوند تر پښو لاندې کول يې بولو. مورِ د ختيځ اولويديځ د سوړ جنګ محراق نه کيږو...

استاد چې درس پای ته رسولی و او دا مهال له ټولکي څخه وتلو ته چمتو و، د ټولګي مخې ته تر هغو پورې ولاړو ترڅو چې د پلوشې خبرې پای ته ورسېدې. د استاد په شونډو د غرور او تحسين موسکا ښکاره او له پلوشې يې منله وکړه ويې ويل:

- پلوشې ! د ولسونو برخليک او د آزادو ملتونو برخليک په خپله ولسونه ټاکي، سياسی او ديپلوماتيک استازي که له خپلې کاري آجندا او پروتوکول بهر پټ يا ښکاره څه نقشه ولري، نړيواله حقوقی او قضايي رويه دې برخه کې څرګنده ده.

يو ځل بيا يې پلوشې او ټولګي ته په استفهامی بڼه وکتل، لاس يې د خدای پامانې په نيامت اوچت، نورې خبرې يې پرېښودې او په بيړه ووت.

ځینو ټولګیوالو په پلوشي سترګي برندي کړې چې ولې خطري او جنجالي پوښتنې کوی. خو هیڅوک ګرم نه و، د استازیو کیسې ټوله نړۍ نیولې وه. بیا د هیواد دننه د هر چا په ژبه وه:

- د امریکی سفیر...
- د شوروی سفیر...
- سفیر ووژل شو...
- له سفیر سره کاته وشول...

اوس چې د استازي او سفیر خبره ټولګي ته راورسېده، نو خامخا پوښتنې هم پکې ډیرې وې، خو پلوشي به د آزادي، خپلواک برخلیک ټاکلو، ښکیلاک او یرغل خبرې کولې چې دا ټکي دا مهال له خپل ژوند سره لوبې کول و. پروفیسور ته سفیر، سفارت، دیپلوماسي او دیپلوماتیکي اړیکي عادي خبرې وې او کلونه کلونه یې د لکچر مو□وعات وو، خو د محصلانو لومړی ځل و چې دا ټکي یې زده کول، صادق ته ځکه ډیر په زړه پورې و چې بهرنیانو سره یې اړیکي وې او په انګلیسي ژبه پوهېد.

له همدې ورځې وروسته پروفیسور خپل موټر کې پوهنتون ته راتګ څخه تېر شو، ورځ تربلې به خواشینی و، زړه به یې له خبرو ډک و، خو د خبرو کولو او زړه تشولو ځای نه و. د پروفیسور په دومره بدلون سره به یې شاګردان حیران وو. پروفیسور د کونسلی حقوقو په زده کړه ټینګار کاو، خو زده کوونکو ته ستونزمن لوست همدا و، نو ځکه به یې یوبل ته ویل:

- ډیر له ستونزو ډک لوست دی،
- د کونسلی حقونو هره پاڼه کې لس- پنځلس نومونه، کلونه، قراردادونه او نور دي، دا به څوک زده کوی؟
- خدای خبر که په لومړی چانس ورځخه تېرشم؟!
- دا ډېر ښکلي درسونه دي، ټول د سیاست او د دیپلوماسي د عمل ډګر رازده کوي.
- ځینی سفیران د خپلو هیوادو استازي دي، خو ځینی نور ورانکاري دي، خپل غر□ونه او مر□ونه لري، غریبو ملکو کې ځان څخه وایسرا جوړوي.
- دا سفیران د خپلو هیوادو د ګټو ساتونکي دي، هسې خبره ده چې د دوستي استازی دي!...

لکه هغسې چې د یو لاس پنځه ګوتې برابرې نه وي، ټولګي کې فکرونه هم یو شان نه وو. خو له دې ټولو سره سره زده کوونکو په شوق د پروفیسور لوستونه اورېدل. په تېره بیا چې اوس یې خواشیني له ورایه ښکارېده، د لوست په پای کې به یې د لکچر له میزه خورې- ورې پانې ټولې کړې او د لاس په مازې پورته کولو به له ټولګي ووت. وروستی مُسکا به یې د ټولګي فضا خوږه او د زده کوونکو ستومانې ورکه کړه.

(۶)

د اداري او ديپلوماسي څلورم ټولګی د رنګارنګ ګلونوباغچه وه. ناصر مجنون مشربه ځوان و، په ټولګي به چې ننوت يو اړخ ته به کښناست، مخامخ به يې د ټولګي تختې ته کتل، خو سروسودا يې نورو خواوو ته وه. ترڅو به استاد راته ده به د کتابچې د يوې پاڼې په څنډه وليکل:

په آخرت خوار شې رييباره

په ايرو پټ اور دې ليده پرې ودې سومه

***

عالم چې کوډې کوډې وايي

کوډې مې دا دي نرۍ سترګې تورووومه

د ليکل شوې لنډۍ شاوخوا به يې يوه د ګلونو لښته وکښله او ميده ميده ګلان به يې ورباندې رسم کړل. په بله پاڼه به يې ليکلي و:

د مار خوړلی به خدای روغ کا

د زلفو خوړلی روغ به نه شي وبه مرينه

دا لنډۍ خو يې دومره د ګلانو په پاڼو کې پټه کړې وه چې په سختۍ يې ټکي ښکارېدل. ټولګي کې يواځې دوه- دري تنو هسې تصادفي او څرښنده د ده ليکلې لنډۍ لوستې وې، کتابچې يې چاته نه ورکولې. هلکان هم د ده په نازک طبيعت پوه شوي و، ډېر کار يې ورباندې نه لاره. يوه به په زړه سوي وويل: په دې کم عُمر مجنون شو. خدايه ته يې آرمان پوره کړې!

قدوس ګڼ اوږده ويښتان لرل چې تر اوږو يې رسېدل، د رنګه کرښو لرونکی کميس پلن کالر يې جمپرسره د کوبای فلمونو هيرو را په زړه کاو. ده به د تفريح په مهال د امريکايي فلمونو د اتل کيسې کولې چې د (Light sleeper) فلم کې يې ليدلی و. په ماته- ګوډه انګليسی به يې د دې فلم يو نيم ډيالوګ وايه او هلکانو به ورته خندل، بيا به يې ورپسې زياته کړه:

- د "ژمی خوب" فلم بايد وليدل شی!

کله به يې د موريس شوالیه او د هغه د آس کيسه راواخيسته او بيا به يې دا هم ورا□افه کړه:

One hour with youفلم او د پارک سينما لوړ لوڅ پهـــــهـــها ! بل ځای يې مه ګورئ.

هلکانو به ورته خندل.

اوشکوئ، جزيره وحشت ونه ګورئ، زړه به مو له ويرې بوټ وخيژي، دې ورځو کې زينب نندارې ته راغلی دی. اوله ورځ يې توربازار کې ټکټ نه موندل کېد اوس لس تنه هم نه ورځي، ورکوه يې!

کله به یې د آلن دولن او د فرانسوي فلمونو د ژان رنوار او مارسل داریو کیسه را پیل کړه او سپارښت به یې کاو چې (ناپلیون) فلم وګورئ، بیا به یې دناتالي دولن او سوفیالوران صفتونه شروع کړل. داوخت به تفریح پای ته ورسیده، هلکانوبه ورپوري وخندل اود ټولګي په لوري به روان شول، قدوس به تر ټولو آخر کې را روان شو. د دې باغچې بل ګل علی و. لنډه ونه یې وه، چې ورته کتل دې، تا به ویل چې وروځي بیخي نه لري، غاړه یې دومره لنډه وه چې اوږي یې د غوږونو په برید ښکاریدې، خو باز ګل بیا په بل خپل و: لوړ قد، ګڼې وروځې، هسکه غاړه چې پتلانه سره به یې څپلې پښو کولې او د پتلون له جیب څخه به یې د سور (ګل سیب) دسمال پیڅکه راوتې وه، پر مخ یې د کوخَوَک د دانو او د شري د تبې نښې له ورایه ښکاریدې، مځ یې تیار لکه په پسته خاوره چې دانه دانه باران وربډلی وي، پیکی به یې په تندي ښوی ږمنځاو، پښه یې کلي کې له وني د رالوبدو له امله لږ څه ګوډه وه، د پوهنځی دهلیز کې به یې شوار شوار ګامونه اوچتول او د یویو چارک درنو څپلیو څښا او دربا به یې وه. د پوهنځي د ریاست مخې ته ناست ملازم به حیران حیران ورته کتل. ملازم به چې ټوله ورځ د دفتر مخې ته په چوکۍ ناست و، د دهلیز تر پایه به یې بازګل پسې کتل. باز ګل به هره ورځ د لوست وروستی ساعت کې ډبر ناکراره و، ویل به یې لیلیه کې دغرمې په ډوډۍ ګڼه- ګوڼه زیاتیږي. چې له ټولګي به ووت، په بیړه به د لیلیې په لوري په ځغاسته شو او د پتلانه د پایځو ترپا به یې تر لرې اورېدل کیده. بازګل به د لکچر په مهال د استادانو د لکچر ایله لسمه برخه ټکي په پنسل نوټ کولای شول او بیا به یې لیلیه کې په (تورپن) خودرنګ قلم پاکنویس کول، خو زده کولو کې یې تکړه نه و. ټولو کارو ته یې نجونو پټ پټ خندل، په تېره بیا چې د (سپیر) او (سپارت) به یې ویل، نو نجونو به کتابچې مخ ته ونیولې، بازګل به ځان سره ګڼله چې نجونې له ده څخه حیا کوي، آپرین شه په دوی!

پلوشه بیا بل ډول زړوره او خوله وره وه. کله به یې چې حکومت پسې خوله خلاصه کړه، ټول ټولګیوال به ویرې واخیستل. د خبرو په مهال او دهلیز کې د ګرځېدو په وخت چا ورته کتلای نشو. کله به چې نجونو بازګل پورې پټ وخندل، پلوشې به نجونو ته داسې سترګې وروارولی چې ټولې به یې وویرولې او بازګل یې د یوه ریښتنی مسلمان په توګه ستایه. نجونو ته به یې اخطارآمیزه وویل:

- زه بې وروره نجلۍ یم، بازګل مې ورو دی. له دې خبرې سره به یې بیا سیاسي بحث را پیل کړ.

په ټولګي کې پلوشه د تل په شان جراره او زړوره وه او هر استاد سره یې بحث کاوه، د بحث او خبرو په مهال به یې په ښې لاس دستکول او کتابونه نیولي وو، کینې لاس به یې خوځاو چې له لستونې سره تړلې کوچنۍ ګړۍ به یې لکه د سرو زرو بنګړی له لرې ځلېده. دخُماري په غومبوري به چې د چا سترګې ولویدې، چې د زمانې زاهد به و، بیا به یې تري بل خوا سترګې نشوی اړولای.

د ټولګي بل ګل عبدالوکیل و. هغه ډبر بېوزله او وچ کلک هلک و، رنګړي ژیړبخن ویښتان یې وو، خو په لوست کې ډبر ذهین او خواریکښ و. زرلښته یوبل ګل و چې د دې سمستر له نیمایی وروسته بیخي بدله شوې وه. هغه خواره وروسته تر هغه پخوانۍ زرلښته نه وه چې دسمستر منځنۍ آزموینه کې یې استاد له لستونې څخه د نقل کاغذونه ومومندل. هغې په مهارت سره د مهمو نړیوالو میثاقونو هره مو وع، کلونه او د میثاق د لاسلیک کېدو ځایونه په ډبر میده لیک لیکلي وو. آزموینه بی غږ- زوږه روانه وه استاد دلکچر د

میز تر شا ولاړ و او د میز پر سر یې خپل دیپلومات ایښی و، د عینکو له شا په زرلښته شکمن شو، ناڅاپه یې غږ کړ:

زرلښت!

زرلښتې ورو لستونې دلاس تر بند پورې راکش کړ، د ټولګی نورو هلکانو او نجونو د ځوابونو له لیکلو سرونه را پورته کړل او زرلښتې ته یې وکتل چې رنګ یې الوتی و. استاد خپل دیپلومات بند کړ، عینکې یې هم ورسره کیښودې، وړاندې راغی، د زرلښتی لستونې څخه یې کاغذونه واخیستل او بیرته دمیز شاته ولاړ. هیڅ یې ونه ویل، خو زرلښته خواره لکه پانه ریږدېده او رنګ یې الوتی و. وروسته تر دې ورځې بیا زرلښتې پوښتنې کولو یالوست تشریح کولو ته زړه ښه نه کړ.

باقر به په چوغو سترګو ټولو ته کتل، ارتې سپږمي به یې هر ځل ساکښلو سره پراخه شوې، مکې به ټوله ورځ ژاولې ژوولې کله کله به یې د ټکار او ترق- تروق غږ اوچت شو، نورو ټولګیوالو به په ملامتوونکو کتلو سره ورټله.

دري کاله کیدل چې دا کیسې پرله پسې روانې وې او خبره د دیپلوماسي، مدیریت، حکومتولی او عامه او خصوصی حقوقو څخه بشري حقونو او دا دی اوس سفیر او سفارت پورې راورسېده، صادق به چې کله دسفیر واورېدل، نو زړه به یې تنګ شو، ځان سره به سوچونو کې ډوب شو:

...لعنت په سفیر چې کله د دوست او کله د سوداګر په نوم راځي او بیا وایسرا جوړ شي، یوځل یې په موږ دچنګیز تندر راوغورځاو، بیا د کمپنۍ سوداګر سفیر د پلرونو او نیکونو وطن په ناولې چاړه رانیم کړ او دري ځله یې جنګونه راسره وکړل ...

صادق ته د سفیر کیسه د کابل هوټل د ۱۱۷مې کوټې له پېښې راپیل او اوس دادی ټولګي کې ورسره اخته شو. په دې سوچونو کې به یې د لیدلې خوب ځینی برخې ګډې- وډې ورپیاد شوې. د کلایو او کاکاسام تت انځور به ورته ذهن کی تازه شو، دښګال او کرناتک لوټ کول، بیا به یې پیلان، راجاګان او مداریان هغسې ذهن کې مجسم کړل چې په ویښه یې هیڅکله نه وو لیدلې، خو خوب کی ورته راغلې وو، نور خوب یې ټپ هیر و. ده داسې انګېرله چې د دې سمستر ترټولو ستونزمن لوست همدا دسفیر او سفارت درس دی، خو چې د پلوشې زړورتیا او دسفیراوسفارت په اړه تشریح ته به یې کتل، ورته اسانه به ښکاره شول.

پلوشه د دري کلونو پخوا او دلومړي سمستر په شان نه وه، دهغې دومره بدلون ټول حیران کړي وو، په تېره بیا کله به چې هغې په اوچت غږ، تریو تندي او جدي ښه د نوي رژیم او حاکم ګوند بد- رد ویل، ټولګی به ټول ویرې ونیو. پلوشه به غوسه وه او وطن وربانديې تنګ او ژوند ورته تریخ شوی و. دپلوشې تبرته هغه وخت لاستی پیدا شو چې د حاکم ګوند مشر خپل نږدې ملګري او شاګرد چې لومړی وزیر یې و، په بالښت وواژه. پلوشې به مخ ټولګی ته واړاو پوښتنه به یې کوله:

- چې د دوی خپل منځ کې دا حال وي، ولس ته به څه وکړي؟

په ټولګي کې به چا له ویرې د هو یا نه ځواب نه ورکاو. ټول د زرګونو کسانو له هغه لست څخه خبر وو چې رژیم پلچرخي کې اعدام کړي وو. کله به چې پلوشې په نوي واک ته رسېدلي ګوند او حکومت ملنډې پیل کړې، هلکان او نجونې به ورځخه لرې شول. هره ورځ د محصلانو، استادانو، سپین ږیرو او ځوانانو د نیول کیدو خبرې کیدې، خو پلوشې د چا پروا نه کوله. یوه ورځ یې د پوهنځي ترمخې ونو لاندې د نجونو یوې ډلې ته په غوسه وویل:

- ته ولا دوی به دا چوکۍ او خپل واک ټینګ او وساتلای شې؟! یو بل یې ووژل، بندیخانې یې په مظلومو مسلمانانو ډکې کړې...

ورېښمینې ورته د چُپ کیدو اشاره وکړه، خو هغې نور هم خپل غږ اوچت کړ. دا وخت مکۍ په غوسه خپلې ژاولې په زمکه وویشتې او ځان یې ګوابښ ته چمتو کړ:

- بلا دې ووهه، په تا خو به هیڅ ونشي، خو موږ به په مُصیبت اخته کړې، چوپه شه! که یې کومه خورکۍ هسې دیوسات لپاره تحقیق ته بوتله، ژوند یې تبا دی...

پلوشې دتل په شان د پیکي ویښتان له تندي یو خوا کړل، ځواب یې ورکړ: چې خلک مې په سره تبۍ ناست وي، خدای دې دا اوس زما ژوند واخلي. لاس یې په بې پروایي هواکې ونځاو په ملا ټیټه او ببرته هسکه شوه.

نجونې ورځخه خورې- وړې شوې. پلوشه یواځې شوه اود پوهنځی خواته روانه شوه.

(۷)

د ژمي سړه څیله رارروانه وه، د هوا په بدلون سره د خلکو بیړه هم زیاته شوې وه. ټولو ژمي ته ځانونه برابرول.د پغمان د غرونو له څوکو سره د وریځو لړۍ رابښکاره او په ټول ښاربه دوره شوې، ونې له پانو لوڅې او راز راز مرغانو په کوم لوري کډه کړې وه. یواځې تور کارغان پاتې وو چې له پانو څخه په لغړو شویو ښاخونو به کښاستل او د کاغ کاغ غږونه به یې کول، له لوړو ښاخونو به یې لاندې داسې راکتل ته به وایې همدوی د واورې او یخني استازي دي. سره له دې ټولو د تېر مني منظرو صادق ته ښه ښایست هم درلود. د تېرمني د سړو ورځو په رارسېدو سره د فاینل آزمونیې را لنډې وې. په دغسې یوه ورځ کې پلوشه د پوهنځي وره سره په تمه ولاړه وه. د صادق په رارسېدو سره یې ورته سلام وکړ، صادق سلام ورغبرګ کړ. هغه نن بوټانو سره نه وه راغلی، پستې موزې او ډبله وړینه لمن او د سنیو جاکټ یې و، سر ترپښو بدله شوې وه، د غاړې دسمال یې د شا لوري ته له ګنووېښتانو داسې را پیچلی و چې دهغې هسکه غاړه او غوړوالی یې پوښلې وې. دا درېیم کال و چې پلوشه به هره آزموینه کې یوه یا دوه نمرې له صادق مخکې وه. ځای یې د ټولګي لومړي کتار کې و، شاوخوا به یې د ګلبوټې په شان د عطرو موج و. د خبرو په مهال به یې صادق د یوې نااشنا سندرې په څپو کې ډوب او ځان به ورځخه د اوبو د شرشرې په لوري او د یو ګڼ شین ځنګل منځ کې ورک شو او تر هغو به چې پلوشې په یوه خوږه مُسکا را په خود نه

کړ، د نااشنا ځپو په وزرو به له ځانه بی خبره کړی و. دهغې تر مخې به يې يو ټکی خبره په خوله نه راتله. نن يې صادق ته وويل:

- زمونږ وروستی کال دی، ځومره خواری مو چې کړي، خدای به يې ثمره را ته نصيب کړي. د فراغت تر ورځې پاتې يوه کال کې نوټ ليکل کميږي، خو د ټولګي پروژې او کورنۍ دندې زياتيږي او بيا به داسې ورخ رارسيږي چې پوهنتون سره به خدای پامانی کوو. ته خو دا اوس هم ښه کاروبار لرې، ډله ډله بهرنيانو سره پيژنې له فراغت وروسته دې په زړه څه دي، څه به کوې؟ د وطن ورځ بده ده.

صادق ورته وويل:

کيدای شي فراغت سره سم، له مور او پلار سره له ښاره ووځم او کلي کې د نيکه کلا ته ولاړ شم.

پلوشه نوره هم خوشحاله شوه. ورته ويې ويل: کلی خو د پرښتو ځای دی، پاک او ايماندار خلک خو په کليو کې دي. چې ولاړئ، زه به درپسې روانه يم. ځيره کې يې د خوشحالۍ برېښنا وځليده او ويې خندل.

***

د آزموينو په رانږدې کېدو صادق د ګرځندويانو موسسې ته تګ پريښی و. اغابادار به تل صادق ته ويل چې زما اود حاجی صاحب وروري ده، زمونږ داسې شراکت دی چې لکه ټول چې د يوه تن مال، ګټه او تاوان وي. حاجی صاحب به هم صادق ته ويل چې په عبدالباری باندې پوره باور لرم، نو دهمدې ډاډ له مخې صادق هم ټول پام ازموينو ته راواړاو.

د ژمي په يوه سړه ورځ د کال د لومړۍ واورې بڅرکي په تاوېدو تاوېدو پرزمکه لوېدل، هوا ګردجنه وه، د هر مضمون کتابچه مخ په ډکېدو وه، کيدای شي يوه اونۍ وروسته ازموېنې پيل شي. ټول ټولګيوال راغلي وو. استاد لا ټولګي ته نه و راغلی چې هلکانو اونجونو يو بل سره د ازموينو او لوستونو اندېښنه شريکوله او يو بل ته به يې دسلا- مشورې په دود ويل:

- که د کومې ورځې نوټ درځخه پاتې وي، اول هغه پوره کړئ!
- دا دومره لويه کتابچه به څنګه زده کړو؟
- يره ما خو غټ غټ ټکي جلا نوټ کړي دي، کار مې ځانته اسانه کړی دی،
- زه هيڅ اندېښنه نه لرم دسمسترمنځنی ازموينه کې اوولس او کورنۍ دنده کې نهه نمرې لرم، روزانه مې لوست ياد کړی، له پاتې اويا څخه شپېته اخيستلای شم، چې هيڅ نشي، اتيا خو وړای شم.

بل به ويل:

- وروره ښه يې زده کړئ، سفارت لوی منصب دی،
- هو، د نن ورځې سفيران بايد تر وسله والو لښکرو پياوړي وي، د ديپلوماسي پياوړي!

په دې ټولو کې بازګل چې پتلون به يې ترنامه هم پورته ښه کلک تړلی و او سپېره کوت کوت کورتۍ او شخصی کمیس به يې ورلاندې ښکاره کېد، لږ څه ګوډ ګوډ رادمخته شو:

- يره دسپارت او ډيپلوماسی چارې له بهلول دانا زده کړئ ! او سترګه يې ورپېده.

ټولو وخندل، اباسين بازګل ته مخ واړاو:

- هلکه ته خو په دې زخن مخ، سپېره کورتۍ، دغو ګاولو او ګل سيب دسمال سره ولاکه سفيرشې، سفير کيدل ډېر رموزات لري. څنګه به ستړي مشي کوې، څنګه به رسمی پروتوکول برابروې، څنګه به غونډو کې خبرې کوی، ميلمستيا کې به کوکتايل کله څښې، غاب او کاچوغه به څه ډول ځانته نږدې کوی، کوم ډول مجلس ته به کوم ډول دريشی او نکتايی اغوندې، ديپلوماتيکی ناستو کې به کوربه سره څنګه بحث کوی... بلا خبرې دي.

خو باقر راوړاندې شو ويې ويل:

- ګُله اوبازګُله دا د بهلول دانا د ديپلوماسی نکل خو راته ووايه کنه.

د بازګل سترګه ورپېده، غږ يې لږ ورو کړ اونکل يې راواخيست:

- وای د عثمانی خيلاپت په مهال چې دعثمانی خليپه لښکر تر اسلامبول، قستنطنيې او بيزانس ورسېدل، نومخ يې د اوغانستان په خوا راواړاو، زړه يې و زمونږ وطن هم خپله امپراتوری کې ورګډ کړي، نو اول يې د يوه سپير په راليږلو چورت وواهه چې دلته راشي او حالات وګوري، زمونږ د نيکونو رواجونه، غزنی ښار، د سولتان ماموت لټان، د کندهار وهرات او لغمان دخلکورواجونه وګوري، ځان پوی کړي او خبرې ښې وشاربې، بيا د ټولو خبرو کوچ او ډيره لنډه پايله عثمانی خليپه ته ورورې. د عثمانی خيلاپت سپير او ديپلوماتيک هيئت له غټو غټو سياسی کتابونو، چپنو او څو ډکو خورجينو او آسونو سره رارهي شول. داوخت يې د (غټو کتابونو) د ټکی ويلو سره خپله کتابچه پورته ونيوله او کله يې چې د چپنې خبره کوله دخپلې کورتۍ څنډه يې په دوو ګوتو ښورولە، تاج، علی او سمندر له خندا شنه اووښتي وو. سمون او باقر له خندا تاوراتاو شول، بازګل تندی تريو کړ:
- غوږ شئ کنه، څه له خاندئ؟ بيخ مو شين شه!

قاسم خپله خندا غړوت کړه، جدي شو، ويې ويل: بازګله غوږ ياستو ، د بهلول تجربه راته وايه. بازګل ټول له سترګو تېرکړل:

- چيشته خاندئ؟

ښه نه خاندو، سفير او هيئت له غټو کتابو، خورجينو، چپنو او اسونو سره راغلل بيا څه وشول؟

-غږ شه ! هیئت راغی. دا بهلول د غزنی و، د غزنی باچا هیئت ته میلمستیا جوړه کړه، خو حیران و چې د زورور خلیپه له دې سپیر سره به څوک آ د پروپیسرصاحب خبره، دیپلوماتیک پروتوکول په مخ بوځي، څوک به په دیپلوماتیکو آدابو او نورو ټکیو پوه وی؟ باچا چورت کې لویدلی و، اول یې زړه و خپل د ښي لاس وزیرله هیئت او سپیر سره مخ کړي، بیا یې چې کتل د ښي لاس وزیر چندان ماغزه نه لري، دکین لاس وزیر هم ورته مناسب ښکاره نه شو، نو بیا یې زړه شو چې له بلخ ترهرات او کندهاره ترټولو ویښیار سوداګر ورسره میلمستیا کې کینوي، خو باچاته وړه پیداشوه چې سوداګر ورسره ټول ملک داو نه کړي، هم به دربار له لاسه وځي هم وطن!!

باچا آخ کړ، تندي ته یې ټس ورکړ؛ اوهو بهلول مې هیر دی. بهلول دانا ورپه یادشو. سړي یې ولیږل بهلول پسې. د دربار کسانو بهلول دانا دسیند ترغاړې وموند چې له شګو یې کوټنۍ جوړولې، وربانديې غږ یې کړ:

بهلوله باچا غوښتی یې! بهلول شګو کې بوخت و ځان یې پوی نه که. د باچا خلکو بیا وربانديې غږ کړ: دا ځل بهلول غوسه شو، خو د دوی خواست یې ومانه، مانۍ ته ورسره روان شو. دخیلاپت سپیر مانۍ ته رارسیدلی و چې بهلول ورننوت. پرمیزونو باندې راز راز خوراکونه، لوی او واړه غابونه، کاچوغې- پنجې، نالبکي، تازه میوه، زاپران، مرچ، وچه میوه، کیلې، پولاو، شربتونه او هرڅه کتاااار ایښي وو. بهلول د سپیر مخامخ کیناست. سپیر دځان تعارف وکړ او د عثمانی خلیپه پیغام یی قرائت کړ. بیا نو باچا ورته ستړی مشی وویله، د هغه باورلیک یې واخیست، دې پسې یې مانۍ کې ناست کسان ټول ډوډۍ خوړلو ته وبلل. سپیر لاسونه داسې د غابونو خواته اوږده کړل چې بهلول یې یوه لستونې کې دشکونې غشي اوبل کې د زانې پستې ښکې وویني. بهلول پوه شو چې د دوی وطن ته د سپیر نیت ښه نه دی. د سپیرپیغام دا دی چې هم په اوږدو تېرو غشیو سمبال لښکر لرم او د خواږه خوب لپاره دپستو ښکو بالښتونه هم لرم، هر یو درته رالیږلی شم، خو خبره به منې! په دې ګستاخانه پیغام سره د بهلول زړه اور واخیست، خو دا شیبه یې څه ونه ویل. دا وخت باچا بسم الله کړه د پولاو له غوری یې خپل غاب کې پولاو راواخیست، نورو هم ډوډۍ خوړل شرو کړل، سپیر لاس کړ د میوې د پوست کولو چاکو یې راپورته کړ، وروځولاندې یې بهلول ته وکتل او د پلو په غوري کې یې غوښې پسې مزبوته غوټه ووهله، چاکو یې وریجو کې دننه کړ یو ښه برغنډ غوښه یې د وریجو سرته راکښله. بهلول ورو غاړه ښه هسکه کړه، ښه نیغ کیناست ورو او په مدارا یې کاچوغه راواخیسته ترنیمایی پورې یې په اتیات وریجې راواخیستې، دا وخت د عثمانی خلیپه سپیر په موټې زاپران راواخیستل څه یې په وریجو او نور یې شاوخواوشیندل، بهلول بیا هم وروځې پورته وغورځولی، په زغم یې د دسترخان له مخ یوه ټوټه وچه ډوډۍ راپورته کړه. سپیر بیا ځلي چاکو په وریجو کې خښ کړ. بهلول ته نور زغم پاتې نشو، د میوې له پټنوسه یې غټه کیله راپورته کړه. دا وخت له خیلاپت څخه د راغلي سپیر سترګې برندې وختې، وانې یې وتښتېدې، ترپ یې وهل، وارخطا پاڅېد او په منډه ووت. خپلو ټولو عمله او فعله وو ته یې اشاره وکړه، په آسونو سپاره شول او یاچاریار په تراټ مخ په ترکي خیلاپت یې

مخه کړه تر شا يې د اسونو ګردونه په هوا وو!! باچا او دواړه وزيران يې حيران او بهلول ته په غوسه شول. پوښتنه يې وکړه دا څه چل وشو چې سپير صيب ووت؟

بهلول ورته وويل:

- عمر دې ډير شه باچا. سپير ويل يا راته تابعدار شئ چې پاسته بالښتونه درته کيږدم، مور پوه شه او ملک دی، که نه تابعدار کيږئ، نو غشی او لينديۍ او لښکر درباندې راولم. چاکو ته يې لاس کړ، مانا يې دا وه چی ښه بدماش يم جګړه درسره کوم، غزنی مزنی وبلخ وهرات درنه نيسم، ما نيمه کاچوغه وريجې راواخيستې پوه می کړ چې الکه انصاف کوه. بيا يې زپران وپاشل، نو په ديپلوماسی يې پوی کړم چې دغسې به مو تارپه تار کړم! ماچې وريجې بس کړې وې، د ميوې وخت و، کيله مې را پورته کړه سم يې چې سترګې ورباندې ولګيدې، نور نوزما په مقصد پوه شو!!

هلکانو هر وهل او خنداګانو يې دټولګي فضا په سر سر واخيسته، اباسين، تاج او علی ترټولو بډوډي کلک کړي وو او له خندا ځرخيدل. بازګل وروسترګو لاندې شاوخوا وکتل چې کيسه يې بل چا او نجونو نه وي اورېدلي. خو ډيره ښه خبره دا وه چې نجونې لرې او د راروانی ازمويني له غمه خپلو منځو کې لګيا وې.

سمون د لاس په رغوي د خندا له زوره لمدې شوی سترګی وموښلې :

بازګُليه ډير سپين سترګی يې! کښله !

باقر وويل: ګُله باز ګُله لږ ادب ساته، کنه ولاکه سفير شی!

قاسم بيا خندا ونيو: بازګليه مړه دې کړو.

بازګل به تل هلکان په دې ډول ټوکو خندول. کله به چې ډاډه شو چې د نورو ټولګيو نابلده هلکان نشته، نو د ټوکو په مهال به يې غږ ورو کړ او پيل به يې وکړ. يابه يې کومه نادره کيسه کوله يابه يې په کوم ملګري کومه ټوکه برابروله. په باقر خوار يې ډيرې ټوکې برابرولې، هغه به خندل، څه يې کړي وای؟ ملګرتوب و. د ټوکو په وخت به يې چې يوه سترګه ورپټه، د هلکانو به نور هم خندا زور واخيست.

د بازګل د عثمانی خلافت د ټوکې په پای ته رسېدو بل درسي ساعت پيل شو، ټول د ټولګي خواته روان شول. چې ګوري اباسين ځنډ وکړ او سودايی شانته را ورسېد، هغه اداري ته تللی و، د اداري ملازم ورته ويلی و چې پروفيسورصاحب له هيواده بهر ولاړ او د نړيوالو اړيکو استاد نيول شوی دی، نو سم له رارسېدوسره يې صادق ته ورو وويل:

- د قونسلی حقوقو استاد له هيواده وتلی او د ديپلوماتيکو اړيکو استاد مو نيول شوی دی.

دواړه خپه وو. صادق ته د حاجی صاحب هغه غمجن حالت وریاد شو چې همدا نن سهار یې وروسته د سهار له لمانځه پر مصلی تر ځنډه په سوچونو او اندېښنه کې ډوب لیدلی و. نن له هماغه سهاره صادق ته ښه ورځ نه وه. آن دا چې د سړني کال د مني سمستر د پوهنتون په ټوله دوره کې ورته بیخونده سمستر و:

پلار کلي ته د کډې کولو خبرې کولې، چې ده ته ګرانه تمامېده، دپلوشې ډیر زړه تنګوالی او حکومت پسې توندې خبرې او پاڅون ته دخلکو لمسون او دا دی نن پروفیسور صاحب چې ټولو ته ګران و، له وطنه ووت. دغو ټولو خبرو دا سمستر بې خونده کړی و. صادق ورپه یاد کړل چې د دې سمستر له هماغه پیل څخه پروفیسور د پخوا په شان په خوشحالۍ ټولګي ته نه راته تر څو چې دا دی وطن یې پرېښود.

هلکان له دهلیز څخه یویو ټولګي ته ننوتل او صادق همدې اندېښنه کې و چې د پوهنځي رئیس له خپل دفتر څخه راووت. هلکان او نجونې یې ټولګي ته وبللې او دوی ته یې اعلان وکړ:

- وروسته تر دې به د کُنسلی حقوقو تدریس ته یوبل استاد راځي، تاسې به ټولګي کې حا□ر اوسئ.

ټول خواشیني وو.

پروفیسور په خپل تګ سره د زده کوونکو خوښي او مینه ځان سره وړې وه، دغه بل استاد چې نیول شوی، د زده کوونکو هیلې، غرور اوخپلواکي یې ځآن سره وړي دي. هیڅوک نه پوهېدل زړونه ولې تنګ او هیلې شلیدلي دي. هره ورځ به ټولګیوالو، خپلوانو، ګاونډیانو او آشنایانو خپلو منځو کې د جګړو اومظاهرو د پیل، د مهاجرتونو او د خلکو د بندي کېدو خبرونه یو بل ته ویل.

هوا سړه وه، د ختیځ له لوري آسمان شین و، لمر نوی راختلی و، خو لاهم د جمال مینې په کورونو سیوری و. د لمر وړانګو دومره تودوخه نه لرله چې څوک ورته ودریږي یا پیتاوی وکړي. دا وخت د صادق دوی د ټولګي ترټولو غلی او بیوزله کلیوال ټولګیوال خپله کتابچه مخې ته نیولې وه، خپل لوستونه یې تکرارول. د دې ډنګر او بیوزله ټولګیوال نوم عبدالوکیل و. ډیرې لږ خبرې یې کولې او زیاتره به ګوښه ناست و، د شونډو شا یې نوې توره شوې وه، قد یې اوچت، ویښتان یې ژیړبخُن اوډېر خواریکښ او ټولګي کې درېیم نومره و. د مني په دې سړه ورځ یې لا هم هماغه کمیس په غاړه و چې د پسرلني سمستر په یوه ورځ پلوشې له یو جوړه بوټانو سره ورکړی و. د نوټ لیکلو کتابچې یې ټولې کوپونې ارزان بیه او جمپر یې لیلامي کې رانیولی و. پلوشې به چې څومره په پټه ورسره مرسته کوله، عبدالوکیل به پټه نه پرېښوده او ملګروته به یې ویل:

- دغه بوټان راته پلوشې خور راکړل، خدای دی خوشحاله او عزتمنده لري،
- دا کمیس راته پلوشې راکړ،ښه مې په ځان جوړ دی، خدای دی دهغې پرده وکړي، درنه خور موده.
- تېره پنج شنبې چې کلي ته تلم پلوشې د یو چارک بورې او د موټر د کرایې پیسې راکړې، خدای دی تل کامیابه او اول نمره لري...

پلوشي به چې عبدالوکیل سره څه مرسته کوله، نو ویل به یې: زه یوه بې وروره نجلۍ یم، ته مې ورور یې. وکیل به د هرې مرستې په یادونې سره یوه دُعا هم خامخا کوله. پلوشې کله هم د وکیل د غرور د ساتنې په خاطر چاته د مرستې او خیرات څه نه ویل، خو عبدالوکیل یې احسان نه هېراو. ټولګی نه و، د کور غړي وو. درسونه پای ته رسېدلي وو، خو د ازموینو مهالویش نه و اعلان شوی. د کُنسلی حقوقو او د جزا او یو شمیر نورو مضامینو کې د یو شمېر ملګرو کورنۍ دندې نه وې ټولې شوې او د سمستر سیمنارونه او یویو کنفرانس لا پاتې و.

د مني د لمر کمرنګه وړانګې له پانو څخه د لغړو شویو ښاخونو له منځه را لوېدلي وی، چې نجونې او هلکان را ټول شوی وو چې د کُنسلی مضمون پنځه دقیقه ی کنفرانسونه ارائه او د چا چې کورنۍ دندې نه دي سپارل شوي، هغه به وسپاري. د یوې ونې اړخ ته پلوشي له خپل بکس څخه د پیسو بټوه را کښله او د عبدالوکیل خواته ورغله، له ټولګیوالو پټ یې دري پنځوسګیز وکیل ته ورکړل، خو وکیل د نه اخیستو ټینګار کاو، پلوشي ورته وسپارل او په بیړه یې مخ واړاو د نورو ټولګیوالو لورې ته راغله. پلوشي دوی ته نن بیا وینا لرله . د پیغور په ښه یې وویل:

- ټول غلي یاست! خوښ یاستو چې سمستر مو پای ته ورساو او کورنۍ دندې مو وسپارلې، خو تاسو یو هم د قدوس پوښتنه کړې ده؟

ټولو یو بل ته د پوښتنې په دود وکتل، ریښتیا هم چې له یوې اونۍ راهیسې قدوس ټولګي ته نه و راغلی، دا وخت پلوشې خبره رنه کړه:

- قدوس خپلې کورنۍ سره مهاجر شو، خدای دې یې مل شي.

بازګل چې یوه سترګه یې د رپېدو د مخنیوی په خاطر نیمه پټه کړې وه، مخ راواړاو:

- پرېږده یې د پیوړال زوی و، د هډوکي په شان اتوکړی کالر به یې اغوست، د پیلمونو کیسې یې زده وی نور هیڅ، ځي دې النډولان او بیلچې بارډو سره دی چکر لګوي.

دا نومونه بازګل د قدوس له فلمی کیسوزده کړی وو. باز ګل لا یوه بله هم ورپسې شتی کړه:

لاړشه پېښور ته کمیس تور ماته راوړه...

نجونو او هلکانو د تل په شان د بازګل خبروته وخندل، پلوشه لومړی لږ مُسکی شوه، خو ژر په بازګل په غوسه شوه:

- غلی شه تام اوریدلي فیوډال!! خلک په سره تبې ناست دي، زندانونه له معلمانو، کلیوالو او مظلومانو ډک شول.

بازګل وخندل اوږې یې پورته واچولی ژر یې رپېدونکی سترکه پټه ونیوله. کله به چې نجونو سره مخامخ و رپېدونکی سترګه به یې پټه کړه چی نجونې وربانديې غوسه نشي، بله چاره یې نه لرله.

بازګل ته به پلوشي هرځل په خوږه ژبه ویل: زه یوه بی وروره نجلۍ یم، ته مې ورور یې. خو نن لکه چې په ریښتیا له بازګل خپه شوه، ځکه یې نورې خبرې ورسره ونه کړې.

بازګل ملامت نه و، دهغه له قدوس سره جوړه نه وه. قدوس په ده ملنډې وهلې. بازګل د قدوس له ټوکو او مسخرو په تنګ و. کله چې لومړی ټولګي کې و، یوه غرمه درسي ساعت پای ته ورسېد، بازګل په بیړه ووت چې لیلیې ته ځان د غرمې ډوډۍ ته ورسوي، قدوس ورپسې غږ کړ:

-بازګل چیرته ځې؟

لیلیې ته ځم قدوس جانه،

-ښا مال خی علی اباد ته ځې!

بازګل لا تردې وخته علی آباد نه و اورېدلی، فکر یې وکړ چی د جلال اباد یا خان اباد یابل ځای په شان به کومه سیمه وي، خو کله چې هلکانو وخندل، شک ورته پیدا شو. وروسته یې چې علی اباد وپېژاند، قدوس ته یې زړه کې غوټه ولوېده. بله ورځ چې هوا ډیره توده شوې وه لا هم بازګل خپله غټه کورتۍ اغوستې وه، نو قدوس د ملګرو تر مخې وربانديې غږ کړ:

-بازګل خان قلُنج لري، همدا هوا همدا کورتۍ!

هلکانو وخندل. بازګل قدوس ته غوسه شو:

د قولنج مولنج په مانا دی پوه نشوم، خو اوس به دې په یو سوک غونج مونج کم !

هلکانو بیا وخندل او قدوس هم له خندا ورته شین و، خو د بازګل سوک ته یې چې کتل د بزګر د زوی د کلکو لاسونو سوک له ګُرز څخه کم نه و، لږ به یې حیا کوله. بازګل هم ډیر په مخه نه ورته، خو نن یې چې له تګ خبرشو، بی اختیاره یې د زړه باد په همدې ویوست: لاړ شه پېښور ته کمیس تور...

کله یې چې ولیدل چې پلوشه خپه شوه، سر یې ټیټ واچاو نور یې هیڅ هم ونه ویل. ګل سیب دسمال یې له جیب راوکیښ په مخ یې تیر کړ. بیرته یې ومروړ او جیب ته یې په خواریو دننه کړ. دا وخت د قدوس کیسه پاتې او د نجونو او هلکانو ډله خوره شوه چې د پنځه دقیقه ی پرزنتشن او کنفرانسونو لپاره ځانونه چمتو کړي.

د مني لمر لږ شانته را تود شوی و، خو سیورلن ځایونه یخ و، یوه نیمه د شاتو مچۍ به په لټۍ سره د بوټو په ژیړو پانو او مړاوې شویو ګلانو کیناسته او لږ شیبه وروسته به والوته. بازګل صادق، عبدالوکیل او تاج ته غږ وکړ:

- هلکو، ودریږئ. د کورنیو دندو د سپارلو له غمه خو خلاص شو، دابل غم یې څنګه کوئ، زه خو ولاکه پنځه دقیقی خبرې کولای شم. دا دیپلوماتیکواړیکو استاد سره څه کوئ؟ ماته خو لوی دبړه

مار ښکاري، ډېر ښوی غوندي دی، نمره خور راته ښکاري، څه خبر چې څه لیاز وپیاز به پیژني کنه. په دې آخر کال مو ډانډس نکړي !

تاج وخندل، خو عبدالوکیل او صادق ډاډ ورکړ ورته ویې ویل:

- بازګله، ورته ورخطا کیږه مه ستونزه نشته.

بازګل په پریشانی سره وویل:

- خو ویلي یې دي چې د سپیر، سپارت، دیپلوماسی او بهرنیو اړیکو په اړه خبرې وکړئ! زه به کومه مو□وع واخلم ، دا به څنګه شي؟

صادق ورته وویل : نورو ملګرو همدې کې یو یو ټاپیک غوره کړ، ته هم یوه مو□وع په خپله خوښه ورته غوره کړه، نوردرسونه ختم دي، ورستۍ آزمونیې ته چمتو کیږو.

د صادق په دې خبرې سره لکه بازګل ته چې لوی غم په اوږه ایښودل شوی وی، ویی ویل:

- یره خدای که به دومره تکړه یم چې پنځه دکیکی خبرې وکړم، خو ان شاالله دا د نوي راغلي استاد مخکې به پنځه دکیکی یو کسم په یوه مو□وع خبرې وکړم، خو چې یا دا نجونې نه وای یا می سترګه نه رپیدای.

تاج بیا وخندل. خو صادق ډاډ ورکړ: پروا نه کوي، هغوی مو خویندی دي. تاج بیا خبره ټوکې ته برابره کړه:

-ګوره چې د بهلول دانا دیپلوماسي تشریح نه کړې !

هلکانو وخندل ، بازګل ورته کړل:

-کینه بابا ترتا خو مې دوه نمرې لوړې دي، ببخ دې شین شه تا پنځوس وړي، ما دوه پنځوس .

تاج ورته وویل ، زه ناروغ وم،کنه هیڅ مضمون کې له اویا کمې نلرم، دا یو یې نظر وچ. خو ستا دوه پنځوس له لومړي ټولګی تر اوسه په هر استاد قلنګ دي. هلکانو وخندل، ورځ نیمایی وه یو بل سره یې خدای پاماني وکړه، بازګل د لیلیې خوا ته روان شو او نور ملګري په هره خوا سره جلا شول.

(۸)

د نورو ورځو په شان د کابل د ژمي دلومړیو ورځو سړه هوا د پغمان د لوړو غرونو له لوري راچلېدله. د پوهنتون ټول چمنونه او بوټي خزان وهلي وو. د ختیځ له لوري د لمر زرینې وړانګې په هسکو ودانیو لوېدلې وې. د پوهنتون له دروازې سره له ملي بسونو څخه ډلې ډلې نجونې او هلکان را کوزېدل، نیم نور محصلان له لیلیې څخه را روان وو. د حقوقو د پوهنځي د اداري او دیپلوماسی څانګې د څلورم کال زده کړیالانو یو بل ته هغه مو□وعات تکرارول چې نن استاد ورځخه غوښتي دي. ټولګي کې ګونګوسی و او

هر یو پنځه دقیقې تمرین کاو، چې دا وخت نوی استاد چې د پروفیسور له تګ څخه وروسته راغلی، ټولګي ته ننوت. هلکان او نجونې ودرېدل، دوی ته یې په لاس د کېناستو اشاره وکړه، زده کوونکي کیناستل او په خپله د ټولګي مخامخ د لکچر د میز شاته و درېد. څو پاڼې یې مخ ته کېښودې. له کړکیو څخه ټولګي ته د مني دلمر وړانګې را لوېدلې وې،خو د پخوا په شان تودې نه وې. استاد نومونه اخیستل اود حا□ري په پاڼه یې نښې اېښودې. ټول حا□ر وو، یواځې قدوس نه و. د مخې کتار کې یې اباسین څخه چې ورته لنډ و، وپوښتل:

- ستاسې یو ټولګیووال قدوس چیرې دی؟
استاده، خبر نه یاستو، خدای وکړي، ناروغ نه اوسي.
- مقصد نن د پرزنت کولو وروستۍ او همدا یوه ورځ ده، چې څوک نه و، یا چمتو نه و لس نمرې بایلې!

علی وویل: استاده چې څوک چمتو دي، دوی دې ارائه وکړي، چې څوک غیر حا□ر دي، د هغوی په خاطر وخت له لاسه نه ورکوو.

- سمه ده، زما هم همدا پریکړه وه، مننه.

استاد قلم جیب کې کېښود او د حا□ری پاڼې یې ټولې کړې، ورپسې یې د حا□ري لومړی نوم واخیست چې په افغانستان کې د سفیرانو او سفارتونو په تاریخي بهیر پنځه دقیقې خبرې وکړي. لومړی نوم د پلوشې و. هغه پاڅېده، د ټولګي مخته ودرېده، په څو ګامونو کې ور پسې دعطرو خوشبویي هوا کې خپره شوه. استاد د لکچر د میز خواته په چوکۍ کیناست، پلوشه د لکچر د میزشاته ودرېده او سم له درېدو سره یې د خپل عادت سره سم، پیکی یو اړخ ته څنډ واهه او په خبرو یې پیل وکړ:

بسم الله الرحمن الرحیم. له بامې بلخه او له پیړیو، پیړیو بیا د غوریانو، سوریانو او غزنویانو پورې زمور هیواد نړۍ سره اړیکې لرلې او د اوسني افغانستان د پرتم او برم دوران وو، خو د سلطان خوارزم په مهال کله چې د تیموجن چنګیز سفیر محمودیلواج افغانستان کې پښه کېښوده، د دې وطن ورځ بده شوه.

د دې ټکي په اورېدو استاد ورو د سترګو له کونج پلوشې ته حیران وکتل، خو څه یې ونه ویل، هغې دوام ورکړ:

...محمد یلواج د دیپلوماتیکو دوه اړخیزو ګټورو اړیکو په ځای ځانته د سرو او سپینو دسوداګرې په فکر کې و، نو دغه حرص د سوداګریزو لارو او د مغلو د کاروانو کیسه غږوله، نه د استازیتوب دوستانه ژمنه. عیاش، بې ارادې او خُرافي سلطان هم لویه تېروتنه وکړه، پېښه بل ډول شوه او د دوستانه تجارتی اړیکو ترنوم لاندې راغلی سوداګر ووژل شو، تیموجن یې په کسات کې یو لوی لښکر له کاشغرستان راتېر او د بالخاش په لاره یې په دې وطن لکه د اورونو او وینو دسیلاو په شان راوست. کلي او ښارونه مو کنډواله، کتابتونونه وسوځېدل، پوه خلک یا ووژل شول، یا له وطنه ووتل تر قونیې او قسنطنی ورسېدل، هدیرې پراخه، باغونه او کروندې شاړې شوې. دسفیر نوم راته بد شامت وګرځید...

پلوشه دې سمستر کې ډیرو مسایلو ته بدبینه وه، هرڅه کې یې چارواکي غندل او خبریې په روانو حالاتو را څرخوله. ټولګیوال په دې خبره پوهیدل، خو استاد حیران شو.

پلوشې د تندي ویښتانو ته ټکان ورکړ یو خوایې کړل خپل پرزنتشن ته یې دوام ورکړ:

... له دې خونړي څپرکي وروسته میرویس نیکه وطن بېرته راته یو موټی کړ، لارې، کلي او ښارونه یې ودان او د وطن د سرلوړی لپاره په ډېرو وطنو وګرځېد، له افغانستان څخه تر مدینې منورې ولاړ. نورو ته یې هم دتجارت، اړیکو او یووالی لارښوونې وکړې او خپل هیوادیې هم خپلواک او ټینګ کړ، ورپسې احمدخان ابدالي هم د نیکه په قدمونو ګام کېښود، خو نااهله لمسیانو یې بیا د استازیو او سفیرانو په حیله او نیرنګ د نیکونو دورند او ویاړلی میراث یرغلونو او تاراج ته برابر کړ. کله چې روس او انګریز د نړۍ له ستونې تېرول غوښتل، نو په هندوکش کې یوبل سره ښکر په ښکر کېدل. په ۱۸۳۶ او ۱۸۳۸م. کې دوه نور غر□ی استازی یان ویتکوویچ او الکساندر برنس د خپلو ګټو د ساتلو لپاره زموږ وطن سور تنور کړ. دوی پسې د کلایو او برتانوی کمپنۍ مانوګان او ګورکه د بنګال، کرناتک او بمبئي له غاړو په دې لوري راغلل اود اندوس ترغاړو را ورسېدل.

ټولګی چُپ وو، دپلوشې پنځه دقیقې پرزنت پای ته ورسېد، استاد یې ارزوني ته حیران و. د پلوشې پرزنتشن قهرجن و.

د صادق ذهن ته د کلایو، بنګال، کرناتک... په اورېدو د یوه لیدلي خوب غوندې تت تت انځورونه راتلل. نه پوهېد چې دغه نومونه او دغه پېښې یې کله لیدلي او اورېدلي دي؟ بابا فرانک؟ کلایو !...؟

له کړکیو د مني د لمر وړانګو هماغسې ټولګی تود کړی و، پلوشې خپلې خبرې پای ته ورسولې،پاڼې یې د میز له سره راټولې او خپل ځای کې کیناسته، لاهم ټولګی او استاد د تراژیدیو او په ناتار پسې د ناتار او کرکیچ پسې د کړکیچ دځپو کیسو ګنکس کړي وو، خو استاد ناڅاپه پاڅېد، ورسره ټولې نجونې او هلکان هم د سوچونو له ګرداو راووتل او ځنډ وروسته یې د پلوشې پرزنتشن ته لاسونه وپړکول.

استاد هر یو ته پنځه پنځه دقیقې وخت ټاکلی و، وروستی وار د بازګل و. هغه هم له خپلو څو پاڼو سره پاڅېد، ګل سیب دسمال یې په مخ راټېر کړ، بېرته یې په لوی جیب کی دننه کړ، خو پیڅکې یې له جیب بهر وې، د ټولګي مخته ودرېد:

دکوردیپلوماتیک هیات امونیت

هلکانو غلي غلي وخندل.

تازه ګل د خپلو ملی جامو برسېره لوی پتلون او د تل په شان خړچکه غټه کورتۍ اغوستې وه، له کړکیو را لوېدلو وړانګو د ده د مخ زخې اوچته ښودلې. استاد ته یې د اجازې غوښتلو په دود وکتل، استاد ورته د لاس په خوځولو بلنه ورکړه. تازه ګل ژرژر د پاڼو له مخې په یوه سا لوستل پیل کړل. هلکانو او نجونو یوبل ته داسې وکتل لکه په تازه ګل یې چې زړه سوځي، استاد هم ورته حیران و. په پای کې یې یوځل بیا

په تکرار د دیپلومات او سفیر د امنیت ساتنه د کوربه هیواد د ذمه واري په توګه یاد کړل او خبرې یې پای ته ورسولې.

استاد هر یو ته د خبرو په پای کې پوښتنو ته وخت ورکاو. دا وخت تازه ګل زړه کې دُعا کوله چې یا خدایه چې څوک پوښتنه ونه کړي، خو علی، سمندر او مکی لاسونه پورته کړل. استاد علی ته د پوښتنې اجازه ورکړه، هغه وپوښت:

- که کوم هیواد کې د سفیر ژوند ته ګواښ پیښ شي، څه کول په کار دي؟

د باز ګل لاړې له ستوني تېرې شوې، پوښتنه یې آسانه وګڼله، دستي یې ځواب ورکړ:

وروره په کار ده چې په هوښیاری خپل امونیت ته پام وکړي چې له خطر بچ شي، داسې نه لکه اډلوپ ډابس چې په مرمیو غلبیل غلبیل شو.

ټولګی ټول په خندا شو، استاد وارخطا او په غوسه شو، تازه ګل ته یې د کیناستو وویل. سمندر او مکی ته یې د پوښتنې اجازه ورنکړه، خپل دیپلومات بکس یې اوچت کړ او ووت.

د استاد له وتلو سره سم، ټولګي کې د خندا څپو نور هم زور واخیست او ټوکې پیل شوې، چا تازه ګل ته شاباس ویل، علی خو بیخي غیږ کې ونیو او نورو ډاډ ورکاو چې پوره نمرې دې واخیستې!

بازګل خوار سره له دې چې دا یې څلورم کال و چې پوهنتون کې یې لوست کاو، لیلیه کې د بیلابېلو ولایاتو ځوانانو سره آشنا شوی و، لیلیه کې څو ایرانی، پېښوري، فلسطینی او څو جرمنی محصلان هم وو، په عمومی سالون کې به تلویزیون ته هم کېناست، خو بیاهم هماغسې کلیوال او ساده و، لکه څلور کاله مخکې. هغه ته دا ښاري ژوند دروند او پېچلی ښکارېد، له عصري ژوند څخه یې اندېښنه وه. کله به چې دلیلیې ملازم تلویزیون لګاو، د بازګل لا د تلویزیون لګول زده نشول، په میز او پتنوس کې ډوډۍ خوند نه ورکاو. ته به وایې د کلي پلټنې وهلو اود شړومبو په ارمان و.

بازګل دکابل ښار جنوب لوري ته د نمونیاز په کلي کې په یوه بزګره کورنۍ کې را لوی شوی و. په دولس کلنۍ کې یې پلار له نړۍ سترګې پټې کړې وې. یونیم جریب آبی زمکه یې لرله چې له للندر څخه راغلې ویالې اوبه کوله، خو د یوې غونډۍ اړخ ته یې پلار په ډېرو خواریو د یو جریب په اندازه زمکه له تیږو پاکه کړې وه او د باران په هیله به یې للمي غنم پکې کرل. دغه للمی زمکه له ویالې پورته او شګلنه زمکه وه ایله یې د دوی د نیم کال غله برابروله. آبی زمکه کې یې پسرلی پیاز او بیا ورپسې جوار یا شوتله کرله. کله چې یتیم شو، د کلیوالي ښوونځي شپږم ټولګي کې و. وروسته تر دې یې ښوونځی پرېښود، خو په دې بل کال ګل رسول خان وهڅاو چې نورښوونځی د چهاراسیاب لېسه کې ولولي. دا وخت د ګل رسول خان یوه زوی حقوق لوستل او بل یې لا ښوونځی کې و. ګل رسول خان هم نمونیاز کې خپلوي او زمکه لرله او هم یې د ننګرهار دسرخرود په ککړک کې زمکه او کلا لرله. بازګل د ګل رسول خان په ټینګار په دې بل کال د چهاراسیاب په لېسه کې شامل شو. له کلي څخه به یې سهار وختی د سقاوې تردښتي مزل کاو، په یوه خلته کې به یې پتلون او کتابونه و، په سړک به هغو موټرو ته پورته شو، چې د لوګر له خوا به کابل

ښار ته تلل، چهاراسیاب کي به کوز شو، چېرته به يې ګوښه دجامو په سر پټلون راکش کړ او په ښوونځی به ورننوت. غريبي وه، دپټي کار پاتې و، د هرې ورځې مزل ورته ستونزمن و، نيت يې و چې لسم ټولګي کي ښوونځی پرېږدي، خو ګل رسول خان ورسره مرسته وکړه او د کابل د ابن سينا ليسه کي يې ليليه کړ. ايله د بازګل دمه جوړه او په مخ او څېره کي يې د سپورې ډوډۍ او سوکړک نښې ورکې شوې او دولسم يې پای ته ورساو. دا وخت ګل رسول خان وهڅاو چې د ده د زوی په شان حقوق ولولي.

کله چې بازګل د ابن سينا لېسې ته راغی، د پټي کار ټول دهغه مورته پاتې شو. هغې خواږې به په سره ګرمي کي ټيکری ترملا تړلی و، په سر به يې يو دسمال د پټکي په شان تاوکړ او په ټوکرۍ کي به يې ډيران د پيازو پټي ته وړ او ټوله ورخ به يې د پټي خېښاوه کوله.

اوس دا دی بازګل د ګل رسول خان په هڅونه او د مور د خواږيو په برکت دحقوقو تر څلورم کال رسېدلی و، خو لا يې هم له موټرو، برېښنا، پخو او سيمنټي ديوالونو او ميزاوچوکۍ سره جوړه نه وه. آرمان يې و چې خپل خټين کور کي وي، اوړی دالان کي پوزی او ژمی تاوخانه کي ليمځی ولري، خو ارمان چې يوه غوا او خرهم ولري. د خره ارمان يې له وړکتوبه و چې پټي ته ډيران او ژرندې ته غنم او جوار يوسي. کله شاتوری وربانديې سپور او ښه يرغه او په تراټ يې ترژرندې او پټيو وځغلوي، له دې سره يو ځای به يې کټ، ښنک، شکور، کوزړۍ او متۍ د کور ښايست وي...

سره له دې چې نن يې (دسفير امنيت) کنفرانس هم ورکړ، خو د فراغت او د ډيپلوم خوشحالي او هيلې يې څېره کي نه ښکارېدې. په ټولګي کي به پروفيسور د فرانسې د سُربن د پوهنتون د نامتو پروفيسورانواو څيړونکو، د امريکا د متحده ايالاتو د هاروارد او د کامبريج د تاليفاتو خبرې کولې، خو د بازګل سوچ کي د ويالې د غاړې ويلنی، د ولې سيوری يا د نمونياز اوسقاوې دښته کي د مېړو او وزو پيول کرځيدل راګرځېدل وو. ټولګيوالو به رنګه دستکلونه اوړو کي اچولي وو، شيک پټلون او لنډني موډ کرتۍ به يې اغوستې او عطرونه به يې وهلي وو، خو بازګل به د تازه ربيل شوې شوتلې پنډ په اوړه خيالاتو کي ډوب و. د بطليموس، هليکوليس...ژان ژاک روسو... ټولو څخه ستومانه و، زړه يې و خيروآکا سره د برپټي خوا ته د توت له ونې لاندې په چوتره ناست وي او د للندر د ژرندو او علافانو کيسو ته غوږ ونيسي. خيرو آکا به ورته کيسه کوي چې څنګه دوه علافان د للندر پيچومي کي غلو وهلي وو، کيسه به ورته کوي چې څنګه يوه شپه غلو د يو ګاونډي غواوې ايستلی وې. خيرواکا به ورته کيسه کوی چې څنګه يو مابنام وربانديې ناوخته شوې وه او د چهل ګزي بابا زيارت سره پيريان وربانديې راووتل. دا وخت به هغه کيسه وريادە شوه چې د غونډۍ د اړخ نړېدلی کلا کي دشپې څنګه شيشکي راوځي، که د ملاصاحب تاويز درسره نه وي، تړانګي وړانګي به دې کړي. خيرو آکا دکيسو يو ګوډی درلود، له کيسو ډک و. چی په چوتره به ورسره کيناستي يوې کيسې پسې به يې بله را شروع کړه.

د بازګل طبيعت د آرنت فيلسوف، براون حقوقپوه، حامورابي، چامسکي، دياکونوف، ژيلسون، دورانت... ټولو سياستوالو، حقوقپوهانو او قانون ليکونکو له نومونو او کارونو سره ونه لګېد. ارمان يې دا و چې څادر په اوړه، څپلي پښو او د نمونياز د کلي لويديځ غره هسک کمره ته وخيژي، پلنې تيرې ته ډډه ووهي او د زرکو،تزرو،کزلاخ مرغيو او سايرکو شکيليو ته غوږ ونيسي او بيا په خلاص مټ څو تيري يو لوري

او بل لوري ته داسي وشغوي چې تر لرې يې برررررهار تر غوږ شي او هلته ډېر وړاندې په يوه غټه تيږه ولګيږي او د (پړاااک!) خوندور غږ يې واوري او ده ته پته ولګيږی چې څومره يې لرې وويشته!!

هغه به ټولګي کې په چوکۍ ناست و، خو په خيال او چُرت کې به د دښتې د سپاندې اوترخې بوی ورته راته او د نمونياز، سقاوې، چهل دختران اوپډوله د ډاګونو ځوزان او د سپاندې بوټی يې سترګو ته درښدل، کله به يې هوا کې د مرغاويو هغه سېل پسې کتل چې له سيابينی د ګلزار غونډۍ لاندې د پراخه شېلوپه لوري په يو کتار الوځې، هلته په ډنډونو کې له کېناستو سره سم د اوبو سپين څاڅکي وشيندي او بيا مښوکې اوبو کې غوټه او کله کله وزرې وټپوي... خو چې را په خود به شو، آخوا به خُماري له مکۍ سره پُس پسک کاو، دا خوا به علی او سمندر ديو بل کيسو ته غوږ و، دې بلې خواته به ډنګرکي عبدالوکيل په کتاب او کتابچه بوخت و يا به يې کوپوني کتابچه کې نوټ پاکنويس کاو، پلوشې به د انقلاب په کيسو ملنډې وهلې او همدا وخت به استاد ټولګي ته راغی او هماغه د هانت، دورانت او ژان ژاک روسو کيسې به وې. وروسته به بيا د نجونو د بوټانو ټکا وه، هلکانو به غومبر واهه او سياسی بحثونه به يې کول او بيا به استاد د تختې خواته ولاړ و د سپينو ذره بينی عينکو له شاه به يې دوی ته کتل، سترابو او هاينه به يې ستايل او دا وخت به د بازګل چُرت د ليلیې دغرمې د ډودۍ خواته و.

کله چې د استاد خبرې او وروستی درسي ساعت پای ته ورسېد، بازګل له نورو مخکې ترپ وهل او له ټولګي د ليلیې په لوري روان شو، لاره کې زښت زيات خوشحاله و چې د علي پوښتنې ته يې ځواب ورکړی و، خو په دې خبره لازيات خوشحاله و چې استاد مکۍ اوسمندر ته دپوښتنې اجازه ورنه کړه، کنه سمندر سختې پوښتنې کوې ډير مُضر دی، په دې هم خوشحاله و چې نور نو د ګُنسلي حقوقو د درس وروستۍ ورځ وه او ايله به يې ګوتې له نوټ ليکلو دمه وکړي.

بازګل به چې ليلیې ته له رسېدو سره سم د علی اباد خواته وکتل قدوس او لومړی کال به ورياد شو چې ده ته به يې ويل:

بازګل چيرته ځې؟

ليلیې ته!

خا، ماويل خی که علی اباد ته ځی!!

خو هغه وخت بازګل علی اباد نه و ليدلی. اوس يې زړه يخ و چې قدوس لاړ ورک شو له سمندرونو واوښت.

دبازګل ځانته جلا نړۍ وه.

ټول هلکان د پنځه دقيقه يی پرزنتشينونو له پای ته رسېدو خوښ وو. د ګُنسلی حقوقو دمضمون نوټ له ټولو مضامينو زيات و. د ډنګرکي عبدالوکيل دوه کوپوني کتابچې او د نورو هلکانو او نجونو يوه يوه سل ورقه کتابچه ډکه وه.

د سمستر په دې وروستيو کې يوځل بيا صادق ته ورياد شول چې دا لوست پروفيسور څلور مياشتې مخکې په تخته باندې د(ambassador) په ليکلو پيل کړ، خو هغه د سمستر نيمايي کې له وطنه ووت، د سمستر په پای کې قدوس هم پښې سپکې کړې او دسمندرونو پورې غاړې ته ورسېد او دا دی نن د سفير او سياسی استازيو درسونه د علي په پوښتنه او دبازګل په خندوونکی ځواب ورکولو پای ته ورسېدل.

(۹)

فاينل آزموينې په داسې ورځ پيل شوې چې زمکه سپينو واورو پوښلې وه. په کابل کې د مرغومي مياشت د واورو مياشت وي. صادق په کلکه پتېيلې وه چې په دې آزموينه کې به خامخا لومړی لمبر وي. دوه لومړۍ آزموينې ښې تېرې شوې، خو درېيمه آزموينه لا نه وه رارسېدلې چې بيا (پاچاګردشي) شوه، دا ځل په يوه بل باندې تخت چپه شو. د شپې ناوخته اعلان وشو:

... اميرغضب د تاريخ کندې ته وسپارل شو او مستضعفين له ظلم څخه وژغورل شول. نوې بشپړتيايی پراو پيل او د زندانونو دروازې به پرانيستل شي...

ځينې خلک خوشحاله شول، ځينی ترپخوا په غوسه شول، ويل يې نابشپړتيايي چې له خلکوځرمن اونوکان وکښل، نو بشپړتيايی خو به يې هډوکي هم وروتوشپي.

ناڅاپي خبرو. صادق د خبر په اورېدو کتابچه له مخې لرې کړه، له خوبه ډکو سترګو څخه يې خوب والوت:

بيا څه ټکه راولوېده؟! له يو کړکيچ وتلي نه يو، چې پسې بل راځي، بيا ورپسې بل راځي او بل راځي.

په هغه سبا چې کله پوهنځي ته ولاړ، د اداري مخه کې اعلان ځړول شوی و چې دوه ورځې رخصتي ده، ورپسې به آزموينې د پخوا په شان دوام ومومي.

کله چې صادق د رخصتي اعلان ولوست، حالات ورته تاوجن ښکاره شول، نوويې غوښتل له رخصتی په ګټې اخيستو به يوځل اغابادار او د نوي ښار د توريستي چارو موسسې ملګري ووينې. له پوهنځي څخه مخامخ د نوي ښار په لوري رهي شو. د ژوبنې ترمخې واټ کې يې د شوروی پوځيانو زغره وال ګاډي وليدل، شاوخوا خلک دغو پوځيانو ته حيران وو. کله چې ښار ته ورسېد او د صدارت له څلور لارې څخه د موسسې د دفتر لوري ته تاو شو، هلته هم يو روسي شسپي محاربوي ماشين او خواته يې عسکري لارۍ ولاړه وه. دوه روسي عسکر چې په خوليو يې سرې نښې له ورايه ښکاربدې، د زغره وال ترڅنګ په واورو کې ولاړ وو شاوخوا يې څارله. عسکروته يې ډېر ونه کتل ژر يې مخ تري واړاو او دموسسې د دفتر خواته يې ګامونه ګړندي کړل. کله چې د مرغانو کوڅې ته ورسېد، ويې ليدل چې د کورنيو چارو د وزارت مامورين يې دننه نه پرېښودل، هغوی بېرته کورونو ته ولاړل.

صادق ته د ښاربنې پرېشانه ښکاره شوه، کله چې د موسسې د دفتر مخې ته ورسېد، واوره پرته وه، د ډيرو لږو کسانو دپښو پلونه ښکاړېدل، په دروازه يوه شړۍ ځړول شوې وه. دننه څراغونه روښانه وو او کارکوونکو خپل کارونه کول. صادق د شړۍ په پورته کولو سره له ورايه اغابادار ولېد چې د ميز تر شا ناست و، لاس کې يې تسپې اړولې پرېشانه ښکاړېد. دفتر ښه تود و، خو مشتريان، توريستان او هيپي ډلې نه وې. ټولو سره يې روغبړ وکړ. اغابادار د حاجی صاحب ډيره پوښتنه کوله. د صادق پلار په حاجی صاحب مشهور او ټولو د عبدالخالق په ځای حاجی صاحب ورته ويل. خو حاجی صاحب سره له دې چې له عبدالباری مشر و، هغه ته يې اغابادار ويل. د موسسې د دفتر په پانګه کې هم د عبدالباری او عبدالباقی په پرتله د حاجی صاحب ونډه ډېره وه، خو حاجی صاحب ځانګړې توا□ع او تقوا لرله، په هيڅا يې ځان نه درناو.

صادق له اغابادار سره کيناست، دا وخت د فاريابی هوټل خاوند چې ګاونډيانو ورته (خوجه ييِن) ويل، دفتر ته راننوت. خوجه ييِن به اوړی د قاسمی غاړې کميس اوژمی به يې ډبله چپن او ځينی وخت ګوبيچه اغوستله، چې د هغه لنډې غاړې پلنو اوږو، نريو ځوړندو برېتوسره ښه ښکاړېدل. نن يې برېتونه تر پخوا هم ځوړند وو او طبيعت يې خراب و. د خوجه ييِن جيب له جلغوزو ډک و. تل به جنغوزې يا پسته ورسره وه.هغه به د سمنګانې پستې او دجنوبي د غرونود جلغوزيو صفتونه کول. د ده هوټل ته راتلونکو بهرنيو ميلمو به هم د افغانستان وچه ميوه د ده هوټل کې وپېژندله او بيا به يې خلتې ورځخه ډکې او ځان سره به يې وړې. خوجه ييِن له راننوتو او سلام وروسته يو يو موټی جلغوزی په ټولو وويشل او د آغابادار څنګ ته په کوچ کيناست. د خبرو پيل يې د شوروی پوځونو راتګ و. ورپسې يې د بخارا دنيولو هغه کيسه راواخيسته چې ده له خپل پلار او ترونو څخه اورېدلې وه، خو اغابادار ورته ووېل:

- يا ، ته اوغانانو سره ناولده يې. دا بخارا نه ده ، دا اوغانان دي چای ناخورده کلاشينکوو رااخلي او بالايي بيرته ځغلوي، ځئ د ګوره زامنو...

اغابادار يو دوه کندارې کنځلې وکړې اوبيا په خپلو تسپو بوخت شو، خوجه ييِن ورو ورځخه وپوښتل:

شوروی به بېرته ووځي؟

- لا زوی مې نده، داسې به ځغلي چې لابه شاته ونه ګوري. او له دې سره يې تسپې په لاس کې پورته او هوا کې يې موټي ته ټکان ورکړ. تاسې به ګورئ!

فاريابی خوجه ييِن د شاببو جان کوڅه کې تر ټولو نامتو هوټل درلود چې اُزبکی قابلی يې نوم درلود. تېرو کلونوکې يې زښت ډېر توريستان مېلمانه کېدل، شپه - ورځ به آسترليايی، امريکايی او اروپايی توريستان رستورانت ته راتلل او هوټل کې به اوسېدل، د هوټل مخې ته به يې لنډرور، اوپل، شورليټ اودوه پوړيز بسونه ولاړ وو، خو دغو وروستيو څو مياشتو کې يې هغه ګنډه- ګونډه نه وه پاتې. فاريابی خوجه ييِن له اغابادار سره ټوکې کولې او د موسسې کارکوونکو به خندل، خو نن نه خندا وه او نه ټوکې. مجلس ډير سوړ او خواشينی و. موسسه کې د صادق ملګري هم خپه ښکاړېدل. دصادق زړه تنګ شو او د تګ په

نیامت پاڅېد. ټولو سره يې خدای پاماني وکړه. اغابادار، فاریابی او د دفتر کارکوونکو سپارښت ورباندې وکړ چې حاجی صاحب ته به د هر یوه جلا جلا سلامونه رسوي.

صادق ته د شیراغا د شېدو خرڅولو هټۍ وریاده شوه، له لارې ورتاو شو. ټول بازار د پخوا په پرتله سوړ و، خلک اندېښنو کې ډوب وو، خو د شیراغا هټۍ دپخوا په شان ډکه او ښه توده وه. صادق دننه ورغی، ټولو ته يې سلام وکړ، مخامخ د یوه میز شاته کیناست. لږ څنګ ته هماغه د تکړښت شپږ تنه ملګري ناست وو، مخې ته يې له شیدو تشې شوې پیالې، غابونه او د روټ خڅرکي- بڅرکي ښکارېدل. صادق هریو ته وکتل: دوه يې یوه موسسه کې ژباړونکي، چې ډېل سپورتي جمپرونه يې اغوستي وو، بل يې اینجنیر، چې وړین کوټ يې اغوستی و، یو د زراعت محصل او دوه نور د اماتور د موسیقی د ډلې غړي، خو دوی ته نږدې دوه نور نااشنا او نوي کسان وو. کله يې چې شیراغا ته غږ کړ اود یو ګیلاس شیدو فرمایش يې ورکړ، د ناستو کسانو پام د ده خواته شو، ده ته يې په اشاره سلام وکړ. لږ هاخوا د یوه بل میز خواته دوه نور کسان ناست وو، خپلو منځو کې غږېدل، د هغوی مخې ته دوه د شیدو ګیلاسونه او نیم روټ اینسی و. د لوښو له کړپ- کړوپ سره یوځای د خبرو او بحثونو غږ- زوږ و. دا وخت شیراغا راغی، له نږدې يې صادق سره روغبړ وکړ او مخې ته يې له شیدو ډک ګیلاس کېښود. کله يې چې صافی پرمیز کښله، ورڅخه ویې پوښتل:

- دحاجی صاحب زو، چیرې وې؟ موده وشوه نه ښکارېدې.
ازموینې مو دي.
- خدای(ج) دی کامیاب لره.

صادق یو ځل بیا د تکړښت شپږو تنو او د دوی دوو نویو ملګرو ته وکتل. دوی په اوچت غږ خبرې کولې او تود سیاسي بحث يې را نښلولی و.

سم چې د پلچرخي له زندانه بندیان راخوشې شول، ښاریان زړور شول، اوس خلک دپخوا په پرتله ډېر نه ویریږي. دغه اته تنه چې له یو میز څخه را تاو دي، پرته له دې چې خپله شاوخوا وڅاري زړور لګیا وو، یوه وویل:

- لوبه پیچلې شوه، د بغداد سنتو- مینتو او سیاتو میاتوپکت ونړېد، وروسته په ایران کې راغلي انقلاب سره سم، سیمه کې له شوروی راتاو شوی کمربند مات شو. افغانستان د امریکا په خوښه د شوروی برخه شو، دا شوروی پوځونه د واشنګټن په خوښه او خبرتیا راغلي، خو شورویان به کلکه لومه کې ونښلوي، اوس نو آسانه له دې لومې نشي وتلای.

بل ځوان يې خبرو کې ورولوېد:

- شوروی پوځیان اومشاورین له پخوا هم افغانستان کې وو، خود نظامي عملیاتو اجازه يې نه لرله، بازارونو کې نه راڅرګندېدل، له یو کال راهیسې رژیم خپلې مرستې ته شوروی محاربوي پوځونه غوښتل، خو هغوی جګړه کې د ګډون کولو نه منله. کله چې برژنف او استینوف د پوځ د رالیږلو پریکړه وکړه، د شوروی د بهرنیو چارو هوښیار او تجربه لرونکي وزیر اندری ګرومیکو برژنف

ته وویل چې افغانستان ته زمونږ د پوځ لیږل لویه تېروتنه ده. مونږ هلته دري ځله د انګریزانو ماته نه هیروو. مونږ د امان الله له خوا داصلاحی پروګرام او مترقی ځواکونو ناکامي هم نه هیروو، دا یوه ډګمه ټولنه ده.

خو برژنف د کبر او دماغ په نشه کې ورته وویل:

هغه جلا وخت و. شهزاده امان الله یو ساده او بی زړه او افغانان هغه وخت بېسواده وو، برتش دوکه کړل، اوس د کارګرو او بزګرو انقلابي ګوند حاکم شوی باید ملاتړ یې وشي. ګرومیکو بیاهم ټینګار کاو:
وخت جلا دی، خو د افغانستان غرونه هماغه دي!

دغه ځوان چې پخوا کله دشیرآقا هټۍ کې چا نه و لیدلی، اوس د دې اتو تنو منځ کې په تود سیاسی بحث لګیا دی، ډېر هوښیار ښکاري. صادق له دوی څخه لږ لرې بل مېز ته ناست و، خو د دوی غږ یې اورېد ورته غوږږو. ځوان خبرو ته دوام ورکړ:

...د ګرومیکو د دې خبرې په اورېدو د د دفاع وزیر جنرال اوستینوف په غوږږو کې ترنګ شو، تر ځنډه په سوچ کې ډوب شو، ترڅو چې د پولیټکل مجلس پای ته ورسېد او زوړ برژنف لکه جای بندی چاغ پسه له ځایه پاڅېد، د افغانستان دنوي حکومت مرستې ته د پوځ لیږلو خبره پخه شوه .

دې ځوان خپله خبره پای ته ورسوله. اینجنیر د دې ځوان د خبرو په اورېدو د شیدو سوړ شوی ګیلاس څخه وروستی غوږپ وکړ، ګیلاس یې ښکته په درز سره پرمیز کېښود، ویې ویل:

- دا ځای دې نښه وي، مهاجرتونه زیاتیږي، پاڅونونه پیاوړي کیږي، خوشې شوي بندیان نیمایی بهر وځي او وسله اخلي.

له دې خبرې سره د میز په سر لږ کړوپ شو، له ورځو لاندې یې ټولوته وکتل، ویې ویل:

- ولاهې چې ګورئ به یئ! ټول به وسله واخلي، د روسانو راتګ هیڅوک نشي زغملای. یو ځل بیا یې تش شوی ګیلاس له میز پورته او کلک یې په میزکېښود: دا ځای دې نښه وي. د ګیلاس غږ شاوخوا د نورو کسانو پام راواړاو.

ځوان د تائید په توګه وویل:

- سمه ده، دا خلک به ښه آرمان لري، خو له بده مرغه دلاري نقشه نه لري. لا هم په ټولنیزې علمی تیوري او د خپلې ټولنې په ځانګړنو پوهه نه لري. دوی هسې یو څو قالبي فرمولونه له هغو دوه-دري کتابو د توتیانو په شان زده کړي چې له اصلي لویو کتابو څخه ګاونډیو هیوادو کې ژباړل شوي. سمه ده دوی به پرمختګ غواړي، خو لاره او د تګ وسایل ورڅخه ورک دي. یووخت به یې سر په دیوال ولګیږي او ځان سره به یوځای د یو شمېر انساني عالي آرمانو نوم هم بد او ولس به له رونړاندو زړه توری کړي.

صادق خپلې مخې ته ایښی تود ګیلاس څخه ګوتې راتاو کړې. د ده ګوتې بهر سړې هوا نوکراړې کړې وې، خو د شیراغا هټۍ ښه توده وه، د شیدو دېګ لاندې نغرې بل و، دلته یوه شیبه کیناستل خوندور و.

بهر خلک تېرېدل او را تېرېدل، د شیراغا د هټۍ ښیښې خولې وې. دا وخت مخامخ میز څخه دوه تنه پاڅېدل او ووتل، د روټ څو وړې ټوټې ورځخه پاتې شوې، شیراغا په هغه میز صافی کش کړه او د روټ ټوټې یې راټولې کړې چې مابنام یې کورته یوسي. ورپسې یې د میز له سره تش ګیلاسونه راټول کړل. د مخامخ میز شاوخوا د ناستو کسانو سیاسی بحث دوام درلود، چې څلور تنه نوي راغلل او د شیدو فرمایش یې ورکړ.

سره له دې چې نوي بدلون سره ټول سیاسی بندیان خوشې شوي وو، خلک هم زړور شوي وو، خو بیاهم سیاسی بحثونه بی خطره نه وو، نو اینجنیر د نویو راغلو کسانو د پام غلطولو په خاطر په اوچت غږ وویل:

- شکر چې بندیان خوشې شول. د موسسې ژباړونکی وویل:
لکه چې خوبونه مو ریښتیا کیږي!

د موسیقی د آرکستر غږي وخندل، ویی ویل: خدای دې نه کوي.

ټولو په حیراني ور وکتل. ده خبره بدله کړه، په ټوکه یې واړوله:

وای یوسړي چې بانک کې یې پیسې امانت ایښې وې، خوب ولید چې غل بانک ته تللی او ټولې پیسې یې وړي دي، بانک دیوالی شوی، نو سهار سم له ویښېدو سره په منډه بانک ته ورغی او خپلې ټولې پیسې یې راوکښلې، خپل اکونټ یې صفر کړ. د بانک مامور حیران شو. ورځخه ویې پوښتل چې ولې مو ټولې پیسې وکښلې؟ هغه ورته وویل چې تاسو اعلان لیکلی چې " موږ ستاسو خوبونه ریښتیا کوو" .

ټولو وخندل. د زراعت محصل اینجنیر ته ورو وویل:

- اینجنیرصاحب، دغه نوي مشر هم بیګا تلویزیون کې له یو سره فیوډالیزم، امپریالیزم، شئونیزم... ټکول، نو پخوانی سره یې فرق څه ده؟

اینجنیر ورته وویل:

ته خو روماتیزم لری، نو ستا زړه دی چې ستا په خاطر روماتیزم وټکوي!؟

بیا ټولو وخندل. د موسسې ژباړونکي وویل:

د دوی نور څه زده نه دي! دا نوي لږ آبل پلو درېدلي، نور فرق ندی راغلی بیا که همدا ناري وهي هم پروا نه کوي. د ملانصرالدین کیسه دې نده اورېدلې؟ وای ملا نصرالدین یواځې دومره زده و چې come here، یعنی دلته راشه. دا یې تل ویل. خلک ورځخه ستړي شول. یو چا ورته وویل که د یو چا د هاخوا تلو □رورت شی، نو بیا به یې څنګه ورته وایی؟

ملا نصرالدین په غرور ورته وویل: هغی بلې خواته یې دریږم بیا ورته وایم come here نو خودبخود هغې خواته ځي.

بیا ټولو وخندل. صادق چې کتل د زړه تنګي ټوکي وې او خنداوې. نو خپل ګیلاس یې تش کړ، پاڅېد. په دې چُرت کې روان شو چې پاتې آزموینې به دوه ورځې وروسته بېرته دوام ومومي او بیا به نو وروستی سمستر پیل شي. ترهغه وخته موسسې او نوي ښار سره خدای پامان.

(۱۰)

دوه- دري ورځو کې د شوروی قواوو زغره وال وسایط دښار له منځه ووتل او له سترګو پنا ځایونه ته ولاړل، ژوند بېرته پخواني بهیرته راستون شو او په دې لړ کې د صادق دوی آزموینی هم بېرته پیل شوې. کله چې په ټاکلي ورځ آزموینو ته حا□ر شول، پوهنتون کې ډېر بدلون راغلی و. له نیمایی زیات استادان او محصلان خوښ وو چې بندیان خوشې شوي وو. نیم غوسه وو چې سور پوځ هیواد ته راغلی دی. نجونې او هلکان ډلې ډلې ولاړ وو، پلوشې یوې ډلې ته خبرې کولې:

...مصیبت هماغه لومړی ځل هم مصیبت دی، خو تکرار یې مسخره ګي او لا لوی مصیبت دی. په ۱۸۳۶م. کې لعنتي پرنس د انګریز استازي له امیردوست محمد خان سره وکتل، امیر یې لومه کې ونښت، پرنس او انګریزانو یوویشت زریز لښکر په وطن راوست، دوست محمدخان یې له واکه وغورځاو او شاشجاع یې را مخته کړ، دا لومړی مصیبت و، خو نن بیا د دې کیسې تکرار په دې وطن باندې مسخره ګی کول دي...

هغه ډېره په غوسه وه. دسفیر، سفارت او استازي د بحثونو له پیل تر اوسه پورې یوې بدمرغي پسې بله را روانه ده.

کله چې آزموینې پای ته ورسېدې، کابل په واورو سپین و. په یوه سړه شپه کې ټول کابل د الله اکبر غږونو په سرواخیست. د کابل له هر کور، له هر بام او هرې بامبوتې څخه د الله اکبرغږونه اورېدل کېدل. د تکبیر له غږونو سره به یو یوځل دماشیندارو ډزې واورېدل شوې، سرې مرمۍ به په هوا کې وځلېدې. غوسه ناک خلک بامونو ته ختلي وو. شپه ډېره سړه وه، لارې او کوڅې سپینو واورو نیولې وې. پوهنتون بیا څو ورځې رخصت شو. صادق چې په دې سمستر کې څومره د لوړو نمرو د اخیستو ملا تړلې وه، هغومره آزموینه ګډه وډه تېره شوه. په صادق رخصتي وغمېدله. ده دا دُعا کوله چې پلار کلي ته د تګ بېړه ونه کړي، ځکه چې دا وروستی سمستر به ورځخه پاتې او له پوهنتون څخه د وتلو آرمان به یې پورنه نشي. تر اوسه حاجی صاحب دوه- دري ځلې کلي ته تللی و چې هلته کلي کې د پلرونو او نیکونو کلا کې دوه- دري کوټې پاکې او د میشت کیدو لپاره چمتو کړي. کلي کې د حاجی صاحب خپلوانو، تروزیو او د تره زامنو ټینګار کاو چې نور نو ښار د اوسېدو ځای نه دی. حاجی صاحب به هم هریو ته ویل چې نه غواړم په شورویانو او د هغو په ټانګونو مې سترګې ولګیږي.

نوي حکومت سور بيرغ لري کړ او د افغانستان خپل دري رنګه بيرغ يې ورپاو، دحکومت مخالفينو ته عفو او اساسي اصول يې اعلان کړل. خلکو ته يې ډاډ ورکاو چې شوروی پوځونه ببرته وځي اود جرګې او قانون خبرې يې ډيرې کولې، خو ولس په غوسه اود حکومت خبرې يې دوکه بللې.

نوی سمستر پيل شو اود صادق زړه ډاډه شو. دا وخت د ښار ښوونځي هم پيل شوي وو، خو له هرې خوا خبرونه راتلل چې د حکومت په وړاندې وسله پورته شوې او لازيات خلک له وطنه وځي. د شوروی پوځونو د راتګ په وړاندې دخلکو کرکه زياته شوې وه. په ټولګي کې پلوشې نجونو او هلکانوته په پټه او ښکاره ويل چې له وطنه وتل کومه مېړانه نه ده، مور به همدلته، په همدې خوږه خاوره د نظامي تيري او ناروا په وړاندې پاڅيږو. له وطنه وتل، له باران پاڅېدل او ناوې لاندې کيناستل دي. سور پوځ دلته دی او په وړاندې يې دلته دريږو...

په ټولګي کې ټولو ورته غوږ نيولی و، خو مکې ژر لرې شوه، نه يې غوښتل د حکومت د مخالفينو ډله کې و شمېرل شي او زندان ته ولويږي. علی به ويل مور وسله نه لرو، له وسله بند پوځ سره څه کولای شو؟ بازګل به هلکانو ته ويل:

- ای هلکو، دا زمور زنانه خور دومره زړوره غيرتي ده، چې مور هم مازې پښې و دربوو دا د شوره يی پوځ بيرته وځي...

خو په دې ټولو کې عبدالوکيل په دوو کې حيران و:

له يوې خوا يې پلار نوي حکومت له زرګونو نورو بنديانو سره له زندانه راخلاص کړی، نود نوي حکومت منت نشي هيرولای، له بلې خوا يې ورور په کلي کې د بزګرانو د کوپراتيف مشر شوی دی او ولسوال د تعاوني صندوق چارې ورسپارلي دي. د توړې زوی يې کلي کې د انقلاب د دفاع ډله جوړه کړې ده. عبدالوکيل به دلته د پلوشې اود حکومت د نورو مخالفانو استادانو او محصلانو خبرو ته غوږ و، خو ټول فکر او سوچ به يې پلار، ورور او د توړې زامنوته و. عبدالوکيل دا لاره نشوه موندلای چې ټول سره يو لاس شي، هغه په يواځيتوب نشو کولای ټول زغم ته راوبولي او يوبل ته د ګواښ په ځای خبرو ته کيني، د پُخلاينې لار نه وه.

پلوشې دري کاله عبدالوکيل سره مرسته کړې وه، هغه بوټان چې پلوشې ورکړي وو اوس يې هم په پښو دي، هغه کتابچې او قلمونه چې دهغې په مرسته شويو پيسو يې پېرودلي، همدا اوس يې تخرګ لاندې دي او نوټ وربانديې ليکي. هغه پلوشه چې ايمانداره او کلکه مسلمانه ده، تل يې دکتابو بکس او دستکول کې وظيفات شريف وي او د لياقت ساری يې نشته، خو نوی دولت نه مني. بل خوا پلار، ورور او د توړې زامن چې کلي کې د انقلاب ملاتړ کوي.

***

د پسرلي بارانی ورځې په تېرېدو وې. د کابل د سړکونو تر غاړو د اکاسي د ونو ګلان غوړيدلي وو او په ټوله سيمه يې عطر شيندل، د ګلابو او مُرسل ګلان په غوړېدو وو. په ټولګي کې درسونه ګړندي په مخ

روان وو. په دې سمستر کې به محصلان مونوګرافونه لیکي او دا د پنځه دقیقه یی پرزنتشن په پرتله دروند کار دی. کتابتون کې بوخت محصلان زیاتره د څلورمو تولګیودي. دوی اړ دي چې د استاد په لارښوونه یوه مو□وع د علمی لیکنې په بڼه هم ولیکي او هم یې ټولګي کې ارائه کړي.

حکومت د خپل انقلاب د دوهم کال نمانځنې ته چمتوالي باندې بوخت و، لرې کلیو کې خلکو پاڅون پیل کړی و. ډېرو سیمو کې وسله والو مخالفینو ښوونځی وټړل، ښوونکي، حکومتي مامورین او ډاکټران یې دندې ته له تګ څخه منع کړل. څوک به چې حکومتی ادارو یا ولسوالۍ ته تلل سزا یې ورکوله، د چا چې زامن عسکري او ښوونځیو کې وو، مرګ یې ورته روا اعلان کړی و. د هیواد جنوب او ختیځ کې څو ولسوالۍ مخالفینو ونیولې. په ټولګي کې پلوشې د حکومت او سور پوځ په وړاندې د مظاهرې نقشه بیانوله. د پوهنتون د مظاهرې د سمبالښت لپاره ټولو پوهنځیو او ښوونځیو کې کسانو دنده په غاړه اخیسې وه. په مظاهر کې به د شوروی د پوځونو راتګ غندل کیږي، د افغانستان خپلواکي اود یو ملی حکومت جوړېدل د مظاهرې غوښتنه ده. د حکومت استخبارات دې پرته له جنایی مجرمینو د نور چا د نیولوهڅه نه کوي، ملی خپلواک حکومت جوړول دهر افغان حق دی، حکومتی الوتکی دې په کلیو بمونه نه غورځوي او دبېګناه کلیوالو د شهادت مخه دې ونیول شي. د مظاهرې آجندا ټولو ته څرګنده شوه. د حقوقو پوهنځی کې پرېکړه وشوه چې محصلان به د جمال مینې په لوري روانیږي، هلته به د کرنې د پوهنځي محصلان هم راوځي، ورپسې به د اینجنیری محصلان او بیا به د دهمزنګ دسړک په لوري د سوریا او بلخی رابعې، ابن سینا او غازي د ښوونځیو زده کوونکي هم مظاهرې سره یوځای شي او مظاهره به د شوروی د سفارت خواته ځي، هلته به یې د پوځیانو غندنه کیږي او د وتلو به ورته ویل کیږي...

دا وخت ټول له ټولګیو څخه راووتل، د کرنې د وزارت له مخې د دهمزنګ دسړک په لوري ورتاو شول، ډله وار په وار لویه شوه. کله چې مظاهره د جمال مینې په سړک ورسمه شوه، پولیس راورسېدل. دپلوشې غږ د شور- زور له منځه اوچته اورېدل کېد. هغه مخکې کتار کې روانه وه:

- مړه دي وي تیري کوونکي ! له دې سره به یې کین لاس اوچت کړ او په موټي شوي لاس ټرلې کوچنۍ طلایي ډوله ګړۍ به یې له لرې وځلېده.

مظاهرې ور غبرګه کړه:

مړه دې وي!

- مورږ آزاد او خپلواک افغانستان غواړو.
ژوندۍ دې وي خپلواکي...

دا وخت پولیسو د مظاهرې د خورولو په موخه ډزې وکړې او د پلوشۍ په لوري ورغلل، پلوشې په اوچت غږ وویل:

-پولیس زمورږ ورونه دي!

پولیس شاته شول. دا وخت د اینجنیری محصلان هم مظاهري سره یوځای شول، کله چې مظاهره دهمزنګ ته ورسېده، د غازی، سوریا او ابن سینا د ښوونځیو زده کوونکي هم ورسره ګډ شول، هرچا چیغې وهلې، شورماشور او ګډ- وډي شوه. چا یو دبل خبرو ته غوږ نه نیو. د ښوونځیو هلکان خوشحاله وو چې له ټولګیو راوتلي دي.

د اینجینري محصلانو سیف الدین مخکې کړی و. سیف الدین ټول پوهنتون پېژاند. هلکانو ورته (سیفوی بوغمه) ویل. ټیټکی ونه یې وه، ښه پنډ او اوږې یې پلنې وې، پوزه یې چخپیته وه، خو غومبري یې هسک هسک او پرسېدلي وو، لکه په مخ یې چې خواپه خوا دري پوزي وي! هلکانو ویل د سوک وهلو کلپ کې دی، هرچا مخه تري چپوله. غرمه به یې کفتریا کې دوه ځله خوراک کاو. نورو محصلانو دغرمې پنځه افغانۍ لګولې، سیف الدین به په یوه غرمه لس افغانۍ د ګېډې دارو کړې، د پخلنځي کارکوونکو به له غوږه مالي ورته ویل (نوش جان! نوش جان!). ښه شتمن و، ځینی وخت به یی دکفتریا دپخلنځي کارکوونکو ته یوه، دوه یا ځینی وخت پینځه پینځه افغانۍ بخشش کولې. سیف الدین اصلي د نیمروز و. پلار یې دري (آهو) موټر او پنځه سوه پسونه او میږې لرلې. آهو موټران یې قاچاق مال وړي او راوړي. سیف الدین هلکانو ته کیسه کړې وه چې پلار یې یو سل او اووه شپانه رمې ته او دري دېرش تنه دغو دریو آهو موټرو کې په کار بوخت کړي دي. شپنو ته دمیاشتی لس لس منه غنم ورکوي، هغوی د دښتو خلک دي، پېسې چندان نه پېژني او نه یې کاروي، همدا لس منه غنم او د ځارویو شیدی او مستي یې خوراک دی، ښارونو ته تګ نه لري، طبیب نه پېژنی اوجامې او نورې ساده اړتیاوې قوالان کلیو ته وروړي، خو د آهو چلوونکو او ساتونکو ته په ایرانی پیسو (ښه غټه تنخا) ورکوي. دوی ته لا له خلکیانو مخکې هم د کابل پیسو خوند نه ورکاو او نه یې پېژندلې، اوس خو یې بیخی نه اخلي.

هلکان به حیران شول. سیف الدین کیسه کوله چې د خلیکانو له راتګ مخکی هلته حکومت له اوس نه هم ناتوان او بېواکه و. والي یوه زړه روسي والګا لرله چې اونی کې دري ورځې به مستریخانه کې ولاړه وه، او دوه ورځې به یې تیل نه لرل، پاتې دوه ورځې به یې ایله والي صاحب دفتر ته ورساو، ژاندرما یو زوړ روسي جیپ درلود، ترڅو د قومندانۍ له مخې روانېد، آهو به بیا وختي دښتې ګزوګام کړې وې او له سرحدونوبه اووښتي وو. هلکان به حیران شول. له خلکیانومخکې نیمروز کی یو حاکم او جاندرما و، نور حکومت نه و، خو خلکیانو والی، ولسوالان، دسواد معلمان او عسکر مقرر کړي او قشله یې جوړه کړی او غواړی د نیمروز لرې عاقه جات هم تابع او قاچاق بند کړي. د آهو په دې دري دېرش کسیزه ډله کې؛ ځینې یې ډریور، ځینی یې پنډیان چې د لارې په اوږدو کې بارونه کوز او لیږدوي، ځینې یې ژاندرما ځاري چې دوی ونه نیسي او پنځه تنه پکې وسله لري. سیف الدین پولیسو ته (ژاندرما) ویل. آهوان موټران به یې اونۍ کې دري ځله د ایران خاورې ته اووښتل او قاچاق کې یې نوم درلود. سیف الدین به هلکانو ته د نیمروز د دښتو کیسې کولې.

سیف الدین ویل چې له ټول نیمروز یواځې همدی پوهنتون ته راغلی، په نیمروز کې دحکومت له ټولو مامورینو سره سل تنه سواد نه لري. خلک ټرماټر، ګندنه او نور سابه نه پېژني، دښکار غوښه، شیدې او د غنمو او وربشو ډوډۍ د شتمنو او سپوره ډوډۍ د بیوزلوخلکو خوراک دی، زیاتره یې څپلۍ نه لري او بوټان نه پېژني، دپوستکی خولۍ او وروسته تر یو دوه کلونو یوه جوړه جامې...

د هلکانو به بیوزلو نیمروزیانو ته زړه بد شو او سیف الدین به ورته د ټول نیمروز باچا ښکاره شو. سیف الدین به هلکانو ته د وچو دښتو نکلونه کول: هلته دښتو کې بی څښتنه اوښان او برګ ګوره خره ډېر دي چې له پولو آخوا ښکاریان ورپسې مړه مړه دي. د ګوره خرو ښکاریانو ته به هلکان حیران وو او خندل به یې.

د سیف الدین د کیسو ګټه دا وه چې د ښاري سیمو محصلان د خپل وطن د کلیو د خلکو له ژوند څخه خبرېدل. بله ګټه یې دا وه چې د جزا دقانون درس کې چې کله استاد د (مافیا) نوم واخیست، هلکان ټول حیران شول چې مافیا یې لا څه شی دی. استاد کوښښ وکړ چې تو□یح یې کړي. و یې ویل هغه تبهکاري ډلې چې ژوند یې په نامشروع کارونو او ګټو چلیږي، خو بیا هم یو- دوه تنه پوه نشول، دا وخت باقر ټولیکوالو ته مخ واړاو ویې ویل:

لکه د اینجنیري د سیف الدین د پلار ډله !

په همدې یو ټکي هلکان د مافیا په مانا وپوهېدل. مظاهره کې هم سیف الدین یوه نادره مشاپیه وه؛ مرده باد سره به یې دواړه سوکان پورته کړل چې ایله به د هلکانو تر اوږو ورسیدل او لکه چرګوړی چې نوی په اذان راغلی وي، په نري غږ به یې ناري کړې: مورده باد!

هلکانو به ورپورې وخندل، خو د اینجنیری په نورو هلکانو به د دوی خندا بده ولګېده. یوبل ته به ګواښونه شروع شول. یو نیم به پټ غږ کړل: سیفو، سیفو، سیفوی بوغمه یې! او دې سره به بیا ټولو هر وهل. په ګډه- ګوډه کې د حقوقو محصلانو یوبل پېژندل، هڅه یې کوله سره جلا نشي. په دې منځ کې بازګل مخ دبهیر خواته واړاو، په اوچت غږ یې ناري کړې:

- مرګ په شورییانو!
ټولو مرګ، مرګ ناري کړې.

د حقوقو ټولو محصلانو بازګل پېژاند. هغه سره د مینې اودهغه د ملاتړ په خاطر یې د ده غږ څوځلې بدرګه کړ او سوکان یې هواته پورته کړل. یو- دوه ټوکمارو ناري کړې:

بازګل، بازګل!

دا وخت بازګل وویرېد، هغه داسې و انګېرله چې نوم یې ټولو واورېد، نوسبا به د مظاهرې د سرکښ په تور ونیول شي، دا وخت یې مزبوته چیغه کړه:

- مړ دې وي پیوډال !

هلکانو وخندل.

هرچا په خپل سر ناري وهلې. چا زنده باد، چا مرده باد غږونه کول. مظاهره کې د خندا او ټوکو څپو دپلوشې طبعیت ورخراب کړ، هغه بیا د بهیر له منځه مخې ته شوه. بازګل د هغې په لیدو په لوړ غږ وویل:

مورِ خپلواک یاستو، مړ دي وی سورپوځ!

د هلکانو غږونه واورېدل شول:

بازګل، بازګل !

باز ګل خوار بیا ناري کړی:

زینده باد اینکلاب !!

سراسر ګډوډي شوه. داسي ښکارېده چې یو شمېر شوخو هلکانو هسي ځانته بوختیا موندله او د مظاهري موخه ورته ډیره مهمه نه وه. چا سیفو مسخره کاو او چا بازګل ته خندل. د مظاهري سمبالوونکي په دې و□عیت ډېر خواشیني شول. دهمزنګ ته په رسېدو، نیم د ښار په لوري ولاړل او نیم په کوڅو ننوتل، نیم نور ښېرته د دهبوري او پوهنتون په لوري ستانه شول. دمظاهري دوو خواووته کتار روان پولیس ډاډه شول، په خپله مخه ولاړل.

د مظاهري له ګډونوالو پرته، د شاوخوا کورنو اوسېدونکو او د هټیوالو او عامو خلکو غوسه هم زیاته وه. ولس د روسانو له راتګ څخه ناخوښه او لوی پاڅون ته چمتو و. په ښارونو کې له بازار نیولې تر پوهنتون او روغتون او له جومات نیولې تر مارکیټونو پورې ټولو د شوروی د پوځ د راتګ غندنه کوله.

په هغه شپه صادق د مظاهري ټوله کیسه پلار ته وکړه، دخواشینی خبره دا وه چې د ښار خواته یوه بله مظاهره باندې دپولیسو د ډوزو له امله یوه پېغله او څوتنه لګېدلي دي، ځینې شهیدان او نور ټپیان دي. حاجی صاحب راډیو ته غوږ نیولی و. دا وخت بی.بی. سی. راډیو له پروفیسور سره مرکه کوله. پروفیسور د افغانستان حالاتو ته خپګان وښود اود شوروی د پوځ راتګ یې د افغانستان او شوروی اتحاد د دوو هیوادو د دوستۍ د ټرون خلاف وښودل. هغه دوه ځله وویل چې د سره پوځ راتګ د افغانستان او شوروی اتحاد دودیزه دوستي له منځه وړي او افغانستان سره ټولې اقتصادی-عمراني مرستې یې په اوبو لاهو کوي.

مرکه اغیزناکه او د نړیوالو میثاقونو بیانوونکې وه. صادق پلار ته وویل:

- اغا، دا زمورِ استاد و، تیر سمستر بهر ته مهاجر شو. مورِ ته یې له لومړي ټولګي تر درېیم ټولګي درس راکړی و.

حاجی صاحب حیران شو. راډیو یې غلې کړه د زوی خبرو ته غوږ شو:

... پروفیسورزمورِ ډیر مهربان استاد و، مورِ وربانديِ ګران وو. ډیر پوه او د قوی قلم لرونکی و، په پینځو ژبو پوهېد. زمورِ ډیر استادان یې شاګردان تېر شوي. حاجی صاحب وویل:

- خبرو څخه يې پوه شوم. دعزت سړی دی. دا ډول پوه او درانه خلک داعليحضرت په دوران روزل شوي وو. سړی به سرتمبه عبدالولي اومغرور سردار داود ته څه ووايي، خپلو منځوکې يې د کينې او سيالي په سر دپاچاهي نظام نسکور او دا دی وطن کې سره اورونه بل شول.

صادق د ننني مظاهرې کيسه ورته وکړه. حاجی صاحب ورته وويل:

- غږ اوچتول فرض ده. د افغانستان حق چې همدا منور ځوانان او دغه شانته پوهان چی دا راډيو کی يې خبری وکړي، ترلاسه نه کړي، دا ځينی اورګډي چې هسې ښوونځي سوځي او باغيان شوي، څه نشي کولای. خدای وکړي آلا ازرت بيرته راستون شي. دغو کودتاچيانو د آلاازرت په مهال پارک زرنګار کې د خلکو د آرمانو چيغې وهلې، ډپرې ښې خبرې يې کولې، خو اوس يې چی واک نيولی هغه څه نه کوي، چی ويل يې. کاشکې په خپلو ژمنو او دهغه وخت په خبرو عمل وکړي، دوی خو زندانونه ډک، کلی بمبار، خلک مهاجر او کورنۍ بی سرپرسته کړي. د وطن نوم يې وشرماو وطن يې خرڅ کړ.

په ښارونو او کليو کې خلک غوسه وو. کليوالي او لرې پرتو سيمو کې حکومتی پوځ او روسی عسکرو له وسله والو مجاهدينو سره جګړه کوله، حکومتي مامورينو مخالفين زندانو ته اچول، په ټول وطن همدا ورځ وه. دشپې به راډيو ګانو راپورونه خپرول. جګړې زور اخيست، خو خبرې يواځې د راډيوګانو تر څپو او د سفيرانو تر دفترنو رسېدلې. صادق ته وريادشول چې يوه ورځ يې (د افغانستان د معاصر تاريخ) استاد څخه دسړې جګړې د مفهوم او افغانستان کې د تمرکز په لامل پوښتنه کړې وه. استاد ډيپارتمنت کې يواځې ناست و، څه يې ليکل صادق اجازه واخيسته او مخامخ ورته کيناست. د تاريخ استاد پاڼې يوې خواته کړې او صادق ته يې د دې پوښتنې ځواب ورکړ:

افغانستان خپلواکې هغه وخت ترلاسه کړه چې لومړۍ نړيواله جګړه نوې پای ته رسېدلې وه. افغانستان پکې ناپېيلی و. دوهمه نړېواله جګړه کې هم لويې جرګې پرېکړه وکړه چې افغانستان دې ناپېيلی وي. دا ډيره معقوله پرېکړه وه. کله چې ۱۹۴۵م.کال کې نړيوال جنګ پای ته ورسېد، د امريکې په مشرۍ غربي نړۍ د شوروی او ټولو سوسياليستی هيوادو په وړاندې کلک سياسی- نظامي دريځ ونيو. په يووالی سره يې د ناټو نظامی پيمان رامنځته کړ. شوروی اتحاد هم وارسا پيمان جوړ او سوسياليستی هېوادونه پکې غړي شول. له همدې وخته دوه لوی کمپونه يو دبل په وړاندې ودرېدل. افغانستان ډېر حساس جيوپوليتيک موقعيت کې و، خو له نظامی پلوه ناپېيلی پاتې شو. اته کاله يې هڅې وکړې چې د امريکې د متحده ايالاتو اقتصادي مرستې ترلاسه کړي، دا ځکه چې دجاپان پرمختګ کې د امريکې د مرستو اغيززيات و او ټوله اروپا هم د امريکې په مرسته او د مارشال د بيارغاونې د پلان له مخې بېرته آباده او د نړيوال جنګ وراني په آبادی بدله شوه. افغانستان اته کاله د امريکې ځواب ته په تمه شو چې اقتصادی مرستې وکړي. په نهم کال د متحده ايالاتو ولسمشر ايزنهاور د اسيا جنوب ته سفر وکړ دا ۱۹۵۴م. کال و.

استاد شمېرلې او د نيټو له مخې تو□يحات ورکول، صادق غوږ نيولی و، استاد دوام ورکړ:

د دې سفر په ترڅ کې ایزنهاور کابل کې حکومتي چارواکوسره وکتل، تر یو ساعت لیدنو وروسته یې الوتکه بېرته له کابل څخه اسلام اباد ته والوته، له هوا څخه یې د ډیورند کرښه او د غرونو پرله پسې لړۍ ولیدې. غرونه وچ او پیچومي یې هولناک وو. دا وخت امریکي ویتنام کې ماته خوړلې وه او جنوبی ویتنام څخه امریکایی عسکر په بدو □عیت وتښتېدل. شمالی او جنوبی ویتنام سره یوشول او ویتنام د سوسیالیتسی کمپ غړی شو، امریکي سیمه کې د پښې اېښودو لپاره د انګلیس په لاس جوړشوی مصنوعی استبلشمنت غوره کړ، د سفر موخه یې د شوروي د مخالف په توګه د همدې استبلشمنت کتل و، خو د یوساعت لپاره کابل کې هم کوز شو. دغه سفر او سیمه کې د ده ستراتیژیست سفیر ورته غوږ کې وځځول چې دلته که شورویان ښکیل شي، د ویتنام کسات اخیستی وبوله! هغه مهال چې د افغانستان پلاوی امریکي ته دمرستې اخیستو او د اړیکو د زیاتولو لپاره تللی و، د متحده ایالاتو حکومت رټ رد ځواب ورکړی و، پلاوی زړه توری راستون شو. افغانستان اړ شو چې د هند، چکوسلواکیا او شوروی اتحاد په مرستو ډډه ولګوي. کله چې بل ځل په ۱۹۷۴م. کې کیسنجر کابل ته راغی، افغانستان کې دشوروی اتحاد په مرسته تر شپیتو زیاتې انکشافی پروژې په مخ روانې وې، خو د دغو پیچومو او سختوغرونو بل پلو همدومره امریکایی پروژې روانې وې.

دا وخت استاد خپل اړخ ته اېښودل شویو مجلو ته ګوته ونیوه او صادق ته یې وویل: ما په دغو مجلو کې په دې اړه دري مقالې لیکلې دي، کتابتون کې شته کوم وخت یې وګورئ، بیا یې دوام ورکړ:

امریکي په لوی لاس افغانستان شوروی ته نږدې کړ. له تورخم هاخوا ټول (انترنشنل بیډفورډ) او دا خوا ټول (ګاز) او (زیل) چلېدل. له همدې ځایه دوه جوت او ژور توپیرونه را پیل شول. د دغو توپیرونو پایله لویدیځ ته په زړه پورې وه. له تورخم دې خوا شوروی سره جګړه ونښته، دا د لویدیځ لوی آرمان و او دجګړې اور ته یې خاشاک اچول پیل اودا دی د اور لمبې یې غرغړاندې کړی. ها خوا د امریکي مرستې وار په وار پراخه شوې. د جنګ تنور تود شو. له هغه راهیسې تود جنګ زموږ په زمکه دی، خو سوږ جنګ هماغه د ناټواو وارسا دی. د سفیرانو او ایزنهاور اټکل ریښتیا شو، دا دی اوس یې ګورو چې شوروی د افغانستان لومه کې ونښت او ولس د جنګونو په سره تبې ناست دی. د وطن له آبادی لوګي خیژي، هدیرې پراخیږي او زندانونه ډک شول. د کار او ابادی مټې د راکټ لینچرونو، ټانکونو، دهشکو، کلاشینکوفونو او بمونو کارولو ته دت شوې دي. د افغانانو په وینو د ویتنام دکسات اخیستو وخت را رسیدلی دی. د سفیرانو اټکل سم وخوت. په یوه پیچلی لویه لوبه او د سره پوځ په راتګ کې د افغان ساده، میړنی، خو وروسته ساتل شوی ولس دل شو.

صادق د استاد تشریح ته غوږ نیولی و.

دا وخت یې د معاصرې نړۍ د تاریخ یوه بله سخره غوټه هم لږ پرانیسته:

- ځوانان دې نه هیروي چې ۱۹۶۰م.کال راهیسې د امریکي د (3Ds: Defence, Diplomacy, Development) سیاست اوس هم دوام لري، په وړاندې یې روسیې د پورلتاریایی انترناسیونالیزم ترنوم لاندې سیاست غوره کړی دی.

استاد د صادق څېړې ته ځیر و. استاد په دې پوهېد چې د ناولې سړې جګړې تر ټولو زیات بد اغیز په ځوانانو دی. صادق دې خبرې ته خواشینی و. استاد ورته دا هم وویل:

افغان مجاهدینو د پلرونو او نیکونو زنګ وهلې تورې او کرچونه، شلخې او دانپور ټوپکونه را واخیستل، په هره تړه او کمره کې یې سنګرونه ونیول. نوې حاکم ګوند ګوري چې ولس ورځخه کرکه کوي او دوی ته یې د لاسپوڅې نوم ورکړی دی، خو په وطن دلګیدلي اور لوګیو یې سترګې ړندې کړي دي، جنګ پردی دی، تباهی یې زموږ ده.

صادق د تاریخ د استاد له خبرو څخه په دې پوه شو چې په نړۍ کې د جکسونیزم او لیننزم د سیاسی، اقتصادي او استعماري تضاد زور له افغانستانه خیژي. دلویې لوبې(Great Game/G.G) یوه بله کړۍ نښلول شوې ده. د معاصر تاریخ استاد ریښتیا وایی: یوځل بیا افغانستان د هندوستان په لاره کې هماغه جیوپولیتیک ارزښت لري، چې د سکندر له وخته بیا د ګوډ تیمور او بیا د انګریز د ښکیلاک او د برتش دختیځ کمپنۍ وخت کې یې درلود. د پولیتکل بیرو په هغه محرمه غونډه کې چې افغانستان ته د سره پوځ د لیږلو په اړه شوې وه، د ګرومیکو خبره ریښتیا شوه چې ویلی یې و:(...، خو د افغانستان غرونه هماغه غرونه دي...).

د شوروی پوځ هغو غرونو کې ښکیل و چې له ویرې یې د ګرومیکو په سرو ویښتان نیغ کېدل او دجکسونیزم ستراتیژیستانو له هوا ځخه لیدلی وو.

صادق له استاد ځخه اجازه وغوښته او له دیپارتمنت ځخه راووت، خو یو لوی لوست یې زده کړی و:

د شوروی د یرغل په وړاندې د هغو نیکونو او پلرونو لمسیان او زامن جنګېږي چې پنځوس کاله مخکې یې انګلیس سره جګړه کړې وه او اوس یې عمرونه اویا یا اتیا کلوته رسیدلي دي. هغو پلرونو چې له انګریز سره یې په مخامخ خونړۍ مبارز کې درېیمه جګړه ګټلې وه، دا دی اوس خپلو زلمیو زامنو ته د غزا د سنګرونو لاره او ویاړونه وربښيي. سره له دې چې اوس یې د سترګو نظرکم، ملاوې کړوپې او ږیرې سپینې وې، خو وطنی او ملی جذبات یې لا هغسې تاوده وو.

د صادق حافظې ته د معاصر تاریخ لوستونه وریاد شول: نیکونه مو هغه غازیان وو چې د امین الله خان، ملامشک عالم، سردارجانخان، زمانخان، میربچه کوهدامني، د چکنور ملاصاحب او نورو نومیالیو سره په یوه سنګر کې د بابا فرانک- کلایو او برنس له پاتې شوی لښکر سره جنګیدلي وو. دوی په ډېره آسانۍ خپل زامن او نوی کهول د خپلواکۍ ګټلو سپیڅلي جهاد ته چمتو کولای شي.

صادق د استاد له خبرولوی لوست زده کړ:

د آسیا په زړه کې یو بل توپان را پاڅېدلی دی. جیو پولیتیک ډُکترین او د سړې جګړې د لویې لوبې طراحان راپنځیدلي دي. بوډا مخمور برژنف او اندروپوف ډیر ژر په خپله تېروتنه پوه شول، نو سفیر پوزانف یې وراټه او له دندې یې لرې او ستالینی سزا یې ورکړه. برژنف د مارکس هغه خبره نه وه لوستې چې د خواریکښو، صادقو او استعماري د فکر لرونکو افغانانو د صفتونو په اړه یې لیکلی

وه. مارکس ښکاره لیکلی و: افغانستان په ختیځ کې حساس موقعیت لري، خلک یې پوونده او بزګر، خو کلک جنګیالي او په خپل دود، دین او خاوره ولاړ خلک دي.

برژنف د خپل ختیځ پېژندنې پوهانو سره هم مشوره نه وه کړې او نه یې دنامتو ساینسپوه او اګرونومیست واویلوف هغه خبره لوستی وه چې د افغانانو د پاک زړه، خو پیاوړو مټو او زړورتیا په اړه یې کړی وه. برژنف د سخاروف او الکسی کاسیګین په اندازه بصیرت نه درلود.دغه مخمور د قدرت په نشه کې ډوب د سخاروف سپارښتونه هم هېر کړی وو او لا د خپل وزیر ګرومیکو خبره یې بابیزه وګڼله. په لوی لاس یې خپل پوځیان د افغانانو د توري ګوزارونو لاندې پرې باسل. دا وخت نو پولیټکل بیرو څخه سیاسی لار ورکه او یواځې په جنګ فکر کوي. پولیټکل بیرو افغانستان کې دهغه حکومت د ټینګولو او ملاتړ په سوچ کې ده چې پېښور او شاوخوا سیموکې میشت مجاهدینو د هغه په وړاندې وسلې پورته کړي دي او د ډیورند د غاړو لوړو غرونو او پیچومو څخه یې په افغانی حکومت بریدونه پیل کړي دي.

د استاد تشریح سمه وه؛ سړه جګړه روانه او د پولیټکل بیرو او مسکو سیاسي رقیبانو له لندن او واشنګټن څخه کابل او انګلو- پاک ته خپل تر ټولو ځیرک روزل شوي استازی رالیږلي دي او په لندن کې روزل شویو جنټلمینانو سره چې د اسلام اباد په چوکیو ناست دي، غوږ په غوږ دي. صادق دا خبره بیخي سمه وبلله چې دحقوقو پوهنځی(د حقوقو او سیاسی علومو) پوهنځي دی. پروفیسور دیپلوماسی او کنسلی حقوق راوښودل او دتاریخ استاد موږ ته تاریخ رازده کړ چې سترګې مو پرانیستل شي.

صادق د چرتونو له ګرداو راووت. کتل یې چې حاجی صاحب لاهم بی بی سي. ته غوږ دی. دا وخت بی. بی. سي. د خپلو خبرونو په پای کې وویل چې شوروی پوځ دافغانستان جګړه کې ښکېل شوی. حاجی صاحب راډیو یوې خواته کړه، د ماخُستن د لمانځه په نیت پاڅېد، تر نیموشپو به یې نفلونه او دُعا ګانې کولې. خپل زوی ته یې وویل:

د منورینو فکر او لارښوونې، د مجاهدینو توره، زموږ بوډاګانو دُعا او الهی نصرت به افغانستان وژغوري. صادق به د پلار د دې خبرو په حکمت فکر کاو. د صادق غوږو کې تر ډیره دخپل استاد خبرو انګازې کولې. ټول سیاسی درسونه او تاریخ کې تېرې پېښې یې را په زړه کړې. لویه لوبه پیچلې شوه. د لوبې ګټلو ته نوي دفترونه جوړیدل او د سره پوځ ښکیل کولو ته د لومې غوټې لا سخره شوې وې: انګلو- پاک کې د سپیشیل برانچ اوGHQ سمبالښت پیل شو، زیبګنیف بریژنسکي جیمی کارتر ته د ویتنام د کسات زیری ورکړ، قطبی خرس په تلک کې نښتی و، خو د کارتر زړه ته نه لوېده چې د سور پوځ پوز به افغانستان کې په خاورو موښل کیږي. د "ولفوویتز" د ډُکترینو عملي پراو رارسېدلی و. برژنسکی خپله تر لنډیکوتله راغی او د کره بین ټوپک قاتلانه میل یې دافغانستان لوري ته سیخ او نښه یې وترله. صادق همدا نن کله چې له مظاهری بیرته پوهنتون ته راستون شو، د کابل اخبارو کې د برژنسکی پلید عکسونه ولیدل چې د افغانستان لوری ته یې ټوپک په نښه کړی و.

کله چې صادق رادیو ته وکتل زړه ته یې ورغله چې د خبریالانو ډلې په میچنۍ کې لکه د شنو غومبسو په شان بونډیرې او زغیرې. د شپې به یې بی. بی. سي. او نورو رادیو ګانو ته خبرونه لیږي. د صادق غوږو کې د نن ورځې د مظاهرې او د پلوشې غږ و. پلوشې د شوروی پوځ غانده، او د وطن او خپلواکي ننګه یې کوله. بازګل پورې د هلکانو د خندا او ټوکو انځور یې سترکو ته راغی. دسیفوی بوغمه ټیټ قد او پرسیدلی مخ وریاد شو چې هلکانو ورپورې خندل.

اړخ ته یې توربخُنه رادیو لاهم ایښې وه، له رادیو یې کرکه وشوه. د سر کوپړۍ کې یې لا هم د جګړو او د سفیرانو د پیل شوی لوبې خبرونو انګازې کولې. شاوخوا تیاره خوره وه، شپه نیمایی ته نږدې کیده، له کړکۍ څخه د یونیم څراغ رڼا ښکارېده، صادق بالښت ته ډډه وهلې وه، خوب یې الوتی و. د ه کتل چې حاجی صاحب په ناتوانه او کړوپه ملا د الله پاک دربار ته په خضوع ولاړ او په خشوع سره یې هر سجده کې دوه رنې اوښکې په مصلي لکه رانه غمې لوېدل.

***

له لنډیکوتل تر جمرودِ او بیا تر کبابیانو او له هغه ځایه تر پرس کلبونو دخبریالانو ډلې په منډو- رامنډو وې. پېښور بدل شوی و. په جم رودِ د پیکپ، لنډاور او ډبل ډاتسنو موټرو رش جوړ شوی و. د سفیرانو تور موټر لکه لړمان او غونډل ښکته- پورته ځغلېدل. له لنډیکوتل تر کبابیانو او صدر بازار پورې فضا بدله شوې وه.

دوه ورځې وروسته کله چې برژنسکي له بنډل بنډل عکسونو سره بیرته ستون شو، د پنتاګُن جنرالانو له جیمي کارتر سره پیکونه جنګول او خوشحاله وو. همدا وخت د شوروی د څلویښتم لمبر پوځ قوماندان دخپلو عسکرو تابوتونه په هغو الوتکو کې لیږدول، چې د شپې به یې وسلې او زغره وال وسایط د کابل، بګرام او شنډنډ هوایی ډګرونو کې کوزول، خو د برژنسکي او پنتاګُن د جنرالانو نشه یوه بل خبر والوځوله او ټول یې هک- حیران کړل:

فرانسپرس آژانس هم لکه بی بی سی خوله پرانیستې وه: د فرانسې له ښایسته، شنې (Neauphle-Le-chaea) ویلا څخه تر تور کوڅو لاندې پېچلې د سپینو جامو لرونکی اخوند تهران کې مقهور ر اشاه پسې چارتر شوې الوتکه کې ورغی او ویې پرځاو. د ر اشاه فاراماسیونی نظام لکه د نیزه وړې په شان هر لوري ته لاسونه اچول، خو چا لاس نه ورکاو. د ایران د څلویښتو کالو شهنشاه په ګُمنامی کې له سترګو پنا شو. ډېر ژر جیو- پُلتیک دُکترین د یوه (شین کمربند) په فکر کې شول. سینټو دړې – وړې شوی و، باید له تُرکیې، بغداد تر پینډې پورې یو بل کمربند جوړ شي چې د شوروی لاسونه وټړي او پښې یې د سریښو ډنډ کې ونښلي. بیجنګ د دې کمربند کلک ملاتړ وکړ، نقشه ښه پرځای او پخه کېښودل شوه. دې خواته نظامی دُکترین سنجول شوی وو او د دیپلوماسی دستګاه او میډیا ورته لاره هوارولې، آبلې خوا ته سور پوځ د چړو او د برجورو کلاوو سره لاس او ګرېوان و او له ډبرینو سنګرونو څخه د سلو کلو د زنګ وهلو ټوپکو تر پرله پسې ګوزارونو لاندې راغلی و.

(۱۱)

تر ځوانانو د بوډاګانو زړونه لا زیات تنګ وو. جګړې زور اخیستی و. حاجی صاحب ډېره موده وروسته په نادرپښتون واټ کې د خپل پخوانی آشنا او باوري ملګري حاجی صالح خواته ورغی. حاجی صالح د ده افغانانو محمدزیو سره خیښي لرله. پاچا ته مخلص او د تصوف حلقو کې به یې ګډون کاو. حضرتانو ته یې اخلاص درلود. حاجی صالح نادرپښتون واټ کې یو درې پوړیز اپارتمان او لاندی پوړ کې یې یو حمام درلود. د اپارتمان پورته پوړونو کې سوداګریز دفترونه وو. د جرمنی د زیمنس د کمپنۍ سوداګرو زیاترو زیمنس رادیو، برقی اتوګان، پکې او نور وسایل واردول، له دې ځایه به د ښار مغازوته لیږل کېدل. حاجی صالح ته د اپارتمان د کوټو، دفترونو او حمام څخه هره میاشت ډېره زیاته ګټه په لاس ورتله، خو په دې کمه موده کې په لکړه شوی و، ملا یې کړوپه او دخبرو په مهال به یې غږ داسې ریږدېد، چې ځینی وخت به یې یوه خبره دوه ځله کوله. دواړو سپینږیرو حاجی صاحبانو خپل منځ کې لومړی د نوی نظام او شوروی پوځ ښه بد- رد وویل، د افغانستان د سرلوړۍ او د ځوانانو د ایماندارۍ لپاره یې دُعا وکړه. دواړو سپینږیرو د میوند واټ د مسګری خلیفه صاحب د خانقا په ټرل کېدو او د کلای جواد د حضرتانو له وطنه وتلو باندې خپګان وښود او یوبل سره یې زړونه تش کړل. وروسته یې په ریږدېدلو لاسونو یو بل سره خدای پامانې وکړه، لکه همدا یې چې په دې دُنیا یو بل سره وروستې لیدل وي. کله چې حاجی صاحب روان شو، نو حاجی صالح یې ترځنډه د خپلو تسپو د دانو له غږ سره د امسا کړپا اوربده چې د نادرپښتون واټ د پلې لارې نوی سمنټ باندی یې لګیدو سره سم غږ راته. حاجی صاحب د پُلخشتي د جومات لوري ته د جادې په پای کې د حاجی حیات د میوې پلورلو او "حیات الکتریک " په لوري لړزېدلي ګامونه اوچتول. اوس هغه وختونه تېر وو چې دوی به یا د ګذرګاه د مدرسې دستاربندي ته غوښتل کېدل، کله به هم په ګډه د بېدل عُرس او کله به هم د پایمنار د مولوی صاحب حضور ته ورتلل. د مسګري د خلیپه صاحب د ذکر او ورد حلقې هم نه وې پاتې.

حاجی صاحب اوس ډېر له کوره نه وت، پنځه وخته جومات ته هم نه ته، یواځې د جُمعی د ورځو لمانځّه ته به ته، نور لمونځونه یې کور کې ادا کول. یوه ورځ یې په ارمانجن غږ له بده روزګاره په ګیلې سره صادق ته وویل:

- زویه، هرڅه بدل شول. لا لمر پخوانۍ رنا او تودوخه نه لري. په مرچو کې تریخوالی او په شکره کې خوږوالی نه دی پاتې. له هغې ورځې چې پاچاهي ونړېده او د پاچا نوم له خطبې ولوېد، برکتونه والوتل. پاچا د خدای سیوری و. بې ښکرو لنډپاري سرتمبه ولي او مغرور سردار یو بل سره په □د او کینه کې ولس د پاچا له سیوري بې برخې کړ، اوس نو په ولس د ناخوالو بله څپه راغله. کلی ښه دی د چا لاس نه ورسیږي. د نیکونو په کلا او باغچو کې د سړي غم غلط وي. دلته خو نور زمور زړه تنګ او د دمې کولو څه نه دي پاتې. له اغابادار سره شراکت پای ته رسوم. کلي کې یوه شیبه دسیند غاړې ته وتل اویوه شیبه کروندو باندې ګرځېدل مې د زړه صندوقچه پراخوي، کنه زاره به مې وچوي. ښار کې په تا او په خورکۍ دې وېریږم. کله دې چې

وروستۍ آزموينه ورکړه، په هغه سبا کډه بارووه، کلي ته ځو د پلرونو او نيکونو اروا به مې ښاده شي. کله کله خو به يې زيارت ته ورځم .

دا يواځې حاجی صاحب نه، ټولو مشرانود سپکاوي او زړه تنګي احساس کاو او زړونه يې تنګ وو. صادق پوهېد چې نور نو ښار او په هغه کې د زغره والو ګاډو غږ پلار ته قفس ګرځيدلی دی. حاجی صاحب تل د پخوانيو وختونو ارمان کاو. صادق ځان ته ډاډ ورکاو چې ګوندې کلي کې يې خپګان کم شي.

دصادق فراغت ته ډېر لږ ورځې پاتې وې، نو په دې فکر کې شو چې کور کوم ډاډمن چا ته په کرا ورکړي، ځکه ټول سامان کلي ته نه وړل کيږي. دا يواځې حاجی صاحب نه، په ښار کې ډېر مشران او سپين ږيري زړه تنګۍ او ګوابښ سره مخامخ وو. د شاهي ملی شورا کې د چهاردهي دخلکو وکيل او د حاجی صاحب پخوانی اشنا امان الله اعدام شو، زوی يې بشيراحمد اماني چې ده خپل وراره بللی و، آلمان ته مهاجر شو، بل وکيل پُرملی په کور کې پټ و، خواجه نعيم د خپل يو وراره په مانت را خوشې شو، که نه لس کاله بند يې خټلی و... صادق پوهېد چې د پلار اشنايان يې يو هم نه ليدل کيږي، نو په دې لټه کې و چې د کور په دروازه د کرايه ورکولو يو اعلان ونښلوي، خو دې غمجن او ملا ماتوونکي اعلان ډېر غټ زړه غوښت. لاس يې پانې او قلم ته نه ورته. بله لار نه وه، په ريږدېدلو ګوتو يې پانه وليکله او هغه ورځ هم راورسېدله چې ده د ځلورم کال د وروستي سمستر وروستۍ آزموينه ورکړه، دا هغه ورځ وه چې حاجی صاحب ورته شيبې شمېرلې. په دغه ورځ صادق د پوهنځي د اداري له اعلان سره سم خپل دوه عکسونه تدريسي مديريت ته چمتو کړي وو. صادق پوه و چې همدا يې پوهنتون ته د راتګ وروستۍ ورځ ده. دې سره سم د ځلور کاله مخکې د لوست لومړۍ او ډېره خوشحاله ورځ ورپه ياد شوه: په هغه ورځ لمر ډېر ښايسته، ځلانده او خوندوره تودوخه لرله، مشران ډېر مهربان، همزولي لکه ورونه خواږه او ريښتيني وو، پلوشه يې لومړی ځل وليده، ټول نابلده وو، چا خپل ټولګی نشو موندلای. پلوشه لکه ترهېدلی هوسۍ دهليز کې په بيړه روانه وه، د هر ټولګی په دروازه يې نمرې کتلې: ...144 ,142 ,141 بيا به د لومړي ټولګی ټول زده کوونکي د مهالويش دړې لاندې ودرېدل او دخپل ټولګي نمره، د مضمون او استاد نوم به يې لټاو،... خندا ورغله، نابلدي وه. علی او قدوس يې وروسته وپېژندل، د بازګل په ليدو يې فکر ونه کړ چې هغه به هم درس ته راغلی وي، ... وريادشول چې بهر ونو کې د مرغانو نغمې ځومره ښکلې او خوږې وې. هغه وخت هيڅا سره د چاودنو، ټوپک، زندان، دشپې ګرځيدوبنديز او نور غمونه نه وو. دې سره وريادشول چې د پوهنتون په دوهم کال د وطن نظام بدل شو، په درېيم کال يې د موسسې کارونه ساړه او حاجی صاحب نور موسسې ته نه ولاړ. د امريکې سفير له نوي ښاروتښتول شو او ووژل شو، د موسسې چارې ټولې اغابادار ته وسپارل شوې. عبدالباقی نور له کندهار رانغی او تورجان له وطنه ووت چمن او بيا شالکوټ ته ولاړ... د سيمنا پرده او د تيرو ځلورو کلونو فلم يې مخې ته و. ور ياد شول چې د پوهنتون مظاهرو او د استادانو مهاجر کېدو د درسونو خوند پيکه کړ او دا دی نن چې فارغ شو خپل کور به پريږدي او کلي ته به کډه کوي. پخواني ارمانونه اوبو يووړل. ده ته قدوس وريادشو چې د فلمونو کيسې يې کولې، خو ناڅاپي له سترګو غيب شو. د ټولګي تر ټولو خواريکښ، خو غريب، ګوښه او عاجز ډنګرکی ټولګيوال، عبدالوکيل وريادشو چې درېيم ټولګي کې يې پوهنځی پرېښود او د صاحب منصبي مستعجل کورس ته ولاړ، هلته يې شپږ مياشتې عسکری درس ولوست او بيا يې د مخابرې کورس

ولوست، کیدای شي اوس يي د مخابرې درسونه هم پای ته رسولي وي؟ عبدالوکیل ډپر وفادار ملګری و، د انډیوالانو د لیدو لپاره څو ځله عسکری دریشی کې پوهنځي ته راغلی و او د ټولو خبر يې اخیستی و. پلوشي او نورو ټولګیوالو افسوس کاو چې هغه حقوق پرېښودل او صاحب منصب شو... صادق په همدې سوچونو کې تدریسي مدیرت ته دننه شو. خپل دوه عکسونه يې له جیب څخه را وکښل چې د تدریسی مُدیریت څانګې ته يې وسپاري. د پوهنځي اداري له فارغ شویو محصلانو دوه دوه عکسونه غوښتي وو چې د کار او ټولینزو چارو اداري فورم کې ولګول شي. په دغو فورمو فارغان بیلابیلو ادارو کې د مقرری لپاره ورپېژندل کېدل. دا وخت ډپر نوي ادارات جوړ شوي وو چې د زیات شمیر ځوانانو کار ته يې اړتیاوه. نوي حکومت ډېرې نوې اداري جوړې کړې وې، لا يې جوړولې: کوپراتیفونه، دسواد زده کړې مرکزونه او ښوونځي، شوراګاني، نوې ولسوالۍ او نوې بانکي څانګې، مجلې او اخبارونه، د پولیسو او اردو زیاتول...دې ټولو کې ځوانانو ته اړتیا وه. عکسونه يې یو ځل بیا وکتل، خو زړه کې يې وګرځېدل چې کلي ته په کډه کولو سره نشي کولای د حکومت ادارو کې کار وکړي. عکسونه يې د مُدیر مخې ته کېښودل، هلته يې څو نور ټولګیوال هم وو، خو قدوس او عبدالوکیل نه وو. د باقر، خُماري، سمون، علی او تاج عکسونه په میز ایښي وو، دفراغت فورمې يې ډکې کړې وې او لږ مخکې وتلي وو، وریښمینه، اباسین او سمندر لګیا وو فورمو کې يې پېژندګلوي لیکله. صادق هم عکسونه کېښودل او فورمه کې يې ولیکل: نوم- محمد صادق، د پلار نوم – حاجی عبدالخالق، تذکره۴۴۷۱۹۷ج ۵ص:۱۱۷-۵۸۳، . کابل. دفراغت څانګه ، دفراغت کال.... ټول يې ولیکل.

په میز يې د خُماری عکس ته وکتل، دهغې د غومبوري هغه ټپ نه ښکاړېد چې هغه به يې له امله ځورېده، خو په دې نه پوهېده چې ښکلا يې ورباندې لازیاته شوې وه! دا وخت مُدیر لاس وروغځاو:

- صادقه څه چُرت کې يې ؟ راوړه فورمه دې لاسلیک او راته وسپاره، اونۍ وروسته به له خیره مُدیر يې!

صادق ټکان وخوړ، له خیالونو را بهر شو. داسې يې انګېرله چې له شرمه يې رنګ الوتی دی، خو ویې خندل او ډکه شوې فورمه يې مُدیر ته ورکړه. صادق خپله عجیبه دُنیا لرله؛ په ویښه يې خوبونه لیدل او په خوبونو کې يې تاریخونه لیدل! کله به چې د خیالونو اوخاطرو په باغچو ورګډ شو، د هرې ګلبوټې او ونې ښاخونو کې يې رنګارنګ کلان او شاوخوا يې شنه، سپین او ژېړ شاپرکان لیدل.

څلور کاله مخکې دوی داسې انګېرله چې د فراغت په ورځ به څومره خوښ وي، خو دا دی اوس ورته ښکاره شوه چې په دې ورځ په زړونو د خپګان داسې څپه راځي لکه خواږه وروڼه او خویندې چې یوبل څخه جلا کیږي، یا لکه څوک چې له خپل کورڅخه وځي.

دا شېبه د صادق زړه مزبوته و درزېد. فورم او عکسونه يې د مېز پر سر کېښودل، له مدیرصاحب، وریښمیني، اباسین او سمندر سره يې خدای پاماني وکړه، د خُماری، تاج، علی او باقر عکسونو ته يې وروستی ځل وکتل او ووت.

صادق دوو کې حیران و. سوچونو پسې سوچونو په سر اخیستی و اود چُرتونو ګرداوونه یو بل پسې راتاوېدل او صادق یې سربداله کړی و:

له یوې خوا پلار وایي چې کډه کلي ته بارووه، کور کرایه ورکوو، له بلې خوا عبدالباری او د موسسې ملګري ورته په تمه دي چې صادق له فراغت وروسته ببرته د موسسې دفتر ته راځي، کله به یې ښار کې د یوې دارالوکالې د پرانیستو ارمان په زړه وګرځېد او کله به یې وغوښتل چې د کارموندنې د فورمې له مخې یوه رسمي اداره کې دنده ولري، خو شپې- ورځې داسې نه وې چې هرځه د ده په خوښه اووسي. دا وخت د ټولګي نور ملګري هم خواره واره شوي وو. که د وطن حالات سم وای، قدوس به له وطنه نه وت او عبدالوکیل به پوهنځی له درېیم ټولګي نه پرېښود او پلوشې خو سم د آزموینې له پای ته رسېدو او د عکسونو د اعلان په لیدو ټولو ته برآلا ویلي وو چې د دې حکومت یوه اداره کې هم کار نه کوم، لا به یې د راپرځولو لپاره جهاد کوم. په دې خبره یې لږ ځان ته ډاډ ورکړ. د ځان د لا زیات ډاډ لپاره یې د عبدالوکیل په حال زړه بد شو. هغه خوار باندې ډیره بده ورځ راغلې وه:

کله چې عبدالوکیل درېیم ټولګي ته ورسېد او د نوي حکومت مخالفین وسله وال شوي وو، کلي کې یې پلار د سواد زده کړې کورس کې نوم لیکلی و، ارمان یې و چې سواد زده کړي او کلي کې نورو ته هم سواد وروښیي. د وکیل مشر ورور د بزګری کوپراتیف غړی شو، دتوړیځ زوی یې د نوي حکومت په دفاع کې وسله اخیستې وه او د تعاوني صندوق مشر شوی و، خو یوه شپه د حکومت مخالفین په کلي راغلل د عبدالوکیل ورور یې د دالان مخه کې وویشت، پلار یې د غوا اخور کې پټ شوی و چې له مرګه وژغورل شو، ځومره یې چې مور او خویندو په هغه شپه شور، ژړا او فریادونه وکړل، ګاونډیان یو هم له ویرې مرستې ته نه وو ورغلي. په دغه شپه وسله والو مخالفینو د عبدالوکیل بوډیځ مور ګوابلي وه چې هغه بل بیدینه مکتبي زوی دی چیرته دی؟ هغې خواري په ژړا ورته عذرونه کړي وو. ایله د سهار له لمانځه وروسته د کلي د جومات ملاصاحب خلک د ده د ورور جنازې ته بللي وو. عبدالوکیل وروسته خبر شوی و چې ځنګه یې پلار د ځوانیمرګ زوی دجنازې سرته ناست و، په سر یې خاروې بادولې. خلکو دلاسایه ورکوله او جنازه یې د هدیرې په لوري پورته کړې وه. کله چې کلیوال د جنازې له کټ سره د کلا له دروازې وتلي وو، د وکیل مور او خویندو یې په چیغو چیغو پسې ژړل. دکلي ښځو دوی سره اوښکې تویولې او دوی ته یې دصبر سپارښت کاو.

اوس چې صادق د عبدالوکیل حال کوت، نو ځان ورته نیکرغه ښکاره شو، زړه یې لږ را ټول شو. ده داسې انګیرله چې ډېر نور خلک تر ده هم په بده ورځ دي. عبدالوکیل ده ته د مشر ورور د ویشتل کېدو کیسه کړې وه، هغه ویل: دا لومړنۍ بې اتفاقي او بد خبر و چې کلي کې پېښ شو. وکیل په هغه شپه لیلیه کې و، که کور کې وای اوس به ژوندی نه و. کله چې یو کلیوال ده ته خبر راوړ او کلي ته ولاړ، نو په مشر ورور یې خاورې اړول شوې وې او پلار په یو- دوو ورځو کې د مشر ځوانیمرګ ځوی په ماتم په ملا کړوپ شوی و او د مور سترګې له اوښکو او سلګیو سرې اووښتې وې، د خویندو زبون وهل شوی و، غوا هغه کلیوال بیولې وه چې دوی یې دا ځو کاله پورې وو. عبدالوکیل چې هر خوا کتل، ویر او ماتم و. له همدې ورځې وروسته عبدالوکیل خپله مور، پلار او دوه خویندې ښار ته راوستل، پوهنځی یې

پرېښود اود دندې او د حکومت د ملاتړ په خاطر يې عسکري مسلک ته ودانګل. دا د عبدالوکيل مجبوري وه، نو داچې صادق هم کلي ته ځي دا هم يوه مجبوری ده، نو زړه يې ښه کړ او تقدير ته تسليم شو.

په ټول وطن حالات داسې راغلل چې نيم يو خوا او نيم نور بل خوا شول. لوی مصيبت پېښ و: هغه ملت چې په ډېرو سختو شپو- ورځو، سړو- تودو کې يو موټی و، اوس د ټوټه کېدو په لوري روان و. د جکسونيزم او لېننيزم سړه جګړه، د کلايو او تزار د لمسيانوحرص، د برژنف ليونتوب او د مريلاند اونبراسکا دپروژو ترمنځ سيالیو افغانستان کې بابېړی وکړ. له يوې خوا د شوروی لوی قدرت، بلې خوا ته د (اپريشن سايکلون) د جګړې عمليات. د پنځه سوه ميلياردڈالرو په بيه دلويو ځواکونو جګړه د افغان په خاوره پيل او افغانان پکې دل کيږي. د يوه سر لوړي، خپلواک وطن او د سپين- سپيځلي ولس ښکلي چمن باندی اور بل شو... صادق همداسې د چرتونو ګرداوونو کې سربداله و. دا وخت د فرانسې د "نول ابسراتور" خپرونې ليکنه وريادە شوه چې د برژنسکي له خولې يې ليکلی دي: شوروی هم بايد يو ويتنام ولري!

خو صادق دې ته خپه و چې زمکه هغه سوځي چې اور وربانديې بل وي.

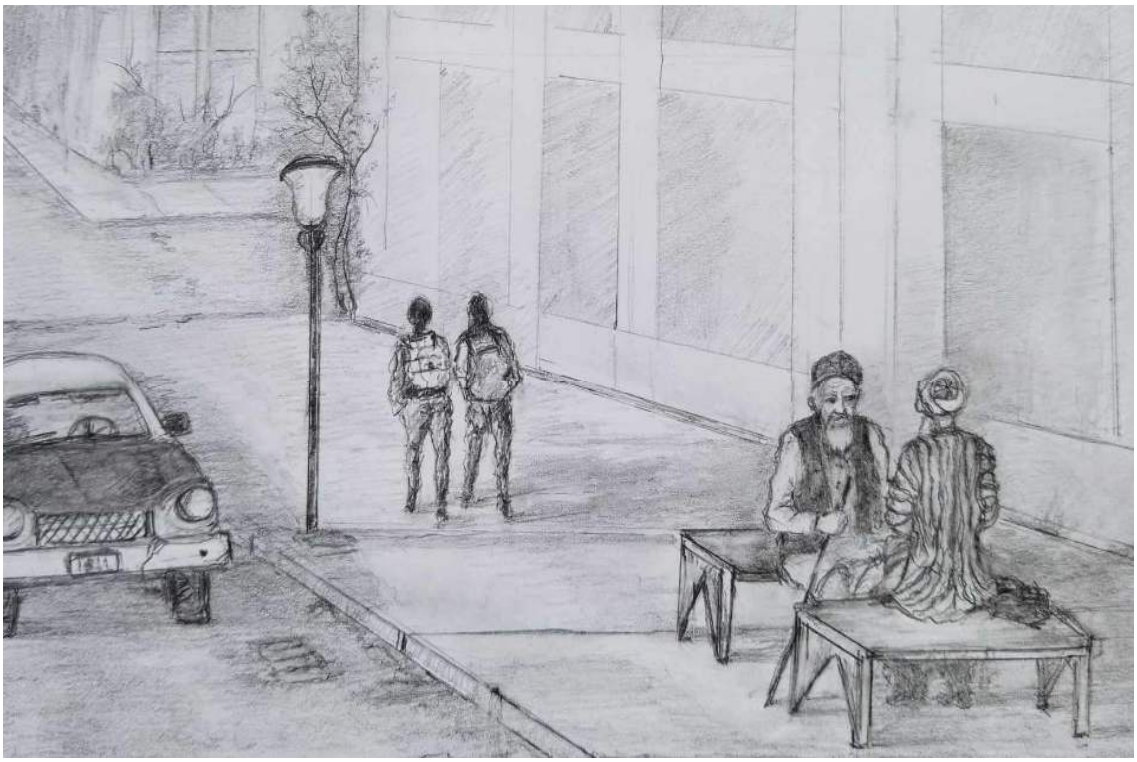

(۱۲)

پسرلی و، کروندې شنې او تازه ښکارېدې. غنمو یو څپک قد کړی و. دشوتلو پټیو کې سپل سپل مرغۍ کیناستې او الوتې، د کلي د کورونو په سر پورې یوه نیمه توتکۍ الوته، مازیګر ته لاوخت پاتې و چې یوه لارۍ موټر د کلي په کچه او کږه- وږه لاره ستړې- ستومانه او په جیټکو او تیندکونو سره د کلي په لوري راروانه وه. یو ځل یې د مخې ښیښه د مازیګر لمر ته وځلیږي او بیا یې کین اړخ څخه ګڼ لوګی هواته پورته او دغرهار غږ یې آن تر کلي را ورسیږي. دا وخت کلیوال د مازیګر لمانځه ته روان وو، چې د حاجی عبدالخالق تروزي او د تره زامن چې هر یو یې دکلي په پنځو کې شمېرل کېدل، د جومات په چوتره لارۍ ته ځیر شول، یو بل ته یې وویل:

- سترګې مو روښانه، تروزی له خیره راورسېد.

له دې سره یو ځای یې ځوانو زامنو ته غږکړ چې د لارۍ موټر مخې ته ورشي او د سامانو په کوزولو او تر کلا پورې یې راوړلو کې مرسته وکړي.

دوی دلته سهار راهیسې د حاجی صاحب د کډې راوړلو ته په تمه وو، خو د کچه لارو د خرابوالی له امله ایله مازیګرراورسېدل. لارۍ د کلي منځ کې هغه لوی میدان کې ودرېده چې دوی ورته درمندځای ویل. د درمندو په وخت کې به کلیوالو دلته څپر ګرځاو او درمندونه به یې مېدول، د کلي پاده وان به پاده همدې میدانی کې غونډوله او د څړځای په لوري به یې بیوله، که به کوم واده و، نو ورا به هم دلته ټولېده او اتڼ به ګډ و. د مني په ورځو کې به چې د کروندو کارونه کم شول، نو د کلي هلکانو به توپ ډنډې پکې کولې، کله به چې دوی لوبه پیل کړه خاورې او دوړې به هواته پورته شوې. درمند ځای ټول شګه او سپیره پوټی و، سره له دې چې میدان کثیر الاستفاده و، خو دوه نومونه یې لرل: درمندځای او بل پاده ځای، خو مهمه دا وه چې د ټول کلي عامه ملکیت او د یووالی سمبول و. ستړې او ستومانه لارۍ موټر د میدان هغه اړخ ته ودرېده چې د ملک ستانکزی کلا ته لنډ و.

د حاجی صاحب د تره زامن او لمسیان چې ځینې یې د صادق همزولي او ځینې یو یا دوه کاله ورځخه کشران دي، را ورسېدل. له موټر څخه لومړی د صادق مورجانه، بیا خورکۍ چې لویو ټیکریو کې نغاړلې وې را کوزې شوې او په بیړه دکلا په دروازه ننوتې. وروسته حاجی صاحب او آخره کې صادق را کوز شول. د تره زامن او لمسیان وړاندې ورغلل، د حاجی صاحب لاسونه یې ښکل کړل او صادق سره یې په غیږ روغبړ وکړ. ټول خوشحاله وو. ځوانانو له موټر څخه کالي او سامان راکوز او کلا ته یې ورسول، په لږ شېبه کې ترځو په جومات کې جمع درېدله، لارۍ تشه او دوباره یې غرهار شو، ګڼ لوګي ورځخه هواته پورته او بیرته د کلي له برید ووته او په راغلې لار ولاړه.

حاجی صاحب هم د لمانځه لپاره له تروروزیانو او د تره له زامنو سره جومات ته ننوت. صادق دننه د بابا په لویه کلا کې دهغو دوو کوټو په سمبالولو بوخت شو چې وروسته تر دې دوی پکې میشت کېدل. کلا ډېره لویه وه؛ څو کتاره کوټې، بل کونج کې کادان اوغوجلي، دمیلمنو حُجره، دې بلې خواته د اوړي دالان او تر مخې یې چوتره، د چوترې مخې ته د ګلابوبوټي چې ګلان یې نوي غوړیدلي وو. کلا لوړه سراچه اودوه برجونه هم لرل. د کلا اړخ ته د توت ګڼې لویې ونې او ورسره د اوړي دېره وه. په دېره باندې د لویو لویو او هسکو چنارونو ښاخونه خواره وو. دا د نامتو ملک ستانکزي کلا وه. ملک ستانکزی د حاجی صاحب والد د صادق بابا، د خپل وخت دسیمې نامتو مخور و. له کلي څخه کوز یې په جریبونو زمکې لرلې چې له منځه یې لویه ویاله بهېده او د زمکو کوز برید د سیند تر غاړو پورې رسېد. له کلا څخه په لږ واټن کې لوی باغ و چې د هرې میوې ونې پکې وې. دې وروستیو کلونو کې حاجی صاحب اجدادي جایداد دخپل تره له زامنو سره ترکه کړی و، هر یو ته لس یا دولس جریبه زمکه رسېدلې وه، خو کلا او باغ شریک و. څوکاله مخکې حاجی صاحب ښارته ولاړ او له اغابادار سره موسسه کې شریک شو، صادق ښار کې لوی شو، ښوونځی یې ولوست او پوهنتون یې پای ته ورساو ورسره د پلار په وکالت، موسسه کې په کار بوخت و، چې په وطن انقلاب راغی.

د کلي او کروندو د منظرو په لیدو سره صادق ته وریاد شول چې د پوهنتون په دوره کې یې یو سیمنیار (دزمکو مالکیت او د جایدادونو عُرفي وېش) تر سرلیک لاندې و، هغه وخت لارښود استاد د ده سیمینارفوق العاده په زړه پورې ارزیابی کړی و. صادق د کلي له ماحول سره له پخوا مینه لرله، له کوچنیوالي څخه له حاجی صاحب سره د رخصتیو په مهال کلي ته راته. دکلیوالو له دود- دستور سره بلد اوټول مشران کلیوال او خپل همزولي یې پېژندل. د ده په یاد و چې له کلونو کلونو تراوسه کلیوال ببوزله وو، همزولو یې کناوې او څپلې په سختي موندلای شوې، زیاتره به پښې ابله وو، مشرانو به یواځې په مړې یا ژوندي او اخترونوکې خپلې ساتلی پټې پښوکولې او کوم څادر یا لونګی به یې چې لرل اغوستل به یې. دوی د بزګري چارې پښې ابله تر سره کولې. کلي کې چا کورتی او بوټان نه پېژندل، سواد نه و او یوهم په ساعت او ګړۍ نه پوهېدل. ټول کلي کې دوو کورونو راډیو لرله، نورو لا د راډیو غږ نه و اورېدلی. له ښوونځي خو بیخي په وېره کې وو، اورېدلي یې و چې مکتبیان ببدینه دي. په دې وروستیو دوو کلونو کې له سیند پورې غاړه یو ښوونځی جوړ شوی وچې د کلي یو څو ماشومان ورتلل. نوي حکومت ښوونځي ته د ټولو ماشومانو د تللو حکم کړی و. له دې سره یو ځای علاقدار صاحب د یوه کوپراتیف او د مکتب او سوادزده کړې د کورس امر کړی و. دې خبرو کلیوال وېرولي وو. کلیوالو ته د علاقدار په دې دوو حکمونو سره د نوي حکومت ګُفر بیخي ثبوت شو. دوی اورېدلي او منلې وه چې مکتبیان ببدینه دي، خو دې کوپراتیف ته تر مکتب هم په غوسه شول. دوی کوپراتیف نه پېژاند او سواد ورته لوی جنجال ښکارېد .

صادق به دکلیوالو په دې حال ډېرخپه شو. په دې ورځ چې دوی کلي ته راورسېدل د مازیګر له لمانځه وروسته تر مابنام ټول کلی خبرشو چې د ملک ستانکزی د مشر زوی کډه له ښار څخه کلي ته راغله. مابنام ټول نارینه کلیوال د ملک ستانکزي د کلا لویې حُجرې ته را ټول شول او ښځینه ګاونډیانې د کلا دننه د حاجی صاحب دمیرمنې سترې مشي ته ورغلې. لاټینونه ولګول شول، د دالان له تنور څخه د تودې

ډوډۍ او د لاندي د غوښي بوی ټول انګړ کې خپور و. د حاجی صاحب د کډې د راتلو له امله دوه کټوې د لاندي وچه ساتل شوې غوښه پخه شوې وه. ټول یو ځای د نوي پسرلي، نوي کال او میلمنو په راتګ خوشحاله وو. دسترخان وغوړېد او لوښي کتار شول.

حاجی صاحب د تره د زامنو کیسو ته غوږ نیولی و. وروسته تر ډوډۍ چای راغی او پیالې کېښودل شوې. د کور کشري هلکي ګوړه او وچ توت راوړل. حاجی صاحب له یوې خوا خوشحاله و چې د پلار- نیکه په درنه او برکتي کلا کې د تره زامنو سره ناست او د لوی خدای(ج) نعمت او رحمت دی چې لا هم د نیکه نغری تود دی، خو له بلې خوا خپه و چې په ښار کې کور او د موسسې کاروبار پاتې او ښار ورځخه پردی شو. هلته شوروی پوځ راغلی، ده د کلونو کلونو دوستان پرېښودل او کلي ته د خپلوانو خواته راغی، نو په لویه ځجره کې یې په خپګان سره ناستو خپلوانو او کلیوالو ته وویل:

- خدای دی رحم وکړي، په وطن سور کافر راغی، ښار کې شورویان په سړکونو کرځي، د مسلمانانو عقیدې، رواجونو او خاورې ته ګواښ پیښ شوی دی. داخلی وطن پلورو خپل بادران راغوښتي ځان وربانديې ساتي، د نیکونو هسکه شمله یې راته په زمکه وویشته. د الله په توکل او د هغه د محبوب پیغمبر په برکت اود چاریار کبار د نومونو په عظمت د دې سري بلا دفع کول فرض شوي دي. دخاورې ساتنه رابانديې پور دی...

ځجره کې ناست کسان ټول اندېښنه کې وو او په درناوي سره یې د حاجی صاحب خبرو ته غوږ نیولی و. دا وخت مشر تروزي په یو لاس مخې ته ایښې ټُفداني ورلنډه کړه، بل لاس یې حجاب اوله نسوارو یې ځان خبرو کولو ته چمتو کړ. ټُفدانی یې ببرته کېښوده، په ډاډمن غږ یې وویل:

حاجی صاحب، چُرت مه خرابوه، د دې غیرتي ولس لاسونه په نکریزو نه دي، تیږې به په نس پورې وتړي، د نیکونو زنګ وهلې توري ته به لاس کړي، د لعین لینن بچوړي به له مسکوه هم وروړوي. بیا یې د ټغر په کرښه ګوته کېښوده، ویې ویل:

- ایندقه ځای دې نښه وي !

په خپل ځای نور هم نیغ شو، څپېړه یې په زمکه ووهله: درب، درب، درب!

- قسم دی چې ووړ او زوړ سر ورکوي. وطن مو ناموس دی، ساتو یې. په ایمان درته وایم دا سپېړه ولس زه پېژنم، دا زړور قوم دغیرت په میدان د سرومال قربانی ورکوي.

حاجی صاحب وویل:

جزاک الله. د لوی خدای (ج) توفیق به راسره وي.

دا وخت ځجره کې تر ټولو کشر زلمي د چایو پیالې ډکولې، د ټولومخې ته یې ګوړه او وچ توت اېښودل.

بل تروزي غږ کړ:

- حاجی صاحب، مورِ چاکلیت او پتاسي نه لرو، تور توتان تر تاسو کوربان. ټولو وخندل.

صادق ټول ځارل او خوشحاله و چې موده وروسته کلي ته راغلی دی. دې پسې بیا مشر تررزي د پټي او د ځارویو خبره راواخیسته:

- حاجی صاحب، هغه ژیړ غویی چې تېر اوړی دې لیدلې و، هغه مو په کسابانو واړاو، دیکان ویل نور نو کولبه نشي کولای، لټ شوی. ټګ کساب راځخه په نیمه بیه واخیست، خو بلا پسې تري بیغمه شوم. دواړه غواوې لنګې دي. نورو پټیو کې موغنم کرلي، یو- دوه مو بوره پریښي چې پالېز پکې وکرو. بوس مو کادانې ته کړل، خو ځو ترنګړه لا پاتې وو چې ژمی راغی، هسې واورې او باران خراب کړل، بلا پسې،هغه چې راوړي مو وو، ټول ژمی ځارویو ته بس شول ، آچې پاتی دي کلیوالو ته به یې ورکړم چې بامونه وربانديې اخپر کړي. توره غوا لغتې وهي شیدې نه پریږدي...

مشر تررزي د خوشحالی او برکت خبرې کولې، خو که به یوه نیمه ستونزه مخې ته راغله، د هغې ملامتی یې په (دیکان) ور اچوله. حاجي صاحب دچای پیاله مخې ته ورلنډه کړه، تسپې یې له ښې لاس ځخه کینې لاس ته کړي، د اعتراض په ښه یې وویل:

- نه! غویی دې بایده ده حلال کړی وای او کلیوالو ته دې خیرات کړی وای. ملک ستانکزي کله هم ځاروي نه دي پلورلي. دا لویه غوجل ګورئ؟ پاده به ګرځېده، که به کوم ځاروی د کار نه و، حلال به یې کړ او برخه برخه به یې په کورونو وویش. دبوسو خو بیخې یادول نه دي په کار.

حاجی صاحب ګوتو کې تسپې اړولې او شمېرلې شمیرلې خبرې یې کولې، ټول غوږ وو:

- ابا دخیراتي باغ خواته بالکل ورکتل نه، الله الحمد اوس هم یواځې د موسسې دشراکت برخه پیسې چې را وکاړم یو پاده مال، جریبونه نوره زمکه او دوه- درې موټر کیږي. که دې ماسره مشوره کړی وای، مابه درته ویلي وای چې خیرات یې کړه او د جوړه کولبې او سخوندرو پیسې مې درته رالیږلې.

دا وخت یې اوار په هوا کې ښی لاس د نیمې دایرې په توګه وځرخاو لکه چې غواړي د ټولې کلا فضا راقبضه کړی،ویې ویل:

- ګورئ ! ابا دې پاک الله وبخښي، په سیمه کې یې نوم درلود. دملک ستانکزي کلا نامتو وه. یواځې په سخاوت کې نه، دکلي- کور، مړي- ژوندي، د جومات او هدیرې، د داوو-دنګلو، جرګو-مرکو، دحکومت د ماسل او مالیاتو ټول حساب یې په غاړه اخیستی و. ما شراکت پیل کړی و، داهلک به یو- یونیم کلن و، الاازرت ابا په خپله خوله ښارته وغوښت د سناتور اعزاز یې ورکړ، خو شورا لا ناسته نه وه، ابانا روغ شو. الله پاک دې جنت ورته نصیب کړي،او دا هم درته ووایم چې دغسې جنازه، لوی خیرات او هغه مخلوق چې راغلی و، بله جنازه کې مې دومره مخلوق ونه لید. دې ځوانانو ته وایم.

دا وخت يې اول صادق ته او بيا په ځُجره کې ټولو ته وکتل لږ شيبه غلی شو:

- نصيحت يې بولئ که وصيت يې بولئ. د ملک ستانکزي د عزت نوم به ساتئ. څاروي څنکه په کساب خرڅوئ ؟! لوی لاس ولرئ. خدای پاک جايداد راکړی، داعزت چې لرو دا وساتئ. د پاک رب شکر کوم لوی نوم لرو. ښار کې مې جومات کې هغه قالين اواره کړې چې قصرستور کې نشته، دملاامام ډوډۍ او جومات ته قرآن مجيدونه ټول مې د ابا په اروا په غاړه اخيستي دي. لله الحمد عزت لرو. څو ځله راغلي ياست. ليدل مو چې دترافيک آمر، کربلايی صاحب، دحاکم زوی ؟؟ دا وخت يې په ذهن زور راوست خو خبر ورڅخه هيره شوه، مخ يې صادق ته واړاو:
دا دمغازی خواته ګاونډی مو اوس څه کاره ده؟
آغا هغه والی و، اوس معين مقرر شوی.
- آ ، نو دا ټول زمونږ د کوڅې نامدار او غټان و چې تاسې به له کلي څخه راغلئ، ستاسو يې څومره قدر کاو. دا د ابا برکت دی چې له کلي تر ښار پورې عزت لرو، نو ټولو ته وايم چې دا عزت چې الله را نصيب کړی، دا وساتئ.

تفدانی د الکين رڼا ته ځلېده او ځُجره کې د ناستو کسانو سيوري د کوټې په ديوال لويدلي وو، د چا سيوری غټ، د چا کوږ، د چا سم اود چا دومره لوی چې نيم ديوال يې نيولی و. حاجی صاحب وويل:

- توره غوا هم خيرات کړئ، چې ورسره په عذاب ياست ساتل يې نه دي په کار، زه به ښار کې يوه زراعتی غوا وپيرم او کلي ته به يې راوړم.

ترورزي چې لږ د ملامتي احساس کړی و، د خبرې د بدلولو په نيامت وويل:

- حاجی صيب اوس خو مې له ملاصاحبه تاويز ورته اخيستی ګوندې سمه شي، خو خوسې يې زبردسته ذاتي ده. دا وخت د کلا دروازه ښدږغه کلکه کلکه وټکېده. ټول هک حيران شول. له ځُجرې څخه د صادق ځوان تره زوی او تر ټولو کشر زلمی چې د حجری دروازې ته لنډ ناست و، پاڅېد چې دروازې ته ورشي. هغه لا ګام نه و پورته کړی چې دروازه بيا وټکېده. دا ځل يې بيړه وکړه. کله يې چې د کلا دروازه پرانيسته په تياره کې يې درې تنه وليدل چې مولونه يې وهلي وو. د يوه ټوپک په اوږه و او دوه نور تش لاسونه وو. ټوپک والا په ګوابښ سره وويل:

- څوک درکره راغلي دي؟
حاجی صاحب دی، هغه مې د پلار د تره زوی دی، له ښاره کډې سره راغلی دی.
- ورته ووايه راووځه ! کاپره، مولحده، له ښاره راغلی يې؟!

د غه د (کاپره مولحده) ټکی يې په اوچت غږ په ډيرې غوسی سره ووايه.

دا وخت ځُجره کې مشر ترورزي چې بالښت ته يې ډډه وهلې وه او د چايو پياله يې لاس کې وه، داخبرې واورېدې، دستي را نيغ شو پياله يې کښنوده ، څادر يې له اږو يو خوا او تفدانی يې له مخې لرې کړه، په غوسه پاڅېد. ورسره نور هم راپاڅېدل، بل ترورزي الکين هم را واخيست او د کلا دورازې ته راغلل. کله

چې مشر تروزی را ووت الکین یې واخیست او د یوه مول لرونکی مخ ته یې ورپورته کړ چې ویې پېژني، خو هغه توند شو. دا وخت مشر تروزي وپېژندل ورځخه ویې پوښتل:

- والکه محمداګی یې؟

وسله وال غلی و، بدې بدې یې کتل. مشر تروزی بیرته الکین کشر ورور ته ورکړ، وسله وال ته په غوسه شو:

- ورکه شه سپین سترګیه! دا دې څه وویل؟ اوس به دې دا اوږه کې ځوړند ټوپک په ...در ومنډ...م .!!

وسله وال غلی شو، و ویرېد، خواته یې هغه بل مول لرونکي وویل:

اکا مورږ مجاهیدین یو، له ښار څخه څوک درکره راغلي دي؟

ده ورته ځواب ورکړ:

د تره زوی مې دی، حاجی صاحب عبدالخالق. له خپلې کورنۍ سره کډن له ښاره راغلی نور نو په کلي کې خپلې پلرنۍ کلا کې دیره کیږي، وایه خبره څه ده؟ او دا ډومبی دې څه وویل؟! ته پوهیږی چې چېرته ولاړ یې؟! دا د ملک ستانکزی کلا ده د پوز پرخچې به دی والوځوم!

وسله وال یو دوه ګامه شاته ولاړ، خو هغه درپیم مول لرونکي ورو وویل:

- نه مشره، خپه کیږه مه، وای زوی یې پاکولته یی دی؟ زمورږ هغه سره کار دی. بل مول لرونکی یې غبرګه کړه: وای شپاړسم پاس دی.

مشر تره په هغه هم وربرچ وهل:

ورکه شه ! لکه چې چرس دې مغزو ته ختلي دي؟ د راغلي سور سیلاو مخه چې پاکولته یی ونه نیسي، ماوتا غوندې ډرتن یې نشي نیولای. چې پاکولته یی لار درونښیي ته خو الپ ته ډانګ وایی، ... ځئ چې په کومه راغلي یاست بیرته ځئ.

په تیاره کې بیا د وسله وال غږ واورېدل شو:

- مخسد مورږ هرڅه څارو او له هرڅه خبریږو، ښار ته تګ- راتګ بند کړئ. مورږ ته خبر راورسېد چې ناپېژاندي درکره راغلي. که چا کمونیست او مولحد ته ځای ورکړ ګیله دی له ځانه کوي.

مشر تروزي بیا کنځله ورته وکړه او ورپسي روان شو، خو کشر تروزي ونیو:

نه لالا، خیر خیر. شپه ده لانجه به نه کوو. مشر تروزی نرم شو، خو وسله والو مول لرونکو پسې یې غږ کړ:

- چې بيا په دې خوا رانشئ!

ټول د کلا له دروازې څخه ځُجرې ته راستانه شول او الکین يې هم راوړ، کشري هلک د کلا دروازه بېرته تمبه کړه. ښخو کوټه کې الکین مړ کړی و، ټولې ويرېدلې وې. مشر تروورزی د هغوی د ډاډ په خاطر د کړکۍ خواته ورغی ورته ويې ويل: بېغمه اوسئ، هيڅ خبره نشته، يودوه چرسيان راغلی وو، ځواب می ورکړ.

دوی چې ځُجرې ته را دننه شول، الکین يې هم راوړ کوټه کې بيرته د الکین رڼا خوره شوه، حاجی صاحب او صادق حيران ناست وو. دوی د مول لرونکو ځينی خبرې ځُجره کې اورېدلې وې. نو حاجی صاحب مشر تروورزي څخه وپوښتل:

- دا څوک دي او څه يې ويل؟

حاجی صاحب دا يو څو لوټيره ګان دي، له پخوا خلک ورځخه تنګ وو، اوس يې وسلې موندلې، چيرته کوم تنظيمي په شا ټپولې چرس وځښوي او نور نو په کليو سم وي چا ته ګوابښ کوي، چانه ډوډۍ غواړي، چانه پيسې غواړي. جهاد او مجاهد يو نوم شو، هر لډر دا نوم په ځان ايښی!!

حاجی صاحب وويل: ورته ويلی به دې و چې همدا فاکولته پاس له دُنيا او ملل متحد سره خبرې کولای شی، د دوی سترګې بينا دي، ورته وايه تاسو غوندې چرسيان به د جهاد نوم بد کړي، نور به مو کومه ګټه ونه رسيږي. مشر تروورزی وويل:

- هو بالکل حاجی صاحب. زه په صادق جان ويارم. همدوی چې په سوچ او پوهه وطن او عقيده ونه ژغوري، دا داړه ماران پرته له غلا او چرسو او بنګو نور کمال نه لري، دا هره شپه رادیوګانو کې همدا منورين دي چې د وطن او جهاد غږ يې نړۍ ته ورساو. دا بيعقل راغلی وايی پاکولته يی پاس درکړه راغلی؟ هو شکر ويارم چې د ملک ستانکزی لمسيان لکه ستوري ځليږي.

د ميلمنو خوشحالي په خپګان بدله شوې وه، خو بل تروورزي حاجی صاحب ته ډاډ ورکړ:

لا لا د ډلې مشر ته په غوسه و، خوما د ډلې هغه بل ته وويل که په پسته ژبه مو خبره کړی وای، تاسې به مو ځُجرې ته راوستی وای، خو تاسې له ګودر مخکې څپلۍ له پښو وکښلې، ورته لاحول مې کړل، کنه هر يو يې پېژنم، ټول عمرونه يې غلاوې کړي، يو يې هم د سم سړی زوی نه دی.

حاجی صاحب په ګيله من غږ وويل: کمونيستان می زمکه او پټی را څخه اخلي، کور مې ښار کې پاتې شو، د زوی د کلونو خواریۍ مې په اوبو لاهو شوې، لور مې له سبق پاتې شوه او يو دوه چرسيان مُلحد راته وايی. دا وخت مشر تروورزي وويل:

دا د خدای فضل و چې ابا هوښياري کړې وه زمکه يې ترکه کړې وه، کنه پرمان شماره شش وهفت او بل بل کې يې له ديرش جريبه زياته نه پرېښوده.

حاجی صاحب وویل:

- لاړل، د یوه په خوله بالښت کښودل شو، بل یې په زهرو مړ کړ، لا نور به ګورو. فرمانونه یې اوبو یووړل، خو خبره دا ده چې ولس لاس له پښو خطانه کړي.

(۱۳)

له کلي څخه لږ پورته د غونډیو لمنې شنې ښکارېدې. د سنځلې د ګل ښایسته وړم خپورو، کلیوالو نجونوشنه او سره ټیکري په سر، د شوتلو پټیو او د پولو اړخونو کې سابه کول، د سیند اوبو شور کاو او هغه وني یې ښورولې چې تر نیمایی یې ډوبې کړې وې.

صادق له ناچاره، خو په خوشحالی کلي ته راغلی و. دکلي منظره او هوا ښایسته وه. د نیکه کلا ورته پرتمینه ښکارېده او همزولو او کلیوالو سره دومره خوشحاله و، لکه څومره چې ټولګي کې ټولګیوالو، توریستي موسسه کې بهرنیو توریستانو، هیپیانو او د دفتر ملګرو سره خوشحاله و. صادق ته ثابته شوه چې هر ماحول ته چې په مینه او هیله وکتل شي، ښکلا لري او لیدونکي ته خوشحالي وربخښي. د ژوند هره شېبه یوه نوې تجربه او د راتلونکې لپاره خاطره ده. دلته کلي کې هینداري لږدي، خو هر کلیوال چې درسره مخامخ کیږي، نو دهغه ځیره، یوه ریښتیانۍ هینداره ده. دلته کلي کې سړی روان سیند او شنوپانو سره عادت کیږي او د نوي ښار د کاغذي ګلانو په ځای هرقدم کې ریښتیني تازه ګلان مخې ته درځي، د ټلویزیون د یوشانته موسیقی پرځای د مرغانو تراني او د ونو او بوټو له منځه د وړمې سمفوني په سلګونه راګونه لري اود نړۍ ترټولو ښکلې سمفوني ده. دلته کلي کې هربوټی د نوي ښار د مغازو ترعطرو خوشبویه دی او د نوې لمدې شوې خاورې او شوتلې د ګل بوی ښارونو کې نشته. دلته پراخه شنه ورشو کې ترڅو نظر کار کوي، ښکلا ده، د یو یو څاروي خواته شیدوپی، کزلاخ او ښاروګانی دي چې دسترګو زوم کې یې رنګونه یوبل کې ځلیږي. کلي کې یوه شیبه هم څوک یواځې نه وي، څوک دې له اړخه بی سلام او بې کلام نه تیریږي، دلته ټوله آشنایي یواځې (های!) او (بای!) نه ده، دلته زړونه سره نږدې دي، هریو درسره روغبړ او خبرې کوي. کلیوال دبابا نوم په درناوي یادوي. کلي کې څوک د نورو وطنو فرشونه نه لري، دوی په خپل لاس ټغر، پوزی او لمڅی جوړوي، دوی بسکویت نه پیري، خپل سوکړک او سابه، پوڅه او خښدک لري، روژه ماتي کې د نورو ملکو خُرما نه لري، خپل پیرکي پخوي. په خپلو پښوولاړدي او متل یې دی: (خپله لاسه ګُله لاسه). دلته کلي کې هرڅه ښه وو، خو کلیوالو ته نوې ستونزه دا وه چې دوه- درې شپو کې به یوځل حکومتي پوځونه او دوه- درې شپو کې یو ځل د حکومت په وړاندې پاڅېدلي مجاهدین راتلل.

***

له حاجی صاحب څخه موسسه او د پروان مینې کور پاتې شو، په کلي کې بزګرانوسره د کښت او کروندو په سمبالولو بوخت و. دکلي د جومات د ملاامام کور ډېر لرې و، هغه پنځه وخته د جمع لمانځه ته نشو راتلای، یواځې د جُمعې د ورځې لمانځه او د ماسپښین لمانځه ته راته، نو کلیوالو حاجی صاحب څخه

وغوښتل چې د درې وخته نورو لمونځونو امامت وکړي. حاجی صاحب منلي وه. له دې پرته، حاجی صاحب سهار سهاردکلي ماشومانو ته د سپيارې او قرآن عظيم الشان ښودل هم په غاړه واخيستل. وروسته له هغه تر غرمې په کروندو ګرځي او مازيګر د باغ مالياري کوي، دا ځکه چې باغوان د ميوه لرونکو ونو په سرشته ډير نه پوهيږي. وروسته د ماخُستن تر لمانځه خپله کوچنۍ راډيو اوري. راډيوګانو کې دغو شپو کې ډير خواشينوونکي خبرونه دي: ښارونو کې نيول او بندي کول، کليو کې د لويو لارو، روغتونو اوښوونځيو بندېدل، بمباري او د کورونو لټولو د خلکو ژوندتريخ کړ. بی.بی.سي. راډيو کې هره شپه يا پيرصاحب، يا مولوي صاحب يا دپخوانی صدراعظم مرسيتال مرکي کوي، دا هريو حاجی صاحب پېژندل. کله چې حاجی صاحب د دوی خبرې اوري، د هر يوه ځيرې مخې ته ورته درېږي او تېر وختونه وريادوي، حاجی صاحب ته ښار کې خپل کور او د موسسې شريک وريادېږي. اندېښنه يې هغه وخت زياته شوه چې کابل ښار کې له پرونۍ ګډ- وډي خبر شو. دا يواځې کابل ښار نه و، تېره مياشت هرات کې بلوا او پاڅون شوی و. عسکري فرقې د حکومت په وړاندې وسله پورته کړې وه، ډېرې وينې بهېدلې وې، جلال اباد او لوګر کې هم مجاهدينو د خلکي انقلاب په وړاندې پاڅون کړی و. په ډېرو سيمو کې د حکومت مامورينو شکمن مخالفين بيولي او بنديان کړي وو، ډيرو سيمو کې دحکومت مخالفانو يو شمير ځوان کليوال چې مکتبي او لوڅ سرونه يې وو، د روسانو د پلويتوب په تور چانماري کړي وو. کليو کې ښوونځي ټول ټرل او سوځول شوي وو، وسله وال په شپه کې د حکومت مامورينو پسې ځارو وو، دمعلم قتل ورته لوی ثواب ښکارېد. وسله والو مخالفينو ته ويل شوي وو هرچا چې په قير سړک قدم ايښی وي او هرڅوک چې (د برق ګروپ) لاندې کيناستلی وي، قتل يې روا دی. حاجی صاحب تنظيمی جهالت او بيا تر ټولو زيات نوي حکومت ته په غوسه دی او د پاچا د بېرته راتګ دعاوې کوي، مشر تروريزی هم حکومت ته سپکې سپورې وايي، تر حکومت هم بدتر وسله والو ډلو ته په غوسه دی، چې دشپې دشپې راځي او په کليوالو چرګان اوښوروا حواله کوي.

کشر تروريزی زړور او ټُرد سړی دی، سپينې خبرې کوي. کله چې خبر شي چې حکومتي الوتکو کلي بمباري کړي دي يا وسله والو پلونه الوځولي، په غوسه شي او ښېرا وکړي چې خدايه دا دواړه خواوې تبا او يو سم سړی په تخت کينوې، خو صادق دهيچا تر مخې په سياست خبرې نه کوي، ځان يې غلی نيولی دی. د ده نه هيريږي چې د دوی د راتګ په اوله شپه وسله والو د ده پوښتنه کړې وه. کلي کې يې ځان تر ټولو همزولو بېسوادو کې شمېرلی دی. له هغه راهيسې يې چې د(پاکولته يې) ټکی له وسله والو واورېد، بيا نو له هغه راهيسې احتياط کوي. کله چې د کشر تروريزي ښېرا واوري، ده ته لوبه پيچلي ښکاره شي، چې (د يوه سم سړي په تخت کيناستو) سره به هواره نه شي. صادق ته د شپې دشپې د راډيوګانو خبرونه ټول د اجيتاسيون پلټفارم ښکاري چې د خلکو ماغزه مينځي. اوس چې د يو ښايسته پسرلي په يو سهار له کوره راوتی او په پولو ګرځي، نو د تورو شپو له منځه، د تاريخ له پانو او د ښکېلاک له مکر او دوکې څخه يوه يوه لکه خوب کې ليدلې تته پانه وريادە شي، سترګې يې وبرېښوي او بېرته ورکه شي. کله کله لکه پسرلنۍ توره وريځ کې چې د برېښنا اوتالندې نرۍ ليکه اوڅړيکه وځليږي، د ده ذهن ته د بابافرانک او کلايو راتګ وريادشي چې بنګال او کرناتک کلا يې لوټ کړی او ټول هندوستان(د سروزرو مرغی) نيسي، بيا يې هرڅه ذهن ځخه ورک او هېر شي، بيا يو خوب وريادشي: کمپني له بمبئي نيولې تر پنجاب د هندوانو، سيکانو او مرهټه وو عقيده ښه پخه تحليل کړې وه، د ګرونانک نوم او د رنجيت په سربانديِ

تړلی ململ او اوږدې ږيرې څخه يې د سحر او جادو وسيله جوړه کړې وه. خبره يې دهغه دسپېڅلتيا دومره برېد ته رسولې چې نور نو پنجابيانو د ګرونانک لمانځنه نه، بلکې د رنحيت لمانځنه کوله. اصلی مداري کلايو و. خلک يې منتر کړل. کلايو د اروپا د کليسا د واکمني اغېز ليدلی و. په خيټۀ کې ګرونانک بله (کليسا) وه. اوږده ږيره، سره قُشقه، په سر باندې تړلی ململ، غاړه کې د مريو پروت امپل ولسونه مدهوشه کوې او هغو ګانو او سوغات بيا رنجيت مدهوشه کړی وچې کلايو ورته راوړي وو.

رنجيت پنځوس جوړې ډول ډول جامې لرلې چې هرې يوې يې جلاجلا نومونه لرل، نور هوس يې هم سر کې و. د رنجيت په ګانو لسګونه صندوقونه ډک وو، خو خلکو سپوره ډوډۍ نه لرله. د رنجيت به چې پايزيب لرونکو نڅاګرو ته لږ رغبت کم شو، لسګونه طبيبان ورته حا□رېدل، خو ولس کې وړو او زړو د خپلې ناروغۍ درملنې ته د غوا ميتيازې څښلې. کلايو له دې کيسو خبر و او ځان سره يې ويل: ‘‘مه يې کوه همداسې ښه دي’’ !

کله چې کلايو د سفير په جامه کې رنجيت ته ګانې سوغات کړې، نو د رنجيت حرص نورهم د (کوه نور) الماس ته زيات شو. کوه نور شاه زمان اويا شاه شجاع سره و. کلايو د رنجيت په حرص پوه شو، نو په شا يې وټپاو چې د شازمان په وړاندې ياغی شي او شاشجاع دوکه کړي. اخر به کوه نور الماس د لندن د ملکې تاج ته ورسيږي او دلته به لاهم خلک د غوا ميتيازو باندې مخ مينځي.

صادق د تاريخ په پاڼو کې ډوب اوورک و: کمپنۍ د قطبي خرس سره د زورآزمايلو او په نړۍ باندې د باداري خيالونه لرل، خو دا خيالونه دې اول د تزار له سره وايستل شي. داوخت صادق ته د پروفيسور خبره ورياد شوه: ‘‘ ....بريتانيا يوځل د پنجاب په رنجيت سنګھ د انګلو- پاک نقشه عملي کړه او بيا يې فلسطين کې د انګلو- صهيونيزم نقشه طرح او د نړۍ له بيلابيلو څنډو يې يهود وروستل... ‘‘

کله چې صادق ته د پروفيسور دا خبره وريادە شوه، نو سم له دې سره يې پام شو چې نن د ايران لاس د عراق ګريوان ته اچول شوی، د کويټ دتيلو په ځاګانو اورونه بل شوي، پنوچټ دخپل ولس وينی وبهولې...

صادق په کلي کې په پولو قدم وهي، خو سر کې يې د تاريخ درسونو انګازې پيل کړې او د کلي هغه ښکلاوې چې شيبه مخکې ورته خوشحاله و، ورځخه هيرې شوې. په مغزو کې يې د يو دروند ګُرز غږ اوري او د ککرۍ په ګومبذو کې يې انګازې کوي: د Clavid او Uncle Sam نقشه يواځې د کمپنۍ په جوړلو پای ته ونه رسېده. بريتانيا هغه اختاپوت و چې يوه پښه يې اتازوني، بله آسترليا او بله يې دا دی آسيا کې خښه کړې او ګرينويچ يې (دزمان مبدا) ګرځولې. دغه اختاپوت خپله ژبه شيطان ته وسپارله او دغه مکار بټيار د بيټارګۍ له ټوکرۍ په سرو زرو سينګار شوې ښامارته شپيلۍ په شوندو ايښې او انتر- منتر يې چالان دی. آسيا کې د بيټارګۍ انتر- منتر ډېرې مودې پورې روان و، په افغانستان کې يې امان الله ته لومې کېښودې، پير کرمشاه، ديوبد او نور يې وپنځول، هربرت ساموئيل يې وپرساو، په ۱۹۱۷م. کال د انګليس صدراعظم(جيمزبلفور) د بلفور په اعلاميې سره صهيونيست رژيم جوړ کړ، د فلسطين په پاکه خاوره او د مسلمه اُمت د لومړنۍ قبلې پر سپېڅلي وربوی کې يې (اسرائيل) ته د ژوند سا ور پو کړه. بيټارګۍ لا پرانيستې ده او يوه مار پسې بل راوځي. په ۱۹۴۷م. کې د انګلو- پاک د جوړېدو چارې پای ته

ورسېدې او د(سایکس- پیکوت- سازنوف) د ټرون په لاسلیک کېدو سره یې د آسیا جنوب او منځنی ختیځ دخپل نوي ښپکلاک په زنځیر وتاړه. له ساکسونی ښکپلاک سره په سیالي کې نن د تزار لمسي د سرلوړي افغانستان د نیولو خوب لیدلی دی. دا خوب دې ریښتیا مه شه. افغانانو تر روس پیاوړي ځواکونه دړې- وړې کړي دي. له چنګیز تر هلاکو، ګودۍ تیمور او بیا تر مکناټن. د سور پوځ سور ستوری به همدلته خاوري ایري شي... د صادق سترګې د سیند ترغاړو او له هغه پورې غاړه دغره په هسکو ونښتي. ده ته د ملالي، اکبرخان، پلوشې او ایوب خان په شان ځېرې مخې ته ودرېدې. پلوشه ورته د آزادۍ د لښکر مخکې ښکاره شوه چې د خپلواکۍ رپانده جنډۍ یې هسکه نیولې او د ننګیالو د لښکر مخکې درومي.

ټپ ټپ شو، د صادق تر مخې لږ وړاندې غرنۍ کوترې والوتې، هسکې شوې، ازاده او ښکلې پراخه فضا کې یې وزرونه ټپول او د پسرلني ښکلي شنه آسمان لمن کې نورې هم هسکې شوې. صادق د سوچونو له ګرداو راووت. تاریخ یې پرېښود، ګنکس و، خپه و، حیران و. ده داسې انګېرله چې شپاړس کاله زده کړې یې وکړې آخر کې یې نوم(شپاړس پاس) شو چې د یوې تورې شپې تیارو کې، د سرلوړي نیکه په هسکه کلا کې ورته په سپکاوي سره حواله شو. نن د تاریخ هغو درسونو د کروندو په کړو- وړو او نریو پولو راګیر کړی چې شپه- ورځ یې لوستي او اورېدلي او اوس یې غږونه دتاریخ له پیچومو ورته را غبرګیږي.

د کوترو الوتې سیل له سترګو پنا شو، کله یې چې په وروستي ځل د غونډۍ له اړخه هغو پسې کتل، ټولې بل اړخ ته تاو، سپینې سپینې وځلېدې او د غونډۍ شاته شوې.

غرمه نږدې وه. د لښتي په غاړه د ویلني بوټي شنه و، د سنځلو د ونو د ګل وړم راته، کلي کې د غرمې اوړونه بل شوي وو او له یو نیم بام څخه لوګې پورته کېدل. صادق د غنمو وروستي پټي ته وکتل چې یوه نیمه لویشت را هسک شوي بوټي د پسرلي پستې وړمې ورو ورو ښوروړل، له ګنو وښوپوښلې پوله باندې د کور خواته روان شو.

کور کې خورکۍ د تودې ډوډۍ شکور کوټې ته دننه کړ. د حاجی صاحب سابه ډېر خوښ وو، مور تازه شوتله پخه کړې وه. نن بزګرنورمحمد د دوی کورته یوه کټوه مستې راوړې وې.

کلیوال ببوزله ، خو مېلمه پال وو. بزګر نورمحمد ایکې همدا یوه غوا لرله، ژمی ورته لنګه شوې وه. کلي کې متل دی چې "د غریب سړي غوا په څله کې لنګیږي" . په بزګرنور محمد هم همدا ورځ راغلې وه. د ژمي سړه هوا کې یې د لنګې غوا خوسی خپلو ماشومانو سره کوټه کې ساتلی و، هیله یې همدې خوسکي ته وه، خو د یوې اونۍ و چې مړ شو. غوا شیدې نه پرېښودې، له مړه خوسي یې څرمن ورته وکښله له بوسو یې ډکه کړه، دا (ډډی) به یې دغوا مخې ته اېښود او بیا به غوا ایله شیدې پرېښودې. د برات اکا غوا وچه پاتې وه، هغه به ویل، بلا پسې خوسی دې مړ وای، خو مخسد چې غوا لنګه وای. بل کلیوال شین ګل له ټولو ببوزله و. پلار یې څو کاله مخکې سین وړی و. په نهه کلنۍ کې یتیم شوی و. کله یې چې د پلار مړی اوبو کې ومونډل شو، په سترګو او پوزه کې یې خړه ناسته وه. مولوی صاحب ویل پاک شهید دی، نو له لمدو جامو سره یې خښ کړی و. دغو ورځو کې یې مور ناروغه وه، د حلال شوي څاروي لمده څرمن

يې ور اغوستي وه، ګوندي تبه يې وشکيږي او پيريان به يې وتښتي، خو ناروغي يې نوره هم زياته شوې وه. شين ګل له ملاصاحب څخه تاويز ورته راوړی و، خو روغه نشوه...

صادق د هر کليوال کيسې ته جلاجلا په سوچ کې و. کله يې چې د مستو کتو وليده مورته يې وويل:

موريې؛ دوی خواران ببوزله دي، ورته ووايه چې موږ ته هيڅ شی نه دي په کار. دا وخت حاجی صاحب صادق ته مخ واړاو:

- هو زويه، زياتره کليوال ببوزله دي. يو شمېر يې پوله- پتی هم نه لري، په پردیو پولو ايله يو پنډ وښه بود کړي، بيا يې غوا يوه لپه شيدې وکړي. دلته د نوي ښار د شيرفروشی پريمانه شيدې او روټ نشته، دا خلک نه نانوايي لري او نه شامپو پيژني. ساده غريبانه ژوند يې دی، هر سړی په ځان بسيا دی. تاته په کار ده چې د ښار خويونه پرېږدې، د دوی ناچيزه سوغات په ډېرځه ومنه. ولس کې ځانته ځای پيدا کړه. صادق په ادب سره ځواب ورکړ:
- همداسې کوم، آغا، زه دلته ډېر خوشحاله يم، خو دوی ته مې زړه سوځي. حاجی صاحب ورته وخندل:
تر ټولو ښه زړه سوی، دوی ته خدمت، دوی سره مرسته او دوی ته ښه مشوره ده.

صادق دا خبرې د زړه په غوږو اورېدې او د کلي په ستونزو يې ځان پوه کړ. کلی له بازار او علاقداری څخه لرې و، سړک، ښوونځی، روغتون، درمل او طبيب يو هم نه وو. اونۍ کې يوځل د کلي نايې هر کورته راځي، د چا سر خرېيي، دچا ږيره اوسنت وربرابروي، د چا چې په لاس يا پښه دانه وي، هغه ورته سورۍ او ببرته يې تړي. ټول سامان يې د ويښتانو بياتی، ږمنځ او د غاښو د ايستلو يو انبور دی. دماشومانو د سنتی لپاره يو ښه تيره چاکو هم لري. نايی داسې طبيب دی چې د ناروغ په ملا نشتر ووهي او يوه لپه وينه ورڅخه وکاږي، د سپينې چپن، امپول او درملو څه ورسره نشته. صادق به دې ته هم حيران و. عجيب حکمت خو دا و چې د کوچنيوالی له شري او ګوزڼ څخه د ژوندي پاتې کسانود هر يو ژوند له نوي کلو پورته او په کرونده کې به يې په نيغه ملا کولبې کولې ! دوی کوک، فانتا او سګرټ نه پيژني. د کلي ژوند او د خلکو ورځنې کارونه صادق ته نوې بوختيا وه. د ماشومانو خوسی، توپ ډنډه او ډانګ اوډۍ ورته نوی مضمون او د سپينږيرو کيسو ته به حيران و. ده دلته اوس (کليوالي سوسيولوژي) لوستله او کلی ورته نوی پوهنتون و. ډېرو سپينږيرو به ورته نکل کاو چې څنګه په کوچنيوالي کې د کوييې او شري له مرګانۍ تبې ژوندي راوتي دي، خو ډېر همزولي يې مړه شوي دي. د نورو د کيسو تر څنګ صادق ته د سهارګل آکا مرکې او کيسې ډېرې خواشنيوونکې وې:

سهارګل آکا زوی نه درلود، کلونه مخکې يې ميرمن په يوه سپکه تبه مړه شوې وه. سهارګل آکا به ويل؛ کډه مې ځوانه- جهانه وه، ماسپښين وربانديې تبه راغله، د مابنام له لمانځه وروسته يې سا ورکړه. صادق چې څومره سوچ وکړ د داسې کومې مرګانۍ تبې نوم يې نه و اورېدلی. د پوهنتون په کلونو کې يې د ژيړي، نري رنځ، ملاريا او نورو تبو نومونه اورېدلي وو، خو دا يوه هم داسې تبه اوناروغي نه وه چې څوک په نيمه ورځ کې ووژني. بيا به سهارګل آکا بله کيسه را پيل کړه.

سهار ګل آکا ټول ټال یونیم جریب زمکه، یو کولبه یې غویی او یو خر درلود. غویی به یې د کولبې او درمندونو په وخت یوبل بزګر سره چې هغه به هم یو غویی درلود، اشر کړ. سهارګل اکا صادق ته ویل : سږ مې نیت دی پالیز وکرم. سهارګل اکا ته د پالیز د چرو د جوړولو دروند کار ورتر غاړې و.

په بله ورځ ځابښت مهال صادق د کروندو خواته ووت چې ګوري سهارګل آکا په ځادر ملا ټرلې او چرې جوړوي، ترڅو په پوله ورتاو شو، دا وخت آکا د دمې کولو لپاره د پولې اړخ ته کیناست، پستې شنې کبلې ته یې ډډه ووهله. د سترګو په ترازو یې د چرو هسک و ټیټ " آوترازو" کول چې صادق ور ورسېد:

ستړی مه شې آکا!

ـ وراره په خیر راغلی، خدای دې په ځوانی برکت که. چې تا وینم، ځوانیمرګ همزولی مې رایاد شي. هغه به ژمی ژمی غره ته راسره یوځای بوټو او خس ټولولو ته راسره ته. ډېر خوږ ملګری مې و، خدای دې وبخښي.

ولې وفات شو؟

ـ وراره ګُله، د منې ورځې وې، موږ جوار رېبل کلې کې هها شوه چې ولیګی لیونې سپې و داړه. ده سره یې غوا او کوټی هم په لاره روان وو. لیونې سپې کوټی هم داړلی و. لیونې سپې د کوټې په غاړه غاښونه ډیر سخت خښ کړي وو. کوټی لس ورځې وروسته لیونی شو، کله به یې په نورو څارویو ورمنډه کړه، کله به یې څرخک خوږ ګډیمادوس به یې کاو. د ورکولو او وژلو چاره یې نه وه، آخر یې آ دسین پله ته وربرابر کړ. دا وخت اکا د پولې له اړخه را هسک شو، نیغ کیناست، د لاس په اشاره یې د سین د پله برید ته ګوته ونیوه، لکه هغه ورځ چې وریاده شوې وې ویې ویل: دقه پله باندې چې د پله نیمایې ته ورسېد، غړاامب کوټی یې دسیند منځ ته ور ټپله کړ. کوټی هسې هم لیونی و، لامبو او وتل تري هېر و، یو دوه واره یې د اوبو له منځه غوږونه او لکۍ را ښکاره شول، نور نو اوبو یوور. له دې سره یې مخ صادق ته واړاو او ویې خندل. سم له خندا سره یې خوله کې پاتې درې چینجي وهلې غاښونه ښکاره شول.

ولې څنګه شو ؟

-ولیګی یې سرسري داړلی و، میاشت وروسته یې د لیوننتوب نښې ښکاره شوې، پوستکي لاندې یې د لیوني سپې زهر وکټېدل، له اوبو به ډارېد، چې د اوبو جام به یې ور وړاندې کړ، لیونی سپی به یې پکې ولید له ډاګه ډاګه به ولګېد.

نه، اکا ناروغ سپی اوبو کې نه وینې، ستونی او ټول وجود یې درد کوي نه څه خوړلای شي او نه څه څښلای شي.

-ایېتا جار. دغسې څه کانه وه نو، د خوراک څه به دې چې ور ښکاره کړل یووار به یې چیغه کړه. یوځل یې منډه کړه په خپل کوچني ورور یې خوله ولګوله، ټوله ورځ به یې کریغې وهلې آخر یې کټ کې پرې باسه لاسونه اوپښې یې ور وټړل، په زیارتو یې وګرځاو. ځلوېښت ورځې نه وې پوره، اجل یې راغی کټ کې هماغسې ټرلی مړ شو.

وی، اکا ژر به یې روغتون ته رسولی وای چې واکسین یې شوی وای.

-هی وراره، هغه وخت روغتون چیرې و؟! اوس هم دلته چیرې ډاکتر نشته، دوه ورځې مخکې مې چې دا چرې کښلې مابنام تبه راباندې راغله سخت ناساز شوم ماویل چیرې که کوم طبیب مبیب وای اویو سیبازول یې را کړی وای، خو خدای بنه کړم. اوس مې تبه شکېدلې. له دې سره یې هغه میده خاوره دېټې په لوړې وشیندله چې لاس کې یې سرویېلې وه. دا وخت یې سترګې د پیروتې په پانو ولګېدې چې نوې له خاورو را ټوکېدلې وې. په غوسه یې موټی تړې چاپېر کړ له بېخه یې وکښلې او هیسته یې وغورځولې، تندی یې تریو کړ:

-وراره دغه لانتې ځوز او پیروته هر کال هر پسل کې راشنه شي، نیم بوټې راته خراب کړي. بد بوټی ورکېدن هم نه لري. دې خبرې سره ودرېد، بل اړخ ته بل پټی یې صادق ته وښود:

-وراره دې شوتلګره کې جوار کرم.

هو ، اکا شوتله پسې جوار بنه راځي.

-ایېتا جار شم.

سهارګل اکا ستړی او پټې ته خپه و. صادق ورته وویل:

اکا ته مه خپه کیږه، اوس د هررنځ دوایاني شته. هغه پخواني مر□ونه هم ورک دي او دغه د ګنده بوټو د ورکولو لارې- چارې هم بنودل شوي دي.

سهار ګل آکا د ناهیلې اسویلی وکیښ، لاسونه یې د خاورو له ګرد ځخه وڅنډل ویې ویل:

-مکتبیه، د زړه سره، د حاجی صیب ځو! خدای خبر، لاړ اوغانستان دوه بغرې شو. نیم کې مولهیدین او نیم نور دا د دین پتنګانو لاس ته ورغی، ولاکه د ژوند تمه وي. زه به بنه کابل ته لاړ شم؟ او ته وایې هلته به نوي غابنونه کیدم؟! لاړه و راغله ، دنیا دوه بغرې شوه. دا وخت د پولې پر سر ودرېد، ځادر یې له ملا پرانیست، ببرته یې بنه کلک وتاړه او د چرو په جوړولو بوخت شو. صادق چې د پولې په سر په دوه پښو ناست و، پاځېد، د سیند دغاړې خواته روان شو. سیند کې لکه د هرې ورځې په شان د اوبو شور و او اوبو کې ترنیمایي پورې د ډوبو ونو بناخونه بنورېدل. صادق ته د دې منظرې په لیدو د وطن حالات سترګو ته ودرېدل او د سهارګل آکا خبرو یې غوږو کې انګازې وکړې:

- اوغانستان دوه بغرې شو... مکتبیه د زړه سره د حاجی صاحب ځو، نور نو لاړه او راغله... افغانستان دوه بغرې شو...

له دې سره یو ځای ټولګیوال وریاد شول، تاج، بازګل، خماری، پلوشه، عبدالوکیل،سمندر، ناصر... ده داسې انګېرله چې پلوشه به اوس د ډله نجونو ترمخې ولاړه وي، له کتابو، کتابچو او قلمونو ډک ځرمین دستکول به یې اوړه کې وي، دلاس په مړوند به یې طلایي ګړۍ ځلیږي، اوږده ویښتان به یې ترملا

رسيږي او يويو ځل به پيکي ته ټکان ورکوي، له سترګو او تندي به يې يوې خواته کوي، بيا به لاس هوا کې خوځوي نجونو ته به وايی:

- مړه دې وي شورويان، ژوندی دې وي زمونږ خپلواک ولس !

دا وخت يې دوه بنګړي دلاس له بندونو څخه د مټ خواته رابنويږي او په منځوي ګوته يې غمی لرونکی ګوتمۍ وځليږي، بيا په اوچت غږ وايي:

- مونږ ښکپلاک نه منو، مونږ شوروی پوځيانو ته وايو چې زمونږ له پاکې خاورې ووځئ !

صادق ته هغه ډېره نيکمرغه ښکاره شوه، دا ځکه چې څوک ورته (پاکولته يې) نه وايي، مول لرونکو وسله والو سره نده مخامخ...

له دې سوچونو سره صادق دسيند له غاړې را تېرشو. بازګل او دهغه خړه لويه کورتۍ او څپلۍ وريادې شوې. زړه يې په دې خبره خوشحاله شو چې ډېر ښه کار وشو چې آخر نه آخر بازګل هم فارغ شو. هغه شېبه وريادە شوه چې د بازګل عکسونه د فراغت د سند لپاره دتدريسي مُديريت په ميز باندې د مديرصاحب مخې ته ايښي وو او بيا قدوس وريادشو چې له ملکونو پنا شو او عبدالوکيل چې له فراغت مخکې د ابطی مستعجل کورس ته ولاړ او اوس به د صاحب منصبي رتبه کې دنده لري. هغه خوار په بيوزلي او مسافري پوهنتون لوست، ښه تکړه و، په سپېرو شونډو، چاودلو پوندو او خيراتی جامو کې يې ځان تر درېيم تولګي ورساو، که دپلوشي مرسته ورسره نه وای يو سمستر يې هم نشو لوستلای، خو په وروستي کال يې کلي کې وسله والو ځوان ورور ورمړ کړ، پلار يې خدای وساته، په هغه سبا يې کورنۍ اړه شوه چې له کلي ښارته کډه شي، له بدې ورځې يې پوهنتون پرېښود او صاحب منصب شو، نو سهارګل آکا خو بيخی ريښتيا وايی. ولس نيم يو خوا نيم بل خوا!! پلوشه د حکومت په وړاندې پاڅېدلې او عبدالوکيل د حکومت په ننګه عسکری يونيفورم غاړې ته واچاو، د بازګل ورځ لا نه ده مالومه. دا وخت يې دبازګل ځيره مخې ته ودرېده چې د يوه پروا هم نه کوي، خپلې خړې ارتې کورتۍ او څپليو سره شوار شوار ګامونه اوچتوي، يوه سترګه يې رپيږی، ويريږي چې کومه نجلۍ يې د سترګې رپېدا ونه وينې که نه په بلا به واوړي، خو هلکانو باندې زړور دی ټول په ټوکو خندوي... هر سړی خپله يې لار او خپله يې خوښه. دا وخت نو دسيند له غاړې رالرې شوی و، څو ګامه پاتې و چې د خپل نيکه ملک ستانکزی لويي کلا ته ورسيږي. د پوهنتون او ټولګيوالو په رايادېدو سره يې پرېکړه وکړه چې سبا- بل سبا خامخا يوځل ښارته ولاړ شي. په همدې سوچ کې يې ګام د کلا په درشل کېښود. له انګړ څخه د اصيل ګلاب خوږ بوی د کلا د دروازې په لوري راته. د غرمې تود لمر د ګلانو د پاڼو وړم زيات کړی و.

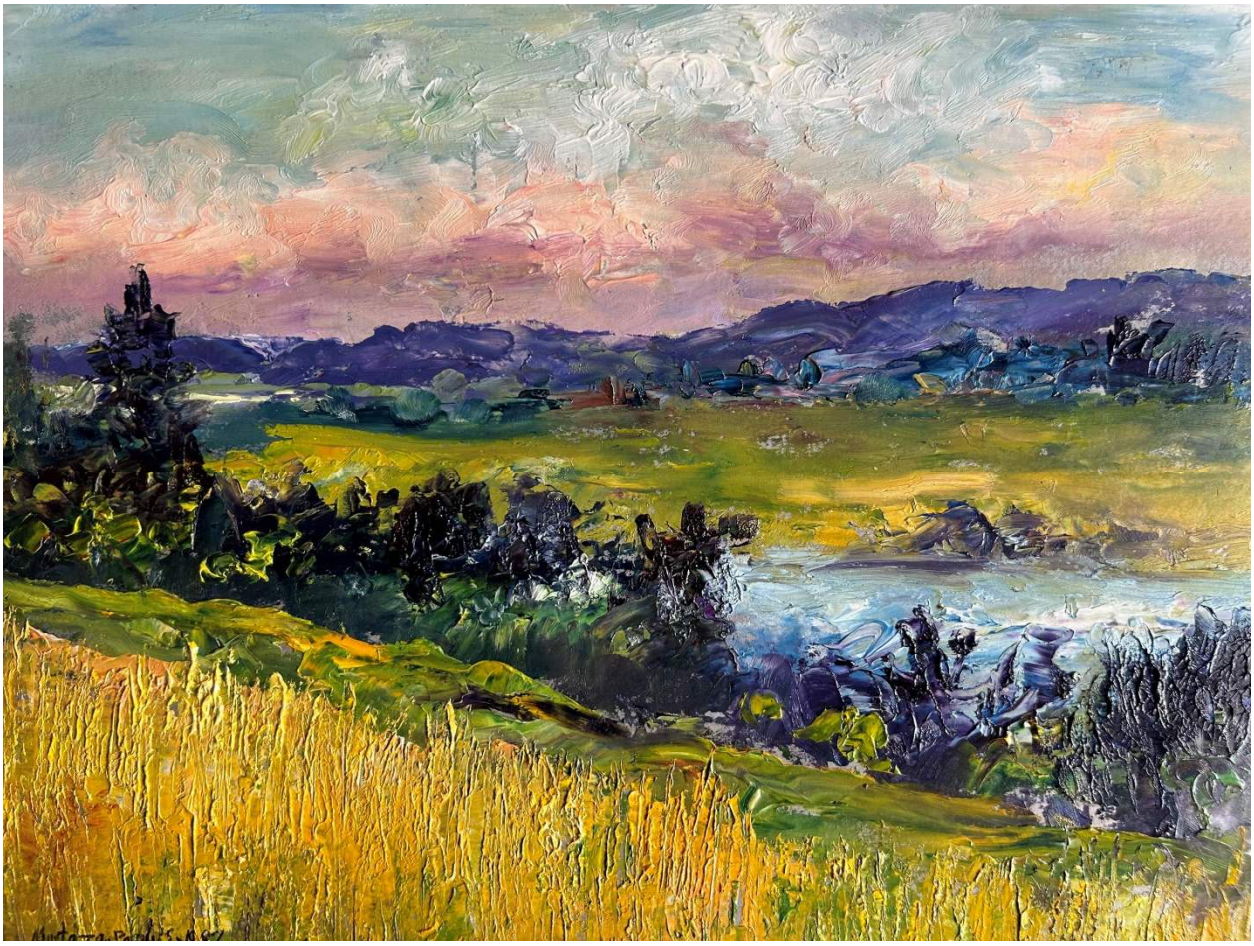

(١٤)

په هغه ورځ د غرمي د ډوډۍ په مهال پلار صادق ته وويل چې يو ځل ښارته ولاړ شي، د کور او ګاونډيانو خبر واخلي. موسسه کې به اغابادار هم وګوري.

کلي موټر نه درلود. هسې په کال نيم به کومه چکله لارې په کړه- وړه کچه لار راغله. دکلي ماشومان به ورځخه وپرېدل، ځينې به بامو ته وختل او ورکتل به يې. ښځې به له انګړ کوټې ته ننوتې د موټر غږ هارته به غوږ وي، ترڅوبه موټر ښرته نه و تللی نه به راوتلي. ښوونځی او ډاکتر خو بيخي چانه پيژندل. له کلي څخه بازار او علاقداري لرې وه. کله به چې علاقدارې او د بازار خواته د چا کار پيدا شو، يا به په پښو تلل يا به يې خر ځان سره کړ او له هغې خوا به يې سودا هم ورباندې را بار کړه. علاقداري بيا لږ ښه وه، څو هټۍ، يوه قصابي، يو د ډاکتر کتنځی، ښوونځی او د ښار په لوري غځيدلی سړک يې درلود. له علاقداری وروسته ښار ته يو (پنجالی) بس سهار سهار روانېد، اته يا نهه بجې به ښار ته ورسېد او بيا به مازيګر څلور بجې ښرته علاقداری ته راته. له رارسېدو مخکې به يې د پترولی ماشين بوی او غږ د لارې د دوو خواوو کورونو ته ورسېد او لاخره به د دوړو يوه لړه هواته ورپسې پورته وه.

صادق د حاجی صاحب په لارښوونه سهاروخته په خړه چې چرګانو اذانونه کول، پاڅېد او له يوه تروزي سره د علاقداری په لوري روان شو. ترڅو پوره رڼا کېده، علاقداري ته ورسېدل. صادق زاړه پنجالی موټر ته وخوت او تروزی ښرته کلي ته ستون شو. زياتره کليوال د موټر دبام په سر کيناستو ته خوشحاله کېدل، نو له خپلو غوټو او پنډونو سره به پاس ختل، خو لاندې به يواځې بوډاکان، ماشومان او ښځې په چوکيو کيناستل. کليوالو سره يو يا دوه چرګان، يوکټو مستې، کُرت، وچه شوتله، توت يا بل څه و چې پلورلو يا ښار کې يې خپلوانو ته وړل، يا به يونيم ناروغ د درملنې لپاره ښار ته روان و. صادق سره هيڅ هم نه و، هغه يواځې د خپل کور او د موسسې د ملګرو په فکر کې و. کله چې دوی کلي ته راکډه کېدل، نورې کوټې يې د کرايه ورکولو لپاره وزګارې پرېښودې، خو په يوه کوټه کې يې خپل د پوهنتون کتابونه، جامې، دکورنۍ د عکسونو البُم، د ړيړې خرڅيلو ماشين، د بوټانو رنګ او بُرس او داسې نور شيان چې کلي کې يې جواز نه وو، يوه جلا کوټه کې خوندي او ور يې کولپ کړی و.

د علاقداری زوړ بس مخکې تر لمرخاته د ښار په لوري روان شو. ده ټول هغه ځايونه، د غونډيو اړخونه، ونې او کروندې ځارلې چې په کوچنيوالی يې ليدلې وې. صادق څو ځله حاجی صاحب سره د ميلمستيا او کلي کې د مړي- ژوندې په خاطرراغلی و. د لارې ترڅنګ له اوبو ډکه وياله، د ونو کتارونه، د راز راز مرغانو او سارايی کوترو سېلونه چې له يو ځای به الوتل او بل ځای به کيناستل، ښکاره کېدل. لږ شيبه کې بس له کچه سړک څخه پوخ سړک ته ورسېد او د ښار برېد را څرګند شو. دا وخت لمر راختلی و. په همدې ځای کې د پولسو يوه نوې تانې جوړه شوې وه چې پخوا نه وه. دوو پوليسو بس ودراو او دننه يې وکتل. خلک يې يويو له سترګو تېرکړل، کليوال ويريدلي وو. پوليسو جنګلي ته وکتل او د تګ اجازه يې ورکړه. صادق پخوا داسې څه نه و ليدلي. لمر را هسک شوی و چې ښار ته ورسېدل. د ښار په ځينو څلورلارو کې امنيتي عسکر ولاړ وو، ده ته دا منظره نوې وه. صادق له رسېدو سره سم مخامخ د خپل کور په لوري روان شو. ښاري ملی بسونه او د پروان مينې په لوری بريښنايی بسونه لکه د پخوا په شان له خلکو ډک روان وو. د صادق بيړه وه چې همدا نن ښرته کلي ته ستون شي. ښار کې ګڼه ګوڼه وه، له هرې خوا د رادیوګانو، دلاس پلورونکو، موټرواو تازه ميوه اوسبوپلورونکو غږونه اورېدل کېدل. بريښنايي بس

ته وخوت، يوې پېغلې ډېرې بريښنايې بس ګړندی چلاو، صادق ډېر ژر خپلې سيمې او کوڅې ته ورسېد. ځان ته يې کتل چې ډېر بدل شوی و. د پوهنتون د سپين کميس او پتلون په ځای يې واسکټ په ځان او ځادر يې په اوږه و، بوټان يې سپېره او ږيره يې رسېدلې وه، خو بابېزه يې وګڼله، ځکه چې نه پوهنتون ته روان و او نه موسسې ته اوس له کلي څخه يو راغلی کليوال و. په همدې سوچونو کې دخپل کور مخې ته ورسېد. د کرايه ورکولو اعلان نه و، په برنډه کې د ماشومانومينځل شوی جامې لمر ته اچول شوې وې، پوه شو چې ګاونډي د دوی کور چاته په کرايه ورکړی دی. خوشحاله شو. سم له رسېدوسره يې د خپل کور دروازه د يوه پردې په شان وټکوله. دا شيبه ورته سخته وه. دروازه پرانيستل شوه. يو پوخ عُمر لرونکی چې کندوزي سره خولې يې په سر وه راووت. ستړی مشی يې ورسره وکړه. صادق ځان وروپېژاند. دواړه کورته ننوتل او د مېلمنو کوټه کې کيناستل. د پوخ عمر لرونکی نا آشنا چې اوس د دوی کورکې اوسي، خوشحاله ښکارېد، صادق ته يې وويل:

- مورِ دري ورځې کيږي راغلي ياستو، ستاسو پخواني ګاونډي سره مو دمياشتې په يونيم زر کرايه ومنله. د برېښنا او اوبو لګښت به جلا حسابوو، ګاونډي مو د ټولو کوټو کلياني راکړی، خو يوه کوټه بنده ده. دلته شاوخوا ټول ستا اود حاجی صاحب ستاينه کوي، خدای وکړي يوه ورځ حاجی صاحب هم ووينم. ټول ګاونډيان ستاسې په تګ خپه دي.

صادق غوږِ نيولی و، خو بغلاني کاکا د جګړو له امله اندېښمن و. کندز او ټول بغلان کې جګړه پيل شوې وه. فابريکې درېدلې وې او لارې به زياتره وخت بندې وې . دا وخت د کوټې دروازه وټکېده. بغلانی کاکا پاڅېد د دروازې له هغې خوا يې پټنوس کې ايښودلی چاينک او پيالې راواخيسې او د چاي په اچولو شو. صادق يې پياله او چاينک له لاسه ونيول او هڅه يې وکړه چې خپله ځانته پياله ډکه کړي، خو کاکا وار ورنه کړ. صادق د کاکا تکليف ته خپه شو ويې ويل:

- اکا ولې مو ځان په عذاب کړ. زه يوه شېبه ستاسو د خبر اخيستو او پوښتنې په خاطر راغلی يم او آغا مې ويل چې تاسو ته يې سلام ورسوم. بغلاني کاکا ډېر مهربانه و، ويې خندل صادق ته يې وويل:
- مېلمه نه يې خپل کور دی دی، خو چای مجلس تودوي!

يوځل بيا يې وخندل او کيسه يې وغځوله:

- زه له بغلانه راغلی يم. زوی مې عسکري صاحب منصب دی، کابل ته راتبديل شو، نو ځکه ټوله کورنۍ دلته راغلو. کندز،سمنګان او بغلان کې حالات خراب دي، خلک وايي ډېر ژر به خدای نخواسته سخته جګړه پيل شی...

د بغلاني کاکا زړه ډک و. د بغلان کيسې يې کولې. داسې ښکارېده چې بغلان پسې خپه شوی دی. صادق د بغلاني کاکا خبرو ته غوږ نيولی و، خو د خپل کور ديوالو او کړکيو ته يې کتل، د ټول ژوند خاطرات يې له سترګو تېرېدل. وروسته له لږ شيبې يې د پوخ عمر لرونکي نااشنا بغلاني کاکا ته وويل:

- که ستا اجازه وي، زه به دغه کوټه چې کولپ ده، یو ځل وګورم، هلته مې څه په کار دي او نور نو درځخه رخصت اخلم، بیرته کلي ته ځم.

بغلانی کاکا دستي ورته وویل:

- ولې نه، خپل کور مودی، مورِ په کرایه ناست ګاونډي خلک یاستو.

صادق هغې کوټې ته ننوت چې هلته یې کتابونه، تلویزیون، د پوهنتون جامې، درېرې ماشین، دغابنو کریم، څودولە شامپو، کلونیا او هغه څه ایښي وو چې کلي کې په کار نه وو. صادق دغو ټولو ته خپه و، خو ځان سره یې کلي ته نشو وړلای. یو قلم او یوه سپینه کتابچه یې راپورته کړه او له کوټې راووت، وریې بېرته بند او له بغلانی کاکا سره یې خدای پاماني وکړه. دا یې هم ورته وویل چې مورِ به کله کله میاشت دوو کې یو ځل راځو، خبر به مو اخلو. بغلاني کاکا ورته وویل: هرکله راشئ. بل ځل چې راغلئ ان شاالله زوی به مې هم کور کې وي، هغه به هم وپېژنې او خدای وکړي دا ځل حاجي صاحب درسره راشي. خپل کور مودی، مورِ به د هرې میاشتې په پای کې د کرایې پیسې نغدې درته ساتلی وي.

-نه اکا پیسې کوم شی نه دي. د حاجی صاحب د لکهاوو پانګه او حسابونه موسسه کې بند پاتی دي، پروا یې نه لري. مهمه دا ده چې په کور پام وکړئ. د پوخ عمر لرونکی کاکا ورغبرګه کړه:

- په سترګو ان شاالله .

صادق راووت، کوڅه کې یې ډېر ښکته- پورته وکتل چې همزولي او آشنایان وویني، خو بیړه یې وه ځوک یې نشو لیدلای، کوڅه او خپل کور لږ ورته هېر شوی ښکاره شو، په خپه او ارمانجن زړه روان شو، ځان سره یې وویل:

تر مازیګره ډېر وخت دی، هسې هم د علاقداری موټر ځلور بجې ځي، نو د سمندر کورته به ورشم هغه به وویئم. خو دسمندر دوی کور ډېر لرې و، بیا یې وسنجوله چې لږ به د مخابرې کنډک ته ورشم، عبدالوکیل به وګورم. هغه اوس درپیم بریدمن منصبدار دی. همدا پریکړه یې خوښه شوه. د ښاري بسونو تمځای ته ولاړ. برېښنایي ملی بس راورسېد، یوې پېغلې درېورې توري چشمې سترګو ته اچولی وې دجلو شاته ناسته وه. مخکې دروازه کې دښوونځیو نجونې وختلې او وروستې دروازه کې صادق بس ته پورته شو. غرمې ته لا وخت پاتې و چې د مخابرې کنډک ته ورسېد. د قراول د مخې انضباطانو ته یې وویل چې عبدالوکیل مې په کار دی. هغوی یو تن دننه واستاو او صادق څو ګامه هاخوا په اېښودل شویو چوکیو کیناست.

لږ شیبه کې عبدالوکیل راووت. هغه اوس ډېر بدل شوی و. ښکلې عسکري دریشي یې په غاړه او پلیټونه یې په اوږه ځلېدل. یو محراب اومنبر لرونکی نښان یې په خولې له ورایه ښکاره کېد. اوس یې هغه زاړه خیراتی بوټان نه وو، له عسکری موزو سره یې ګیټس کلک ټرلي وو. د صادق په لیدو له لرې په خندا شو، په خوشحالې وړاندې راغی. دواړو یو بل ته غیږ ورکړه. وروسته تر یو کال یې یوبل لیدلی و، دواړه یو بل پسې خپه شوي وو. ښه ځند یې یو بل سره تود روغبړ وکړ.لکه دوه ورونه چې وروسته تر ډېرې مودې

یوبل ومومي. دواړه کیناستل. د چوکۍ یوې خواته د اکاسي ونې وې چې غونچه غونچه سپین ګلان یې غوړیدلي وو، لږ هاخوا د سورګلاب بوټي وو. وکیل د صادق د ژوند له وروسیتو پېښو نه و خبر، نو صادق کلي ته د کډې کولو ورته وویل، وکیل ورته غوږ نیولی و:

- ښار کې مو کور په کرایه ورکړ، موسسې سره مې خدای پاماني وکړه، خو حساب مو لاورسره پاتې دی، کور کې مو یو بغلانی په کرایه ناست دی، زوی یې ستا په شان صاحب منصب دی. نن بیرته کلي ته ځم. هلته کلیوالي ژوند دی. خلک زښت زیات بیوزله دي. ښوونځی نشته، کلنیک او پوخ سړک نه لري، برېښنا او تلویزیون او ګاز بیخی نه پېژني. هره شپه دوسله والو وېره راباندې تیریږي. د وسله والې ډلې مشر د ښارپه خلکو شکمن او د ښاریانو وژل ثواب اوجهاد بولي، خو پلار مې کلي کې ښه خوشحاله دی، وایي ښه شو چې د ملحدینو او روسانو له ولکې راووتو.

د صادق په دې خبرو سره عبدالوکیل ژور سوچ کې ډوب او ډېر خواشینی شو. صادق ته یې وویل:

-زموږ قسمت هم داسي شو چې له کلي ښار ته راغلو. چاره نه وه، موږ بیوزله خلک وو، پوله- پټی مو نه و، له پلرونو- نیکونو بزګران وو. کله چې دوه کاله د مخه انقلاب وشو، په کلي کې بزګري کوپراتیف او تعاوني صندوق جوړ شو، ما لاهغه وخت پوهنتون نه و پریښی، ورور مې کلیوالو بزګرانو سره د مرستې په خاطر د تعاونی صندوق مشر شو، په دوهمه شپه وسله وال کورته راغلل زما ورور یې وویشت. ما هم پوهنتون درېیم تولګي کې پرېښود، له کلي راووتو دا دی اوس مې د مخابرې کورس پای ته ورساو او درېیم بریدمن رتبه لرم. حکومت وطن او خلکو ته د خدمت لوړه راځخه اخیستې ده.

صادق ورځخه وپوښتل:

دلته مو ژوند څنګه دی؟

ډېرښه یاستو، بل کوچنی ورور او خور مې ښوونځي ته ځي، پلار او مورکی مې کورکې دي. کرایي کور مو نیولی، خو مور مې شپه – ورځ شهید ورور پسې ژاړي، پلار مې هم غمجن دی، خو څه وکو ژوند دی، سړي- تودې لري نو. زما تنخوا بیخي راته بس ده، کور وربانديې چلیږي، کوچنی ورور او خور مې بل چاته اړ ندي، خپله ورته د مکتب نوې جامې، قلمونه بکسونه او کتابچې رانیسم او دوی ته یې سپارم چې تعلیم وکړي. بله اونۍ د ثور انقلاب دوهمه کالیزه ده، په دې ویاړ ماته د دوهم بریدمن رتبه راکوي.

له دې سره یې په ځېره کې د غرور او خوشحالی نښې ښکاره شوې. د خولې پیک یې لږ پورته کړ، له جیب ځخه یې د پېژندنې کارت راوکیښ صادق ته یې ښکاره کړ او ورته ویې ویل:

-کنډک کې مې د مخابرې تخنیکی درسونه پای ته ورسول. ډېر درسونه زموږ خپل وطنی صاحب منصبان رابنیي، خو د کاتی واټي(Welkie-Talkie) او (زاس) تخنیک درس له میخایلوف ځخه زده کوو. هغه د شوروی د پوځ صاحب منصب او زبردست لایق دی. په دوهم نړیوال جنګ کې د شوروی د پوځ دبري کیسي کوي. مسلک یې مخابره دی، خو رادار کې یې هم خدمت کړی دی. زموږد غوندې قوماندان د تخار دی، رتبه یې ډګرمن دی، مصر کې یې پوځي زده کړې کړي دي.

صادق په حسرت او افسوس ورته وويل:

-لعنت دې زمونږ او تاسو په دې بد روزګار شي، اوس به زه هم موسسه کې بوخت وم، ته به هم د حقوقو فارغ او چېرته به قا□ی، حاکم یا علاقدار وې، یا به دې خپله دارلوکاله چلوله، خو بدې ورځې مونږ له ښاره وایستلو او په تا یې عسکری دریشی واغوسته او د روسانو درسونو ته کیناستې.

عبدالوکیل ورته زړه تش او ځواب یې ورکړ:

- اوس خو خدای راباندې راوستې ده، له پېښې تېښته نشته. چاره نه وه. یو- دوو کمعقلو په ناچیزه خبره د مُلحد او کافر نوم راباندې کېښود، ورور یې راته شهید کړ. د سر سیب ته کولو په خاطر مو عسکري دریشي واغوسته، بله لار نه وه. وروره ته هم په خپله خوښه کلي ته نه یې تللی.

همداسې ده.

صادق دا شېبه داسې انګېرله چې دا په ټول، ژوند کې د عبدالوکیل لویه او لومړنۍ خوشحالي ده، خو دهغه د خبرتیا په خاطر یې ورته وویل:

وروره، د دُنیا له حاله خبر یئ؟ یورنګه خلکو وسلې پورته کړي دي، دا حکومت را پرځوي. عبدالوکیل سمدلاسه ورغبرګه کړه:

- میخایلوف کیسه کوي چې د اکتوبر د انقلاب په وړاندې هم باسمچیان پاڅېدل، خو ډېر ژر کراري شوه. ګوندې دلته هم کراري راشي، د خلکو ژوند لږ ښه اود وطن د جوړولو کارونه ګړندي شي. میخایلوف وایي د اکتوبر له انقلاب مخکې زمونږ خلک ډېر خواراوزار او دتزار ظلم لاندې وو، تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان ډېر وروسته پاتې وو، له انقلاب وروسته پوځ پیاوړی شو، ښارونه اباد، ټولو جمهوریتونو برېښنا، سړک، اورګاډی، تیلفون، روغتونونه او فابریکې ومونډلې، اوس هر جمهوریت ښه کرهنه او کارخانې لري او سپوږمۍ ته وختو. کله چې د میخایلوف خبرې اورو، مونږ ته هم تمه پیدا شي چې ګوندې په مونږ به هم رڼا راشي او له لوړې، ناروغیو او تورتم به ووځو.

د عبدالوکیل د خبرو په اورېدو صادق داسې و انګېرله چې نور نو وطن خړ سیلاو په سر واخیست. هر وطنوال د ماتې بیړې په یوه تخته نښتی، ځرګنده نده چې رااالوتی توپان به څه راپېښ کړي. اوس خو ښار سورکاپر او کلي غوسه ناک او یاغي شوي دي. سهارګل آکا ریښتیا ویل؛ "لاړ اوغانستان دوه پېرکه شو".

صادق عبدالوکیل څخه وپوښتل: مونږ د حکومت له ساحې بهر یاستو، هلته ټول تبلیغات د مخالفینو په ګټه روان دي. دلته ښار کې خلک څه وایي؟

هغه ورته وویل: ټول پوهیږي چې افغانستان دیوې ناولې لوبې ډګر شو. لوی هیوادونه خپله جګړه له خپلې خاورې بهر په مخ بیایي . منځنی ختیځ دی، عراق دی، افغانستان دی... لویدیځ تنظیمونو ته د شوروی دعسکرو پېغوروورکوي، جیبونه یې ورډک او په وسلو یې سمبالوي، هغوی ننګوي چې جګړه نوره هم

توده شي، مکتبونه سوځوي، روغتون نه پريږدي، د بربښنا او رڼايی دښمنان دي. وطن يې خلکو ته سور اور کړ. وطن کې چې څه د مدنيت او ترقي نښې دي، دا ټولې ورباندې له منځه وړي.

پوره ځنډ دواړو ځوانانو سترګې په زمکه ګنډلې وې د وطن اوخپلې راتلونکې په اړه چُرت کې وو. برخليک څرګند نه و، دوی داسې انګېرله چې ځواني، خوشحالي او آرمانونه يې لکه د کاغذ د هغې پانې په شان سوځي چې اورلګيت ورته لګول شوی وي.

(۱۵)

مازیګر نږدي و چې صادق له ښارځخه زوړ پنجالي بس کې علاقداري ته ستون شو. دمازیګر لمونځونه شوي وو چې دعلاقداري بازارسره له موټر ځخه کوز شو. کتابچه او قلم ورسره وو، وېره کې و چې که وسله وال په مخه ورشي او ورځخه ویې ویني، ژوندی یې نه پریږدي. قلم یې لاندې پټ جیب ته کړ او کتابچه یې ځادر کې ونغاړله. کله یې چې د خپل کلي په لور ګام اوچت کړ، ګوري چې حاجی صاحب په زهیر ځان د ده مخې ته راغلی و چې تر کلي پورې یې ورسوي. صادق د پلار په لیدو ډېر خپه شو، ورته ویې ویل:

-آغا، ولې دې ځان دومره په عذاب کړ، زه خپله راتلم، یا به ترورزی راغلی و. خو پلار ورته وویل:

نه زویه، حالات سم نه دي .

دواړه د کلي په لور رهي شول. حاجی صاحب دا شیبه د مازیګر لمونځ کړی و، تسپې یې لاس کې وې. شونډې یې ورو ورو خوځېدې، تسبیحات او په مبارک نبی(ص) یې درودونه ویل، پلار به هر وخت وروسته د مازیګر له لمانځه ځخه د مابنام ترلمانځه ټکی خبره نه کوله. ویل به یې دا مهال دریابونه هم چُپ روان وي. خاموش په لاره ته، صادق ورسره ورو ورو ګامونه اوچتول او چرتونوکې ډوب او زهیر پلار ته خپه و. حاجی صاحب ریښتیا ویل. دغو ورځو کې به چې ځوک له ښارونو ځخه کلیو ته راتلل، وسله والوبه درول، پوښتنې- ګرویږنې به یې ورځخه کولې. ښارته تلونکي خلک به پولیسو درول او ځارل. د سهارګل اکا خبره سمه وه: (... لاړ اوغانستان دوه بغرې شو...!)

صادق چې سیاست لوستی و، د دې ساده کلیوال دخبرې په ژوره مانا پوه او دغې بدمرغۍ ته خواشینی و. هغه ته یو ځل بیا د پوهنځي کتابونه او د پروفیسور لکچرونه وریاد شول. هغه د سهارګل اکا په خبره سوچ کاو. نه یواځې افغانستان، آن دا چې ټوله نړۍ په سړه جګړه کې ګیر وه. د تاریخ د استاد خبر سمه وه؛ دوه لویو نظامی بلاکونو یو بل ته پخه ایښي وه، په دې منځ کې واړه او خوار ملکونه ترپښو لاندې کېدل. وطن مو د لویې لوبې قرباني ده. صادق چرتونو کې ډوب و، نه پوهېد چې کوم لیدلی خوب بیا ورپه یادیږي؟

کلایو؟

د ختیځ هند کمپنی،

که سوداګر بابا فرانک؟

د ګریټ برټش د ختیځ کمپنی میراثخورو په سیمه کې انګلو- پاک جوړ کړ، د نبراسکا پروژه پیل شوه، انکل سام د تزار له میراثخورو سره په لویه لوبه(G.G) کې افغانستان buffer state کې وشمارل شو. دا دی اوس نو دا وطن له بفرستیت ووت، نو خامخا به نیم یوخوا نیم به بل خوا کیږي، لویه لوبه بل پړاو ته تللې ده. پروفیسور استازي ډېر ښه تعریفول: استازي د خپل هیواد او هیوادوالو ګټې ساتي ! د استازیو لوبه تبا کوونکې ده. د دوی ټول اخلاق د خپلو ګټو ساتل دي. دا وخت بیا دټولګي ټول ملګری یویو وریاد شول: تاج، زرلښته، قدوس، بازګل، باقر، عبدالوکیل، پلوشه، خُماره، ... تقدیرقدوس له سمندرونو او غرونو آپلو واړاو، عبدالوکیل عسکری دریشی واغوسته، بازګل دکلي ژوند ته مخه کړه او بېرته خپله

کرونده کې بوخت شو، پلوشي د ټینګار سنګرکلک نیولی او په ښکاره د حکومت په وړاندې ولاړه ده او دی خپله دشک په نرۍ پوله ولاړ، یو خوا بل خوا ټالې وهي موسسه او کارونه پاتې شول، هم به پولیس ورځخه پوښتنې ګروپړنې کوی او هم به کلي کې د وسله والو تر شک لاندې وي؟!

دا وخت حاجی صاحب ټولې دعاګانې کړې وې اوتسپې یې جیب ته کړې، د دعا لاسونه یې په مخ راکښل او صادق ته یې وویل:

لاره کې څه خبره خو نه وه، په خیر راغلی؟ صادق ورته په خپرسره د بپرته را ګرځېدو وویل. حاجی صاحب لږ زهیر و، ورو ورو یې قدمونه اوچتول. صادق ته یې وویل چې کیدای شی ایله مابښام تېر کورته ورسیږو.

ځای ځای لاره د ځوزانو له منځه تیریږي، ځینو ځایو کې شګلنې پستې خاورې او ځینو ځایو کې د ویالې په غاړه غځېدلې وه. په تګ تګ کې صادق د کور او د ګاونډیانو ډاډ ورکړ. حاجی صاحب ورځخه وپوښتل چې اغابادر یی ولید؟ ده ورته وویل چې دا ځل ونشو، بل ځل به یې خامخا وګورم. د مابښام تیاره خورېده ګنو ونو او د مابښام تیارې د ویالی اوبو ته تور رنګ ورکړی و، مرغۍ له کروندو شنو ونو ته را ټولیدې. شاوخوا کوم کلی او جومات نه و. حاجی صاحب له جیب څخه زنځیر لرونکی ساعت را وکښې په ځیر او خواږیو یی وکوت، د مابښام د لمانځه وخت نږدې و. د ویالې په غاړه یې څادر هوار کړ او دواړو د مابښام لمونځ وکړ. وروسته تر لمانځه یې پاتې لارپسې واخیسته او له لرې د کلی کورونه را ښکاره شول، خو لاهم یو څو لوړې ژورې، او کږه وږه لار پاتې وه. په تګ تګ کې صادق بیا خپله خبره تکرار کړه:

- آغا کور سلامت و. ښه خلک پکې ناست دي. ماته حرامخور نه ښکاري، د کرایې ډاډ یې راکړ. په کړکیو او دروازو پام ساتي. په کولپ کړی کوټه کې سامان امانت و. پلار ورځخه وپوښتل : دا څوک دي؟
- یو په عمر پوخ سړی و، له بغلانه د جنګونو له زوره کابل ته راغلی، ګاونډي ورسره د کرا قرارداد لاسلیک کړی و پاڼه یې ماته وښوده. د ده د کورنۍ نور غړي مې ونه لیدل، خو ویل یې چې زوی مې پوځ کې صاحب منصب دی. د ماشومانو غږ- زوږ یې له دوهم پوړ څخه د میلمنو خوني ته راته. حاجی صاحب په اندېښنې سره وویل:
ښه خدای دې په ښادۍ کړي، د کرا پروا یې نه لرم، خو چې خلک ښه خلک وي او ګاونډیان ورځخه خپه نشي، بیا به موږ ته ښېرا کوي.

صادق پلار ته وویل:

- بغلانی کاکا ښه سړی و، خدای دې دوی هلته او موږ دلته خوشاله لري.

دا وخت کلیوال بزګران یومونه او یو یو پنډ شوتله په اوږه، له کروندو څخه خپلو کورونو ته راتلل. دیو نیم کور د بامونو له پاسه لا هم د مازیګرنې تناره لوګي ښکاربدل، پیغلو نجونو د بامبوټیو له اړخه د ماشومانو مینځل شوې جامې ټولولې او درویځې یې بندولې. د اسمان لمن کې د مابښام یو یو ستوری ځلېدل او شفق بشپړ سوررنګ درلود، د مابښام خړه رڼا کې د لارې دوو خواووته غنم ښکاربدل چې قد یې کړی و، د تازه

شوتلي او سنځلو د ګل بوی خپور و، له دې وروسته لاره د ویالي له غاړې جلا او د کلی د کورونو په لوري کړه شوې ده. دوی د مابنام په خړه کې کلي ته ورسېدل. حاجی صاحب ستړی شوی و، ده کله هم تصورنشو کولای چې د ملک ستانکزي سرلوړي زامن به یووخت دومره لالهاند شي. دا وخت د کلي له جومات څخه بوډا ګان یو یو راوتل او د کنډوو ترک- تروک غږ یې اورېدل کېد، له ځینو کورونو د لنګوغواګانو د رمبړو غږ راته چې د کور میرمن د شیدو لوشلو کټو سره ورشي او دوی خپلو تنکیو خوسیانو ته شیدې ورکړي. مرغی د دیوالو په سوریو ننوتې او سپیان د بامو سر ته ختل او د لارې اړخ ته نړدي، د بامونو په ژۍ یې لکۍ منجوله کولې او د خپلې پهرې دنده یې پیلوله. د ورځې تودوخې خپل ځای د پسرلي لږ څه یخې شپې ته پرېښود.

(۱۶)

پاسنیانو خو ماره وکړه، خدای دې خېر پېښوي !

دا خبره نن سهار له لمانځه وروسته کله چې ملاصاحب دُعا وکړه توخایراکا(طاهراکا) د یو اعلان په توګه کلیوالو ته واورله او تر غرمې پورې ټول کلي کې خپره شوه. کیسه په علاقدارۍ کې د یوه بس موټر او دوو هټیو سوځول او د علاقدارۍ په ودانۍ باندې دبرید کولو وه. پرون شپه درې تنو د حکومت مخالفوسله والو دشپې په تیاره کې په علاقدارۍ برید کړی و، خو عسکرو په برید کوونکو مخالفینو ځوابیه ډزې کړې وې او مخالفین په شا شوي وو. دوی دوو هټیو او یو هغه بس ته اور واچاو چې محمدجان ماما نوې راوستی و. پخوا ټوله علاقدارۍ کې هماغه یو زوړ پنجالي بس موټر و چې سهار سهار به ته او مازیګر به ببرته راته. هغه به تل ډېر ډک و.

توخایراکا د محمدجان ماما له خواریو خبر و چې په څومره خواریو یې یوځو روپۍ سپما کړې وې او په لیلام کې یې په څه شوق دا موټر اخیستی و. وروسته تر لمانځه دوه کلیوال غلي خواته ورنږدې شول چې ټوله کیسه واوري. توخایر اکا دوی ته په خپګان کیسه پیل کړه:

ورکوه یې جایکی سنګس ده پای لنګس. محمدجان ماما ته خپه یم، هغه خواریوه اونۍ مخکې د جنګلک د بادۍ جوړولو د کارخانې د موټرو لیلام څخه خبر شو، هلته یې په لیلام کې یو بس پېرودلی و. دابس موټر پخوا یوه (ګاز) لارۍ وه چې څو کلونه یې قوای کار کې کار کړی و. د ډېر کار له امله یې د بادۍ درې ماتې شوې وې، نو جنګلک فابریکې کې ورباندې د سرویس موټربادۍ جوړه شوې وه. کلیوال حیران شول، توخایراکا څخه یې وپوښتل:

دا جنګلک چې دومره کمال لري او زوړ موټر ببرته نوی کوي، کابل کې ده؟

-هو کنه، له کاره لوېدلی موټر او پرخچه پرخچه ترکتور درته له سره نوې نزی جوړوي. سپاره، زنځیرونه، یوم، ګُلنګ، خابنۍ او نورسامانونه خو څه کوی چې څومره ښه یې جوړوي! زه سرای پیرکه مشر(فرقه مشر) کې رنګمال وم، هلته به چې چا جنګلک کې له سره جوړ شوی بس راوست، نو موږ به

ورته ښه رنګ وروغن او له ګلانو ډک کړ. جنګلک کارخاني ته هم یودوه ځل ورغلی یم. زبردست مستریان پکې کار کوي. په کال کې یو ځل د فواید عامې او قوای کار زړې شوې "زیل" او "ګاز" لارې جنګلک فابریکې ته سپارل کیږي، هلته ورباندې د بس موټرو بادۍ جوړه، بیا دا بسونه د سورلیو د لیږد لپاره لیلامیږي. څوک یې چې وس او شوک لري، لیلام ته ورشي او ښاري او ولایتی لینونو کې یې چلوي، لکه زمونږ محمدجان ماما، خو نصیب یې نشو. ځینو به وروسته تر پیرودلو باغ علیمردان کې د پرکه مشر سرای ته راوستل، له سره به موشوقی رنګ اوروغن ورکړ، یو څو د ډریورانو د شوک بیتونه به مو ورباندې ولیکل:

درحقیقت مالک هرشی خداست – این امانت چند روز نزدماست

به سفررفتنت مبارک باد – به سلامت روي و باز آیي

راځه راپسې دسترګو توره - چې ګېر لګوم راپسې ګوره

ماشاالله

سفر بیخطر

له چا چې بخت مرور شي، یا مسافر یا ډریورشي.

محمدجان ماما هم په ډېر شوق دا بس راوستلی و او خلک هم ورته ډېر خوشحاله وو. دغه بس یې دوه ورځې د فرقه مشر سرای کې درولې و چې چت باندې یې ګلان رسم شي، بیا یې د مخې د ښیښې شاوخوا پلاستیکی ګلان کتار کړل. د مخې پمپر ته یې زنځیرونه ځوړند کړل او په وچویلی یې ورته ولیکل: یاالله - یامحمد. د دې بس ښه دومره بدله شوې وه چې هیچا نه پېژاند چې دا پخوا د قوای کار دخاورو او قیر چلولو لارې وه. دا بس اوس د نویو قادری۳۰۲بسونو څخه هم ښکلی ښکارېد. دا یوه اونۍ وه چې خلک په شوق پکې ښار ته تلل- راتلل، خو پرون شپه د اور خوراک شو. ورکوه یې د محمدجان ماما دعمر خوارۍ او شوک برباد شو. پاسنیانو د حکومت په ټس کې ورته وسوځاو.

کلي کې هیچا ته پته نه وه چې دا (پاسنیان) څوک دي؟ خو شپیته کاله مخکې صدراعظم مادهاشم خان د کلي د غونډیو بل اړخ ته له سلطاني زمکو څخه خدای بلا ورشو او کرنیزې زمکې چې څو پایکاله کېده، محمدزي شاغاسي ته ورکړه. شاغاسي چا نه و لیدلی، خو نوم یې ډېر مشهور و. شاغاسي دغه څو کوره له کوم بل ځای څخه راوستلي وو، په خپلوزمکو یې دیره کړل، ده ته یې دهقاني کوله. دوی دوه- دري کلونو کې دشاغاسی پرزمکو څو کورونه جوړ کړل، بیا یې یو لوی باغ کیناو اوس له هغه راهیسې همالته میشت دي او کوڼي یې وزیږول ډېر شول، لوی کلی شو. د دوی جامو، موزو، خولیو او د دهقانی اسبابونو له کلیوالو سره توپیر درلود. پڼې او کڼاوې یې بیخی نه پېژندلې، موزې اوبوټان یې لرل چې له لرې به ځلېدل او کلیوال به ورته حیران وو. پټکي او واسکټونه یې هم نه وو، د ځرمن خولۍ او رخچینې یې وې چې عجبه سپکې او ښایسته وې، لرونه یې غټ غټ او خابنۍ یې وسپنیزې وې چې کلیوالوته یې دلرلو ارمان ورته.

کلیوال د هغوی سیمې او برید ته نږدې نه ورتلل، هغوی هم دې خواته نه راتلل. دوه چست او غټ آسونه، څو غوایان او غواوې یې لرلې. خلکو یوبل ته ویل چې غواوې یې زریاتی دي! ورو ورو د کلي ډم ورسره بلد شو. له څو کلونو را دې خوا د کلي ډم لومړنی کلیوال و چې د پاسنیانو کوروته یې تګ- راتګ پیل کړی و، د هغوی سنتي سراوبریت خرپیل یې په غاړه اخیستی و. له دې سره د کلي د ډم ډوډې په غوړو کې لمده شوې وه او پاسنیانو به دغلي ترځنګ له خپل باغ څخه میوې، رومی او تازه پیاز او ژمي کې د لاندي وچه غوښه هم ورکوله. ډم له پاسنیانو ډېر خوشحاله و. یوه ورځ چې ملا صاحب توخایراکا سره ناست و، د کلي ډم ورته د پاسنیانو د ډکو کندوانو، شیدو، مستو او میوو صفتونه وکړل، ملا صاحب ورته وویل:

- اخ خلیپه که امامت ته یې ملا په کارو، ما خبر کړه.

د کلي نایی ورته وویل:

دوی لا تراوسه خپلو کورنو سره جومات نه دی جوړکړی، لمونځونه په یوه چوتره باندې یا یې کور کې کوي، خو زبردست سخي خلک دي.

دا وخت توخایر آکا خبرې ته ورولوېد د زیري په بڼه یې ملاصاحب ته وویل: نن سبا جومات جوړوي. دا وخت د کلي ملا صاحب خوشحاله شو، توخایر اکا ته یې دُعاوې وکړې:

- ماشاالله، جزاکم الله. اجرونه او برکتونه یې نصیب شه ! ورځم، خامخا به ورځم الحمدلله الذی بنعممة تتم الصالحات. او تالره ای توخایره جزاک الله خیراً.

د شاغاسي زمکو او د پاسنیانو ژوند ته کلیوال هک- حیران وو. کله به چې کلیوال کلي ته نږدې دغونډیو سر ته وختل، آپلو به د پاسنیانو کورونه او د شاغاسي پراخه پرېمانه زمکي او کروندې ښکارېدې. یووخت آوازه شوه چې شاغاسی یوه پاسني ته راډیو رالیږلې ده، هغه به غږوله. ځینو کلیوالو د پاسنیانو د راډیو غږ هم اورېدلی و، ټولو هوس کاو چې که کومه ورځ راډیو ووینې. بله ورځ آوازه شوه چې شاغاسي د پاسنیو تر کلي او خپلو جایدادونو پورې سړک جوړوي او خپله والګا راولي. پههه ! دا نو بله خوشحالی وه، کلیوالو ډېر هوس کاو چې (والګا) ووینې.

د اوړي په یوه غرمه کې خلکو یو نااشنا غرهار غږ واورېد، ځینو وانګېرله چې دا به د والګا غږ وي، نو څو هلکان په منډو منډو دغونډې سرته وختل، خو دا غږ د چورلکو و چې وخته له سیمې پنا شوې وې. تر دې وخته پورې دې سیمې ته نږدې چورلکې نه وې راغلې. دا لومړی ځل و چې په علاقدارۍ باندې تر برید وروسته چورلکې په سیمه ګرځیدې اوخلک ورته حیران وو. یوه دوره یې دپاسنیانو په کلي هم وکړه او ببرته تللې وې، کلیوالو یې غږ واورېد خو ویې نه لیدلی.

د شاغاسی او مادهاشم خان په امر د دوی دا دهقانان تر څلوېښتو کلونو چا ونه پېژندل، یواځې د کلي ډم ورته او چې ببرته به کلي ته راغی، د هغوی صفتونه به یې کول. د هغوی زمکی او کورونه علاقدارۍ ته لږ ورلنډ وو. د کلیوالو لاره د شاغاسی د پیکالونو زمکو له څنګه د علاقدارۍ خواته غځېدلې وه. دې خلکو

ته د کلي څو سپين ږيرو د (پاسنيان) نوم ورکړی و، خو د کلی ځوانان او ماشومان نه پوهېدل چې ولی يې پاسنيان بولي؟

ورو ورو ځينو کليوالو له پاسنيانو سره راشه- درشه پيل کړه او د هغوی ځوانان هم کله نا کله په آسونو د کلي خواته راتلل. يو ځل يې له کليوالو څو ځاروي اوبل ځل يې څو چرګان په پيسو وپېرودل. هغه وخت ډېرو کليوالو پېسې نه پېژندلي. د تګ- راتګ په زياتېدو کليوال پوه شول چې د پاسنيانو چاته نيت بد نه دی او ګوزاره ورسره کېدای شي. کليوال پوه شول چې دوی موده وروسته ځان ته خامخا جومات او ديرې- ځُجرې هم جوړوي او کله يې چې کونې نورهم وپنځيږي، نو ولس سره به يې راشه- درشه هم پراخه شي. ورو ورو د هغوی کلي ته د (شاغاسی کلا) نوم ورکړل شو. دغه نوم د کلي د ډم په خوله مشهورشو.

څو ورځې وروسته چې کله به ډم کورپه کور ګرځېد او د هلکانو وېښتان به يې جوړول يا به يې چېرته د ويالې ترغاړې او د ونو سيوری لاندې د چا سنت او ږيره برابرول، نو ويل به يې شاغاسي کلايانو جومات جوړ کړ، اوس يو خادم ورته په کار دی. بله ورځ يې د مني تاوده لمر ته د لټک سراو څټ خرپيه، دوه- دري کليوالو ديوال ته ډډه وهلې وه، برات وپوښتل:

- خليپه، ژمی وزګار يم. زړه مي دی ورشم دجومات خادم به شم، خو نه پوهيږم چې څه ډول خلک دي، په مزدوري ورکولو کې غالېجن نه وی!؟

خليپه د لټک له سره چاړه پورته کړه کار يې ودراو، په ډاډ يې ورته وويل:

ډېر ايماندار خلک دي سترګې يې وړې نه دي، زما زوی ورغی کار يې ورسره پيل کړ، نور زه نه ورځم. زوی مې ډېرزيات ورځخه خوشحاله دی.

خليپه ببرته په يو زنګون شو، چاړه يې په احتياط د لټک نيم خرپيل شوي سرته برابره کړه. داوخت برات ورته برګ شو:

- ګوره کنه خليپه دې کې دې هم چل دی. زوی دې خليپه توب په موږ زده کړ او چې د کار شو شغاسی کلا ته دې واستاو، ته نور له پښو لويدلی يې، د ډول وهلو په مهال دې پښې ريږدي، چې په سر او ږيره چاړه خوځوې هم لاس دې ريږدي، کومه ورځ به د ماشوم سنتی کولو کې کوم ماشوم ژوبل کړې. ته به هلته تللې وې، زوی به دې دلته د ولس کار کاو.

د دې خبرې په اورېدو د خليپه ماغزه وتورېدل چاړه وښوېيده د لټک سر ټپي شو، ژر يې له څرمين بکس د نيل ټوټه را کښله او په ټپ يې کېښوده. دلټک آخ آخ غږ پورته شو، خو ځان يې کلک کړ. خليپه بيا بکس ته لاس کړ يوګوته پومبه يې راوايستله او د لټک د سر په ټپ يې کېښوده. د سر خرپيلو چاړه يې يوه شيبه اړخ ته کېښوده، برات ته يې وويل:

- برګ برګ مه کيږه، موږ ته کمسل وایاست خو کمسله خبر تا وکړه. زموږ کار د سلمان پيغمبر دی، غلطي نه کوو. کلونه مي د ولس کار په اخلاص کړی دی، اوس هم لګيا يم سهار او مازيګرد

کلي کوز او بر سرته منډې وهم. د شاغاسي کلا لرې ده، هلته چې په پښو چُست نه اوسې، تګ نه کیږي. زوی مې زلمی دی. زمونږ کار خو د ثواب کار دی، ګوره خبر دې غلطه وکړه !

لټک سر ټیټ نیولی و او خپلو نیموخړپیل شویو وپښتانو ته یې کتل، د سر ټپ یې سوی کاو، خلیپه شیطان لاحول کړ، له برات یې مخ راواړاو بېرته یې خپل کار پیل کړ. کله یې چې د لټک سر ورپاک کړ دهغه وپښتان یې یو اړخ ته وځنډل او برات ته یې بیا وویل:

- قسم راباندې حق نه لرې چې د شاغاسي کلا خلک دومره ایماندار، سخي او په اتفاق خلک دي چې دا زمونږ کلی یې ګرد ته نه رسیږي. که زه هم ورشم هم یوتوټه زمکه راکوي، هم کور.

برات و وېرېد چې کلی بې خلیپه نشي، ژر یې پښیماني وښوده:

ګوره خلیپه هسې مې خبره وکړه، مونږ تا کله پرېږدو چې ولاړ شې. دا ولس درپه غاړه دی خپه کیږه مه.

***

کابل کې د حکومت له بدلون دوه نیم کاله وروسته، کله چې د مني وروستۍ ورځې راورسېدې، سنځلې پخې شوې او د توتو پانې رژېدې، کلي کې آوازه شوه چې په خپله شاغاسی د خپلو جایدادونو ټول واک پاسنیانو ته سپارلی او خپله له وطنه ووت. خلک حیران شول. خلک تر دې هم ظریف اوعبدالرحمن ته حیران وو، دا ځکه چې د دوی د لسو کلونو دعوا په یوه ورځ هواره شوه. ظریف اوعبدالرحمن دوه وروڼه وو. کله چې د دوی پلار مړ شو، خپلو منځو کې یې زمکه او یوه وړه غوندې باغچه ترکه کړه، خو ډېر ژر یو بل سره د ونو په سر وران شول. هغه پټې چې عبدالرحمن ته رسېدلی و، په پوله یې کتار ونې وې، دوه پکې توت وو. د باغچې هغه نیمه برخه چې عبدالرحمن ته رسېدلې وه، د ابراهیم خاني توت پېوند ونې پکې وې، خو د ظریف خواته یواځې یو شنډ توت و. د ونو په سر د دوی دعوا تر علاقداري او بیا تر حکومتي ورسېده. هره ورځ به محکمې او دعوا ته تلل، د دواړو زمکه ګرو او پورنو کې تر ستوني ډوب شول، غواوې یې وپلورلې، داسې ورځ را ورسېده چې کور کې یې یوه چرګه هم پاتې نه وه، خو لس کاله یې شول چې دعوا حل او پای نه درلود. کله چې حکومت بدل شو، علاقداریۍ ولسوالي شوه، نوي ولسوال دواړو وروڼو ته د کلی له غوندیۍ آبل اړخ ته پنځه پنځه جریبه آوي زمکه ورکړه او دعوا یې په رسمی توګه پای ته ورسوله. ایله ظریف اوعبدالرحمن په کور شول او د دواړو په سترګو رڼا شوه. تېرو لسو کلونو کې د دواړو ږیرې سپینې شوې وې. دوی به یواځې د ژمي شپو ورځو کې کور کې وو، نور ټول کال یې حکومتی ته منډې وهلې. د کال لس میاشتې به دوی محکمه په محکمه ګرځېدل. دا دی دې وروستیو کې د حکومت بدلون او د ظریف اوعبدالرحمن د دعوا پای کلي کې هغه طلسم مات کړ چې ګواکې په پاچاهي د چا زور نه رسیږي. دا هم ورته معجزه ښکارېده چې محکمه دې د لسو کلو دعوا یوه ورځ کې ختمه او دواړو اړخونو ته لا پنځه پنځه جریبه زمکه هم ورکړي! دا هم ورته معجزه ښکاره شوه چې هغه علاقداري او ولسوالي چې خلک به یې له دیوالو وېرېدل، اوس د یو څو مول لرونکو له خوا تر برید لاندې

راځي او آن حکومتي ماسلان يې په شپه کې ور وويشتل. دا هماغه ماسل و چې څو کاله مخکې به يې تش لاس يوه ډله هغه کليوال علاقداریٔ ته بيول چې ماليه به يې نه وه ورکړې.

نن لا يوه بله نوې او حيرانوونکې خبره دا وه چې شاغاسي له وطنه ووت او بزګرانو يې په ولسوالیٔ برید کړی دی. خدای دې خير کړي، مار لنډی شو، خو مړ نشو. کليوال اندېښنه کې شول چې دې اورګډيو خو اور بل کړ. سبا به حکومت د پاسنيانو په ځای موږ ته سزا راکړي، د وچو له زوره لامده سوځي. پاسنيانو خو ماره وکړه، خدای دې خپر پېښوي !

دا خبره نن سهار له لمانځه وروسته کله چې ملاصاحب دُعا وکړه توخاير اکا د يو اعلان په توګه کليوالو ته واورله او تر غرمې پورې ټول کلي کې خپره شوه. کيسه په ولسوالۍ کې د يوه بس موټر او دوو هټيو سوځول او د علاقداریٔ په ودانئ باندې دبريد کولو وه . ولسوالی ته لا اوس هم ډيرو خلکو علاقداری ويله. کليوال اندېښنه کې وو چې خدای دې خير پېښوي.

له هغه راهيسې چې لومړی ځل يوه شپه پخوانۍ علاقداري چې اوس ولسوالي ورته وايي، تر بريد لاندې راغله او يو نوی بس او دوه هټۍ و سوځېدې، يو کال تېر شو. تېر يوه کال کې ډېرو سيمو کې د حکومت د مخالفينوشمېر زيات شوی و او په حکومتي ځايونو بريدونه نور هم زيات شوي وو. کلي کې د خلکو وېره وه چې د دوو خواوو ترمنځ دوی تر پښو لاندې نشي. اوس په کلي کې دري- څلورو کورونو راډيو لرله، دوی به سره راټول شول او د پرونۍ شپې خبرونه به يې يو بل ته اورول. د علاقداری نوم په ولسوالۍ بدل شوی و، عسکر يې ورته زيات کړي وو او دوه لوړ د پخو خبټتو برجونه يې ورته جوړ کړي دي. دا لومړی ځل دی چې خلک دلته د پخو خبټتو ديوالونه او برجونه ګوري. د عسکرو پخواني سرپوښ ټوپک په پاپشه ماشيندارو بدل شوي دي، لا يونيم کلاشينکوف هم ترسترګو کيږي. خلک وايي کلشينکوف په يوه سا دېرش ګولۍ ولي! خلک چې عسکرو سره کلاشينکوف ويني، نو داسې انګيري چې حکومت د پلچرخي بنديان او جوماتو کې لمونځ کوونکي خلک خامخا په همدې وسله چانماري کوي او بيا يې ډله ډله خاورو لاندې کوي، خو شوروي عسکر بيا تر دې هم بتره وسله لري چې بشپړ کلي ورانوي. د خلکو وېره هغه وخت له دغو وسلو زياته شوه چې ستار اکا له ښاره راستون شوی و او خلکو ته يې کيسه کوله:

- ای بوسلمانو، دا کوټې سنګي سرک نده؟ په دې راسم وم چې د الکين ښيښه او د شوتلې تخم واخلم، دا وخت جومات کې جمه شوې وه، بسلمانان راوتل چې وروسي اسکر ځان د جومات مخې ته ورساو چې دا کله کوپ يې ربه کړ ديرش تنه مظلوم بسلمانان يې يو ځای وويشتل.

خلکو توبې اېستلې او دې ناتار ته خواشيني شول. د ستار اکا هرې کيسې به خلکو ته وېره پيدا کوله. يوه ورځ يې کليوالو ته ويل:

- ورونو حکومت هرهغه سړی نيسي چې سپينه لونګۍ او ږيره يې وي او سيده يې ماسکو ته ليږي. هلته صابون ورځخه جوړوي. کابل کې خلکو د يو صابون له منځه يو کاغذ وموند چې پکې ليکلي و چې روسانو موږ له اوغانستانه راوستلي ياستو، ټول په لوړه او تنده کې ياستو، هر ورځ راځخه سل سل تنه وړي او صابون ورځخه جوړوي. د تاسې دې غاړه بنده وي چې ترځو جهاد شروع نه کړئ او ترځو مجاهدينو سره يوځای نشئ ژوند درباندې حرام دی.

کليوال د ستار اکا خبرو وېرولي وو. کلي ته هم له کابل اوهم له ولسوالۍ بيلابيل خبرونه راتلل. په ولسوالۍ باندې بريدونه زيات شوي وو، خو تر ټولو سخته جګړه همدا تېره شپه وه. په دې جګړه کې دري عسکر وويشتل شول او يو تن مجاهد ټپي شو. ټپي مجاهد يې ملګرو کلي ته رسولی و. خلکو دغه مجاهد ته شاباس وايه او دا ټکی به يې هم ورسره کړ: د زمري بچيه غازي شوې. نورو به دعاکوله چې خدای دې روغ کړي.

کلي ته پرله پسې نوي خبرونه راتلل. صادق ته دا کيسې هومره هيښوونکې وې لکه څومره چې ورته څلور کاله مخکې د سفير ادولف ډابس وژل کېدل حيرانوونکي و. هره ورځ به کليوالو يو بل ته ورو ورو ويل:

- د خلي اور درمند ته ځي،
- دا د پټي سره دی، پټی وروسته سورور دی.

بیا به یې غلي غلي شاوخوا وکتل او د بی. بي. سي. د پرون شپې اوریدلي خبرونه به یې یوبل ته ویل او یو نیم به دا هم ورسره کړه:

- نور نو د ټینګي نه دی ، لمن به یې آخر ورټوله شي. وای کابل کې مکتبیان په کلام شریف خیژوي، چې کوم یو انکار وکړي، دیستي یې ولي. أبله ورځ یې دپولیخیشتی جومات دروازې هم وټرلې او ملا امام یې ماسکو ته بوت.

له دې ټولو کیسو داسې ښکارېده چې خلکو د شوروی عسکرو له راتګ څخه کرکه کوله. د دې کیسو په اورېدو او دغې ورځې ته په کتو سره صادق اوس و پوهېد چې هغه وخت د پروفیسور اندیښنې بیخي په ځای وې. د صادق سر په دې هم خلاص شو چې قدوس ولې له وطنه پښې سپکې کړی او په دې هم پوه شو چې پلوشې د مظلومو خلکو د غمونو لپاره ځان سپر کړی و او د شوروی عسکرو په وړاندې یې په مېړانه غږ اوچت کړی و.

د ورځو په تېرېدو سره ولس پرله پسې د شوروی پوځ د راتګ په وړاندې خپل ډله ډله ځوانان سنګرونو ته لېږل. اوس په هره سیمه کې د جګړو د زور اخیستو نښې ښکارېدې. ډېرو سیمو کې سوځېدلي ټانګونه او نړېدلي دیوالونه ښکارېدل.

کلي ته د صادق د راتګ ځلور کاله وشول، په دې ځلورو کلونو کې یوځل کابل ته تللی او خپل کور یې لیدلی، نو زړه کې وګرځېدل چې یوځل بیا ښار ته ولاړ شي، د موسسې ملګري وګوري، د شیراقا هټۍ کې یوځل بیا یوه پیاله شیدې او نیم روټ فرمایش ورکړي، بغلانی کاکا به هم وګوري او د خپلو کتابو خبر به هم واخلي... خو چې څومره یې سنجوله، د تګ امکان نه و. ښار کې ټول هغه د عسکری عُمر لرونکي ځوانان نیسي چې د مکلفیت دوره یې نه وي تیره کړي. هره ورځ په حکومتي ځایونو برید کیږي. حکومت له کلي څخه ښار ته تللي باندې او مجاهد له ښار څخه کلي ته راغلي باندې شکونه کوي، نو غوره یې وبلله چې زړه صبر کړي او ښار ته له تګ ډډه وکړي.

ښار کې د چاودنو وېره وه او دلته په کلیو کې دا ځلور کاله کیږي چې حکومتي ځواکونه یو ناڅاپه له یوې خوا راشي له هرچا پوښتنې کوي، کورونه پلټي ... یو ځل بیا د سهارګل اکا خبره وریاده شوه: ...لاړ اوغانستان دوه پرکه شو...

صادق ته په دې ساده خبره کې د نړۍ د سړې جګړې تاو- تریخوالی ښکاره کېد چې لوګي یې له افغانستان څخه پورته کېدل. دافغانستان د معاصرتاریخ د استاد اود سهارګل آکا خبرو یو مفهوم درلود: سړه جګړه او لویه لوبه! او بیا ورته د عبدالوکیل خبره وریاده شوه :ریښتیا ده، لوی هیوادونه خپله جګړه له خپلو هېوادو بهر په نورو سیمو کې په مخ بیایي .

لوبه ډېره پیچلې شوې وه.

(۱۸)

له هغې ورځې چې د شاغاسي کلا ته حکومتي قوا راغله او د پاسنیانو دوه چټ زلمیان او یوه بوډۍ ښځه ووژل شول او دري تنه نوي زلمکیان یې عسکرو بوتلل، دوه کاله تیریږي. شاغاسي کلا ته قوا هغه وخت راغله چې د کابل په جاده کې د خاد مامورینو یو پاسنی له (ګرانیت) بم سره ونیو. د دغه پاسني له جیب څخه امنیتی مامورانو د خلکي حکومت د دري جریبه زمکې سور سند هم موندلی و چې ده ته د انقلابی شورا په حکم ورکړل شوې و. د دې سند په منځ کې یو ټوټه کاغذ و چې په خپله شاغاسی په خپل قلم دوی ته د جهاد لارښوونه کړې وه. له پاسني سره د دې کاغذ په موندلو سره په هغه سبا قوا راغله، خو شاغاسی کلاته لا نه وه رارسېدلې چې له دې کلا وربانديِ مرګانیِ ډزې وشوې. په لږ شیبه کې دري پلي عسکر ولګېدل، خو کله چې بیردیم زرهدارونه رامخته شول او د پولو او پټیو له منځه ټانکونه مخ په کلا راغلل، مجاهدین په شا شول. همدې وخت کې د دوی دوه تنه او یوه بوډۍ ادي ولګېدل. عسکرو کلا تلاشی کړه د پاخه عمر نارینه او ښځینه وو ته یې څه ونه ویل، خو دري نوی زلمکیان یی ځان سره بوتلل او قوا بېرته ستنه شوه. له هغه وروسته شاغاسي کلا کې یواځې پنځه تنه بوډاګان، یو څوښځینه او ماشومان پاتې وو. ډېر ژر پاتې کسانو کلا پرېښوده او دهغو ونو له منځه په هغې لاره ووتل چې دوی څو کاله مخکې دا وني کینولې وې او دا کړه وړه لار یې جوړه کړې وه. دبوډې پښو زور نه اخیست چې له خپل کوراو کلا ولاړه شي، نو ځکه به هر څو ګامه وروسته کیناسته او په خاورو به یې منګولې ډکې او په سر به یې باد کړې، خو لمسیانوبه له لاسه ونیوله اوځان سره به یې روانه کړه. هغوی ټول پېښور ته مهاجر شول.

په نورو کلیو کې هم ځینو کسانو وسله اخیستې وه او جوماتو کې به هره ورځ ملحدینو پسې تبلیغ روان و. خلکو یو بل ته ویل: کابل کې چې د چا نوم شکور و، اوس یې کمونیستی تسکره کی شکوروف او د چا چې محمد و، محمدوف او د چا چی ستار و ستاروف کړي یې دي. ټول نومونه بدلوي او خلک له بوسلماني اړوي چې څوک انکار وکړي او کمونیستی تسکره وانخلي جی په جی یې وژني....

د شاغاسي له کلا د پاسنیانو کډه کولو ته خلک خپه وو. کلیوال پوهېدل چې نن یا سبا به په دوی هم هغه ورځ راځي چې په شاغاسی کلا راغله. له لرې- نږدې سیمو خبرونه راتلل چې کلي تشیږي او کډې مخ په پېښور، کوهاټ او کوټې باردي. له کلي څخه به یواځې بوډا ګان، ماشومان او ښځینه ښار او ولسوالۍ ته تلل، ځوانان نشو تلای. یوه ورځ صادق خبرشو چې توخایر کاکا ښارته ځي. ورغی او عبدالوکیل ته یې د یوه لیک د وروړلو هیله ورځخه وکړه، توخایر کاکا یې غوښتنه ومنله. صادق عبدالوکیل ته لیکلي و:

" زما د خوږو ورځو آشنا او ټولګیوال ګران دوهم بریدمن عبدالوکیل سلامونه مې ومنه. زه له خپلې کورنۍ سره کلي کې دېره یم. دا ډېروخت ښار ته نه یم راغلی، کنه خامخا مې ستا خبر اخیست. بی وفا مې مه بوله. حالات ډېر خراب اوتاوجن دي. زمونږ کور کابل کې پاتې دی، دلته کلي کې ټوله ورځ په پولو وزګار ګرځم، چُرتونه وهم. له ډېر لرې خبر شوم چې بازګل هم کلي کې دی، له نورو ټولګیوالو نه یم خبر، فکر کوم ببلابېلو ادارو کې به په کارو بوخت شوي وي. زمونږ له کلي لږ پورته یو کلی چې شاغاسی کلا یې بلله له خلکو تشه او ټول مهاجر شول، ځوانانو یې دحکومت په وړاندې وسله اخیستې او دشپې دشپې په حکومتی ځآیونو بریدونه کوي. ښارځخه نه یم خبر. لږ د ښار او ټول وطن د حالاتو او راتلونکې

په اړه راته وليکه څه وکړم او څه کولای شم؟ که دی انډيوالان ليدل زما سلام ورته وايه، نور دې په خدای(ج) سپارم. زما د دغه کليوال په لاس ځواب را وليږه.

۱۲/۴/۱۳۶۶

په هغه سبا توخايرکاکا ښار ته ولاړ. لارې ډيرې سختې وې، مجاهدو څوک ښارته نه پرېښودل، له ښارڅخه راتلونکي يې پلټل او ځورول. موټر په آسانه نه موندل کېدل، خو چاره نه وه. روغ- رنځور او له ښار څخه د ځينو اړتياوو پوره کول دمخې کارونه وو. توخايز اکا خوار په سپينه ږيره او کړوپه ملا د يو- دوو ساعتونو لاره په ځلورو ساعتو کې وهلې وه، غرمه ښار ته رسېدلی و. خپله سودا، ټک وپوک يې چې په کار و، هغه يې برابر کړي وو، هلته يې مرکزي کلنيک کې ځان هم په ډاکتر کتلی و. ډاکتر ورته څو ګولۍ او يو بوتل شربت ورکړی و، غرمه يې د عبدالوکيل دوی عسکري قطعه موندلې وه او ښه توده قروانه يې ورسره خوړلې وه. د راتګ په مهال يې له عبدالوکيل څخه ليک هم رااخيستی و، د ماسپښين لمونځ يې د جادې د پای په جومات کې کړی و، نور نو د کلي په لوري را روان شوی و. کله چې راورسېد په هماغه تياره مابنام صادق د لارې په سر ورته ناست و. له رارسېدو سره سم يې دهغه پنډوکی ورسره راواخيست او تر کوره يې ورسره راوړ. توخايز اکا د مابنام تياره کې د واسکټ له جيب څخه کات کړی کاغذ ورکړ. صادق شکر وکړ چې خدای پاک رحم کړی چې اکا ته وسله وال په مخ ندي ورغلي او ليک يې ورڅخه نه دی موندلی، کورته راغی. په بيړه يې د شپې له ډوډۍ مخکې د الکين رڼا ته د دويم برید من عبدالوکيل ليک پرانيست:

بسم الله الرحمن الرحيم. دعاو سلام ډېر خوږ ورور محمد صادق جانه. زما متقابل سلامونه او احترامات ومنه. ستا کليوال ستا ليک راوړ، ډېر خوشحاله شوم. تل مې په زړه راګرځې. ځينې ټولګيوال ښار کې ګورم، کارونو کې مقرر او خوشحاله دي، خو يو شمير نورو څخه نه يم خبر. کابل کې حالات ورځ په ورځ خرابيږي. د شوروی پوځ له هيواده وځي، همدا اوس هم له ډېرو ولاياتو را وتلي دي. يواځې کابل کې شته چې ډېر ژر به ټول خپل هېوادته ستانه شي. ميخايلوف هم موږ سره خدای پامانی وکړه. د مخابرې د کنډک قوماندان د ګلو ګيډۍ ورکړه رخصت يې کړ. زه اوس راديويي مخابره، زاس او کاتی واتی کې پوره رسېدلی يم. مخابره کې ترما بل تکړه څوک په ټوله اردو کې نشته، اوس يې راته د لومړي بريدمن رتبه منظور کړې ده. په کابل هره ورځ راکټونه راځي. هره ورځ مړي او ټپيان دي چی امبولانسو کې ليږدول کيږي. د ټپيانو درملنه نوره د ډاکترانو له وس وتلې ده. خلک له ښاره په تېښته دي، کله چې مجاهدين دبرېښنا پايې والوځوي دښار ډېرې برخې تياره شي، د يو ښوونځی د اوبو زيرمه کې مجاهدينو سمي مواد اچولي وو زده کوونکي يې مسموم کړي دي. هر ځل چې د حکومت مخالفين راکټونه ولي، ډېر خلک وينو کې ولمبيږي. حيران ياستو. پېښورته مهاجر کېدل، له باران پاڅېدل او ناوې لاندې کيناستل دي. زه هره ورځ مخابره کې د پنجابي جنرالانو خبرې اورم چې د افغانستان تباهي ته يې څومره په دښمني ملا تړلې ده. اوس کابل کې ډېر بدلون راغلی. دسولې خبرې رواني دي، پاچا به بېرته راشي، پلار مې پاچا ته ډيره هيله لري. اوس بندي کول او سزاګانې هم نشته، ډېر مخالفين له زندان خوشې شول. کابل کې سباوون، اخبار هفته، عدالت او ډيرې نورې مجلې او آزاد اخبارونه راوتي چې جګړه غندي، مخالفين او دولت نقد او د اصلاح لارې ښيي. ملګرو ملتونو د افغانستان د جګړې د پای او د نوي موقت حکومت د

جوړولوژمنه کړي ده. پلوشي څخه تل خبريږم، د حکومت □د سنګر يي نيولی، ډيرځله ورځم ګورم يي. په ما ډير حق لري، ما دهغي د مرستو له برکته دري کاله سبق ووايه. احسان يي نه هيروم. تېره اونۍ مې ښار کي وليده جوړه وه، ويل يي ورښمينې واده کړی او علی چيرته لوی رييس مقرر دی. نورو ډيرو ټولګيوالو څخه نه يم خبر. زمور دوه تنه استادان تېره اونۍ کوټې ته او يوتن المان ته مهاجر شول. دوی پېښور ته د مهاجر کېدو زړه ونه کړ، ځکه چې هلته تنظيميانو دوه نوي مهاجر شوی د پوهنتون استادان ووژل، خو کوټه او لويديځ هېوادو کي خطر نشته. بازګل هم له وطنه وتلی. د پلوشي پلار وفات شو، خپله له مور او خورکۍ سره تېره اونۍ آلمان ته مهاجره شوه. دټولو ښارونو حالات خراب او محاصره کي دي. اعتبار نشته که له کابله يې خوست يا کندهار يا اسمار ته ولیږلم، بيا نو د ژوند تمه نشته. ټوله جګړه همدغو دريو ځايو کي ده، چې حکومتي ځواکونه ډېر تلفات پکې لري. که مې ونه ليدې بخښش کوه. حاجی صاحب ته زما احترامات ورسوه. اوس دې په مخه ښه.

لومړی بريدمن عبدالوکيل

۱۳/۴/۱۳۶۶

صادق د ليک په لوستلو لږ خوشحاله، خوډېر زيات خپه شو. د وطن حالات ورته ډېر کړکيچن ښکاره شول. د سولې تمه نه وه، نه حکومت د ټينګې دی، نه مخالفين داسې آسانه په کابل ننوتی شي، خووطن به نور هم کنډواله او د مسلمانانو وينې به وبهيږي. خدای دې نه کوي چې د دښمن دا خبرې ريښتيا شي چې: جنګ، جنګ، تروروستي افغانه جنګ ! او کابل بايد وسوځي.

صادق د سوچونو او اندېښنو ټالې وهلې، د کوټې ديوال ته يې ډډه وهلې وه چې دا وخت مور او کوچنۍ خور لوښي راوړل او پلار سره د شپې ډوډۍ ته کيناستل. صادق د عبدالوکيل ليک په اندېښنې سره خوندي ځای کېښود چې کوم مجاهد يې ورسره ونه ويني. د لوښو او ډوډۍ خوا کي ايښي الکين تته رڼا کوله. وروسته تر ډوډۍ حاجی صاحب خپله راډيو راواخيسته او بی. بی. سی. يې پکې لټوله. حاجی صاحب به هره شپه د ماځُستن له لمانځه مخکې بی بی سی راډيو اورېدله. صادق ته هيله پيدا شوې وه که چيرې د حکومت دسولې او روغې پروګرام کامياب شي، بېرته به ښار ته ولاړشي موسسه کې به کار کوي. حاجی صاحب هم هيله لرله ګوندې که پاچا بېرته راشي، خو په دې شپه راډيو د دوی دواړو تمه وشلوله؛ راډيو ويل: د کابل حکومت غواړي د ملی روغې جوړې ترنوم لاندې دخپلې ماتې لپاره يوه د اوړو پزه جوړه کړي، مجاهدينو اعلان وکړ چې مور به په زور کابل فتح کوو. مور زرګونه روسی عسکر ووژل او لسګونه زره مو ټيپيان او ډېرمو ژوندي ونيول، شوروی سورپوځ مو مات او وشاړه، پاتې شوني خو يې ډېر آسانه ماتولای شو. دوی سره سوله د جهاد بدنامی ده...

دې پسې راډيو د مجاهدينو د يو قوماندان مرکه راواخيسته:

... يږ زده- زونګه له تلک څخه ځان ويوست. د مظلومو افغانانو دُعا د الله پاک دربار ته منظوره شوه، ګروموف له غوسې په ډک زړه له حېرتان بندره واوښت، اوس د شوروی عسکر په خپلومشرانو په غوسه

دي. هغه سور پوځ چې نړۍ ورځخه وېره لرله، دلته په ګونډو شو. مجاهدين به کابل فتح او اسلامي نظام به جوړ کړي.

حاجي صاحب چې د قومندانانو دا خبرې اورېدې، د پخواني پاچا د راتګ تمه يې له منځه تله. د تنظيمونو مشرانو د پاچا راتګ نه مانه. حاجی صاحب ته د روسانو وتل لويه خوشحالي وه، خو د پاچا نه راتګ ورته لوی خپګان و.

بی بی سی به د هرې هغې سيمې خبرونه او مرکې خپرولې چې روسان ورځخه وتلي وو، دسيمې خلک به خوشحاله وو. هره شپه به داغږ واورېدل شو: دا لندن دی! ورپسې به خامخا د يو رهبر مرکه وه. ‘‘ليزدوسيت’’ او ‘‘ م. جليل ’’ د سختو جګړو راپورونه چمتو کول. په دغه شپه چې صادق ته د وکيل ليک را رسېدلی و، ‘‘ګوهرالرحمن ’’ په دې لنډه خبره د حاجی صاحب تمه بيخي وشلوله چې ويې ويل:

... خدای خبر که دا سنډا په څپر وختی شي. په دې وروستيو کې اکوام متحده د اسلام اباد ماشالايی ملامتوي او پاچا خو هسې هم مښوکه وزرلاندې منډلې، غلی دی...

حاجی صاحب په دې خبره ډېر خپه شو، خو ورپسې يې د يو قوماندان دا خبره واورېدله:

... د راتلونکی کوچنې اختر لمونځ به مجاهدين پُلخشتي جومات کې کوي...

په دې خبره باندې حاجی صاحب زښت زيات خوشحاله او مخکنی خپګان يې هېرشو. دا د بی بی سی کمال و چې په يوه سترګه يې ژړل په بله يې خندل. يوځل بيا د ګوهرالرحمن غږ واورېدل شو:

... حاجی کيمپ او جلاله کيمپ کې په اتوار او بيا په زيارت ورځ اته کسان مهاجر د خوارځواکۍ او پشه کال د تبې اوسختې ګرمۍ له وجی هلاک دي. سره له دې چې له اکوام متحده په تېر جون کې اته کروړه او ټول کال کې پينځه اُربه لازيات پيسې ورغلی، خو کيمپونو کې د مهاجرو ورځ بده دا...

حاجی صاحب بيا خپه او اندېښنه کې شو، راډيو يې بنده کړه او د ماخوستن د لمانځه په نيت پاڅېد.

(۱۹)

په هغه سبا مازيګر د مياګل اکا د کلا مخې ته پرله پسې ډزې وشوې. خلک و ويرېدل، ټول څک- برګ شول. ځينو انګېرله چې قوا راغله، ځينو فکر کاو چې د مجاهدينو دوه ګروپونه بيا يوبل ته اړم شوي دي، ځينو انګېرله چې د چا کور کې به زوی شوی وي!؟ څو تنه کليوال په ډېر احتياط د ډزو د غږ خواته ورغلل، که ګوري چې د مياګل اکا د کور مخې ته يوه د اتو- نهو کسانو ډله ولاړه ده، دري تنو سره يې ماشيندار وو، څو تنو نورو مولونه وهلي وو، نور يې نه پېژندل کېدل. دوی خوشحاله ښکارېدل، خو لږ هاخوا مياګل اکا دخپل خړکي کور د ټيټکي سپيره ديوال خوا ته ناست، لونګۍ يې ول ول په زمکه پرته، خو خولۍ يې په سروه، سترګې يې اوښلې او سرې ښکاريدې. خلک وړاندې ورغلل مياګل بيا راپاڅېد د يو تن وسله وال پښو ته ور ټيټ شو:

- مه کوئ، مه مې بې عزته کوئ، د خدای لیاز وکئ. مه مې شرموئ لږ پښتو او مسلماني.

دا وخت یوتن وسله وال د څټ له خوا له واسکټ ونیوپورته یې کړ، ښه پوره ټکان یې ورکړ، په غوسه او پټکې یې ورته وویل:

- اکا مبارک دې شه !

خو هغه بیا عذرو او زارئ شروع کړې.

له زاریو سره یوځای د میادګل اکا اوږې او پښې ریږدېدې چې بل وسله وال شا ته ټیله کړ:

- ورځه په کور دې ننوځه! خو میاګل بیا پر زمکه کیناست او خاورې یې په سر باد کړی: وا مسلمانو تبا شوم.

د ډلې بل تن چې خږ پکول یې په سر و، ورته وویل: مرګ دې راغلی، پاڅه قلم د ازل په ورځ وهل شوې، ماوتا څه نشو کولای. لور دې د قوماندان صاحب شوه. موږ به ژر واده ته تیار شو.

د میاګل اکا له زړه لمبه پورته شوه، غوښتل یې څه ووایي، خو سلګیو ونیو. له شرمه یې کلیوالو ته نه کتل.

میاګل اکا یو خوار کلیوال و. ټول ژوند یې دوه جرییه زمکه او یو ټیټکی دخټو سپېره کورچې دوه کوټې یې لرلې، یوه غوا او دوه وزې وې. زوی یې نه و، ایک یوه لوریې وه چې فاطمه نومېده، په کلي کې په پاتخمې مشهوره وه، خو مور او پلارېه له نازه (پاتو) ورته غږ کاو. د پاتخمې د ښایست کیسې هرځای کېدې. هغه نوې د پېغلتوب عُمر ته رسېدلې وه. پلار له کورڅخه د وتلو او ګودر ته له تګ، بام ته له ختلو او کورکې په لوړ غږ له خبرو کولو او خندلو منع کړې وه. پاتو ته د کور دننه ټول کارونه ورپه غاړه وو. د مور او پلار لاس وربانديې سپک او دواړو ته زښته زیاته ګرانه وه. کلیوال د میاګل اکا له بدې ورځې او د وسله والو له خوښې وپوهېدل چې دغو کسانو د ټوپکو په ډزو پاتخمې په خپل نوم کړه.

کلیوالو دا ډله پخوا هم لیدلې وه. دوی به ډېر ځله په ولسوالي باندې له عملیاتو مخکې او وروسته د دې کلي په جومات کې شپې تېرولې او د ورځې به په کوم بل لوري تلل. خلکو ویل چې یو- دوه ځله یې د شاغاسي کلا له مجاهدینو سره ښه ډزولي وو. کلیوالو د شاغاسي کلا مجاهدینو ته درناوی کاو، هغوی په چارکار نه درلود، څو ځله یې په ولسوالۍ عملیات کړي وو، خوچاته یې زیان نه و رسولې. صادق او حاجی صاحب ته د شاغاسي کلا مجاهدین د پیرصاحب او اعلیحضرت مُخلص خلک ښکارېدل. هغوی پټ نه ګرځیدل، جوماتو کې یې شپې نه تېرولې او مولونه یې نه ټرل. خو دغه ډله دشپې جوماتو ته ځي، په خلکو چرګ او ښوروا حواله کوي او سترګې یې دخلکو ناموس او مال ته نیولي دي. صادق ته شک پیدا شو چې کلي ته د دوی د راتګ په اول مابنام همدا ډله راغلې وه او په ده باندې یې پاکولته یی او شپارسم پاس نوم ایښی و. د مشر تروورزي دې کور ودان وي چې رټ او کلک ځواب یې ورکړی و او په څټ یې د ملک ستانکزي د کلا له مخې ځغلولي وو. خلکو دا هم ویل چې دا ډله د شغاسي کلا له مجاهدینو پټه ګرځي. په هغه ورځ چې د شاغاسي کلا ټول کورونه مهاجر شول، دوی ورغلي وو هر تش کوریې څوځلي پلټلی و.

وطن کې داسې کیسې ډیرې وې. له هرې سیمې رازراز خبرونه راتلل. دشپې د شپې به رادیوګانو له خلکو لار ورکه کړه. هر کلي، هر ښار او هر ولایت خپلې کیسې او پېښې لرلې. کلیوالو ته تر ټولو لوی غم د (قوې) راتګ و. کله به چې (قوه) په کلیو راغله، وچ او لامده یې ګډ سیځل. ټانکونو به پولې، لښتي او کروندې ویجاړې او کولبه کولبه کړې. کله چې په ړومبي ځل قوا راښکاره شي، لومړی له لرې څخه کلی په توپونو او ماشیندارو ولي، ښیښې، کړکۍ او دروازې ماتې شي، چې شاوخوا ځاوري ووینې نه غوا ګوري، نه خر نه غویی، ټول له یوه سره ولي. بیا په کورونو ننوځي کلیوالو ته ګواښونه کوي صندوقونه ماتوي، کندوان، تنور، غوجل، کادان او ټول ځایونه لټوي، کور ګډوډ کړي. تراوسه دري ځله قوه راغلې ده، خو دغه د اتو- نهو کسانو ډله هره اونۍ دوه- دري شپې دې کلي ته راځي. کلی د ژرندې د دوو تیږو ترمنځ اوړه اوړه دی. دا مول لرونکی ډوډۍ له کورو غواړي او دا دی نن یې د میاګل اکا کور په غم کښاو.

د ډلې مشر اوږدې څنې او ګڼه ږیره لري، خلک وایي وهابي دی. کور یې هرپیورکمپ کې دی، هلته ښځه او بچیان لري. له تېر یو کال راهیسې جهاد ته راځي، په هر کلي چې ورپېښ شي، هلته یې په جومات کې شپې تیروي، خواړه له کورونو غواړي. د خپل ګروپ غړي یې په تمه کړي دي چې نن یا سبا ولسوالۍ وهي او ولجه او غنیمت به یې په دوی باندې وویشي او د مُلحدینو ښځې او لورګانې به ورته وینځې کړي،خو تر اوسه لا بریالی شوی نه دی.

یو کلیوال د میاګل اکا لنګوټی را ټول کړ، میاګل اکا ته یې ورکړ چې بیرته یې وتړي، خو هغه مازې تخرګ لاندې کړ. کلیوالو ډلې او د ډلې مشرته کتل چې یو ځل بیا د میاګل اکا سلګۍ واورېدل شوې. مخ یې له شرمه له کلیوالو پټ کړی و، یوځل بیا د څنور پښو ته ورټیټ شو:

- لورمې وړه ده، بل اولاد نه لرم...

خو د ډلې قوماندان په پښه دیکه کړ. د ګروپ بل غړي په بیړه راوړاندې شو، میاګل اکا یې له څنګلې ونیو، را پورته یې کړ:

اجل خو به دې نه وي راغلی؟ ګوره دا دیرش مرمۍ لري! له دې سره یې ماشیندار ورته وښوراو. ډډلې بل غړي ورته وویل:

- سبا نُقل ویشو، خبره خلاصه ده!

همدا یې وروستۍ خبره وه او روان شول له کلي ووتل. د کلیوالو په وس څه نه و پوره. سره له دې چې لوړ مازیګر و، خو په آسمان کې ګڼې توري وربڅې کلی د مابنام په شان تیاره کړی و. کلیوال د مازیګر د لمانځه په نیت د جومات په لوري روان شول، هریوه سر کښته اچولی و، ټول خواشیني وو، لکه د هر یوه په کور او عزت چې تیری شوی وي. میاګل اکا له شرمه جومات ته رانغی. دا په ژوند کې د ده لومړۍ ورځ وه چې جومات کې نه و. وروسته تر لمانځه سیداګل نورو ته مخ واړاو:

- ګورئ سپېتانه نه منو. د شاغاسي کلا مُجاهدين به چېرې کوم مرکز لري، ورځو چې وموګټي. هغوی ستانه خلک وو، هسې مورِ نه وو پېژندلي، د رانه خلک وو.

مشر تروورزي غږ کړ:

هغوی سرداران وو، د آلازرت خلک دي. ګورئ ټوله هستي يې پرېښوده، نوي اباد کړي کورونه،آسونه ولاړپسلونه، نوی په ثمر رسېدلی باغ او يو پاده مال يې د جهاد لپاره داو کړ، لاړل. شورويانو سره په نره ډغرې وهي. د چا يو مړی ډوډي، خور- لور ته يې سترګې نه دي. وطن او خاوره يې ناموس وباله. ګورئ به يې سر ورځخه قربانوي. که دا د نن مازيګرد پېښې پېغور راپاتې شو، ولاچې شوروی به نه وي او تښتېدلی به وي، خودا د نن د پېښې دپېغور له امله به مو لمسيان او کړوسيان کوزګوري وي.

يو بل کليوال له لومړي صف څخه مخ ورته راواړاو:

- شيخ پريده، پټه خوله دې بهتري ده. وس دې نه رسيږي. وهابيان لکه چې ندي درمالوم؟ شاغاسيانو د همدوی له لاسه کلی اووطن پريښود. شاغاسيانو روسانو سره په نره مخامخ جګړه کوله، خو دې ډلې به له شا په شاغاسيانوګوزار کاو. دا ډله هم مُلحدينو سره لار لري او هم يې د مجاهد په نوم درز او غپ جوړ کړی. اوس کار له کاره تېر شو.

هر سړی يوه خبره کوله:

- ډزې وشوې آوازه خوره شوه،
- مياګل ته بې پټي واوښته، لاس مو تيږې لاندې شو،
- خامه خوله ماشومه نجلۍ سره تنور ته ولوېده!
- ګورو به چې څه کيږی ؟!
- مياګل خوار يې بې کسه ولید، تو لانت دې په دې جهات شه !....

جومات کې خبرې ډېرې شوې. هرچا يو څه ويل. هريو له بل سره په خبرو شو. يوبل سره خبرو ټول جومات ونيو، تياره زياته شوه. کليوال يو يو راووتل. بهر توره تياره وه، د مياګل اکا په کور ماتم و. لکه چې پاتخمۍ دغم په ورځ پيدا او ژوند يې نور هم غمونو ور زهر کړ. دهغې مور دا وخت د انګر په مخ خاورې په سربادولې او کورنۍ يې کولې:

لور مې په بن نه ورکوم. هغه لا ډېره وړوکې ده، لورمې يوه کتره ده... واخدايه د زړه ټوټه مې نه پرېږدم چې لوټېره ګان يې راځخه له تورو غرو واړوي...

دهغې ژړا او فريادونو د آسمان زړه نرۍ کړ ځاځکې ځاځکې باران پيل شو.

فاطمې کوټه کې په سروسترګو ژړل، هغې له خدايه د مرګ هيله کوله. د مور او پلار په وس هيڅ هم نه و پوره، هغې خپل ارمانونه دخپل ګوګل هدېره کې خښول، کوټه ورته قبر شوه.

فاطمې سم له مابنامه سر په بالښت کېښود او د خپل زړه درد يې له بالښت سره شريک کړ، نيم بالښت يې له اوښکو لوند و. د هغې عرض او داد دکوټې سپېره ديوال، بالښت او د ټيکري پېڅکه وه، نه يې غوښتل د خپلې مور اوښکې هم وويني.

د ټپرو شپږو کلونو جنګونو جنت وطن دوزخ او هر کوريې په وير اخته کړ. بوډاګانو او سپين سرو په پټه خوله ډېر غمونه وزغمل، ځوانانو سر په وطن کېښود او پېغلې خپلو آرمانو سره اورته ولوېدې، کلي کنډر، باغونه شار او کروندې سپېرې شوې.

(۲۰)

دمياګل اکا په کور باندې ماتم د ټول کلي ماتم او د هر کور سرکوزي وه. دکلي ځينې کورونه مهاجرشوي وو، د ماشيندارو د ډزو له امله د کلاوو ديوالونه سوري سوري ښکارېدل، خو بيا هم د ژوند ارابه ګرځېده، لاره ورکه او له پېښې تېښته نه وه. کوچنی اختر هم تېر شو. نه چا هګۍ وويشولې او نه د ماشومانو لمنې چا له نينو، دجوارو پولۍ او پتاسو ور ډکې کړې او نه تودې تودې اخترمبارکی ګانې وې. چا نوې جامې نه لرلې، خو طبيعت يوځه مهربانه و، غنم پاخه او لو شوي وو. درمندونه واخيستل شول او کندوان ډک شول. توت هم پاخه وو. چرګانو به هر سهار په آذانو خلک راويښول او چرګو انګړونو کې کرکړې وهلې. کله به چې سپېره او غم ځپلې کليوال د سهار له لمانځه کورونو ته ستانه شول، نو خپل يومونه او لرونه به يې واخيستل او د پټيو خواته به تلل. هرچا د خپلو اوبو وار ته کتل او وترې کېدې. د جوارو د کښت وخت و، غويان د پټيو په کولبه کولو ستړي وو. خو له دې وړوکي کلي بهر، په نړۍ کې سياسي سيالۍ روانې وې. مائوييزم يو خوا، ستالينيزم يې بل خوا ډنګوي، وهابيانو مسلمانان له خوږ ګوتې نيولي، جکسونيزم د نبراسکا ډپروژې په پيل کولو سره (دنړۍ نوی نظم) نغارې غږوي. ليبراليزم د(global new order) نعرې پيل کړي دي. د ليبرال ديموکراسي زړې زرغون شول او د پرولتري انترناسيونااليزم کنګل د(ګلازنوز) او (پروستاريکا) په تودوخه ويلې شو. لويه لوبه(G.G) لکه د افعی مار په شان بيا پوستکی بدلوي. د دې ټولو لمبې او تاو د پاتخمۍ د کلی په شان له کوچنيو او سپېرو کورونو پورته کيږي. ځومره چې سړه جګړه زور اخلي او لويه لوبه تودېږي، هومره دلته کلي کنډواله، کروندې شارې او د ويالو ورځونه او دپټيو پولې د ټانګونو په چاينونو ويجاړيږي. ښارونه په ميزاييلو ريزمريز شول، ښوونځي د اور خوراک شول. په کليو کې له هرو لسو کورونو دوه يا دري پاتې دي. داسې ښکاري چې د جوارو د فصل په رسېدو سره به ډېر نور کورونه هم کډه بار کړي.

وړوکي کلي ته لنډ، لږ بر د ملک ستانکزي کلا ده. د کلي او کلا ترمنځ ګڼې وڼې دي، ورسره يوه د توتو باغچه ده چې ملک ستانکزي د ټول کلي لپاره پريښې، خلکو وربانديې "خيراتی باغچه " نوم ايښی. نن سهار حاجي صاحب ته له وطنه د وتلو چ ُرت ورلوېدلی دی. هغه ته د (آلاازرت) دوران او د ملک ستانکزي د پرتمينې کلا د برم وختونه وريادېږي، د صادق او لورکی اندېښنه کې ډوب دی. پيسې ورسره شته، که له وطنه ووځي، ګوندي ګوزران يې وربانديې وشي. بغلاني له ښار څخه د کور کرايه هم رالېږلې ده...

آخر يې ځان سره پرېکړه وکړه چې له هغو کراکښانو سره خبرې وکړي چې دمهاجرت په نیامت د مهاجر کېدونکوخلکو کډې لیږدوي. ده اورېدلي و چې د پېښور بریدپورې د یوه خره کرایه دري- دري نیم زره افغانۍ او د کچرې کرایه پنځه زره ده. کډې او سامان، اجانۍ او خپله حاجی صاحب په دري خرو رسېدلای شي. صادق به ورسره په پښو مزل کوي، لورکۍ به کله په پښو او کله مور کله پلار سره په خره باندې مزل کوي. له نور ټک- پوک سره به برابر دولس زره افغانۍ ولګیږي. د حاجی صاحب په حساب همدا اوس د کندوخانې تیاره ګوټ کې اېښودل شوي وسپنیز بکس کې شاوخوا همدومره پیسې شته، خو د سفر د موچنو تر پښو کولو مخکې باید له کلي پورته د غونډیو په اړخ کې له دوه کوره کوچیانو څخه د لارې پوښتنه وشي او ټول کنډوونه او ګودرونه ښه په نښه شي. هغوی سره به سلا او مشوره هم وکړي.

حاجی صاحب سهار وخته چې لا کوچیانو رمه څړ ځای ته نه وه روانه کړې، د کېږدیو خواته ورغی. دحاجی صاحب په یاد و چې ډېر کلونه پخوا به کلي ته نږدې، د دغو غونډیو لمنو کې د کوچیانو لسګونه کیږدۍ پلني وې او د وریو او سپرلیو بغ وبوغ به کلی خوځاو، خو اوس ایله دري کوره چې ژوندۍ شتمني یې تر ناژوندۍ او ناژوندۍ یې تر ژوندۍ کمه ده، دلته هسې د بیوزلی شپې- ورځې سبا کوي. کیږدیو ته لا ورنږدې شوی نه و، چې یو خړ غټ سپي راودانګل. دسپي لکۍ او غوږونه غوڅ او بد خوړوری و. سپي په غوسه او ګواښ د حاجی صاحب خواته را منډې کړې او غپېد، چې دا وخت کوچی د کیږدۍ له اړخه ورباندې غږونه وکړل:

کوری، کوری ! تا په ...

بیا يې په بېړه ځان تر حاجی صاحب پورې را ورساو، پوښتنه يې ورڅخه وکړه:

- څوک يې چې په دې خړه را روان يې اوس به ټرانګې وړانګې پروت وې، تاسې دیشینو مرداره کړه.

حاجی صاحب ته خندا ورغله، ځان سره يې وویل:

توبه یا پاکه ربه، روسان له یوې خوا، تنظیمونه له بلې خوا او دا خدای خوار کړی کوچی له بلې خوا؛ ټول راباندې غوسه دي!

لږ پښه نیولی شو ویې خندل. دا وخت کوچی له یوه ډانګ سره را ورسېد. حاجی صاحب ورته کړه:

ـ ریښتیا وایې، ټول په غضب اخته او له ټولو وارپار خطا دی، ورکوه يې راځه چې لږ خبرې وکړو.

کیږدۍ ته په ورنږدې کېدو هیبتناک سپی یوځل بیا په غوسه وغورېد،خو کوچي بیا وربانديې غږکړ:

- کوري! خوله کې دې...

د سپی نیت حاجی صاحب ته ښه نه و، خو د خپل خاوند په لحاظ غلی شو. دوی دواړه په خبرو شول. حاجی صاحب پوه شو چې کوچي سره ډېر احتیاط په کار دی، له خولې ډېر وران دی چې څه يې په ژبه

راځي صرفه نه کوي. دا وخت رڼا خپره شوې وه او میږو څړځای ته بیړه لرله. کوچی او حاجی صاحب د کیږدې له مراندو لږ هاخوا له شګو څخه جوړه شوې چوتره باندې کیناستل. حاجی صاحب ورڅخه وپوښتل:

پېښور یا میرامشا او دې نورو سیمو ته د اووښتو لارې به راوښیې؟

-ولی نه، لکه چې کلی پریږدي؟

هو ولا څه وکو، داسور کوپر نه ګورې؟ دتلو لار راوښیه.

-ښاا نو، دا د اندړو خره والا به دې کډه درسره بار کړي، دلته د وردګو او میدان خلک او کابلیان ټول داسې له اوبازک اوړي بیا په ګومران او آیپران تیریږي او هیسته د دښتک له اړخه ازرې ته وځی. ډېر نورخلک بر، ښه باااار، هلته پورته د خوست دتورو اوبو له لارې ځي، تورې اوبه دې لیدلی؟ بله لار په پیواړ اووښتې، هغه ډیره لرې ده. د کم شینکي لار دې لیدلی؟

نه ولاکه په هغو خواوو کله هم تللی یم.

-ښاا نو تاسې لکه جایبند پسونه !

حاجی صاحب لږ وخندل. اوس نو کوچي ته اړ و، چاره نه وه. دا پېغورېې لکه د زهرو ګوټ تېر کړ. کوچی له ګونډو په پلټیو شو، ډانګ یې خواته وغځاو:

-ښاا نو، که هسې ځې له ژورې اومیرانشا به اوړی. په هغه لاره یابوګان د مهاجرو کډې اړوي.

دا وخت کوچۍ مېرمنې په توره تبې پوخ کړی جواری او په لرګین ښانک کې تودې شیدې راوړی، د دوی مخې ته یې کېښودې.

- که په پکتیا او پاړه چنار اوړې بیا هنګو ته ځې هم لاره شته، که داسې په سپینه شګه ځې، خو لاره کې مینونه دي، خدای دې مه پې برابروه د سړی پرخپې الوزوي. د ازرې لاره آسانه ده، خو د ورځې جوړه جوړه برګۍ سات په سات دورې وربانديې وهي. دا برګۍ دسپې لور د ملخ په شان سترګې لري، وربوز باندې یې اوږد تور نښې لري، په دې نیښې باندې څوس وهي، لکۍ پورته او سر یې مخ مځکې ته وي، ګړهاری یې وي. بنیادم، مېږه، کډه، اوښ خو څه کوی او هر شی ویني، لا خزنده یې چې ولیده په بم یې ولي، دوړې پورته شي مځکه شین اور واخلي، دا تیږي او غټ کمرونه ریزمریز کړي. خدای دې نه دربانديې برابروي. که د مجاهدو کومه ښه ډله وه څه مرسته به درسره وکړي، خو که کوم خونکار بدوږي د سپی بچی کومندان یې و، نو خدای دې تري ساته. دشپې بیا دا لانتي بنګۍ دي، هغه نو بیا په څووم آسمان کې تیریږي، بنګاا یې وي. په توره شپه کې درز شي، یو بم واچوي په مځکه لسګونه بمونه تري جوړ شي، نیم غر ښوروي. ورکوه یې ډېر کوچیان یې له رمو او اوښانو سره او ډېر ماجر یې له کډو او یابوګانو سره ریزمریز،

غرک او تبا کړل. په ویشتل شوی ځای کې بیا نه مړی او نه ژوندی موندل کیږي، یا به دې پښو لاندې مین ګړز وهي، ورکیکه خوله یې...

دحاجی صاحب اوقات تریخ شو، کوچې د لارې ښودل پریښي و، د قیامت ورځ یې بیانوله. دا وخت یې د حاجی صاحب د چرتونو لړۍ وروشلوله:

- وخوره، څه رنې رنې ورته ګوري. غنمینه نه لرو، تاسې دیشین په جواري کبر کوئ. زمونږ په وس همدا ده تر تا کوربان.

حاجی صاحب ورته مازې وخندل او د جواري کپ یې خولې ته کړ.

کوچې شیدو کې جواری ووړ کړی و او په موټی یې غټې غټې مړی ورځخه اخیستې، شخوند وهلو سره یې وویل:

- له ځځوبي کنډو ځخه واوړئ. آسانه ده. ګوره؛ له ازرې کوهاټ، درې ادمخېل، باړې او هرځای ته تلای شئ، له ځځوبي پښور ته لنډه لار ده، خو د پکتیا لاره یوشواخون دی. برګۍ نه ورباندې ګرځي، پوستې هم نشته، خو له سیدخیل،آلماری، مټه چینې، واخی او بیا چارلی به دې نپس ووځي...

کوچې له ګوتو د ژبړجواري ټوټې او په ګوتو یې رابهېدلې شیدې وځټلې، حاجی صاحب ته یې وویل:

وخوره !

حاجی صاحب د کیږدۍ له پیځوړ د کوچې ماشومان لیدل چې را ولټېدل او هغې بلې کیږدۍ ځخه رمه څړ ته په روانېدو وه، نو را پاځېد، خدای پاماني یې وکړه. ورسره سم خړ غټ سپي بیا ورته برګ شو، وغورید، کوچې ډانګ ورته پورته کړ:

کورې تاپه پوچو غوږو یې...

حاجی صاحب له سپي ځځه په اندېښنه شاشا ته په کتو ببرته د کور په خوا راغی، خو کله یې چې ولیدل چې کوچی رمه د څړ په خوا روانوي او سپی یې هم لرې کیږي، نو ډاډه شو. ترڅو کورته راورسېد د سهارني نوي راختلي لمر وړانګې په دیوالو پریوتې.

(۲۱)

په ناصرباغ کمپ کې مهاجرو ښکته- پورته منډې وهلې. دوه سپین ډاتسن او یولنډروور چې د ملګرو ملتونو بیرغونه یې د مخې په پمپر رپېدل، را ورسېدل. ورپسې درېو لویو "هینو" لاریو کې غوړي او دال وو چې نویو راغلو مهاجرو ته یې وېشل. دغو ورځو کې مهاجرو له کمانډۍ ځخه راشن پاسونه

اخیستل او سپینې خیمې یې لګولې. یونیم کور چې مخکې راغلی و، یوه نیمه د خټو کوټه یا کوچنۍ کچه حویلي او کورګي جوړ کړي وو چې ټیټ ټیټ دیوالونه یې لرل. یو مهاجر لا دوه ابلیټیس نیالګي هم کښولي وو.

داسې ښکارېده چې کمپ نورهم پراخیږي او نوي خلک را روان دي. د نویو راغلیو مهاجرو په پرتله د پخوانیو (قدراواعتبار) زیات و. نویو راغلیو ته یې (سکربیست) ویل. تر ډېره پورې نوي مهاجر نه پوهېدل چې دوی ته ولې د پېغور او سپکاوي په توګه سکربیست وایی؟

د ناصرباغ کمپ لویدیځ ته له لویې دښتې د ګرمي له زوره تپ خوت، د کمپ بلې خواته د اوبو لویه ویاله وه. د مهاجرو ماشومانود ګرمي له زوره له جامو سره ځانونه پکې اچول او لمبل یې. ښځینه او کوچني ماشومان سپینو خیمولاندې د ګرمي له زوره ناطاقته وو.

لږ چې د لمر سره تبې د آسمان له نیمایی واووښته او د غرونو څوکو ته نږدې شوه، حاجی صاحب څوتنه راټول کړل او خبرې یې ورته کولې:

- ورونو کمپ ورځ په ورځ لوی او پراخ شو. پخوانی جومات له موږ څخه لرې او کو چنی دی، راځئ یو بل جومات جوړ کړو، پروا نه کوي لومړیو ورځوکې به یواځې یوه چوتره وي، یو محراب به ورته جوړ کړم، تاسې له کورڅخه یویو د کار زلمی رااستوئ خښتې، لرګي اوسمنټ زه برابروم، مازې کار به ځوانان راسره کوي. وروسته چې چت پټ شو کړکۍ هم ورته کینوم.

د کمپ مهاجرو په خوشحالۍ ومنله. کله چې روان شول، د هر یوه ځادر شکیدلی، څپلۍ زړې او رنګونه یې د ګرمی له زوره تور اووښتي وو. صادق څخه لار ورکه وه. هغه د عزت ژوند دلته نه و. حاجي صاحب سره پیسې وې، خو د نورو مهاجرو ژوند ډېر خراب و. اونۍ کې یو پیپ (ډالډا) غوړي، یوه اندازه دال. کله هم یو نیم شتمن خیرات راوړي او په خلکو باندې پخه ډوډۍ وویشي. هغو خلکو چې وطن کې یې سرلوړی ژوند درلود او هیڅاته یې لاس نه و نیولی، اوس دلته یو پیپ ډالډا غوړیو او پنځه کیلو دال ته په تمه دي. دشپې له خوا د میاشو له لاسه خوب نه کیږي، سم له مابنامه له هرې خوا لږمان او غونډلان راخوشی وي، په هره خوا ځغلي. د سهار له رڼا سره سم؛ ځینې مهاجر(بورد) ته روان وي چې کوم کار او غریبي وکړي، ځینی کمشنرۍ ته ځي چې ریشن کارت نوی کړي، نوربیا د وطن یادونه تازه کوي او یوبل ته ډاډ ورکوي. د یو نیم کور ځوان زوی چې جهاد ته تللی، ورته په تمه دي چې کورته راشي. ماشومان پښې ابله خاورو او دوړو کې هاخوا دېخوا منډې وهي، خو صادق نه لږمانو،میاشو او ګرمي ته خپه دی او نه د مهاجرو خیموته. هغه دې ته خپه دی چې خدای خبر که دغو ماشومانو کې بل میرویس او احمد شاه درانی یا پروفیسور او یا بله پلوشه او ملاله وروزل شي. دوی به په خیرات لوی او په خیرات اموخته وي، تعلیم، ښوونځی، د وطن تاریخ او پرتم، عزت او کرامت به نه پېژني او دا ټول به ورته بی مانا شیان وي.

نن سهار چې لمر یو څپک را هسک شو، صادق د هغه لوی میداني خواته ورغی چې د(UNHCR) دوه لویې خیمې هلته درول شوې وې. لږ هاخوا د سره صلیب دنړیوالې کمیټې خیمه وه. د دواړو

ترمخې مهاجر کتار ولاړ وو. لږ شېبه وروسته دري سپين ډاټسن موټر راغلل، له هر يو څخه دوه يا دري تنه راکوز شول. له دغه دوېم موټر څخه د يو زلمي مامور سترګې په صادق ولګېدې. هغه توري چشمې په سترګو کړي وې، پاکې جامې او په شامپومينځل شوي ځلنده وېښتان يې وو، صادق ته هم اشنا او خوږ غوندې ښکاره شو. دا توري چشمې والا ځوان مخکې تر دې چې د مهاجرو د کمپ دفتر ته ننوځي، پښه نيولی شو،چشمې يې له سترګو لرې کړې د صادق خواته راغی. صادق سمدستي وپېژاند؛ وړاندې ورغی، هغه رحيم بيګ و. دواړو يو بل سره کلک روغبړ وکړ. صادق ته وريادشول کله چې دی د پوهنتون لومړي ټولګي کې و، رحيم بيګ درېيم کې و. په دې حساب سره رحيم بيګ دري کاله له صادق څخه مخکې له پوهنتون وتلی و. کله چې بيګ څلورم ټولګي ته رسېدلی و، د دوی درسي ټولګي خوا په خوا او يوبل به يې د پوهنځی دهليز کې ليدل. دا دی اوس له هغه راهيسې اووه- اته کاله تېريږي.

رحيم بيګ د سمنګان د ايبک و، خو له هغې ورځې چې له پوهنتون څخه فارغ شوی و، بيا همدا نن پورې صادق چيرې نه و ليدلی، نو خکه يې ښه تود روغبړ ورسره وکړ. بيګ صادق ځان سره لاس نيولی د ناصرباغ د مهاجرو د کمپ دفتر ته بوت. د دفتر مامورينو هر يوه آنټن لرونکي تيلفونونه لرل. دا تيلفونونه وروسته بيا نور هم پرمخ ولاړل او خلکو ورته (ستلايت تيلفون)وايه، خومبايل لا چا نه پېژاند. د کمپ عامو مهاجرود سره صليب او کمشنري د مامورينو دغو تيلفونو ته (مخابره) ويله. کله به چې رسمي وخت شو او د دفتر د کار وخت به شو، دغو مامورينو به ځانګړي کارتونه غاړه کې واچول دفتري کارونه به يې پيل کړل. مهاجرو ته دغه مامورين د نړۍ پرمخ ترټولو نيکمرغه بشريت ښکارېد. دغو مامورينو ته مهاجرو په ټپلابيلو نومونو غږ کاو:

- کميسارصاحب

-کماندرصاحب

-افسرصاحب

-مامورصاحب

دري لومړۍ ډلې هغه کليوال مهاجر و چې د مهاجرت چاپېريال کی يې ډېر وخت تېر کړی و، خو وروسيتو مهاجرو چې زياتره د افغانستان له ښارونو راغلي او (سکربيستيان) وو، دغه وروستې نوم غوره باله. د دوی پېښوري ډريورانو به بيا کله يواځې (جی صيب) او کله منجر او ځينو به ورته ډيپټي افسرصيب ويل(!) مهاجر به ډريورانو ته حيران وو، چې څومره خبرې يې زده دي، آن يوه نيمه انګليسي ورسره ګډه وي!

د ملګروملتونو د ټپلابټلو سازمانو افغان کار کوونکي هغه تعليم لرونکي افغانان وو چې افغانستان کې د نوي حکومت په راتګ له هېواده وتلي او پېښورته مهاجر شوي، ځينې يې دفترونو کې مقرر او د افغان مهاجرو چارې پرمخ بيايي. پېښوريان ورته (د اکوام متحده کابلي افسران) وايی. په دې افسرانو کې يو رحيم بيګ و.

کله چې صادق له بیګ سره دفتر ته ننوت، د دفتر هوا په زړه پورې وه، هلته بربښنایی پکی و. د دفتر چت ښه اوچت او هوا پکې چلېده. یو څومیزونه او چوکۍ ایښې وې. سم له کېناستو سره بیګ ملازم ته غږ کړ:

- یوه قهوه زما دوست ته برابر وکه، خا مزیدار !
جی صیب، په منډه.

لږ شېبه وروسته د دفتر پېښوري ملازم دوه کاغذی ګیلاسوکې ټینګه تورنګه قهوه راوړه، یو یې دبیګ مخې ته کېښود، بل یې د صادق مخې ته:

خان صیب دا دی.

هلته یې افغان مهاجرو ته خان صیب ویل. صادق ډېر څه نوې لیدل او په عجیبو نویو کیسو باندې خبرشوچې کله یې هم افغانستان کې نه وې اوربدلې. صادق همدا نن د بیګ له کیسو په دې پوه شو چې نویو مهاجروته ځکه سکربیست وایی چې دوی د کابل دحکومت د مخالفینو د دغو نویو او ډیرو ویجاړوونکومیزایلو د ویشتل کیدو له وېرې له وطنه راووتل، که دا زورور میزائیل نه وای، دې مُلحدینو یوه هم هجرت نه کاو. په پخوانیو مهاجرو د سکر بیست نوم ډېر ښه لګېد، خونوې مهاجر ورته حیران وو.

رحیم بیګ پېښور کې پښتو زده کړې وه او د انګلیسی په زده کولو یې هم پیل کړی و. د کمانډری د نورو ټولو مامورینو انګلیسی زده وه. بیګ صادق ته نور معلومات هم ورکول:

- صادق جان، زه قبلاً حاجی کمپ کې مقرروم، ډېر سمنګانیان هلته وو، خو زما انګلیش کم زده و هلته یی په انګلیش کې لایق کس وروست، زه دلته تبدیل شوم چې نور مرګلی پوره انګلیش زده لري. خوژیانی کیمپ د دغه کانال په کنار پورته واقع دی...

صادق چې بیګ ته کتل له اوو- اتو کالو مخکې راهیسې ډېر بدل شوی و. رنګ یې سپین او په تن پیاوړی شوی و. پېښور کې دا وخت یوبل ته (ورور) ویل د ورځې خبره وه، د بیګ هم (رور) ویل عادت اوجامې، بوټان او ډب- ډوپ یې ډېر برابر و، نو صادق ورته د وروستیو پېښو بیان شروع کړ:

سم چې زما وروستۍ آزموینه پای ته ورسېده، زمونږ کورنۍ زما د پلار حاجی صاحب په خوښه له ښار څخه کلي ته او بیا له کلي دلته را مهاجره شوه. د ښار کور مو بغلانی کاکاته په کرا ورکړ. مونږ څلور کاله په کلي کې تېر کړل. کلي کې مو د پلرونو- نیکونو جایدادونه دي. ژوند مو ډېر ښه او نیکه مو بارسوخه مشر او ملک تېر شوی. کلي کې مو هرڅه لرل، باغ، پټي، مالداري او ډک کندوان، خو هره ورځ به چې د روسانو قوا راغله څوک به یې وویشتل، څوک به یې ځان سره بیول. ویالې، پولې، پټي ټول ویجاړ او شاوخوا کلي تش شول، زمونږ د کلي د غونډۍ شاته شاغاسي کلا کې یو کور هم پاتې نشو، زمونږ خپل کلي کې یواځې سهارګل اکا، طاهراکا او میاګل ماما پاتې دي. هغوی خواران ډېر نیستمن او بوډاګان دي. زما د پلار مشرتورزی د جایداد دسرپرستي په خاطر پاتې شو، مونږ راغلو په لاره کې مودډېر تکلیفونه وګالل، زه پلی را روان وم، پښې مې تراوسه تپاکې دي. دشپې به مو مزل کاو، پلار او مور مې زهیر دي، خره

مو کرایه کړي وو. یوڅه لاره دې خواته په کچرو راغلو، بیا د قبایلی خلکو پیکپ موټرمو کرایه کړ تر جي. ټي. رود یې راوستلو.

-تناکې سه شی دی؟

آبله، چې پښه ټپي شي.

-وای سومنه سخت سفر! خدای اجر درکي خا،

اغا مې حاجی صاحب چې یوه ورځ به یې له خیره وویني، بیاهم خوشحاله و چې راورسېدو. نو بیګ وروره شواخون موټرکړ. رحیم بیګ بیا په زړه سوي ورته وویل:

- خدای اجر درکي خا بیا سینګه وشو؟

کراکښانو په چا رای نه واهه نه یې دچا ستوماني ته کتل، بېدرېغه یې خره ځغلول. مور په زمکه له ماین او له هوا د الوتکو له بمونو ویرېدو. یو ځای کې د یو ګروپ قوماندان ودرولو. ډېر غوسه ناک سړی و، بیخی بدماش بدرمنیر و، خو حاجی صاحب ورته نصیحت وکړ ورته ویې ویل چې د مجاهدو نوم مه بدوه، نو خدای وساتلو، یو ځای کې زمور له رارسېدو لږ مخکې بمباري شوې وه. څه پیسې چې راسره وې، ټولې ولاړې. حاجی صاحب خپل مشرتورزي ته خبر واستاو چې یوڅه نورې پیسې راولیږي. ان شاالله مشر ترورزی به د چا په لاس پیسې راولیږي.

دا وخت بیګ د قهوې پیاله تشه کړې وه، خو صادق مازې څکه کړی وه. صادق چې قهوې ته کتل ځان سره یې سوچ کاو؛ ځوک چې د شیراغا د هټۍ په شیدو عادت وي، دا قهوه به ونه ځښي، خو د بیګ په خاطر یې یو دوه غوړپه وځښله.

له دفتر څخه بهر د مهاجرو شورماشور و. د دفتر نورو مامورینو یا رشن کارتونه ورکول یا یې دمرستې توکي ویشل. د کمشنری د خیمو مخې ته لوی میداني ته درې نورې لارې راورسېدې. له هغو سره یوځای درې ډاټسن موټر هم ودرېدل. یوه شیبه د خاورو دوړې هواته پورته شوې، راټول شوي مهاجر یې له سترګو پنا کړل. دا وخت بیګ پاڅېد او صادق ته یې وویل:

- زه اوس په لست کولو مصروف کیږم. زموږ موتران راورسېد. بیا □رور حتمی ما اوګوره.

له دې سره سم یې یو وړوکی ادرس کارت صادق ته ورکړ اوورته ویې ویل چې سبا مازیګر سلور بجې په چنارروډ کې د دوی دفتر ته ورشي.

کارت باندې د ملګرو ملتونو د سازمان لوګو وه، ورلاندې لیکلي وو:

Rahim Big

Registeration Manager (Camp: ……)

Chinar road, St. 5: Golden Bulding

Office: 04

کارت د کلک کاغذ و، شنه او سپینه برخه یې ځلېده. بل مخ یې سپین او تش و. له کارت څخه دهغه عطر بوی خوت، چې بیګ په جامو وهلي وو.

په هغه سبا صادق د ډېرو ځایو نومونه زده کړي وو: رحمان روډ، ارباب روډ، رینګ روډ، شاهین ټاون، آبدره، جهانګیرآباد، چناررود، ګلاجی... په دې هر (روډ) کې یو یا دوه د مهاجرو دفترونه وو. د رحیم بیک په وینا همدومره دفترونه کوټه، کوهاټ،داسې تر لورلایی، هنګو، ...کې دي. اسلام اباد کې خوبیخی زیات دي او د تنظیمونو دفترونه تر دې هم زیات دي. رحیم بیګ دا هم ورته وویل:

- په دغه کارت زموږ د دفتر ادرس دی، سبا سلور بجې منتظر یوم.

رور، حاجی صاحب د عزت او آبرو شخص دی، کیمپ کې ورته مناسب نه دی. ته هم په انګلیش ترما زیات پوهیږی خارجی ګانو سره دی کارونه کلي دلته دفترونه تاته رورت لري دبل معاش ورکوي. اول همدا زموږ دفتر کې راشه. له کمپ داخل د شار ته ورشئ یو کور کرایه وکئ.

(۲۲)

صادق مازیګر ځلور بجې چنار روډ کې د بیک دفتر ډېر اسانه وموند. د ننوتلو وخت کې یو تورزنګه پنډ شلم ملازم چې له خلقیانو بدتر غټ غټ بریت یې لرل او خولې یې یو اړخ ته کړه وه، له ده څخه پوښتنه وکړه چې چاسره یې کاردی. ده ورته د رحیم بیګ نوم واخیست او هغه پرونی کارت یې ورښکاره کړ. ملازم کړکی کې ایښي تیلفون کې خبرې وکړې. بیا یې د صادق له اوږو نیولې ترملا، زنګنو او بوټانو پورې لاسونه وټپول او ډېښوریانوپه ژبه (تالاشی یې واغښته). دهغه له تورو ملیشه جامو د هغو بنګړیوالو جټانو بوی خوت چې کابل کې به یې د مرکزي کلنیک خواسره د رنګارنګ بنګړیو توبرې پرانیستې وې او بنګړي به یې خرڅول، خو بویونه به یې ترڅو قدمه وړاندی خواوره وو.

صادق د لومړي ځل لپاره (تلاشی) واورېده او په مانا یې پوه شو. یعنې پلټل. په ټول ژوند کې دا لومړی ځل و چې صادق دا ډول پلټل او لټول لیدل. هرڅه چې و، ویې زغمل او ننوت. د دفتر انګړ ښه شین او ډول ډول ګلان پکې وو. د خبرتیاوو په درې او ویترینو کې ټولې لیکنې په انګلیسي ژبه وې. د دفتر دیوالو د سرد خاورې په شان ژېړ رنګ درلود. صادق پوه شو چې همدا هغه طلایي(!) بلډنګ دی چې په کارت لیکلي دي. حیران و، بوی د جټانو او بنګړیوالو، رنګ د سردخاورې یا د(غ...) او نوم طلایي بلډنګ! ترڅو له انګړ څخه د دفتر په کوټه ورننوت، رحیم بیګ راووت. په غیږ یې روغبړ ورسره وکړ او په دفتر کې په یو کوچ کیناستل. هوا توده وه. بیک پوښتنه وکړه:

- رور دفتر دې آسانه پیدا وکل؟

هو له کمپ څخه بورد ته راغلم، لکه چې نښه دې ویلې وه یوبس کې چې صدر صدر، خیبربازار ناړې یې وهلې، کیناستم. له نښې سره سم تمځای کې کوز او دا دی په ټاکلي وخت راورسېدم.

- مخسد سرګردان ونه شوی اوسي!
نه ستونزه نه وه، پېښور تر کابل ډېر لوی نه دی.
- وو ریشتیا وایی، زه چې سمنګان سخه اول دفعه کابل ته راغلی وم اول یو سمستر کې ایله بلد شوم، خو دلته په پشاور کې یو هفته په تول پشاور بلد شوم. موڑ چې اول دفعه پشاورته راغلو دومره هم نه و لکه اوس. جم کې هغه بازار ته اوس چې کارخانو وایی یو کم تعداد لس یا دولس دوکان وو، بیا تر اسلامیه کالج یو چیری یو نیم دوکان و خلک په درې تایره بایسکل سپرېدل، کوم یو بس نه و. هغه وخت افغان مهاجر دیر لڑ و.ورو ورو کال بعد مهاجرت زیاد شو، پشاور بیخی بدل شو په یو کال جی. تی. رود پراخ شو، بسونه زیات شو د موسسو دفترونه جول شو، د بانکونو شعبی زیاد شو پُستبکس او پُست افیسونه جول دا اخبارونه شروع شو،تول د مهاجر په خاطر او دمهاجر په برکت. په کم وخت پشاور د پاجیرو او هینو موترونو شارشو. اوس نن سبا د کمپیوتر خبرې کیڑي. دا دی د حیات آباد شارجور شو مخکې دشت بیابان و. باغ ناران او خیبرپارک کې کابلی، پنجابی او پشاوري انجلکیان ګډود روان وي. له مهاجرو سره د کمک په خاطرتر میلیون دالر زیات راځي. د فوج هغه زول د انګلیس د وخت سرپوش توپک عصری ماشیندار بدل شو. دا خو لاپرېژده نن سبا اتومی قوت شو. د زیاتو مملکتو سفیران د مهاجر کمپونه ګوري او بیشمار ژورنالیستان را روان دي...

بیګ عجیبه کیسه شروع کړې وه. دا د صادق لپاره نوي معلومات و.خبروته یې ور ولوېد:

-دا خو د پېښور او پېښوریانو کیسه شوه، د افغان مهاجرو راته وایه.

- صادق رور، زیاتر مهاجر دیر فقیر دي، بعضو ته لا ریشن کارد هم ندي رسیدلي. د بیچاره مهاجر حق غتو غتو خلقو تلف وکل، مشر پلارونه سور ګرمی کې مریض شوی، ځوان زوی جبهه کې جهاد کوي، بعضی مهاجر د امریکا متحده ایالاتو یا اروپا او استرلیا ته لال.

د صادق غوږونه وپرېدل. دسر کوپړۍ کې یې بنګس شو او فکر یې بهر ملکونو ته ولاړ، خو ژر ورپه یاد شول چې حاجی صاحب له بهر ملکونو کرکه لري. که نه ډېروخته د خپلې موسسې دکار او خارجي تجارت په پاسپورت هر ملک ته تلای شو. حاجی صاحب باندې لا مخکې د چمن، ملتان او پېښور نومونه ښه لګېدل، ډیرو آشنایانو یې د همدې ښارونو تجارت کاو. دوستو خپل کوچیان یې آشنایان وو، هر اوړی به چې راغلل دپېښور او ملتان نکلونه به یې کول، د شیرین جان اغا جبارخپل د کورنۍ جریبونه زمکې سوات کې وې. اوړی به یا کابل یا سوات کې و او ژمی به د ننګرهار سرخرود کې وو. د پل خشتی جومات سره زرلښت مارکیټ او زرداد لوی سرایونه دهغو افغان سوداګرووو چې د پېښور تجارت یې کاو. دا ټول یو هډ، یوه وینه، یوه ژبه او یوه شریکه پانګه وه. حاجی صاحب ته دوستو خپل کوچیانو څو ځله د شراکت او مضاربت خبره کړې وه، هغوی به د کراچی، ملتان او پېښور کیسې کولې، خو حاجی صاحب له اغابادار سره په شرکت خوشحاله و.

صادق ژر د بهر ملکونو سودا او خیال له سره لرې کړ، همدې پېښور کې د یو کار په سوچ کې شو، نو بیګ څخه یې د کارسلا- مشوره وغوښته. بیګ ورته ځواب ورکړ:

- رور، تاسي معزز خلک ياست. حاجی صاحب ته د خپل والد صاحب په شان احترام کوم. ماچې پرون کمپ کې ستاسې حال ولېد خفه شوم. دعزت خلک ياست. په همدې خاطر مې دفتر ته بلنه درکله. ستا انګلش تر ما دير شه دی زه دا پنځه کال پشاور کې پشتو زده کلی، خو انګلش پوره زده نشو. په همدې خاطر زه حاجی کمپ نه دلته تبديل شوم. ته به دلته موڑ سره مقرر شی، موڑ رورت لرو ماته به لڑلڑ انګلش هم زده وکی. اوس ماخام لند دی سبا پورې به د دفتر د هر نوی نوی جاب لست وګورم تاته شه جاب وګورم اپلای به وکی.

صادق له کړکۍ بهر وکتل هوا تياره وه تور کارغان د ونو له يو ښاخ بل ته الوتل. ده ته هغه کيسه وريادە شوه چی خلکو به ويل کارغه د ژمی په وارو کې کابل ته راځي او د اوړي ګرمي کې پېښور ته ځي!

له کړکيو روښانه څراغونه ښکارېدل. ده ته کابل وريادشو. دا څلور کاله چې دوی له ښار څخه کلي ته راغلي وو، بيا يې بريښنا او د ښار څراغونه نه وو ليدلي، زړه يې وښويېد، نه پوهېد چې اوس به په وطن څه حال وي. په زړه يې د غمونو څپه راغله، وطن ګران وي نه هيريږي. دا وخت بيګ پاڅېد ځان يې وتلو ته چمتو کړ. دواړه له دفتره ووتل. د دروازې مخې ته ډريور ولاړ و، بيګ صادق ته مخ واړاو:

- زما کور تهکال کې دی، زه هلته کوزيږم، زما موتر به تا تر بورد ورسوي.

دواړه ډاټسن موټر ته پورته شول. بيګ مخکې سيټ کې او صادق وروسته کيناست.

(۲۳)

دوه مياشتې کېدې چې صادق کمشنري کې مقرر و. اوس دوی د مهاجرو له کمپ څخه راوتلي او جهانګير اباد کې يې کور کرايه کړی و. سهار سهار به دفتر ته راته او مازيګر به د دفتر موټر کې کورته ته. کارونه ډېر نه و. هسې يو نيم مهاجرکارت، د مرسته شويو توکو لست جوړول او يا هم يونيم د مرکزی دفتر خبرتيايي او مشورتي ميټنګ کې ګډون.

ځينې وخت به شمشتو کمپ، بډه بېړي، جلاله اوحاجی کمپ ته تلل اود چارو کواردنېشن به يې کاو. ډېره بده ورځ به هغه وه چې دوی به سپيشيل برانچ ته وغوښتل شول. دغو شعباتو ټاکلې پته نه لرله. کله يو ځای کله بل ځای. د افغان مهاجرو د کمپونو مامورينو ته به يې تيلفون کې خبر ورکړ او کوم هال ته به يې ورټول کړل. هلته به يو تک تور پنډ د ارتو سپرمو او خلطه خلطه سترګو لرونکی افسر لوړ ځای کې ناست و، خواته به يې يو (خاصه دار) له ټوپک سره ولاړ و. د افغان مهاجرو افغان مامورين به يې په انګليسی ژبه مخاطب کړل:

- که دا ځل يو سپېره مهاجر د ښار سړکونو کې وليدل شو، مړی- ژوندی به يې ورک کړم. ستاسې لپاره بريدونه ټاکل شوي. ښارونو ته تګ- راتګ نشئ کولای. دلته په ښار کې د نړۍ معتبرو هيوادو ديپلوماتان او سفيران کرځي چې تاسې مهاجر ووينې، په هغو زمورږ د خلکو ګومان کوي

او دا زمونږ د هېواد حیثیت ته تاوان دی. بله دا چې حشیش مشیش په جیبونو کې ګرځوئ. بازار کې د کار کولو اجازه نه لرئ...

په پای کې به یې هر افغان مامورته یویو لیک ورکړ. دلیک په سر به د انګلیسی په کپیتال ټکو غټ لیکلی و: اخطاریه!

بله ورځ د هریپور د کمپ موظف افغان مامور چې کله د غونډې په پای کې له هال څخه راووت، ټول نور افغان مامورین یې راټول او دهغو ترمخې یې ورته سپارل شوی لیک ځیرې کړ، په غوسه یې وویل:

-پنجابیه! زه افسوس کوم چې په مونږ بده ورځ راغلې او نن ته مونږ په هسې بهانه فشار لاندې نیسې. پېښور کې پېښوریانو مونږ سره خپله ډوډۍ نیمه کړې ده، په خوشحالی یې مونږ ته کاروبار برابر کړی او ښه په وروری خوشحاله چلیږو، هیڅ مهاجر حشیش مشیش نه پېژني او نه یې ګرځوي. خپه یم چې تنظیمي مشران تاسوته انصار ورونړه وایي. یواځې دسرحد ورونړه انصار دي، تاسې پنجاب والا زمونږ سپکاوی کوئ تاسې انصارنه یاست. مونږ د شوروی په وړاندې جهاد کوو، سنګر کې مو هره ورځ ځوانان شهیدان کیږي. زما جهاد ستا دفاع ده. پوهیږی که نه!؟ زه چې دلته یم د ملګروملتونو په مرسته دلته اوسیږم او پلرنی وطن مې دی. نن غازی ایوبخان دلته او غازی عجب خان اپریدی بلخ کې دفن دي، دا مې د نیکو خاوره ده، خو څه وکم چې ورځ راباندې بده او تنګه راغلې. تورلینګیه پنجابیه ځان پوه کړه نن چې ته اټومی قدرت شوی، نن چې ستا بانکونه، ډاک، هوایي ډګرونه، ګیسټ هاوسونه او اخبارونه چلیږي او هره ورځ میلیون میلیون ډالر ګټه درته رسیږي، دا ټول زما د ځوانانو د ځاځکي ځاځکي وینې بیه ده. مونږحشیش نه پېژنو ترتا زه ښه مسلمان یم، ولاکه دې نور یوه مټینګ ته راشم او ولاکه دې خبره واورم. له دې سره یې د ځیرې کړی لیک ټوټې په زمکه وغورځولې او پښه یې وربانديې کېښوده.

دا ځوان یو پکتیاوال و چې د ملګرو ملتونو دکمشنری د دفتر له خوا هریپور کمپ کې موظف و. هغه په ډېر غرور د غونډې له ځایه ووت، خپل سپین ډاټسن موټر کې کیناست او په مخامخ سړک ګړندی له سترګو پنا شو. وروسته له دې ورځې ټولو افغان مامورینو پرېکړه وکړه چې د سپیشیل برانچ دفتر په رسیمت نه پېژنو، زمونږ ټول کار به د ملګرو ملتونو دفترونو، سره صلیب او د ستونزې پر مهال د پېښور د پولیسو اداري سره وي. وروسته تر دې پرېکړې ټول افغان مامورین یویو خپلو موټرو کی خپلو دفترونو ته روان شول.

د افغان مامورینو دنده کې دوی ته ویل شوی و چې: دوی به کمپونو کې د دفتري نورو ورځنیو کارونو ترڅنګ د مهاجرو د راجستر او د ملګرو ملتونو دفتر ته د راپورونو جوړول ترسره او ځینی وخت د مرستو ویش او د خپلې ساحې د کمپ لیدنه کوي.

وروسته تر دې ورځې بیګ او صادق هم سپیشیل برانچ ته له تګ ببغمه وو. په دفتر کې سره له دې چې رحیم بیګ د صادق په پرتله (سینورمینجر) و، خو له دې امله چې صادق په انګلیسي پوره پوهېد، له بلې خوا د یوه پوهنځي محصلان وو او لس کاله مخکې یې پوهنتون کې یو بل پېژندل، نو د آمر او مامور خبره

يې ترمنځ نه وه، بلکې دوه ملګري او انډيوالان وو. وزګار وخت کې به د دفتر برنډه کې کېناستل، بيګ به سياسي بحثونه کول.

بيګ ټول جهادي تنظيمونه (اخواني) بلل، افغان ملت ګوند يې(نشنلستان) بلل او نړۍ يې په شرق، غرب، اودرېيمه برخو باندې وېشله. درېيمه نړۍ يې ډېره يادوله. هر خبره به يې په درېيمې نړۍ راوخرخوله، آخر کې به يې ويل: درېيمه نړۍ جغرافيه نه ده، دا ولسونه او خلک دي! صادق به ورته حيران و، څه يې نه ويل، خو اندېښنه يې هغه وخت زياته شوه چې دبيګ د ميز پرسر به تل يو پنډ کتاب ايښی و چې ورباندې ليکل شوي وو: (کېپيتال/ سرمايه) . د کتاب د پاڼو منځ منځ کې کوچني کوچني کاغذونه د نښو په ډول ايښي وو. داسې ښکارېده چې بيګ دغه کتاب څوڅو ځله لوستی(؟). په بحثونو کی به يې د ستالين، چيګورا، کاسترو او مائو نومونه يادول. بيګ به د خپلو مطالعاتو فيلسوفانه پايله داسې بيانوله:

(د لويديځ هژموني او د تور امپرياليزم نړيوال نظم چې له اتلسمې پيړۍ، را روان شوی، سور امپرياليزم يې نشي ماتولی، خو درېيمه نړۍ به يې دا هژمونيزم مات کړي!...)

صادق په شک کې شو چې اته کاله مخکې په نوي ښار کې د سفير ادولف ډابس په ټښتولو کې هرومرو د همدوی لاس و، چې د حکومت له زندان څخه يې د خپل يو ګوندي ملګري د خلاصون غوښتنه کوله، خو برمته کوونکي ټول د هوټل په ۱۱۷مه کوټه کې ووژل شول. صادق ته عجيبه وه چې د سفير او سفيرانو کيسې هره ورځ مخې ته ورته راځي!! داسې ورته ښکاره شوه چې سفيران لکه سړي غومبسي چې په چا باندې ورټولې شي. دا دی اوس سفيران د افغانستان په شاوخوا بونيږي. دا دسفيرانو ناولې کيسه د چنګيزله سفير نيولې بيا د ګريټ برټش او بيا د امريکی او شوروی تر سفيرانو او دا دی تر نن پورې روانه ده او آن د سپيشيل برنچ مامور يې دوی ته ور يادوي.

بيګ په ټپرو شپږو کلونو کې د مهاجرينو او د مهاجرت د چاپېريال په اړه ډېر څه ليدلی وو، هغه له ډېروپېښو خبر و. نن چې وزګار شو، د غرمې له ډوډۍ وروسته د دفتر برنډې ته ووت، صادق ته يې هم غږ وکړ. صادق دا وخت د ماسپښين لمونځ کړی و، راغی ورسره کيناست. بيګ د دفتر ملازم ته غږ کړ:

-بايی څه شوې؟

دا يم آډر کوه جي!

- دوه قهوه را جور کوه.
په جلتی جوړوم جي صيب .

ملازم د پخلنځي په لوري چټک ګامونه واخيستل. بيګ د ډان اخبار له مخې يوې خواته کړ،صادق ته يې مخ واړاو:

هوارت هارټ اسلام آباد کې د (ISI) مشر جنرال اختر سره کار پيل کړ. دا سفيرصاحب د برټش د بهرنيو استخباراتو مامور دی چې MI6 يې بولي دوی دلته سپيشيل برنچونه جوړ کړي دي. د شوروی د ماتولو لپاره CIA، ISI، MI6 او د سعودي استخباراتو لاسونه يو کړي دي. جنرال اختر همدا ټپره اونۍ د

شهزاده تُرکي الفیصل او شهزاده الفهد میلمه و. جنرال اختر او یوسف ټولو ته ډاډ ورکړی چې کابل به سوځي، جنګ به تر وروستي افغان روان وي، شوروی د افغانستان د غرونو تلک کې بد رقم نښتی دی...

بیګ له یوه سره ټول رټل؛ د کابل حکومت، تنظیمونه، امریکا، عرب او انګلیس یې ټول سره دروشته کول. د ده په ژبه تل "درېیمه نړۍ" وه، ویل به یې:

درېیمه نړۍ یواځې جنوب خواته یوه سیمه نه ده، دا ځپل شوي او ښکیل شوي خلک دي. دلته کلتوري انقلاب ته اړتیا ده. مائوتسه دونګ په فرهنګی انقلاب سره د نوي ژوند لاره ښودلې ده...

په دې خبرو سره یې یو ځل بیا صادق ته پوهنتون کې د شپږو کلونو مخکې هغه اله- ګوله وریاده شوه چې محصلانو ټولګي پرېښودل او بهر ووتل. په هغه شپه شپې پاڼې وېشل شوې وې او د خاد مامورنیو په دې تور څو تنه محصلان ونیول. په شپې پاڼو کې یې لیکلی و: ... سوسیال امپریالیزم له غربي امپریالیزم څخه بدتردی. شوروی روژیونیستانو د سوسیالیزم او بشري عدالت داعیه منحرفه کړه. سور ښامار او تور ښامار د درېمې نړۍ ګډ دښمنان دي...

کله چې کابل حکومت ملي روغه جوړه اعلان کړه، بیا شپې پاڼې ووېشل شوی پکې لیکلی یې و؛ تورښامار ته توره په کار ده، نه روغه جوړه!

دا دی اوس یو ځل بیا د درېیمې نړۍ خبرې د بیګ له خولې اوري. صادق دغو ټولو خبرو او نومونو ستومانه کړی و. ملازم یې مخې ته دقهوې پیاله کېښوده. بیګ د صادق په ستوماني پوه او غلی شو. صادق د خبرې د بدلولو لپاره انګړ کې د شنه چمن اوکشمالي ګلانو صفت پیل کړ.

له هغې ورځې چې صادق د مهاجرو دفتر کې کار موندلی و، خوشحاله و، خوبیګ ورته بله سودا واچوله:

- رور! ډېر سمال او احتیاط کوه، دلته تنظیمونه هغو کسانو پسې هم دي چې افغانستان کې یې سبق ویلی او یا یې حکومت کې کار کلی وي.

بیا به یې د استاد شګېوال، پروفیسورمجروح، چنیزایی، الفت، معلم ذاکر، ډاکتر لودین، سرورخان احمدزی... د وژل کېدو وویل.

صادق بیا چُرت کې شو، خو د شنه چمن او کشمالی د صفتونو خبره یې بدله نه کړه. بیګ ټولو پسې خبرې کولې، نه یې د کابل حکومت مانه، او نه تنظیم او نه اعلیحضرت. اوس یې نو یوه بله کیسه راواخیسته:

- له افغانستانه دوه د اینجنیری محصلان پېشاور ته را مهاجر شول. هغوی هلته افغانستان کې استخباراتو نیولي و یویو کال بند یې تېر کلی و، چې را خوشې شو دلته راغلل. سم له رسېدو سره تنظیمیانو ونیول او ورته ویل یې چې تاسو خامخا په قران ختلي او پخې لاندې مو کلی چې راایله شوی، کنه کابل حکومت بندیان ترهغو نه خوشئ کوي چې قرآن باندی لغت ونه کلی، نو دواله یې روزروشن چانماری کلل.

خو صادق د ده په دې کیسه چُرت خراب نه کړ، ځان ته یې ډاډ ورکړ چې هیڅ داسې څه نشته چې کوم تنطیم په ده باندې تور ولګولای شي.

دوی به د دفتري ورځني کار او سیاسی خبرو ترڅنګ، د قهوې او دوټپتی څښلو په مهال اخبارونه کتل. اوس د صادق په مرسته د بیګ انګلیسی ډېره ښه شوی وه.

دفتر ته راز راز اخبارونه، د امریکې دسفارت د اطلاعات بولتن، د ملګروملتونو د اړونده دفترونوبروشرونه، اود سره صلیب پا مفلیتونه راتلل. بیګ به له رارسېدو سره سم لومړی د " جنګ" اخبار او بیا مشرق اخبار راپورته او ژرژر به یې ومرورړل او باطله ټوکرۍ ته به یې وغورځول، خو په انګریزي ژبه د "ډانDAWN " اخبار به یې ټول کوت. صادق د بیک ټولو کارو او خبرو ته هک حیران و، چې کورته به راغی حاجی صاحب ته به یې د ورځنیو پېښو نکلونه کول، حاجی صاحب به دُعا کوله چې الهی افغانانو ته اتفاق نصیب کړې او کفار له زوال او شرم سره مخامخ کړې.

(۲۴)

پېښور کې هوا ښه شوې وه، ګرمي نه وه. په هر کمپ کې مهاجرو د روسانو د وروستي کاروان د وتلو زیري یوبل ته ورکول. د هرچا په ژبه همدا یوه خبره وه: له وطنه شوروی پوځ ووت. پرون یې وروستی کتار له آمودریاب واوښت...

د دې خبرونو په اورېدو صادق هم ډېر خوښ شو. یوه ورځ یې رحیم بیګ څخه وپوښتل:

- ماته داسې ښکاري چې سوله به راشي، ستا څنګه خوښه ده، وطن ته دېبرته تګ تابیا ونه کړو؟

بیګ بې له ځنډه په تعجب ځواب ورکړ:

- سومنه ساده یې، وه صادق اوشکوه. دا سومنه خوشباور یې؟! جنګ خو اوس شرو شوکنه! دا اوس نوی امریکا F-16 او ستینګر را ارسال کل. مخکی د پاک فوج جیت F-14 او فرانسوی میراژ و. دا یو هم سم جیت نه و. فرانسه اسلحه سازي کی ناکام دی، فرانسه سیاسی فرهنګ کې اول نمبر دی او حقوقی نظام یې موفق دی. یادیژي دې چې زموژ او تاسو نیم استادان فرانسه کې تحصیلات وکلی و. دا میراژ داسی طیاره ولکه موژ چی ماشتوب کی کاغذي ورق جیت جور وکړ چی شیووو پرواز به مو ورکل داسې به لال لال لال بېرته به زما پخې سره را ولوېد هههه. F-4هم د کار نه و بیخی زول و. اوس امریکا F-16او ستنګر ورکل او د افغانستان د قواوو سره یې برابر وکل. دلته ماسره یو خبر دی پُټ کلی می دی چا له کویتی د راوا دفتر سخه را لیږلی ما لژ ولوست دستینګر راکت عکس هم لري، خطرناک سلاح دی. د افغانستان یو طیاره به پاتې نشي، ته خو په انګلیش بیخي پوهیژی، دا اولوله.

دا وخت یی میز ته لاس کړ د یوې کتابچې له منځه یې د یو اخبار پرې شوې پانه راواخیسته، صادق ته یې ورکړه، هغې کې په انګلیسی ژبه یو راپور لیکلی و:

(... دشوروی عسکرو تر وتووروسته د امریکا متحده ایالاتو مجاهدینو ته ستینګر توغندي اوپاک هوایي فوج ته F-16 الوتکې راولیږلې. کیدای شي دا دوه ډوله نوې وسلې د کابل د حکومت کار یو طرفه اوپه جنګ کې افغانستان ته بشپړه ماتي ورکړي. سنا د CIAد دغه نوي راکټ د لیږلو پریکړه په یوالی تصویب کړه او دادی اوس رارسیدلي دي. د دې نوې وسلې تخنیکی نوم FEM92 دی چې یو نیم سل دانې یې تنظیمی قوماندانانو او د القاعده جګړه مارو ته وسپارل شوې. دا د افغانستان د اردو Mig-21 شکاری جت او نورو الوتکوپه مقابل کې ډیره اغیزمنه وسله او د دغو الوتکو تبا کوونکي راکټونه دي چې تر ۴۰۰۰مترو واټن پورې الوتکو پسې ځغلي. د دې وسلې ځانګړتیا داده چې لوګی او حرارت تعقیبوي، نو کله چې د الوتکې په لوري وویشتل شي، د الوتکې د انجن حرارت او لوګي ته ځان رسوي او د الوتکې انجن ته انفجار ورکوي. سرعت یې تر الوتکې زیات، په یوساعت کې ۱۲۰۰کیلومتره دی. کله چې تنظیمي مشرانو رونالدریګن سره وکتل، هغه ژباړونکي چې هلته ترجمانی کوله پرزدنت او CIA ته مشوره ورکړه چې دا راکټونه باید القاعده او مجاهدینو ته ورکړو. اوس دا وسله رارسیدلې ده د بریګیدیرمحمد یوسف په لاس القاعده او تنظیمونو ته وسپارل شوه او تعلیمات یې هم ورکړل شول. شرط دا دی چې یودانه یې هم باید د افغانستان لاس ته ورنشي، آن دا چې تش پوچک او خول یې هم باید بېرته را ورسول شي او بریګیدیر محمدیوسف ته دې تسلیم شی...)

دې خبر او د دې وسلو عکسونو صادق بیا دچُرتونو په ګرداو ورلاهوکړ. د اخبار دغې غوڅې شوې پانې ځخه ووېرېد، کرکه یې وشوه، بېرته یې بیګ ته ورکړه. د صادق ړومبنۍ ټوله خوشحالي داسې تری تم شوه لکه بریښنا چې یو ځل وځلیږي او دستي بېرته وریځو کې ډوبه شي. بیګ چې د ده دا وېره او دا حال ولید په کړس کړس یې وخندل.

***

د شوروی د عسکرو د بېرته وتلو خبرونه کمپ په کمپ خپرېدل او مهاجرو ته نوې هیلې پیدا شوې او خوشحالي یې کوله. وطن ته د ستنېدو هیلې ژوندۍ شوې وې، خو جګړه لا روانه وه. کابل کې حکومت د ملی روغی او سولې ناري وهلې، خو د تنظیمونومشرانو غوښتل وروسته د شوروی پوځ له وتلو د کابل حکومت په زور له واکه وغورځوي. د افغانستان په اړه پروپاګندې اود بی. بی. سی. خبرونه کم شوي وو، خو جګړې لازیات زور اخیستی و. لاهم له سنګرونو ځخه هم د حکومتی عسکرواو هم د مجاهدینو جنازې د دوی کورونوته تلې. د حکومت د پوځیانو او ویشتل شویو مامورینو، ښوونکو، ډاکترانو او انجنیرانو جنازې همالته افغانستان کې او د مجاهدینو ځینې جنازې د هیواد دننه د دوی خپلو پلرنیو هدیرو کې او ځینې د مهاجرت چاپېریال ته راوړل کېدې. دلته هر کمپ خپله هدیره لرله.

د کچه ګړۍ هدیره له کمپ ځخه لرې، له څو وچو خوړونو ورهاخوا وه. له کمپ ځخه د یو څو قبرونوتوغونه له ډېر لرې ښکارېدل. د هرېپورکمپ هدیره اود ځینو نورو کمپونو د مهاجرو هدیرې د سیمې دخلکو له هدیرو سره یوځای وې. د ناصرباغ د کمپ هدیره کمپ ته ډېره نږدې وه. کله به چې

صادق او رحیم بیګ د دفتر سپین ډاټسن موټر کې د بورد له ګڼې- ګونې د ناصرباغ په لوري راتاو شول، لږ شېبه کې به د پولیس کالوني بلاکونه ښکاره شول، ورپسې به د سوري پله سیمه او بیا به میاخان ګړۍ څخه په تېرېدو یو څو هټۍ راورسېدې، همدلته د ویالې په پله باندې هغې بلې غاړې ته لار تللې وه. څو ګامه وړاندې یو- دوه ونې ښکاریدې چې همدا د مهاجرو د هدېرې برید و. دوی به چې کمپ کې د کمشنرۍ دفتر ته رسېدل نو هدیره به له ورایه ښکارېده. له وطنه د شوروی د پوځ له وتلو سره سره به هره ورځ دوه- درې جنازې دغې هدیرې ته راوړل کېدې. یوه ورځ صادق بیګ ته وویل:

-دمهاجرو هر کورته ډېره لږ مرسته ورکول کیږي، په تېره بیا هغه کور چې د وطن لپاره یې شهید ورکړی، باید د زیات کمک مستحق وګڼل شي. راتلونکي میټینګ کې به له نورو منجرانو او کوردناتورانو سره یو ځای دا وړاندیز ولرو.

بیګ پرته له دې چې ډېر لږ پام وکړي، دا وړاندیز او د زړه سوي خبره یې د تل په شان بابېزه تېره کړه، صادق ته یې وویل:

-رور ورځ تېروه، شولې ته بخو پردیته بکو. حالات زما وستا په خوښه نه دي، واک پردی دی.

صادق به هیڅکله بیګ سره خبره نه تاوولې، خو دهغه کبر او په کمپونو کې یې له مهاجرو سره چلند نه خوښېد.

په وطن لاهم سور اور بل و. هره ورځ ټپیان او د شهیدانو جنازې را روانې وې. له شېرپاو، الفوزان نیولی تر سره صلیب او د عربانود هلال احمر ټولو روغتونوته ټپیان راوړل کېدل. په کمپونو کې ماشومان او سپین سرې میندې د ناروغیو، ګرمي، میاشو، غونډلانو او تندې له لاسه ځورېدل، ټول د خپل کلي- کور په ارمان او وطن ته د ستنېدوپه هیله وو، خو بیګ به دفتر کې د قهوې یا دودېتې پیاله مخې ته ایښې وه د سیاسی ګوندونو او ایدیالوژیو پرتلنه، غندنه او ستاینه به یې کوله او اوس لا خپلې انګلیسي ته غړه و، چې تر پخوا یې ښه زده شوې وه. صادق به چې ورته کتل، نوشک به یې راغی چې؛ (ښاغلی بیک صاحب د مانیا maniaپه ناروغۍ اخته او ځان ورته ښه غټ پیل ښکاري).

بیګ ته به یې د زړه سوي او یو څه به یې د سپکاوي خندا وکړه او ځان ته به یې ډاډ ورکړ:

-بیګ خوار ګرومونه لري، په نرګسیت اخته کسانو ته ځانونه ښایسته ښکاري، خو په مانیا اخته بیا له ځان څخه دومره خوښ وي چې له ځان پورته بل څوک نه مني. دا ډول خلک د وطن او وطنوالو په حال ځان نه پوهوي، له دوی څخه تمه نده په کار.

صادق د بیګ په حال ښه پوه شوی و، خو اندیوالي وه تونده خبره یې نه ورسره کوله. بیګ پوهنتون لوستی ځوان و، د افغانستان پېښې، تاریخ، دوستان او دښمنان ورته معلوم و، خو د وطنوالو په اړه یې احساس سوړ و. کله کله به یې چې مجلس ښه تود شو، عجیبې کیسې یې کولې. یوه ورځ یې د څلورو کلونو مخکې د خپل مهاجرت کیسه راواخیسته:

- رور، کله چې زه اول راغلم، دغه د بالې(باړې) علاقه تماماً بدماشو، قاچاقبرو، خونیانو او چارصدوبیستو علاقه وه، اوس د افغان مهاجرو په پیسو پکې سکولونه، هسپتالونه، سرکونه شه شه محلونه جول شو. د آدمخپل دره کې تول اسلحه، حشیش او بلابترکاروبارو، اوس پکې خلک صابون، عطر او شامپو وپپڑندل. دغلته ارباب رود، رینګ رود او نور رودونه جول شو اوس ګیستهوسونه دی، قاشق وپنجه وپپڑند. هغه دال جامګی ختم شو... او بیا به یې ښه ډېر وخندل.

صادق ته به چې وطن وریاد شو، زړه به یې اور واخیست. کور، ملګري، موسسه او د بازګل ټوکې به وریادې شوې، د عبدالوکیل هغه خبر به وریاده شوه چې ویلی یې و: باران څخه پاڅېدل او ناوې لاندې کیناستل د هوښیار کار نه دی.

په دې وخت کې یې یوځل بیا بیګ ته وویل:

- ته پکې څه وایې؟ د شوروی پوځونه ووتل، حاجی صاحب وایی اعلیحضرت محمد ظاهر شاه راځي، کابل د ملی روغې او سولې په چیغو ځان ستړی کړ، ببرته وطن ته ستانه نه شو؟

بیګ به بیا له ډاګه ولګېد:

- اوش کوه سی داسی غلط ونه کې دجنګ زور خو اوس دی کنه، موژ خو دلتی ګورو کنه ستینګر اوس راغلل ته به اوس جنګ اُوګورې!

سوله به ونشی؟

- هرڅه چې خام وي، پوخ به وشي، خو بنیادم چې خام شو بیا نه پوخ کیږي. د کابل رژیم نوم نور بد وشوی، اوس خلک وربانديې باورونکي. د کابل له رادیوګانو نیولې تر سفیر جانوویچ، برنجلوک، پوزانوف بل او بل اوف اوپوف پورې تول ځانونه ستلی کلل، خو فایده نه کوي.

صادق ومنله، د بیګ د خبرو په ملاتړ یې وویل:

هو، په خلکو یې چپه میچنې وګرځولې، اوس چې هرڅه وایي خلکو ته دوکه ښکاري، نه یې مني.

- چپه مچنی سه شی دی؟
ظلم، ناروا. انګلیسی دې زده شوه، خو خپلې ژبې دې هېرې شوې !
- نه دغسی خدای مه کوه. اوس دلته د مهاجرو لس کالونه پوره وشو. د مهاجر ماشومان دلته ځوان شو،زیاترو جایداد واخیستل، پشتو د تولو زده وشو.

دا خبره یې صادق ومنله او ورزیاته یې کړه:

اوس نو داسې لومه کې بند شوی یاستو چې لږ دې د وتلو نیت وکړ، د ژوند څکه به لا ونه کړې!
- لومه سه شی دی؟
دام، تلک.

- هههه، بیا پوه شوم. اوس دا وطن هم زموژ د پلارو دی له پشاور او اتک داسې باجور، سوات، هاخوا تل، کوهات، چمن، پشین بولان، دیره جات او نور تول زموژ خاورې دي. زه په دا تول ګرځیدلی یم، تولو کی ملل متحد دفترونه شته د افغان مهاجر دپاره.

صادق دا ځل کوښښ وکړ چې اسانه خپل مطلب ورته ووایی:

- فکر کوم وطن کې نور دملي فکر نوم بد شو، د ترقی آرمانونه خاورو لاندې شول. دومره ورټل شولو چې څوک مومازې له پوزې ونیسي سا مو خیژي. څوک د راتلونکی اټکل نشي کولای...

صادق دا خبرې له خپګانه وکړې، خو بیګ بیا سیاست او غټوغټو خبرو ته ولاړ:

- په توله دُنیا حالات په بل لوري شول، (کپیتال) لا د پوهنتونو د پي. اچ. ډي د دورې نصاب کې شامل او د فیلسوفانو د میز د سر کتاب دی، خو نوی نړیوال نظام او لیبرالیزم د امپریالیزم پرانګ ته د پسه پوستکی ورواغوست. شوروی رهبری د سوسیالیزم لاره غلطه کله. آزادي غوشتونکی او عدالت پسند بشریت دوی نه بخشي. اوس درپیمه نلې دخپلو مشکلاتو د حل لاره خپله ځانته مومي...

صادق بیا د تل په شان ورته بې حوصله شو، غوسه ورغله ځان سره یې وویل: یو فیلسوف خو ته یې چې ستا پرمیز هم دا کتاب ایښی ، ناروغه اوقي! خو غوسه یې لاحول کړه. سترګې یې دبیګ مخې ته د میز په سر ایښي پنډ کتاب ته واوښتې چې لکه د هرې ورځې په شان یې د پانو منځ منځ کې توټه توټه کاغذونه ایښي وو.

صادق خپه و، زړه یې تنګ شو. وخت یې وکوت. د مازیګر د لمانځه وخت او د رخصتی شیبې لنډې وې. پاڅېد لمونځ یې وکړ.وروسته تر لمانځه یې بیړه وه چې بیګ ډریور ته غږ وکړي او له دفتره ووځي، نن د بیګ خبرو بیخي ستومانه کړی و، خو د دې لپاره چې بیګ یې په ستوماني پوه نشي او خپلې خواشینۍ ته پلمه پیدا کړي، بیګ ته یې وویل:

ریښتیا درته ووایم اغا مې دلته ډیر خپه دی، هره ورځ د اعلیحضرت د راتلو په تمه دی، مور او خورکۍ مې لکه کپس کې بندي مرغۍ په تنګ دي. هره ورځ د کابل کور یادوي او ځوریږي، ته پکې څه وایی؟ که سړی د سمندر غاړو ته ورشي، کم مهاجر ولاړل؟

- رور اعلیحضرت مه یادوه، څلویشت کاله فراماسیونی حکومت! چې و سه یې وکلل؟ او د سمندر د آخوا شوق مه کوه، صدای دول از دور خوش ده. که لالې نور نو له وطنه لازیات لرې کیژي. اوس چې دومره خفه یاست او د وطن لرېوالی شکایت کوی، هلته به سه کوی؟ ستا نیم فکر کې د بریدمن عبدالوکیل خبرې ګرځي، نیم د اعلیحضرت خبرې. همدا ځای شه دی که پوره وطن ندی، نیم وطن خو دی!

صادق باندې یې دا خبرې هم بدې ولګېدې، خو څه یې کړي وای. پخوانۍ او نوې انډیوالي ده. دا وخت دفترونه له سیاسی خبرو ډک وو. سپیشیل برانچ خپل پلانونه لرل، سفیرانو جلا آجندا په مخ بیوله، لیډرانو

یوبل ته لینګتي ورته کړي وي، د کرنیل بابر شاګردان؛ یوسف، اختر، امیرترار، قا□ی او حمید ګ. به GHQ کې نوي پلانونه جوړول او نوي نوي خبرې یې خپرولې. د مهاجرو فریاد تر اسمان رسېدلی و. کمپونو کې د یتیمانو، کونډو او له کار او تعلیم څخه دپاتې ځوانانو پوښتنه چا نه کوله، ټولې خبرې سنګر ته دتللو، وسله اخیستو، سرګروپانو ته د نویو ځوانانو د ورځوالې کولو وې، نورځه نه وو. هغه مهاجر چې ژوند یې لږ ښه و، په بهرنۍ ژبه پوهیدل او سترګې یې پرانیستې وې، ووتل تر اروپا، استرلیا او امریکا ورسېدل...

دې ټولو خبرو د صادق دسر ګومبذه کې ګونګه هیاهو او انګازې جوړې کړې وې. بیګ پاڅېد د دفتر څراغ یې مړکړ، یوه دوسیه یې تخرګ لاندې کړه، ملازم ته یې غږ وکړ چې ډریور راوغواړي. صادق هم پاڅېد.

(۲۵)

په کابل کې د ۱۳۶۷ل. کال د چنګاښ میاشت او پېښور کې د اګست میاشت وه. دلته د پشه کال موسم پیل او ورځ دوو کې به باران وشو، خو کابل کې موسم وچ او هوا توده وه. په دې کال د خلق دیموکراتیک ګوند واک ته د رسېدو او په وطن کې د ناخوالو او خونړیو جنګونو لس کاله پوره شوي وو. له افغانستان څخه د شوروی عسکرو په وتلو سره د افغانستان د دولت د مخالفینو او د هغوی د ملاتړو په زړونو کې د کابل د نیولو هیلې زیاتې شوې وې. اسلام اباد کې سفیر پیټر تامسن اخباروالاوو ته د بري د ترلاسه کولو خبرې کولې، په جلال آباد باندې دبرید پلان جوړ شوی و. د افغانستان په ګاونډ کې نظامی او استخباراتي کړیو پټېلې وه چې د شوروی عسکرو تر وتلو وروسته باید تنظیمونه افغانستان کې دننه یو مهم ولایت ونیسي چې هغه به جلال آباد وي. پلان پټ او ډېر په مهارت جوړ شو.

افغانستان ته د شوروی پوځونو په راتګ سره د عوامو او کلیوالو خلکو ترځنګ؛ ډیر ماهر مسلکی متخصصین، لیکوال، نظامیان او طبیبان هم له وطنه مهاجر او پېښور کې مېشت شوي وو. په دغو مهاجرو کې ځینې د افغان اردو صاحبمنصبان وو. نظامي او استخباراتي ادارو د کرنیل اسد او کرنیل جینجوا تر لارښوونې لاندې پاکستان کې مېشت افغان جګړن(ر.و) ته دنده وسپارله چې خپلو جنګیالو سره ځان سروبی ته ورسوي او جنګي عملیات به د نغلو د اوبو له بند څخه پیل کیږي.

په جلال آباد باندې برید اود یوه ډېر ویجاړوونکی جنګ طرح په دقت او پخه سنجول شوې وه. دا ډول طرحې یوائې د جنګونو ډېر ماهر دُکترین جوړولای شي. د کرنیلانو په یوه ډېره محرمه او سري ناسته کې پرېکړه شوې وه چې یو جنګي ماهر ګروپ به د افغانستان د پوځ د غافل کولو لپاره دتګاو او نغلو دسیمو له لوړو- ژورو په استفادې دنغلو بند ته ځي او هغه به نړوي. دا به د لس کلن جنګ په دوران کې تر ټولولویه کارنامه وي. د نغلو د اوبو د بند په نړېدو سره له یوې خوا یولوی ډیم او د برېښنا فابریکه بشپړه له منځه ځي، کابل به توره شپه شي، له بلې خوا به د دومره ډېرو اوبو په راتګ سروبي بند هم ونړیږی او ورسره به تر جلا اباده ټول سرک او لاره له کاره ولویږي. د دې کار ګټه به دا وي چې د افغانستان پوځ به

خپل مورال بايلي، د کابل خلک به وويريږي، بې شرط او ټينګاربه تسليم شي او پوځ به ونشی کولای چې د جلال اباد دفاع ته مرسته راولیږي. په دې ډول سره د جلال آباد په فتح کولو سره د ټول افغانستان دفتح کولو لار پرانيستل کيږي. له دې پلان څخه يواځې جګړن ر.و. خبر و، نوره ډله چې ده سره ليږل کېده، يو هم نه و خبر. ټول پلان دوو کرنيلانو سره و چې دوی سره نغلوته تلل.

جګړن (ر.و) ته د نغلو د نړولوله پلان سره يوځای زرګونه لوی او واړه پوسترونه چاپ شول چې د يوه تور غټ سوک ترځنګ په سوررنګ ليکلي و (فتح مبارک). سوک مخامخ د ليدونکو لوري ته و.

د برید نقشه دسرطان د مياشتې نيمايی کې جګړن ر.و. ته وسپارل شوه. ورسره څو موټر، د کچرو دخوراکې خرچه، د لارې بهير کې د تېلو او خوراک لګښت، څو ډوله وسلې او د چاودلو لپاره انفلاقي توکي او قوي ډينامیت ورکړل شول. په جنګي ډله کې مالي هيئت چې د پېسو د لګښت واک يې درلود هم وټاکل شو.

په ډېر مهارت ټاکل شوی جنګی ګروپ لومړی له پينډۍ پېښور، بيا چارسدې او په کړو- وړو لارو روان شو. د لارې نقشه يواځې يو تن کرنيل سره وه. په نقشه کې له شالمار، تورخم، نواپاس اود باجوړ تر برید ټولې لارې په نښه شوې وې، خو وخت لږ و، دوی په لنډه لار روان شول. نورې لارې غالباً د اغفال په خاطر په نښه شوې وې.

جګړن ر.و. دسرطان د مياشتې د ګرمې او اوږد مزل له امله ستمېد، هغه اوس ښه پنډ او دروند دی. ګروپ له دوه شپو او يوې ورځې وروسته څه په پيکپ، څه په کچرو او څه پلي تر بادپښ، له هغه ځايه د تيزين له اړخه د نغلو بند ته ورلنډ شول. له دوی څخه مخکې څلور تنو پېشقراول وسله والو مانور کاو. دغه څلور تنه به پنځه پنځه کيلو متره وړاندې تلل او بيا به ورپسې جګړن له خپل ګروپ سره ځان وررساو. سفر سخت او له خطرډک و. دوی به د شپې د افغانستان د دولت د هوايی ځواک له ګزمې وېره کې و. له بګرام او کابل څخه الوتکې په همدې سيمه د جلال آباد هوايي ډګر ته تلې راتلې. يوځل د افغانستان د هوايي ځواک دوه (سوخوی) چې له بګرام څخه را پورته شوې وې، لومړی د تګاو په برید ټيټې او بېرته د ګندمک سيمه کې د آسمان لوړو ته پورته او له سترګو پنا شوې. د الوتکو ويروونکي غږ دوی ريږدولي وو، کرنيل ته شک پيدا شو چې د دوی نقشې څخه هوايی پوځ خبر شوی، خو کله چې الوتکې له سترګو پنا شوې ټولو شُکر وايست چې له مرګ بچ شوي وو.

له کله چې د شوروی د پوځ وتل پيل شول، د کابل د حکومت مخالفينو "ستينګر" ډېر قيمتي ميزائيل ترلاسه کړي وو، خو د دوی ګروپ سره دا مزائيل نه و، د دوی تر ټولو غټ او دروند بار چاوديدونکي ډينامیټ او د دوی خپل چينايی کلشينکوفونه وو. دا وخت د تنظيمونو د مشرانو امنيت ته هم ډېر پام وشو. له ټولو تنظيمونو د لوی تنظيم مشر به چې کله له شمشتو کمپ څخه د ډيورند غاړو ته روان شو، هوا کې به (آواکس) امريکايی الوتکو سيکورټ کاو. په دې سيمه کې به د آواکس الوتکې يوساعت پروازه (CIA) او د امريکې امنيتی ادارو ته څو لکه ډالر تمام شو. دتنظيمی مشر په څېره دري نور هم جوړ شوي وو او کورته يې امنيتي کمره لګېدلې وه. د ستينګر په راتګ جګړه ډېره سخته شوې وه، د دې وسلې په وړاندې دحکومت دفاعی قواوو هم "سکاډ "او "لونا " توغندي جګړې ته دننه کړل. دا وخت وېره يواځې "برګی"

او " بنګۍ" نه وه، سکاډ تر ټولو زورووره وسله وه. ځوانانو ته دعسکري دوره له یوه او دوو کلونو دري کلونو ته اوږده شوې وه، مجاهدینو به لویو لارو کې اکمالاتی کتارونه ویشتل او عسکري قطعات یې د مهماتو له کمښت او د آذوقې قحط سره مخامخ کول. د ښکاري میګ الوتکو ګزمې زیاتې شوې وې. د میګ21 جیت غږ به د سړي زړه بوټ ایست. په دې بده ورځ د جګړن ر.و ګروپ ته یوه مهمه دنده سپارل شوې وه، د هغه په ګروپ کې یو بازګل و. د ګروپ نورو غړو راز راز وسلې، محافظتی وسایل او نظامي تعلیم درلود، خو بازګل له یوه قلم او د مالي حساب یوې کتابچې سره لومړی ځل دجګړې ډګر ته روان و.

بازګل کله هم وسله نه لرله. له هغې ورځې چې نویو سکربیست میزایلو افغانستان کې د خلکو ژوند ورتریخ کړ، نو بازګل هم له خپلې مور، وړوکي ورور او خور سره مهاجر او بډه بیرې ته نږدې خپلو خپلوانو سره مېشت شو. یو ماما یې د موټرو مستري و او دسهار او بېګا یو مړی ډوډۍ یې لرله، خو بازګل ته کار او روزګار نه و.

یوه ورځ په کمپ کې د بازګل موردوه ښځې ولیدې، ورته شناخته ښکاره شوې. په حافظه یې زور راوست ورياد شول چې یوه نازبرو د لال مامد مېرمن او بله شینکۍ د ستار اکا نږور ده. دوی څو کاله مخکې را مهاجر شوي وو. ډېره خوشحاله شوه خپلې دوه کلیوالې یې څو کاله وروسته وموندلې. وړاندې ورغله ستړی مشي یې ورسره وکړه. هغوی د بازګل مور و نه پېژندله، دا ځکه چې اوس یې د سر په وېښتانو کې ډېر سپین لګېدلی وو، آخر یې یو بل وپېژندل او د کلي او کلیوالو د مهاجرت او د کمپ د ګوزران کیسې یې سره وکړې. په دې کې د بازګل مور د دغو ښځو له کیسو خبره شوه چې د ګل رسول خان زوی (حاجی د. خان) په مهاجرو او مجاهدینو کې لوی سړی دی او تر ده مشر یې (ع. ج) چېرته کوم بل ملک ته تللی. د بازګل مورکی ته تمه پیدا شوه چې ګوندې د ګل رسول خان زوی به بازګل ته کوم کار او غریبي درک کړي. دوه- دري ورځې وروسته یې هغه وموند، اوس ډېر بدل شوی و؛ لویه ږیره یې پرېښې وه چې یویو سپین ډکې پکې ښکاړېدل، ښه غټ پکول، واسکټ او تر واسکټ لاندې د تومانچې د ګولیو څرمینه کتاروزمه چې څرښنده ښکاړېده. ځان یې وروپېژاند او د بازګل خبره یې ورته وکړه. حاجی.د. دخپل مرکز نښه ورکړه او بازګل یې هغه ځای ته وغوښت. څو ورځې وروسته بازګل کبابیانو ته نږدې د تنظیمونو یو مرکز کې له ح. د. سره وکتل. هغه ورته وویل چې دوه ورځې وروسته د مجاهدینو یو ګروپ افغانستان ته ځي، ته به ورسره ولاړ شې. ته سواد او قلم لرې، هغوی د خرچې او حسابونو لپاره یو کس ته اړتیا لري. کله چې ببرته راستون شوې، غټه تنخا به درکړي. د بازګل د ډاډ لپاره یې دا هم ورته وویل چې بېغمه شه دې ګروپ کې به زه هم درسره یم. په دې ورځو کې قوماندانانو ځوانان هڅول چې د دوی ګروپونو سره یوځای شي. بازګل له حاجی.د. سره ومنله چې افغانستان ته ورسره واوړي.

بازګل د وسلې چلولو سړی نه و، خو د لګښتونو د لست او د حساب لیکلو کار ته جوړ و. کله چې وروسته تر دوه شپو او دریو ورځو مزل، د درېیمې ورځې په مابنام نغلو ته ورلنډشو، نو د پښو تناکې یې وچاودې، د ګوډې پښې درد یې هم زیات شو. دچاودو سوي او د مزل ستوماني یې اوقات ورتریخ کړی و، زړه یې و له نیمې لارې ببرته ستون شي، خو دتنخا په هیله له ګروپ څخه جلا نشو. په دې تمه و چې یو- دوه ورځو کې به ببرته ستون او هلته به یو څه پیسې ترلاسه کړي، خو خبر نه و چې په داسې لومه کې نښتی و، که د

تېښتې لږ شک وربانديې شوی وای، سزا يې درنه وه. چاره نه وه ، اوس د جګړې ليکو ته ورګډ شوی و. ځلورو خواوو ته يې پکول او مول لرونکي وسله وال روان وو. ح.د د ګروپ مالی آمر به کله کله يو نيم حساب ورته وايه او ده به په هغې کتابچه کې ليکل چې ورسره وه. په کتابچه يې غټ ليکلی و: (مربوط بازګل می باشد). کټ مټ هغسې لکه په پوهنځی کې يې چې په هره کتابچه ليکل او هلکانو او نجونو به د ده دغو ليکنو ته پټ پټ خندل. د کتابچې په ټولو پانو مالی آمر د پانو شمېرې ليکلې وې او د هرې پانې په کونج مُهر لګېدلی و. په ګروپ کې بل چا کتابچه او قلم نه لرل. د نغلو د بند دنړولو لپاره همدا يوه جوپه نه وه، نور ګروپونه هم وړاندې او ورووسته را روان وو، خو د دې ډلې توپير په دې کې و چې مالی آمر، جګړن ر.و. په بند باندې د بريد پلان او ورسره دوه کرنيلان له دوی سره وو، نو ځکه د (جبهې)مالی آمريت له همدې ګرپ سره مل و.

په دې ورځو کې د افغانستان د دفاع وزارت د کشف قطعات د جلال آباد شاوخوا، تر سروبي او ګندمک پورې د وسله والو له نويو تحرُکاتو او اسلام اباد کې د انګليس، عربو او امريکې د سفيرانو د پرله پسې مجلسونو څخه خبرېدل. دوی ته په جلال آباد باندې د پراخه بريد شک اوس په يقين بدل شوی و. د اوپراسيون رياست او د لوی درستيز دفتر ته پرله پسې نوي نوي راپورونه رارسېدل. د دفاع وزارت(لومړی درجه احضارات) اعلان کړي وو. لومړی بريدمن عبدالوکيل د مخابرې له غوندې څخه د مهمې او ځانګړې دندې په خاطر د دفاع وزارت تر ټولو مهم دريځ ته خدمتي شوی و.

د وطن د دفاع شورا په امرد دفاع وزارت کې د اوپراسيون رياست د ټولو دفاعی عملياتو لپاره ګومارل شوی و. اوپراسيون ځلورويشت ساعته نوکريوال درلود اومخابره يې مهمه برخه وه چې د هيواد ټولې سيمې يې پوښلې.

له پېښې تېښته نه وه. قسمت او تقدير عجيبې کانې کوي! د پوهنتون د دورې دوه خواږه ملګري يو د جګړې يو لوري ته، بل هغه بل لوري ته راغلي وو. د کليوالي کونډې زوی بازګل چې يوه سترګه يې رپېده، خړه لويه کورتۍ به يې په ځان او پتلون به يې له نامه هم پورته تړلی و، اوس له وسله وال ګروپ او مالی آمر صاحب سره د نغلو د بند الوځولو ته روان دی. بلې خواته د بيوزلّه بزګر زوی چې د يو قلم او کتابچې د پېرېدلو وس يې نه و او ورور يې کلي کې دشپې په ماشيندار ويشتل شوی و، د دفاع وزارت د اوپراسيون رياست کې د (زاس)مخابرې څلرويشت ساعته نوکريوال دی. ټولګيوال يوبل څخه خبر نه دي. تقدير يوه بله لوبه هم شروع کړې؛ يو لوري ته جګړن ر.و. د نغلو د بند د نړولو لپاره ډاينامېټ را بار کړي دي چې په جلال آباد يرغل بريالی شي، بلې خواته يې ترورزی جنرال ا. مايار د دفاع وزارت کې د وطن د دفاع سنګر کې ناست دی او پرله پسې لومړي بريدمن عبدالوکيل څخه د مخابرې راپورونه غواړي.

جنرال مايار ته د اوپراسيون د فوق العاده دايرکټيف له مخې هدايت شوی چې هر نيم ساعت کې يوځل د وطن د دفاع شورا ته راپور ورکړي او د وطن د دفاع شورا هر مابنام د پوځ اعلی سرقوماندان ته راپور وړاندې کوي. جنرال د کشف د رياست مرستيال محمدشريف خان سره پرله پسې اړيکه کې دی. بلې خوا ته کرنيل اسد او جينجوا نغلوته د ليږل شوي ګروپ دعملياتو پايلې ته په تمه دي.

جګړن ر.و. په داسي شيبو کي چې لمر د کابل د غرونو څوکو ته ورنږدې کېد، خپل افراد راټول کړل چې د نغلو د الوځولو نقشه ورسره شريکه کړي. دا وخت ځانګړې مخابرې د اوپراسيون نوکريوال ته څو پرله پسې شفرونه واستول. دا شفرونه د کشف هغه راپورونه وو چې نغلو ته نږدې يې د وسله والو د راټولېدو خبر ورکاو. هغوی شفر کې د پنجابي اتباعو د شتوالي خبره هم مخابره کړه او د اوپراسيون رياست ته يې څرګنده کړه چې ممکن دوه کرنيلان ورسره وي. همدغه وروستي ټکي د جنرال مايار غوسه وپاروله، رنګ يې له غوسې سور شو. هغه هسې هم دا دوه شپې خوب نه و کړی، دغوسې او بېخوبي له زوره يې سترګې سرې اووښتې وې، هماغه شېبه يې عسکري خولې له سره ايسته کړې وه او د لږ شېبې دمه کولو په موخه يې په لرګين ميز ايښې وه، خو د شفر په کتلو سره په بيړه نېغ پاڅېد، خولې يې په سر کړه او د ګيټسو له کلکوالي يې ځان ډاډه کړ، مخابره کې يې د کشف سرټپرو ته قومانده ورکړه:

- اتل- زړور.
زړور- اتل اورم !
- کواردنات غواړو.
زز څزځززز زز
- اتل زړور... مې او وريجې مو درليږلې... پياز چمتو دي، څومره غوړي په کار دي؟
زز څزځز زززز...
زړور- اتل . هرڅه شته، مالګه هم شته، خو ډېر ژر اورلګيت په کار دی !
- ډاډ درکوم.

جنرال لاسونه سره وسروبيل. دکشف استول شوی کواردينات يې ښه کره کړ. نقشې ته ودرېد، لږ شيبه يې دهوا حالاتو او د وخت اټکل وکړ. د دفتر د کړکيو يوې خواته زمبورک غر او د غره له لمنې کوز له ريشخورو نيولې د چهلستون تر بريده شنې ونې او ګڼ ولس. بلې خواته له بلې کړکۍ څخه د کمپنې، خواجه مسافر او له هغه پورته د پغمان ښکلې دري څخه اوچت د هندوکش لړۍ ! وطن خوږدی، ګران دی. دمازيګر لمر د تاج بيګ د مانۍ سيوری تر لری رسولی و. د لاسونو په رغويو يې سترګې وموښلې:

که کوماندو استوم، تر اوسه لا رنا ده، ديسانت کېدل يې خطرلري، خو که تياره شوه بيا نو ډېره ناوخته او د نړول شوي بند اوبه به د ورېښمو تنګې کې په غرغړو رواني وي. نه به سړک پاتې وي او نه به د سروبی بازار. که بګرام ته قومانده ورکوم، کېدای شی پيلوټان مو دستنګر د ګوابښ له امله له لوړې ارتفاع بمونه وغورځوي او هدف کې به تېروتنه وکړي. کوردنات ښيي چې دښمن د يوې لوړې غونډۍ اړخ کې په خپله نقشه بوخت دی. کواردنات وايي سيمه کې يو موټر هم ولاړ دی(؟!). د غونډيو اړخونو کې د الوتکو عمليات غالباً بريالي نه وي. که د وطن د دفاع شورا څخه هدايت غواړم وخت تيريږي، فرصت نشته.

دا وروستی ټکی يې په زوره ووايه، بله کوټه کې د مخابرې ترڅنګ لومړی بريدمن عبدالوکيل او د دهليز په پای کې پهره دار کاظم جان سرټپري هم واورېد : فرصت نشته!

جنرال د کړکۍ خواکې ولاړ و، په دیوال د افغانستان لویه ژیړبڼه نقشه ځړېدلې وه، خوا ته یې ملي درې رنګه بیرغ، لږ دې خواته د نوکریوالی لست، د تیلفونو شمیرې ... سترګې یې ببرته په نقشه متمرکزې شوې، یو ناڅاپه کین ګرځ شو، غږ یې کړ:

- لومړی بریدمن وکیل، تیار سئ !

لومړی برید من نبغ ودرېد او د عسکری بوټانو پوندې یې سره ولګولی:

چمتو یم.

- د لونا د کنډک قوماندان سره خبرې کوم.
صیب، اطاعت کیږي!

لومړي بریدمن یوځل بیا دعسکري بوټانو پوندې په کړس سره ووهلې او په بیړه په زاس دستګاه بوخت شو:

زززز...

پغمان- پهلوان، پغمان- پهلوان.

جنرال قرغه کې د لونا مفرزې ته کوردنات ورکړ. له هغې خوا ببرته د کوردنات د موندلو اوپه نښه کولو ډاډ ورکړ شو:

- دوه ربي.. اور!

د اور له قومندی سره سم، د لونا دوه توغندي په هوا شول. وروسته تري شنه لمبه والوته، شاوخوا دوړې هوا ته پورته شوې او دوه توغندي د سترګو په رپ کې مخ په ختیځ دساپیو له غرونو واوښتل، ورپسې یوه نرۍ لیکه لوګي وو چې ورو ورو له سترګو پنا کېدل.

د اوپراسیون د ریاست د نوکریوالي دفتر کې جنرال اندېښنو پسې اخیستی. کوټه کې لر- بر ګرځي، په بله خونه کې د مخابرې لومړی بریدمن مخابره څاري او بهر د دروازې خوله کې یو سرتیری کاظم جان پهره دی...

انتظار له مازیګر واوښت. د مابنام تیاره خوره شوه او شاوخوا څخه د مابنام د لمانځه د اذانو غږ راته. پهره دار سرتیری کاظم جان خپله وسله مخې ته کېښو ده، له عسکري بوټانو سره مخ په قبله ودرېد نیت یې وکړ. د مخابرې له دستګاه سره وکیل د مابنام لمانځه ته ودرېد. کراره کراري ده. د وطن د دفاع فرض او د لمانځه فرض.

د مابنام تیاره نوره هم را ټیټه شوه، د بنار لوري ته اود آسمایي په سر د تلویزیون د آنټنونو څراغونه ځلېدل. جنرال ډاډه شو چې تر اوسه لا نغلو ته زیان نه دی رسېدلی، خو دا چې د لونا دوه ربي پرته

دوطن د دفاع د شورا له هدايت څخه ويشتل شوي، لويه عسکري سرغړونه او سخته سزا لري. جنرال وېره او اندېښنه کې شو؛ ده په خپل سر د (اور) قومنده ورکړې وه. ده کوم ا□طراري صلاحيت هم نه درلود. دی ښه پوهېد چې و□عيت اکتيف دفاعي دی، نه يرغليز. د دفاع وزارت يوه مياشت مخکې د زرهدار يو کنډک خوست ته استولی نور ټول قطعات و□ع الجيش دي، نو په دې و□عيت کې بيړه تر پوښتنې لاندی راتلای شي.

د اوپراسيون رياست د دفاع وزارت تر امر لاندې او د دفاع وزير د وطن د دفاع د شورا يو غړی دی. جنرال د اوپراسيون د نوکريوالي کوټه کې ګرد ګرځېد، زمکې ځای نه ورکاو. دري ساعته وروسته چې ماخُستن شو، کشف له سيمې څخه راپور ورکړ:

- چ چ چ . زززز ... اتل، زړور

د مخالفينو ګروپ کې دوه پنجابي افسران ژوندي وتښتېدل، د ګروپ دري افغان غړي ټپيان او يو څو نور روغ- رمټ له سيمې ووتل، خو په سيمه کې د شپې په تروړمې کې يو دوه تور غوندې څه شی ښکاري، څرګنده نه ده چې دا به څه وي؟ کيدای شی کوم مړی يا د بد حالت ټپي وي، دوی معمولاً چې وس يې نه وي غير مهم ټپيان له سيمې نه باسي.

جنرال امر وکړ:

- که ډاډه ياست چې کوم ټپي دی ډېر ژر يې د سروبي د بازار روغتون ته ورسوئ. د زاس اړيکه پرې شوه.

نيم ساعت وروسته د کشف دغه راپور د وطن د دفاع شورا غړو، دملی دفاع او د کورنيو چارو وزيرانو ته ورسېد. هدايت ورکړل شو چې د سروبي د پوليسو قطعه به له يو امبولانس او ګاز۶۶ موټر سره په همدې شپه کې د لونا د لګېدو محل ته ورشي، د نغلو د غونډيو او دبرېښنا د مزيو د ساتنې د اردو دولسمه پوسته به د امنيت د ښه ټينګولو لپاره يو بيړديم او څلور سرتيري ورسره کړي.

د شپې دولس بجې د سروبی له بازارڅخه امبولانس له ۶۶ګاز او له يوه جيپ سره د اردو دولسمې پوستې ته ورسېدل. په خريطه باندې کوردنات و موندل شو او لاره يې وسنجول شوه. د هدف د محل شفرونه وټاکل شول او د مرکز له مخابرې سره شريک شول. يو بيړديم مخکې، امبولانس ورپسې او ګاز۶۶ لاخره پسې وخوځېدل. د سهار رڼا نوی څرک وهلی و چې ځای وموندل شو. موټر ودرېدل، سرتيري پلي وړاندې ورغلل. چې ګوري يو تن په وينو لڑند او په دوړو کې پټ پروت دی، لږ هاخوا يوه بوجی يا دجوال په شان لويه غوټه پرته وه. د سوځيدلي ټوکر او بوټو بوی لاهم تر سوړمو کېد. کله چې سرتيري ور ورسېدل، مرکز ته يې شفر مخابره کړچې سيمه کې يو تن ټپي نه بلکې، بې وسلې افغان او ورسره يوڅه سامان پروت دی، مړی نه پېژندل کيږي، مور داسې اټکل کوو چې د نړۍ کليو به وي(؟). هدايت غواړو. له هغې خوا هدايت راغی: امبولانس کې دې تر ټولو نړۍ کلي ته يووړل شي، دا چې دښمن ځان سره نه دی وړی، نو کيدای شی د سيمی اوسيدونکی وي. د ولس اود سيمې د امام په مرسته دې وپېژندل شي اود

هغوی په مشوره دې د جنازې او تدفین ترتیبات ونیول شي. کوم څه چې د دښمن له ګروپ څخه پاتې دي، د استحکام سرتیري دې بی خطره کړي او ودې لیدل شي چې څه دي، ټول شواهد مرکز ته راپور ورکړئ.

- اطاعت کیږی.

د پولیسو د قطعې آمر وړاندې ورغی، پر زمکه پروت جسد څو ځایه سخت ټپي او د جامو ځینې برخې یې سوځېدلې وې، مخ یې په خاورو او شګو سپېره و. امبولانس ته یې اشاره وکړه، امبولانس په لوړو- ژورو کې وړاندې راغی. دوه سرتېرو له امبولانس څخه تذکره راکوزه کړه او مړی یې تذکره کې کښود، لږ هاخوا یوه په خاورو سپېره کتابچه پرته وه، تر نیمایی شګو لاندې وه. پوښ یې له منځه تللی و. د پولیسو آمر د شواهدو په لړ کې هغه هم راپورته او راپور کې یې ثبت کړه. په کتابچه کې په لومړي مخ کې بسم الله الرحمن الرحیم او د دوهم مخ بره خوا کې لیکل شوی و: برج سرطان ۱۳۶۷- آمریت مالی جبهه مجاهدین محاذ. بقلم بازګل مجاهد.

ورپسې د کلدارو د لګښت یو څو یادښتونه وو چې له ځینو هټیو او هوټلونو څخه د خوراکي توکو اندازه او بیا دتیلو لګښت او د بیې اندازه وه. د بازارونو محلات له پیندې څخه پیل او وروستی یادښت د چارسدې کوم هوټل و. په بله پاڼه کې څو قلمه لګښتونه جمع شوي وو چې ټول ۸۵۶۶کلداري شوی وو. د پولیسو آمر ته د اوږدې لارې په ترڅ کې د اخیستل شویو خوراکي توکو د حسابونو د لیکونکي نوم څرګند شو. دپولیسو د آمر زړه وسوځېد، نو ویې ویل چې دا جګړه مار نه دی، کوم بیچاره بې وسلې وطنوال دی چې شهید شو. هغه ډاډه شو چې کیدای شي همدغه شهید د کتابچې د حسابونو لیکونکی وي، خو دا چې د جنګي ګروپ وسله وال غړی نه و، پریښی یې دی او ځان سره یې نه دی وړی. دا وخت نو ټولو سرتېرو د شهید په سترګه ورته کتل. د پولیسو آمر د نورو شواهدو د ثبت په خاطر دشهید جیبونه وپلټل، خو تذکره یا بل څه یې ونه موندل. د بیردیم ماشین چالان و. د پولیسو آمر شاوخوا څو قدمونه وګرځېد چې ګوندې څه نور شواهد ومومي. د پرونیو توغندیو د لګیدو نښې وې، د زمکې لویه برخه یې څیرلې وه، نور څه نه و، بېرته را وګرځېد، پولیسو ته یې غږ کړ:

- یوه ستوی لیګ، تیارسئ!

پو لیس په یو کتار نبغ و درېدل او لاسونه یې دوو خواوو ته ځان پورې نښتي ونیول، بیا یې امر صادر کړ:

- ارام سئ !

پولیسو لاسونه سست کړل او مخامخ یې خپل آمر ته کتل. آمر دوی څخه وپوښتل:

- څوک سیمه کې بلد دي، یا آشنا او دوستان لري؟

یو پولیس له کتار څخه یو ګام را مخکې شو، عسکری تعظیم یې وکړ:

صیب سیمه را ته لږ څه معلومه ده، خو څوک پېژنم نه. دلته لنډ یو کوچنی کلی دی (سروانیان) ورته وایي. خواته یې چینه کلی، پورته انجیران، او بیا انګور دره ده، بیا ډاک کلا راځي. بیا کلای خواجه او

یاسین خپل دي. لوی کلی اکاخپل دی چې له دې ځآیه ډپر لری دی، بیا د تګاو بازار دی، هیسته نور الاسای او نجراو شروع کیږي. سرتیری بیا کین پلو را ورځرخېد، لاس یې هوا کې وخوځاو:

او دا خوا جګدلک دی. ببرته یې مخ لمرخاته خوا ته وګرځاو:

هووغه تیزین دی.

لمر څرک واهه او رڼا پوره خوره شوه. د غونډیو له اړخه د سپاندې د بوټو، جاروبوټې او د ترخو د بوټوبوی راته. آمر په شګو کې موندلې کتابچه یو پولیس ته ورکړه، د تذکرې خواته یې اشاره وکړه او ویې ویل:

- جنازه باید په ډپر اتیات امبولانس ته پورته کړو او همدې نږدې کلي ته یې یوسو، هرومرو د همدې نږدې سیمې دی. ګوندې خلک یې وپیژني، ولس سره به یې جنازه وکړو او ببرته به قرارګا ته ځو.

پولیسو امبولانس ته تذکره پورته کړه. آمر د بیردیم خواته ورغی او د اردو د پوستې سرتیري یې هم په خبره پوه کړل. ببرته د امبولانس خواته راغی اود امبولانس ډریور ته یې د حرکت امر وکړ. ټول د (سروانیانو) د کلي په لوري روان شول. د بیردیم د مرتباتو مخابره چې قرارګاه ته خبر ورکړ. هدایت راغی چې جنازه دې له ولس سره په مشوره خاورو ته وسپارل شي. په سیمه کې دې نور د دښمن څخه پاتې آثار او شواهد وکتل شي.

لاره ډېره خرابه وه. بیردیم، امبولانس او ګاز۶۶ په کږلېچږنو په سختې تاوېدل، ورپسې د خاورو دوړه هواته پورته کېده. دا وخت لمر ښه پوره را هسک شوی و. له شاوخوا دښتو او د غونډیو له لمنو داسې توده هوا رالګېده لکه د غرمې تنور چې بل شوی وي. غرمه نږدې وه چې لومړی د چینه کلي ته او بیا سروانیانو ته ورسېدل.

د کلي خټین کورونه د انارو باغونو ته نږدې وو. دا وخت انار دغټ چارماغ په اندازه شوي، خو پخېدو ته یې دوه- دري میاشتې پاتې دي. له کلي لږ پورته یو جومات و چې تر خوا یې پراخه چوتره وه. په چوتره دوه پوزي هوار وو. د کورونو مخې او باغونو ته تللیو نریو لارو کې یو نیم کلیوال ښکاره کېد. ټول موټر په یو کتار د کلي لومړني کور سره ودرېدل. غرمه نږدې وه. دا وخت یویو کلیوال د انارو له باغونو او کروندو څخه کورونو ته راتلل، د چا ببل په اوږه و، چا یو پنډ د پولو ریبل شوي وانښه په شا کړي وو او چا هم خپل یو یا دوه څاوري رامخته کړي وو.

غرمې ته لږ وخت پاتې و. د پولیسو آمریوه سرتیري ته وویل چې کلیوال خبر کړي. لږ شېبه کې څو کلیوال په بیړه او الوتې ښه راورسېدل، ژر ژر یې امبولانس کې مړی وکوت، خو هیڅا هم ونه پېژاند. خبره یې د کلي امام ته حواله کړه. کلیوال پوهېدل چې زیاتره د مجاهدو وسله وال د ډېرو لرې سیمو وي او د کابل شاوخواته یې تګ د بادپښ او تیزین له لارو وي. څو کلیوالو په منډه یو کټ، ببلونه او کلنګ راوړل د قبر په ایستلو لګیا شول.

دا وخت ملا امام را ورسېد. هغه ډېر خواشینی ښکارېد. کله یې چې جنازه ولیده، دستي د دوو پښو په سر کیناست، د لاسونو ځنګلې یې په زنګنو ولګولې او غبرګ لاسونه یې د دعا په دود پورته ونیول، ترڅو یې اعوذو بالله من الشیطان الرجیم- بسم الله الرحمن الرحیم ویل، جنازې سره راغلي سرتیري، د پولیسو آمر او کلیوال ژر ژر غلي غلي کیناستل. ملا صاحب تلاوت پای ته ورساو دعا یې وکړه:

وروڼو پاک شهید دی، زلمی دی. نورانی ځېره یې ده. فردوس جنت یې نصییب شه. مسلمانانو؛ بی کسه دی، شهید همدلته د خپل کلي هدېره کې خاوروته سپارو، خاوره امانت نه خیانت کوي. ټوله زمکه د الله(ج) زمکه ده. هیڅ مومن لاوارث ندی، همدا مور د ده خپلوان او دیني وروڼه یاستو، که یې متعلقین او اقارب راغلل، دحکومت حاجت نشته، که یې خپل شهید وړ مور ورسره موافق یو، راباندې حق لري،الله پاک دې وبخښي. شهادت یې قبول. خپلوانو او متعلقینو ته یې عظیم اجر او جمیل صبرغواړو، څه چې قضااوتقدیرمقرر ګرځولي ورته تسلیم یاستو.

شهید یې له تذکرې کټ کې کېښود، جنازه وشوه. خلکو کټ د قبر په خوا په اوږو کړ. کله چې جنازه هدیرې ته ورل کېده، ډېره درنه وه، لکه چې د بازګل زړه کې یوه نړۍ ارمانونه وو او هغه یې له دغو ټولو آرمانو سره هغې هدیرې ته یووړ چې شاوخوا یې دتیرو باره او یو اړخ کې یې دوه ډیرې پخوانۍ د ګز کږې ونې وې. له هدیرې څخه کوز د غونډې ټوله لمن او بیا د انارو شنه باغونه او کروندې له ورایه ښکاربدې. د هدیرې لویدیځ ته د تګاب او سروبي کچه سړک غځېدلی و. کله چې کلیوالو په قبرخاورې واړولې، دعا وشوه دپولیسو آمر یو کلیوال ته وویل:

- دا مور ونه پېژاند، خو دغه یوه کتابچه هلته پرته وه، زما په غالب ګومان چې نوم یې بازګل و، ځکه چې د کتابچې په پوښ لیکل شوی و.

کلیوال په خپګان او غوسه ورته کتل. یوبل کلیوال ورته وویل: ښه صیبه که کوم ورثه او خپلوان یې راغلل، مور به یې نوم او دجامو او واسکټ نښې ورته ووایو. هرومرو د مجاهیدینو د اړخ دی، مجاهیدین د ورځې نه ګرځي، خو دشپې ځینی وخت کلي ته رابرابریږي. که مور څخه یې بازخاست وکړ، مور به ورته ووایو. ستاسو دې کور اباد.

د افغانانو غم دروند او ټول یې یوشان ژړول. په ټپره بیا د دواړو خواوو ماتم په ولس باندې و. د بمونو او مزاییلو پور همدې ځوانانو پرې کاو.

په بازګل خاورې واړول شوې. یوکلیوال هغه تش کټ په اوږه کړ چې لږ مخکې یې د جنازې د وړلو لپاره راوړی و، څو تنونورو بیلچې او کولنګ واخیستل او کورونو ته روان شول.

(۲۶)

د ۱۳۶۷ل. کال د چنګاښ د میاشتې پای او د اګست له نیمایی سره برابره وه. پینډۍ کې د GHQ دفتر کې د لویو افسرانو پټه غونډه وه. په غونډه کې د نغلود بند د نړولو دنقشې په ناکامي خبرې کېدې او (ج.ح.ګ.)

وروستۍ ارزونه کوله. د اوس لپاره په جلال آباد د يرغل پلان د همدې نقشې د ناکامۍ له امله نا معلوم وخت ته پرېښودل شو. د نغلو د پېښې يو مهم ټپي د هغه د پښې د درملنې لپاره امريکې متحده ايالاتوته واستول شو، نور دوه همدلته روغتون ته ليږدول شوي او مخ په جوړېدودي. په لندن کې د انګلو- پاک لپاره روزل شوی جنټلمينانو وپټېله چې په ګرمي کې په جلال اباد برېد به ښه پايله ونه لري، نو غوره ده چې د ژمي وروستيو، د مارچ د مياشتې شاوخوا ته وځنډول شي.

د پېښور پرس کلبونو کې د خبريالانو غوج ماغوج وو. څو سفيران په يوه ورځ کې مرکې ته راغلي وو. په دې ورځو کې د امريکې سفير(رابرت اوکلي) په اسلام آباد کې په خپل دفتر کې دومره نه وبوخت لکه څومره چې پېښور کې ستړی- ستومانه و. له سهار تر غرمې به په منډو- تړړو و، وروسته تر غرمې به يې تحليلونه پينتاګون او سي.آی. ای ته استول. د ده لويه سودا دا وه چې داسې ورځ رانشي چې د افغانستان په شان يو وړوکی(!) هيواد د امريکې د ولسمشرانو د کانديد کېدو د مناظرې يوه برخه اود امريکې د پرتم د ځوړ لامل شي. اخبارونه د سفير اوکلي په مرکو او عکسونو ډک وو. د صادق او بيګ دفتر ته پرېمانه اخبارونه راتلل او د سفير دغو عکسونو او مرکوصادق ته د سفير ډابس د وژل کېدو پېښه او بيا په ټولګي کې د سفير او سفارت لوستونه او دې سره يوځای د چنګېز د سفير ټکه وريادوله. د سوداګرو تر نوم لاندې د (کلايو Ciive) کيسې سر وربانديې ګرځاو. دې پوښتنې ورته ځواب نه درلود چې دا سفيران به کله د ده له وطنه لاس اخلي؟ چې دا پوښتنه به يې له رحيم بيګ سره شريکه کړه، هغه د تل په شان په تمسخُر او دماغ ورته ويل: ملت دې چې وړی اوويده وي، خلک دې مکتب سره دښمني پالي او چارواکي دې د نورو د غلامۍ کړۍ غوږ کې ګرځوي، د ښې ورځې تمه مه لره، همدا درپېمه نړۍ ده. وړي خلک دپردیو حُکم لاندې وي. سفيران مه ملامتوه. سفيران دخپلو هيوادو او د خپلو اتباعو ګټې ساتي ګټې! دا ماو تا يوو چې نه خپلې ګټې پېژنو او نه يې ساتلای شو!

په دې ډول ځواب اورېدو او خبرو به صادق له خپلې پوښتنې او دزړه خوالې څخه پښېمانه شو.

(ر.اوکلي) د يوه ماهر ستراتيژيست دنده لرله. له افغانستان څخه شوروی پوځونه وتلي وو، خو اوکلي يواځې په نظامي او ديپلوماتيکي پوهې باندې فکر نه کاو، هغه سره د اقتصاد او د انرژي د بحران د دوران اندېښنه وه، هغه د سيمې تاريخ، جغرافيه، مذهب او په بشپړ ډول ختيځ پېژندنې ته ملا تړلې وه. هغه دا موندلې وه چې د بري لاره يواځې نظامی بريدونه نه دي، بايد د ديپلوماسی، دينی اومذهبي عامل او تاريخی تجربو څخه هم کار واخلي. ر.اوکلي په سيمه کې د برتش او د برتش د ختيځ کمپنی لوستونه ورپياد کړل. اوکلي زده کړي و چې شهزاده امان الله څومره په اسانۍ وشړل شو. هغه د بين النهرين د زېرمو او د عربو د تېلو د ترلاسه کولو لپاره د عربي لارنس(T.F.Lawrence) خاطرات او بيا په ۱۹۲۶م. کال کې په لندن کې د(Seven Pillars of Wisdom) خبره ورپه ياد کړه. عربی لارنس هماغه څه کول چې هغه بل لارنس د امان الله په مهال افغانستان کې کړي وو.عربی لارنس (د عقل اووه څلي) کې ليکلي وو:

... ما خلک کوډو، پېريانو، پيرانو، درواغو، خوب ليدلو او تاوويزونو باندې دوکه کول، پرته له دې چې آن يو برتانوی ووژل شي، ځان مې د جزيرة العرب پرېمانه تېلو او د بين النهرين پرېمانه جوارو،

وریجو او غوږیو راخپلولو ته ورساو. ترکیه کې مو په اتاتُرک زور ونه رسېد، خو افغان ځوان شهزاده مو له وطنه لرې کړ. زما آمر جنرال وینګیټ زه ځکه وستایلم چې عرب مې د غفلت په خوب ویده وساتل....

اوکلي وروسته تر (جونز) څخه لارنس ته د درناوي سر ټیټاو. دی باید د بریژنسکی په پاملرنه او مهرباني له پرزدنت ریګان څخه هومره ستاینه ترلاسه کړي لکه عربي لارنس چې ستایل شوی و. خو د اوکلي دا خیالونه ریښتیا نه شول. هغه ډېره ګرندۍ منډه اخیستې وه. منډه نه چې بیخی هوا وه، ترهغو چې هوا کې له خپلو نږدې ملګرو سره د امونو په کریټ کې ایښودل شوي بم سره وچاود. دا وخت زوړ برژنېف هم خپلې تیزې منډې او هواته ختلو په زمکه ویشتی و او سور پوځ مړ څټ له آمو اووښتی و. سفیرپوزانوف هم د مرګ په بستر پروت و.

صادق ځان سره ویل:

توبه دې سفیرانو د وطنونو او قیمتي زېرمو د ترلاسه کولو او د ملتونو د ویده ساتلو، شاته راکشولو اوښکېل ساتلوکې خپل ټول زور اوبه کړی دی...

په همدې سوچونو کې د رخصتی وخت شو. هغه نور د بیګ له خبرو او پېغورونو هم ستومانه و، نو بیګ ته په تمه نه شو، له دفتره یواځې ووت.

په هغه سبا بیاهم د پرس کلبونو په ستیژ باندې د اوږد میز شاته یوکتار شیخان،رهبران،عربان او کرنیلان ناست وو. دوی ته مخامخ لاندې په تالار کې په سلو چوکیو باندې سل تنه خبریالان ناست وو، قا□ي صاحب نوې قره قل خولې په سر او د واسکټ تنې یې ترلې وې، د(دفاع سرزمین پاک) ستاینه یې پیل کړه. یوبل ورپسې د الحاد او کمونیزم د ماتولو د □رورت خبرې وکړې. د خبریالانو د کمرو د فلشونو رڼاګاني له هرې خوا پرقېدې او عکسونه اخیستل کېدل. په بله ورځ ډان، جنګ، مشرق او نورو ټولو اخبارو کې د لوی افسر خبره راغلې وه. هغه دعوا کړې وه چې وطن یې اټومي قوت دی او په آسانۍ سره بهارت مات، کابل مسلمان، کشمیر ازاد او ډېر ژربه د بنګال غچ له جلال آباده واخلي.

په دفترونو کې به بیګ او د بیګ په شان نورو مامورینو د افغان مهاجرو غوږ غوږ راپورونه ولیکل او کماندۍ ته به یې واستول. هر راپور کې به د جهاد سنګرونو ته دتللیو ځوانانو او د پرېمانه مرستو خبره خامخا وه. نور به یې دوتپتي یا قهوه مخې ته ایښې وه (DAWNډان) اخبار به یې کوت. اوس د رحیم بیګ انګلیسي ډېره ښه وه او ویل به یې نور نو پرفکټ یم. کله به چې د اخبارونو ګیډۍ راغله ده به یواځې ډان راواخیست، نور به یې هیسته باطله ټوکرۍ ته وارتېیل. صادق به ورته حیران و.

د مهاجرو لپاره د مرستو دفترونه اوس د سیاسی بحثونو ځایونه وو، خو صادق به هڅه کوله چې بیګ سره زیات بحث ونه کړي. بیګ اعلحضرت، خلقیان، تنظیمونه، لویدیځ او شوروی ټول غندل، خو صادق به په دې هیله و چې یوځل بیا اعلحضرت وطن ته راشي او د حاجی صاحب یواځینی ارمان پوره شي. ده ته د پلار خوشحالي خپله خوشحالي وه.

څومره چې د شوروی پوځونو له وتلوڅخه ورځې تېرېدې، وطن ته د مهاجرو د ستنېدو تلوسه زیاتېده. کمپونو کې میلیونونه افغانان د ګرمي، ناروغي او بېوزلي په کړاوونو کې ګیر پاتې وو. لاهم هره ورځ د مجاهدینو جنازې راتلې او ډېر نور همالته وطن کې خښېدل، نه یواځې د مجاهدینو جنازې، بلکې د افغانستان د پوځ د سرتېرو، د ښوونځیو دښوونکو، طبیبانو، حکومتی مامورینو او دېروژو د اینجنیرانو جنازې هم زیاتې شوې وې. صادق به په دې اندېښنه کې و چې وطن کې هر څاڅکی بهېدلې وینه، د یوې خونړۍ اوږدې سیاسي لوبې او د ملی زعامت او جمعي تعقُّل او یووالی دنشتوالي له امله ده. کله به یې چې دا خبره بیګ ته کوله، هغه به سر وخوځاو:

- هو، همدا درېیمه نړۍ ده کنه.

بیګ بیا هم د هر وخت په شان ټول غندل. د مهاجرو لپاره دفترونو کې نور کار نه و، مامورین به ورځ کې یوځل کمپ ته تلل، زیاتره به ورسره د سپیشیل برانچ یو افسر هم و. د سپیشیل برنچ د افسرانو دماغ تر بیګ هم زیات وچ و چې د صادق زړه یې ورتنګ کړی و.

(۲۷)

اوکلي، قا□ي، شیخان، رهبران او کرنیلان سره راټول شوي دي. مهمه غونډه لري. پینځه سوه خبریالان یې راغوښتي چې ډېر ژر د افغانستان د آزادولو خبرونه نشر کړي. هغه ټرلې لارۍ کارتنونه بیا رابرسېره شول چې په لویو پوسترونو یو تور سوک رسم شوی او ورسره په سره رنګ لیکلي: (فتح مبارک). دا ټول پوسترونه له تېرو اوو میاشتو راهیسې په تمه دي چې کله به افغانستان ته وړل کیږي. دا دی د نغلو د بند دنړولو د نقشې له ناکامي راهیسې اووه میاشتې وځي. ج.حمید ګ. او اوکلي غوږ په غوږ شول او اعلان یې وکړچې غونډه محرمه او د ټرلیو دروازو تر شا ده، خبریالان بېرته رخصت کړئ!

د پرس کلب دچوکیو ګړب ګروب شو، خبریالان پاڅېدل. د مایکونو او د کمرو د دوربینو د بیرته ټرل کیدو ترق- تروق دی. خبریالانو کمرې اوږوته واچولې ووتل.

جی ایچ کیو، ISI،MI6, CIA او الفیصل په جلال آباد د یرغل ورځ د کب شپږمسه چې د مارچ له شپږمې سره برابره وه، وټاکله. دا نېټه حمید په مغروره خندا (OK) کړه. پ. ټامسن او برژنسکي ډېر ډاډمن نه و او الفیصل ښه ډک جیبونه لري، هغه ته وچ، لامده، کلبی، مقصود ورته توپیر نه لري، څه چې نورو کول مني یې، الفیصل صرف سر او ځُلتار خوځوي او جیب کې یې سپین چکونه راوړي دي.

دري فرقې چې ټول د قبایلو ملکي جامې لري، ۱۲۰۰کچري، ۱۷۰پیکپ موټر، سټینګر توغندي، سلګونه RPGدټانک □دوسله، زرګونه چینایی اومصری کلاشینکوفونه، سلګونه BM-12 مخابرې او۱۵۰۰مجاهدین چمتو دي چې یرغل پیل شي. دوه دري ورځو کې به جلال آباد فتح او په بله اونۍ به کابل ونیول شي، خو لا تراوسه هم پلان ټولو ته برآلا نه دی او قومنده نه ده ورکړل شوی. نن د کب څوارلسمه د مارچ څلورمه ده، برید ته لاهم دوه ورځې پاتې دي.

***

جلال اباد د افغانستان ختيځ کې د ننګرهار ولايت مرکز او يو ښايسته شين همېشه بهار ښار دی. دغه ښار ډېر لرغونی تاريځ لري. هډه هغه تاريخی معبد دی چې د يونسکو او نورو انفرادي لرغونپوهانو پام يې ور اړولی دی. د مملې بڼ، د فتح اباد سمڅې، دبيمارانو ځلورستوپې،د درونټې ډبرليک، کوکب بڼ، شاهی مانۍ، باغ امير شهيد او نور ځايونه يې نوم لري. ځلورو ميکانيزه کرنيزو فارمونو د ننګرهار ښايست او برکتونه زيات کړي دي. هرفارم سيلو، ښوونځی، مالداری، د ميوو بڼونه، کلنيک، د اوسيدو عصري کورونه، مغازي، ورکشاپ او نور تاسيسات لري. له انګريز څخه د افغانستان داستقلال دبېرته ترلاسه کوونکي پاچا امان الله خان زيارت هم همدې ښار کې دی. هډه د جلال آباد ختيځ ته د غرونو او ټيټو غونډيو منځ کې موقعيت لري. له دې سيمې چې نور هم ختيځ لوري ته ګوري، سپين غر چې تل په واورو پټ دی، د هغه لوړه څوکه سيکارام له ورايه ښکاري. له سيکارام چې د سترګو دوربين په دې بل لوري رابرابر شي، نو د شمشاد هسکه څوکه ښکاري. همدې شمشاد ته لنډ؛ له ډکې او کمکي خيبرڅخه تورخم ته رسيږو. تورخم اوس د فر□ي کرښې په سر د انګلو- پاک له جوړېدو راهيسې د بندرپه توګه پېژندل کيږي، له تورخم پورته مخ په ختيځ لوري ميچنۍ اولواړګي او بيا د خيبر تاريخي دره ده. همدا دره د پېښور په لوري لار باسي. د هند دختيځ کمپنۍ ډيره هڅه وکړه چې له بمبئي او کرناتک تر آمو پورې سيمې ونيسي خو له اټک څخه راپورې وتل ورته ګران شول. خان زمانخان، ملاچکنور، غازی ببرک خان څخه نيولې تر ملالې او ايوبخان خپل وطن وساته. سيمې ته د (کلايو) له راتګ وروسته، د ده يو خلف (م.ت.ډيورند) له ګلګېت- چترال، باجوړ نيولې تر مينګورې ترننګرهار، له پکتيا تر چمن د مومندو، شينوارو،، اپريدو، اڅکزو، کاکړو، مسيدو او منګلو، وزيرو اوبلوڅانو ترمنځ يوه کرښه وکاږله، نيم يې يوخوا نيم يې بل خوا کړل، خو ولسونه لا هم يوبل سره تګ- راتګ، خپلوي، ګډ اختر اوبرات، غم، ښادي او سوداګري لري. د ټولوژبه، جامه، نرخ او دود- دستور يو دی. کله چې د ډيورند نفس وخوت، په هغه ورځ د رنجيت سنګھ کھول او اولادونو په پنجاب او لاهور کې څو ودانۍ او سړکونه د هغه په نوم ونومول. له اکسوس تر اندوس پورې د کلايو د اولادونو نقشه عملي نه شوه ټولو يې ارمان د (ګوره وانانو) هديرې ته يووړ. له پېښوره د جلال آباد لويه لاره د خيبر له درې را تيريږي، په لنډيکوتل رااوړی اوتورخم ته رارسيږي.

د تړليو دروازو تر شا دپېنډۍ په غونډه کې وپټيپل شوه چې په جلال آباد به د تورخم له لوري بريد کيږي. په زرګونو وسله وال به له غلام خان ډاګ، غازي اباد فارم او کان کترغۍ څخه د جلال اباد په هوايی ډګر او ثمر خېلو باندې بريد کوي. هوايی ډګر او په ثمر خېلو کې د پوځ يوولسمه فرقه به په يوه ورځ کې نيول کيږي، ورپسې به لومړی لمبر قول اردو او بيا به د ۷۲ ساعتونو په بهير کې جلال آباد فتح کيږي. دې پسې وروسته به مجاهدين مخ په کابل ورځي.

د جګړې او بريد طراحانو دکب د مياشتې نيمايی چې د مارچ لومړۍ اونۍ سره برابره وه د ناڅاپي يرغل لپاره وټاکله. په همدې خاطر پرېکړه د تړلو دروازو تر شا وشوه. پنځه سوه خبريالانو ته پنځه پنځه سوه کلداري ورکړل شوې او د غونډې له پيل مخکې له پرس کلب څخه و ايستل شول. دغه نيټه په جلال آباد کې هغه موسم وي چې د نارنجو بڼونه تازه او ګلان يې مخ په غوړېدو او بزګران په کروندو کې بوخت

وي. کله چې جلال آباد فتح شي، د کابل سړه او واورې هم پای ته رسيږي، نو فتح يې آسانه ده. د دغې اشد محرمې غونډې وروستۍ برخه په دې وينا پای ته ورسېده : د آسيا پرانګ به جلال آباد ۷۲ساعتونو کې ونيسي او بيا به په کابل قبضه وشي.

په دې ورځو کې د کابل نوم سهار او بيګا د انګلو- پاک د نظامي افسرانو او ميډيا په خوله و؛

- کابل دې وسوځيږي،
- بهارت اور بنګال کا بدله کابل سی لیا جائې گا.
- کابل کی فتح کی بعد کشمیر کی فتح،
- جنګ، جنګ تر وروستي افغانه جنګ!

(۲۸)

نن د ۱۳۶۷ل. کال، د حوت شپاړسمه د ۱۹۸۸م. کال د مارچ شپږمه، وخت مازيګر دی. په جلال آباد د برید خبرراغلی دی. د دفاع وزارت د اُپراسيون په رياست کې د لومړی بريدمن عبدالوکيل د خدمتي دورې لس مياشتې شوي دي. تېرو لسو مياشتو کې ډېر لږ خپلې اصلي قطعې او د پخوانيو ملګرو ليدو ته ورغلی دی. ورځ په ورځ نوې او مهمې دندې مخې ته راځي، د نوکريوالي ساعتونه زيات شوي دي. ځينی وخت لسو ورځوکې هم يوځل کورته نشي تلای.

د کابل سوړ مازيګر دی، د (قروغ) غره له لوري سړه سيلی راچليږي د مخ بڅرکي الوځوي. شاوخوا تاج بيګ غونډی، موزيم، د ريشخور لمنې ټولې په واورو پوښلې دي. لومړی بريدمن په دې تمه دی چې د اوپراسيون رئيس کورته د تګ رخصت ورکړي. دوه ورځې مخکې يې د يوې شپې د رخصت ورکولو ژمنه ورسره کړې وه. کورکې مورجانه په تمه ده چې وکيل راشي او کوژدنې ته يې د نوي کال د راتلو په خوشحالی څه سوغات واخلي.

لومړی بريدمن سوچونو په سرواخيست:

مورجاني دوه مياشتې مخکې ورته دسمال راوړ. مور عبدالوکيل جان ته له ښايسته پېغلې (ډيوی) سره د ګډ ژوند د ټرون زيری ورکړی و. ډيوه د ښايست او لياقت لرونکې پېغله وه چې دنجونوپه يوه ښوونځي کې يې د ښوونکي په توګه کار کاو. ډيوه به ډېر ژر د عبدالوکيل کور رنا کړي. د عبدالوکيل د سترګو له مخې د مورجاني آرمانونه لکه د فلم پرده تيريږي: مورجانه پرله پسې همدا وايي چې سر کې دې يويو سپين ډکي ښکاره شول، نور نو د ژوند ارمان پوره کوم چې د نازوليو لمسيانو خاونده شم، وخت به مې ورسره ښه تيريږي. يوه ښايسته نږور به ولرم چې لاس مې ورباندې سپک وي. د مشر ځوانيمرګ ورور د کوژدې او واده ارمان دې په زړه راته پاتې دی، هغه نيمه خوا شهيد شو...

وکيل مورجاني ته عذرونه کول چې د وطن حالات سم نه دي، په شپوشپو نوکري کيږم، ټول پوځ لومړی لمبر احضاراتو کې دی. خدای مهربان دی د ژنيو خبرې پيل شوي، ډېر ژر به سوله راشي، مرور ورونه

به را پُخلا شي، مهاجر به وطن ته راشي، سوله به وي، خوشحالي به وي، بيا به هغه وخت راته کوژده وکړي، خو مور لاد مخه خپله پرېکړه کړي وه، دسمال يې راوړ او وکی وشو. نن چې په جلال آباد دبريد خبر راغی دعبدالوکيل سترګو ته هغه پتنوس ودرېد چې په ګلانو پوښلی قند پکې او په ګنډل شويو دسمالونو پوښل شوی و. يو څو ګاونډيو او خپلوانوښځو دسمال د دايرې په وهلو تر کوره راوړی و. دې سره سم يې د عسکري جمپر دسينې جيب ته لاس کړ، د وروستۍ مياشتې معاش يې جيب کې و. که نن ورته رئيس صاحب رخصت ورکړي، پيسې به مورجانې ته ورکړي چې کوژدنې ته يې د نوروز او نوي کال يو سوغات وپيري. ...

دا وخت نوکريوال ځانګړی تيلفون وشرنګېد. لومړي بريدمن عبدالوکيل د سترګو په رپ کې عسکري خولۍ د ميز له سره پورته، په سر يې کړه، دتيلفون اړخ ته تيارسئ ودرېد. له هغې خوا امر وشو:

ـ لومړی بريدمن عبدالوکيل د اوپراسيون رياست کې د مخابرې د کنډک خدمتي او نوکريوال ته امر کيږي چې تر يو ساعت پورې له مخابرې سره ځان چمتو او د خواجه رواش هوايي ډګر ته ځان ورسوي. ترانسپورتی ۲۱۷پرواز يوې بيړنۍ دندې ته چمتو دی. ډاډ راکړئ.

پوه شوم. چمتو يم. تر يو ساعت پورې به د خواجه رواش هوايی ډګر ته ځم. اطاعت کيږي.

مابنام نږدې لومړی بريدمن عبدالوکيل د خپلوجامولە بيک، کلاشينکوف، پرتله- طبراق اومخابرې دستګاه سره دخواجه رواش د هوايی ډګرد نظامی الوتنو په دروازه ننوت. د هليکوپټرو شورماشور و. کله به دوه ځرخکې غبرګې پورته شوې، ورپسې به دوه نورې کيناستې. پرته له هليکوپټرو نورې الوتکې ولاړې وې. لږ ځنډ وروسته يوه خړه عسکري- ترانسپورتي الوتکه چې د مابنام تياره کې تکه توره ښکاريده، چالانه او دځغاستې په ليکه برابره ودرېده. دا هماغه ۲۱۷ پرواز دی چې د دفاع وزارت او د پوليسو د امنيت افسران او سرتيري د جلال آباد هوايي ډګر ته رسوي. د جلال آباد هوايي ډګر کې همدا نن يوه قرارګا جوړه شوې چې ځانګړې مخابرې ته اړتيا لري. د مخابرې فني افسر به د جګړې د جبهاتو له قطعاتو او په مرکز کې به لوی درستيزوالي سره اړيکې لري. د مخابرې ترټولو وړ او تجربه لرونکی لومړی بريدمن دهمدې دندې لپاره توظيف او دا دی په دغه الوتکه کې دغې دندې ته روان دی. همدا وخت دوه ويشت نور افسران او سرتيري هم را ورسېدل. لومړی لوړ رتبه صاحب منصبان الوتکې ته پورته شول. دننه الوتکه کې ځراغونه روښانه وو. په دغو کسانو کې ځينی يې لومړي بريدمن عبدالوکيل پېژندل: جنرال سبحان، جنرال محمد حيدر او جنرال ابن يمين، د مخې چوکيو کې ناست وو. لومړی بريدمن عبدالوکيل عسکري تعظيم وکړ او شاته سيټونوته واوښت، ورپسې نور افسران او سرتيري راغلل او وروستيو سيټونو کې کيناستل. دا وخت الوتکې ځراغونه مړه کړل، دننه الوتکه کې توره- تروړمۍ شوه. الوتکه کې ناست کسان ټول غلي وو او په دې تمه وو چې لږ شېبه کې به الوتکه پورته کيږي، خو ځنډ ډېر ووت. وروسته تر څو ساعتونو چې دشپې يوولس نيمې بجې کېدې، خبرراغی چې د جلال آباد هوايی ډګر کې د الوتکو د کيناستو امکان نشته، د ميدان د ځغاستې پر ليکه او هر ګوټ کې هره شېبه توغندي لګيږي. دا د هوايی پوځ تر ټولو کوچنۍ ترانسپورتی الوتکه وه چې مخکې تر دې به يې بېلابېلو ولايتونو ته سفرونه لرل. نن شپه يې دپرواز د امنيت ډاډ ورنه کړل شو. دشپې يوه نيمه بجه اجازه ورکړل شوه چې

جلال اباد ته ولاړه شي. وروسته تر همدې الوتنې د جلال آباد د جګړې تر پای پورې بله هیڅ ملکي او نه عسکری الوتکه دغه ډګر کې کوزه نشوه. هوایي ډګر په بشپړ ډول د توغندیو او راز راز وسلو د بېساري برید لاندې راغلی و.

لومړی بریدمن عبدالوکیل د الوتکې د بڼې وزر د یوې دایروي بڼیښې سره ناست و، لوړ رتبه افسران مخکې سیټ کی وو. ده خپل ټول وسایل او د جامو کوچنی بیک د الوتکی وروستۍ برخه کې ایښی و. کله چې الوتکه له هوایی ډګر څخه پورته شوه، ټول څراغونه یې مړه کړل. د خواجه رواش، ده سبز او بیا یې د ساپې دغرونو په سر دوه دورې وکړې، دا وخت ځلویښت زره فیټه له زمکې پورته شوې وه چې مخ په جلال آباد سیخه شوه. شاوخوا هوا تیاره او د بڼار روښانه څراغونه له سترګو پنا شول. له دایروي بڼیښې څخه په سختۍ سره یو نیم ستوری ځلېد، خو د سپوږمۍ تک ژېړ ټیکلی له ختیځ څخه د آسمان نیمایی ته را پورته شوی و. یو- دوه افسرانو یوبل ته وویل:

- چې آسمان کې سپوږمۍ وي، الوتکه په آسانه نه بڼکاري، خو کله چې په اړخ شي، د سپوږمۍ رڼا ته ځلیږي، خو زموږ لپاره د سپوږمۍ رڼا ځکه بڼه ده چې په میدان کې یو څراغ هم روښانه نه دی. د سپوږمۍ رڼا کې کېدای شی پیلوټ د رنوې کرښه وویني.

عبدالوکیل د آسمان پراخه اُفق ته ځیر شو او بیا یې بڼکته زمکې ته وکتل، دا وخت د کړې- وړې پټارې په شان دیوې سیمې ګڼ څراغونه ځلېدل. لومړی بریدمن عبدالوکیل د جلال آباد خواته بلد نه و. د شا سیټ د یو- دوو کسانو له خبرو پوه شو چې دا د سروبی بازار و. لومړي بریدمن عبدالوکیل ته ورپه یاد شول که اووه میاشتې مخکې نغلو الوځول شوی وای، اوس به نه دا څراغونه او نه به دا کورونه وای. لږ شېبه کې الوتکه له دې سیمې تېره شوه، ځلانده څراغونه له سترګو پنا شول. لږ شېبه کې بیا یو تلی څراغونه وځلېدل. یو- دوو خپلو منځو کې ویل اوس د درونټې په سر یاستو. الوتکه کې ناست کسان ټول په جلال آباد باندې د برید په فکرکې وو. عبدالوکیل یو ځل بیا له الوتکې دباندې بڼه ځیر شو، خو هیڅ شی څرګند نه بڼکارېدل، دا ځکه چې دا وخت الوتکه له یو څنګ څخه بل ته اوله بل څخه بل ته اووښته او په یوه وړه دایره کې مخ په کوزیدو وه. تر دې مهاله د الوتکې یو څراغ هم روښانه نه و، سورلیو خپل نفسونه سینو کې دپ او ټول غلي وو، یواځې د الوتکې د انجنونو مزبوته غرهار او زنګهار و چې کله کله به بدل غوندې شو. عسکري الوتکې له ملکي الوتکو سره په هرڅه کې توپیر لري. د جګړې ډګر کې ناسته لوی زړه غواړي. الوتکه دوهمه دوره خوړلو کې وه چې له ګردې بڼیښې څخه یوه ځغلنده سره رڼا د الوتکې منځ ته راولوېده. چې زمکې ته دې کتل سرې مرمۍ وې چې په متقاطع کرښو یې فضا ته سوررنګ ورکړی و. دا درېیم ځل و چې الوتکه په یوه کوچنۍ دایره کې د هوایی ډګر د رنوې په کرښه راوګرځېده. هڅه یې کوله چې په څلورم دور پر زمکه کیني، په بڼې اړخ کړه شوه او لکه شاهین چې په بڼکار غوټه وهي، ځان یې د رنوې کرښې او د میدان پلستر ته برابر کړ. هوا تیاره وه، د الوتکې د غږ په اورېدو او ډګر ته په راتیټېدو او احتمالاً د سپوږمۍ رڼا ته یې له ځلېدو سره د سرو مرمیو کتارونه د الوتکې په لوري را سیخ شول. یو ځل بیا یوه پرقنده او ځغلنده رڼا د الوتکې منځ ته راولوېده چې د ناستو کسانو څېرې یې روښانه کړې، له بڼیښې څخه د باندې د جلال آباد دښار یوه څنډه بڼکاره شوه چې یونیم روښانه څراغ پکې ځلېد. یو ځل بیا د الوتکی ترځنګ د اور دغوندارې په شان یوه رڼا تېره شوه، وکیل یې رڼا ته یو سرتیری

ولید چې بل اړخ ته ښیښې ته نږدې ناست و او خپله خچې ګوته یې غوږ کې ننه ایستلې وه، زغرده زغرده یې ښوروله او ورسره یې د هماغه اړخ سترګه پټه نیولې وه، خوله او پوزه یې هم په هغې خوا کاږه وو. رڼا دستي ورکه شوه. له بل لوري بیا سره او شنه رڼا الوتکې ته دننه راولوېده. دا وخت الوتکه د رنوې له پاسه یو څومتره ارتفاغ کې وه. لږ شیبه کې یې یو دروند ټکان وخوړ او پرزمکه کښاسته، د ځغاستې په کربنه ډېره ګړندۍ وړاندې راغله او د ترمینل مخې ته د راتاوېدو په مهال یې د مرمیو رڼآ ته سیوری په دیوال څرګند شو. شاوخوا یوه پرکا وه، یرغل کوونکو دالوتکې دغږ په اورېدو ټولې وسلې هوا ته لمبر کړې وې. کله چې دروازه پرانیستل شوه، پیلوټ له کابین څخه سر راښکاره کړ، په ډېره بیړه او اوچت غږ یې ټولو ته وویل:

- لس دقیقې وخت لرو، په بیړه کوزشئ، زنځیرخپور په منډه بلنداژونو ته ننوځئ !

سم له دې سره لومړي بریدمن عبدالوکیل هم لکه د نورو په شان خپل وسایل په بیړه راواخیستل او وروستی کس و چې په توره تیاره کې راکوز او په منډو شو. ده څرښنده دسترګو له کونجه ولیدل چې الوتکې ته لنډ پنځه- شپږ ټپیان او درې جنازې راوړل شوې وې. د دوی له کوزیدو سره سم سرتیرو ټپیان او جنازې الوتکې ته پورته کړل او لږ شیبه کې الوتکه ببرته د کابل په لوري هسکه شوه.

نن ټوله ورځ چې په جلال آباد باندې برید زور اخیستی و، د ننګرهار عامې روغتیا کې د ټپیانو شمېر ډېر زیات شوی و. هغه ټپیان چې دلته یې درملنه نشوه کېدای کابل ته لیږل کېدل، د نورو ولایتونو د سرتېروجنازې هم لومړی کابل ته او بیا له هغه ځایه یې خپلو هدیرو ته لیږدول کېدې. لومړی بریدمن عبدالوکیل له خپلې مخابرې، وسلې او پرتلې سره یو بلنداژ ته ننوت، چې کتل یې د جامو بیک الوتکه کې ورځخه پاتې و. لږ شېبه کې یې پام شو چې یو سرتیري د نویو رارسېدلو کسانو منځ کې تیاره بلنداژ کې هاخوا داخوا کتل او د(لومړي بریدمن عبدالوکیل) پوښتنه یې کوله. ډېر ژروکیل ځان ور وپېژاند او خپل کارټ یې ورښکاره کړ. سرتیری ورته وویل چې قوماندان صاحب د ترمینل ځمکتلي ته غوښتی یې!

عبدالوکیل بلد نه و او ځمکتلی یې نه و لیدلی، سرتیری ورسره سامانونه واخیستل له بلنداژه ووتل او په یوه منډه د ترمینل د ځمکتلي په لوری ورغلل. په ټوله سیمه د سپوږمۍ ژېړه او تته رڼا خوره وه، خومیزایل او مرمیو په فضا کې پرله پسې سري کربنې ایستلې چې سترګې یې برېښولې. کله چې عبدالوکیل ځمکتلي ته کوز شو، هلته څو تنه افسران د یو میز شاوخوا راټول وو. پرمیز باندې د جګړې خریطه هواره وه، بلې خواته د جلال آباد ملکي نقشه وه، ځمکتلي کې رڼا وه، دوه څراغونه روښانه وو. وکیل د افسرانو مخې ته پوندې په کړس سره ووهلې او عسکري تعظیم یې وکړ:

- لومړی بریدمن عبدالوکیل، د مخابرې د دوه پنځوسم غُنډ خدمتی افسر.

یو جنرال چې پوخ عُمر یې و او د سر ویښتان یې مخ په سپینېدو وو، خپله خولې په سر کړه، ودرېد او عبدالوکیل ته یې لاس ورکړ، ورته ویې خندل، بیا یې د عسکري قومندې په انداز وویل:

- دمخابرې ټول سیستم عیار او لږ وروسته د ټولو قرارګاوو او راقمونومعلومات درکوو. ټولو بطریو سره اړیکې ټینګې او کاټې واټې، زاس بیسیم رادیویی اړیکو څخه ډاډ راکړه.

عبدالوکیل تعظیم وکړ:

- پوه شوم امر اجرا کیږي.

د نظامي پرسونل منځ کې کاتې- واتې یوه مشهوره شوی اصطلاح وه، مقصد ورځځه(Wakie-Talkie) مخابره وه چې په اردو کې یې وروسته تر زاس او پلما درېیم رول درلود. وکیل ته د یرغل په همدې لومړۍ شپه دا دنده وسپارل شوه چې له قرارګا نیولې تر یوولسمې فرقې، ګارنیزیون، یواتیایم غُندِ، قول اردو او د جګړې د ټولو برخو مخابروي شبکې اودهغو اړیکې، شفرونه او راپورونه تنظیمول په غاړه واخلي. د وکیل په زړه کې د مور د لیدو او له هغې څخه د خدای پامانې اخیستو او دُعا غوښتلو او خپلې کوژدنې لیدل یا هغې ته یولیک لیکلو ارمان پاتې شو، دا خو لا څه چې بیک کې یې جامې او د وروستۍ میاشتې معاش هم الوتکه کې پاتې و، خو تر ټولو مهمه دا وه چې دی اوس جبهه کې و. په وطن برید شوی، باید دفاع یې وشي. ده ځان ته ډاډ ورکاو چې ریښتنی سرتیری سر ورکوی، خو سنګر نه ورکوي.

عبدالوکیل دې ته ځیر شو چې د جګړې دقومندې قرارګا کې د جګړې له پیل بیا تر اوسه راپورونه ثبت شوي دي. د مخابرو شبکو پرله پسې راپورونه ورکول او د قرارګا قومنده او د مرکز دایرکټیفونه یې جزوتامونو ته لیږل.

د مخابرې د لومړي بریدمن له سترګو ګڼ راپورونه لکه د تورو میږیانو د کتارونو په شان تېرېدل:

...دسهار په نهو بجو له ختیځ استقامت څخه ۱۰۰۴ څخه تر۴-۰۶۵۲ پورې د راکټونو پراخه انداختونه پیل شوي، په ۳۵:۹ لومړی لمبر لوا راپور ورکړ چې له نهو او شلو څخه د راکټونو ویشتل پیل شول، په ۴-۰۶۵۲ کې د مخالفینو پیاده ولیدل شول.

د پولیسو د پوستې راپور: د برید کوونکو انداختونه د سرخ دیوال په استقامت وړاندې راځي...

په همدې ورځ له بېلابېلو جزوتامونو په څلویښتو دقیقو کې یوشپېته راپورونه ثبت شوي وو. وروستی راپور دا دی:

... اته سوه شاوخوا وسله وال کسان لیدل کیږي. له ارا□ي څخه په استفادې وړاندې راځي... بهرنی ملیشه اونظامیان وپېژندل شول... د میاګانو د کلي په ۱۵۰۰ متری کې دوه □ربه (B.M-1) توپونه ځای په ځای شول. یو شمېر وسله وال تورو جامو اوسپینو پکولونو سره ښکاري، کچرې یې د کلا په چمن کې ګرځي...

عبدالوکیل د راپورونو د کتوپه ترڅ کې، د خریطې په سر د راټولو شویو افسرانو خبرو ته هم پام و، دوی یوبل ته ویل:

د سولې د دښمنانو برید د بهرنیو په سیده ګډون ډېر سنجول شوی، ناڅاپي او له څو لوریو څخه دی. مخکې به د مخالفینو اکمالات د کچرو په مرسته کېدل، په اوسني برید کې ډبل ډاټسن، کچرې او لارۍ موټر د کاروانو په بڼه راداخل شوي، اکمالات کوي او بیلابیلو سنګرونو څخه ټپیان له ډګر څخه باسي.

حکومتي ځواکونو ته دمصالحي د نوي سیاست له مخي د جګړې امر ترهغو صادر نشو ترڅو چې د امنیتی پوستو د سقوط خطر ونه لیدل شو. زمونږ کشفی اطلاعاتو څوځله له ډیورند کرښې د رااوښتو په مهال د مخالفینو کتارونه ولیدل او راپورونه یې ورکړل، خو پوځ ته د عملیاتو اجازه ورنه کړل شوه، یو اړخیز اوربند وساتل شو، اوس چې بهرنیان ورسره برآلا راروان دي او زمونږ هستي او نسیتي بربادوي، باید اکتیف فعال دفاعي حالت ته ورشو.

یو افسر د خریطې له سره سر پورته کړ، په جدي او غوسه ناکه لهجه یې وویل:

په دې ناڅاپي برید سره، یو اړخیز اوربند پای ته ورسېد. د حکومتي ځواکونو زمکني او هوایي قوتونه فعال شوي دي. له کابل، پکتیا او لوګر څخه ملاتړ کوونکي ځواکونه جلال آباد ته سوق او د اردو یوشمېر قطعات له و□ع الجیش حالت څخه سوق الجیش حالت ته چمتو شول.

هغه جزوتامونه چې مرستې ته راورسېدل لومړی د جلال آباد قول اردو ته ورتلل، له هغه ځایه یې موقعیت او په دفاعي کمربند کې یې ځای ورښودل کېد. یوولسمه فرقه چې ټمرخېلو کې وه تر ځپنده ګوزارونو لاندې راغلې وه. ډېرې پوستې سقوط شوې وې او د ښار امنیتی کمربند دړې- وړې شوی و. د جګړې لومړۍ کرښه د یوولسمې فرقې تر قراول را رسېدلې وه.

(۲۹)

د مهاجرو په کمپونو کې افغانانو د الله پاک دربار ته دُعاوې کولې چې مجاهدین بریالي، مُلحدین برباد او د مهاجرو هره کورنۍ ببرته خپل کلي او سیمې ته ستنه شي. مهاجرو د دې سپېڅلې جګړې په پای کې د الله پاک له درباره د لوی ثواب او د پرېمانه غنیمت او ولجوهیله لرله او میندو هغو ځوانانو ته دُعا کوله چې د وطن د فتح کولو په نیت وتلي دي. د جلال آباد دجګړې د پیل په هماغه اوله ورځ مشرق، ډان او جنګ اخبارونو د جهاد په سنګرونو کې د مجاهدینو د ستر بري او د کفارو د ماتې خبرونه خپاره کړل. اخبارونو لیکلي وو چې د ژنیو له پرېکړو سره سم باید حکومت مجاهدینو ته حواله شي، کنه پرته له هغه کابل باید په زور فتح شي. اخبارونو ۷۲ساعتونه د التیماتیوم لپاره ښودلي وو. (کرنیل.ح.ګ) به یوه شیبه د برید له پرمختګ ځان خبراو، بله شېبه به یې ځان د کابل په ارګ کې د سترمشاور په چوکې ناست تصور کړ. د ده سوچ دا وچې کله جلال اباد فتح شي، اول به دا د غازی اباد، هډې او جمهوریت په نومونو فارمونه له بیخ وکښل شي او د ننګرهار کانال دې وچ شي، د کابل نوې صوبه کې دې پولیتکل کارکرده ګی کرنیل ترارته، د جوماتونو د سمولو کار قا□ی صاحب ته او د موزیمونو، بُتانو، زړوکلاوو، زیارتونواو زړوسمڅو کار دی کرنیل بابُر ته وسپارل شي، هغه د بُتانو په چاره ښه پوهیږي.

کرنیل بابر ته لاهغه وخت د تاریخي آثارو د ساتنې او یو موزیم د جوړولو هوس ورغلی وچې ولایت لندن کې یې د راتلونکي انګلو پاک د جاسوسي او نظامی ادارو د مدیریت سبقونه ویل. ده په لندن کې د برتش سترموزیم لیدلی و، خو موزیم ته دننه نه و ورغلی. دموزیم د لرلو له شوق څخه یې کرنیل ح.ګل خبرو. برتش لوی او ترټولو پخوانی دعجایبو موزیم (هانس سلاوان) جوړ کړی و. دا موزیم ډېر کلونه پخوا د

هانس سلوان شخصي ملکیت و، چې تاریخي آثار یي د بریتانیا د ښکېلاکګر لښکر د یرغلونو په ترڅ کي له بیلابیلو افریقایی او آسیایی هېوادو را غلا کړي وو. انګریزي نسبه سلوآن، په ساینس کي زده کړې لرلي، ډاکټر و او انګریزی پوځ سره یې ښکېل شویو هېوادو ته سفرونه کول. هلته به یې انتیک باب په زور لوټل او بریتانیا ته یې راوړل. یووخت داسي ورځ راورسېدله چې ټول ۷۱۰۰۰ عتیقه کمیاب تاریخي توکي، یې لندن ته را ټول کړل. په دې کې د ونو- بوټو، ځاروېو، کتابونو، سیکو، کوڼده شویو غیرانونو، ډبرینو آثارو، خطی اوهنری آثارو بیلګي وي. کرنیل بابر لندن کې اوربدلي و چې یووخت سرهانس سلوان د انګلیس حکومتی چارواکو ته وړاندیز وکړ چې له ببلابېلو هېوادو د دغو لوټ شویو انتیک آثارو لپاره یو حکومتي موزیم جوړ شي. د هانس سلوان دا وړاندیز ومنل شو. په دې وړاندیز سره د دغه لوټمار نوم انګلستان کې د یوه (great patriot په توګه نامتو شو. دې کیسې کرنیل بابُر ته خوند ورکړی و. یوه ورځ یې شوق وکړ چې دا موزیم وګوري، خو د خیرو له زوره د ډډې شوي پتلون په جیب کې یې یو پوند هم نه و. دغه موزیم ته دا وخت د نړۍ له هرګوټ څخه توریستان او د لندن او نورو ښارونو شتمن راتلل چې د موزیم د یو ځل لیدلو د ټکټ بیه د بابر د یوې اونۍ خرچې سره برابره وه. بابر ته دبریتانیا جاسوسي اداري دو مره خرچه ورکولو چې له لوړې مړ نه شي، خود انګریز سبقونه زده او د راتلونکي لپاره د انګلو پاک یو جنتلمین شي.

بابر خوار ته د برتش د موزم د لیدو ارمان په زړه کي پاتي شو، خو د دغه موزیم په اړه یې کیسو ته غوږ نیوه. ده دا زده کړل چې د هانس سلوان راغلا شوي مالونه ټولو د لویې بریتانیا د موزیم بنسټ جوړ او د هانس نوم یې د بریتانیا د لویو څېرو لست کي تلپاتي کړی دی. په دې ټوګه له ۱۷۵۹م. کال راهیسي دا موزیم د عامو خلکو پر مخ خلاص دی چې دا دی اوس یې دوه سوه کاله کیږي.

نن چې په جلال اباد د برید پلان تر کار لاندی دی، نو کرنیل ح. ګل د بابر له زړه خبر دی چې د موزیم د جوړلو لوی ارمان په یې زړګي کي پروت دی او د موزیم لپاره د غلا هیلې یې پرله پسي ټوپکي وهي. که سر هانس سلوان له افریقي، آسیا، مصر، حلب، دمشق، بغداد... د برتش موزیم لپاره مالونه راوړل، نو د کرنیل بابر لپاره خو افغانستان لویه خزانه ده. څه پروا کوي د بابر کور به لکه د لندن د (بلومزبري) په شان موزیم شی او د بابر کوربه د انګلوپاک د (مونټېګیو هاوس) ودانۍ وي. کله چې ح. ګل په جلال اباد دبرید لپاره مجاهدینو سره د زرګونو انګلو- پاک فوجیانوخبره کړې وه، بابر هم د زروتنو د لیږلو سینه ډبولی وه. اوس نو هغه ورځ رارسېدلې چې په ۷۲ساعتو کي به دا ارمانونه پوره کیږي. کرنیل ترار سره د وهابیت غم دی، ح. ګل سره د کابل لوټل او سوځول، کرنیل یوسف سره تر آخری افغانه جنګ او بابر سره د خپل موزیم د جوړلو. توکل په خدای!!

بابر د کورنیو چارو هغه مامورین لټوي چې د افغانستان تاریخی ځایونه ورته معلوم وي، او په لندن کې د روزنې له دورې یې په یاد دي چې د برتش دموزیم لپاره په ۱۸۶۸م. کال د ایتوپیا د جګړې، د مصر اهرامونو شاخوا ، او د یونان د پارتینون مجسمو د غلا ، دا ټول د یوه منظم پلان له مخې ترسره شول، کوم څه چې برتش ته نه راوړل کېدل، هغه همالته ونړول شول، لکه په مصر کي د څو مومیایی تابوتونو نړول. که خدای کول د افغانستان درانه تاریخی اثار چې نه راوړل کیږي، نو هغه به په ډاینامت یا د توپ په ګولیو له منځه وړل کیږي. بابر د برتش موزیم له کیسو زده کړي و چې هانس سلوآن، رابرټ کاټین، او رابرټ هارلي چې د برتش موزیم په بډاینه کي زیار ګاللی، نو د بریالیتوب راز یې د استعمار او غلامساتنې له لارې وو، اوس نو بابرته یو څو داسي غلامان په کار دي. له افغانستان څخه د قرآن عظیم الشان دخطی نسخو او دینی متونو راوړل به د جهاد په فضیلت کی زیاتوالی راولي. هم خُرما هم ثواب. کابل دې وسوځي.

بابر هرچاته دخپل خیال دمنطقیوالی قناعت ورکولای شو. ده ته ډیره آسانه وه چې ووایي د برتش موزیم پیل په همدې بڼه ایښودل شوی دی. بنسټګرانو یې د موزیم اثار له مستعمراتو څخه راوړي دي؛ د مصر مومیایي، د افریقا پڑونه، د یونان د پارتینون پڑونه، د ایتوپیا د سرو زرو تاجونه، د افغانستان کوه نور الماس، او نور ګڼشمېر ارزښتناک توکي. دا آثار نه یوازې د خپلو اصلي هېوادونو له فرهنګي هویت څخه جلا شوي، بلکې دبرتش لویه پانګه ده چې یوائی له نندارې کوونکو څخه په یوه اونۍ کی میلیونونه پونډه ګټي.
کرنیل ح. ګل هم لکه د سِربابرصاحب په شان په جلال اباد د یرغل لپاره خپل منطق درلود: اسلام سرحد نه پېژني نود نوې صوبې پخوانۍ کرنسي دی ناچله شي، اسلامی پیسه به ټول ملک کې چلیږي، دا د صدر □یا لوی آرمان هم و... له دې سوچونو سره به ډېرژر په جلال آباد د برید نویو پرمختګونو باندې بوخت شو.

صادق دفتر کې رحیم بیګ ته کتل چې دودپتي چای په دمه دمه څښي اود نورو ورځو برخلاف، نن یې وروسته تر ډان، جنګ او مشرق هم ولوستل، له څېړې یې ښکارېدل، چې دجلال آباد جنګ ته خپه دی . نورې ورځې به یې پرته له ډان دا نور ټول اخبارونه ټوکرۍ ته غورځول. مازیګر به ملازم په خوشحالۍ خوشحالۍ له ټولو دفترونو اخبارونه را ټولول. اخبارونو به سهار په خلکو کې ولولي راپارولي، خو مازیګر به د ملازم په هغې پلاستیکي بوجۍ کې پراته وو چې هغه به د کباړ په بیه په هټېوالو پلورل. د اخبارونو له لوستلو وروسته بیګ د جلال آباد د برید په اړه څه ونه ویل، خو ملازم څخه یې یوه بله پیاله چای وغوښت.

د دفتر ملازم یو وچکی تورنګه ځوان و، یوه خیرنه ریتاړه به یې په سر د پټکي په دود تړلې وه، یوڅېربخن یخن قاق ډوله اوږد کمیس او خړ غوندې لُنګ یې وچې ترتورو لینګیو یې رسېده. په پښتو او دري ژبه یې خبرې نه کولې، په اردو به غږېد، تر ویربل کمونیکشن(شفاهی خبرو) په نون ویربل (د اشارو ژبه) کې ډېر تکړه و. چې په اردو به یې څه ویل ورسره به یې د مخ، سترګو، وروځو او لاسو په خوځولو سره رحیم بیګ بڼه پوهولای شو. عجبه دا وه چې پښتو یا دري به دې ویله، په مطلب پوره رسېد. ملازم یو څو ټکي بڼه زده کړی وو:

-جی صیب

-آډر کوه،

-خا دادی رالم،

-وشو جی وشو... او یو څو نور او فکر یې کاو چې (همدا پختو جبه دا)!

بل اعلی درجه کمال یې دا و چې دودپتی چای تیارولو کې بې جوړې و. د دفتر کارکوونکو به هر یو ساعت وروسته د دوټپتی چای فرمایش ورکاو، خو صادق به هیڅکله له یو غوږپ ا □افه نه څښنه، ډکه پیاله به یې سړه شوه. صادق چې د شیراقا دهټۍ په شیدو عادت و، دا چای ورته ډېر بیخونده و. د ملازم معاش د هغه کابلي آشپز دوه برابره و چې غرمه غرمه به یې د دفتر کارکوونکو ته قابلي پلو او یا هم

ښوروا پخوله. د ژمي ورځو کې به قابلي په شوله بدله شوه. دغه آشپز له لسو بجو تر يوې بجې پخلنځي کې د کار قرارداد کړی و. هغه په کابل کې د ملي بانک د يوې څانګې مدير و، خو په کابل باندې د سکربيست ګوزارونو مهاجر کړ او اوس تکړه آشپز ورځخه جوړ شوی دی. حيات اباد کی يې د انجنيرمتوا □ع خصوصی ليسه کې د ښوونکی په توګه هم کار پيل کړی دی، خو اصلی موخه يې دا ده چې آلمان ته ولاړ شي. تر اوسه دري ځلي اسلام اباد ته د فدرال آلمان سفارت ته د انټرويو لپاره غوښتل شوی دی، په وروستي ځل يې د ده د اقتصاد د پوهنځی ديپلوم هم کتلی و او دهغو آلمانی استادانو نومونه يې ورځخه پوښتلي وو چې د پوهنځي دوره کې يې دوی ته تدريس کاو. مدير ټول ځوابونه ورکړي وو، انټرويو ډېره ښه تېره شوې وه. کله چې د اقتصاد پوهنځي کې محصل و، الماني استادانو سره يې اړيکې ښې تودې او په المانی ژبه کې لايق و. دلته پخلنځي کې به کله چې مديرصاحب پخلی وکړ، نور کار به يې پنجابي ملازم ته پرېښود، نو ځکه به پخلنځي کې چې څه پاتې وو، هغه به هم لکه د اخبارونو په شان دملازم د کباړ بوجی ته لوېدل. مدير صاحب ته ملازم (کوچنی کباړ) ښکارېد، دا ځکه چې لويو کباړيانو له افغانستان څخه فابريکې، موټر، الوتکې، دبرېښنا پايې، کړکی، دورازې او ماشينونه کباړ کول. مدير صاحب ليدلی و چې جګړه مارو د آلمان په مرسته جوړه شوې د درمل جوړولو(هوخست) فابريکه هم لوټ او ونړوله. کله چې سکربيست راکټونو ډېر زور ونيو، له کابله راووت. کله چې د دوی موتر د پېښور په لوری را روان و، ماهيپر کې يې د المان په مرسته جوړې شوې دبرېښنا فابريکې ته وکتل، فابريکه لاجوړه وه، خوشحاله شوی و. مديرصاحب ته د المان په مرسته جوړ شوې ټول تاسيسات معلوم وو. جګړه مارو هرڅه لوټل: حکومتی مالونه او فابريکې، کورونه او آن د هندوانو مالونه يې لوټ او کباړ کول، خو دغه ډنګرکي ملازم به دفتر کې پاتې شوې ګيډې ګيډې اخبارونه او کاغذونه کباړ کول.

له کله چې صادق مهاجر شوی و دا اول ځل و چې سکربيست، کباړ، تلاشي، سېکړه او راشن يې اوريدلي وو، خو دوو خبرو ته هک- حيران و: يو د پوليسو رشوت اخيستو او د هرمهاجر جېب ته په مړو سترګو کتلو او بل دا کباړ او کباړيانو ته. د دې دوو خبرو غم به يې هغه وخت هېر شو چې ميليونونه ساده او ريښتيني مهاجر به يې ليدل چې په مېړانه بيوزلي او د مهاجرت ستونزې زغمي او خپل ځوانان د خوږ وطن د آزادولو اود خپلې عقيدې د ساتلو لپاره د قرباني ډګر ته استوي او له بلې خوا په منافقت سره د وطن په حق کې خيانت روان دی. دا دوه متباعد حقيقتونه وو چې صادق به شپه- ورځ ورته چُرت واهه. دغو وروځو کې چې په جلال آباد يرغل شوی و، د کباړ بازارونه يوځل بيا ښه په جم وجوش کې وو.

رحيم بيګ هماغسې په دمه دمه له دودپتی چای غوړپونه کوې او د اخبارونو له کتلو وروسته يې د پُښټ پاکټونه پرانيستل، صادق پاڅېد د ميز په سر پانې يې واړولې او بيګ څخه يې وپوښتل:

- نن کوم کمپ ته د تللو پلان لرو؟

نه بابا، په دې ورځو کې په راشن کې پوره کمی راغلی، پخوا به د پسرلي په راتګ يوه اندازه د دوبي البسه وېشل کېده، نوره هغه هم نشته، نو کمپونو ته څه کوو، هسې مو څېړې په مهاجرو بدې لګي .

- دا ولی ؟

وای د ژنیو پرېکړو کې راغلي چې مهاجرو ته به ترهغو مرستې په ټپه ودریږي، تر څو کابل کې نوی اسلامي حکومت جوړ شي. که ریښتیا ووایم دا کومکونه ټول د شوروی پوځ تر وتلو پورې وو، نور نه مهاجر سره کمک شته نه فاجر سره !

صادق خواشینی شو. نن بیګ هم خواشینی و.

له افغانستان څخه د شوروی پوځونو په وتلو، د میډیا او رادیوګانو خبرونو نوی زور اخیستی و. مهاجر او انصار دواړه خوشحاله وو. بې کوره، ستړي ستومانه او رنځېدلي مهاجر خوښ وو چې خپل وطن- ګل وطن ته به ځي، یو عادل، خپلواک حکومت به جوړ شي، نور به بمونه، برګې، بنګې، سکربیست، تلاشیانی، بندی کول، پلونه او سړکونه ورانول، د برېښنا پایې الوځول، وژل او راکټونه ودریږي. سپېره او کنډر کلي به بېرته ورغیږي، شارې به ښېرازه، پولې او پلونه به بېرته جوړ، روغتونونه اوښوونځي به بیا پرانیستل شي. په همدې هیله او د ښه زیري د اورېدو په تمه به مابنام مابنام ټول رادیوګانو ته ورټول وو:

دا لندن دی، دا د بی بی سی رادیو ده.

بی بی سی په څپو څپو د کلیو او ښارونو کوڅو او بازارونو خلک ډوب کړي وو او د ټول عالم غوږو کې یې انګازې کولې. اوس نو انګلو- پاک کې د کابل ترځنګ د کشمیر د فتح هیلې هم غوږېدلې وې.

(۳۰)

د یوولسمې فرقې د قراول نیم سرتیري، ډابطان او خورد ډابطان د سنګرونو شاوخوا وینو کې لڑند، نیم ټپیان او نور ژوندي نیول شوي وو. ژوندي نیول شوي به د عربو په تیرو چړو حلالېدل او له جیبونو به یې تذکرې او د هویت کارتونه اخیستل کېدل. سرتیري به چانماري کېدل. د فرقې ریزرفي ځواک او توپونه له مو ډعګانو ووتل. دې بلې خواته، دلته د جنګ د قومندې قرارګا کې مخابرې ته پرله پسې راپورونه راتلل:

دري شپیتم راپور:

-د دښمن انداخت پرله پسې را باندې زیاتیږي.

دغه راپور پسې سمدستي د دغه جزوتام د کواردنات او (اور) شفر ثبت شوی و.

-یوولسمې فرقې سره اړیکه پرې شوه ۱۴:۲

-دسرخ دیوال کنډک اړوند یوه پوسته په شاتګ ته اړه شوې او مو ډع یې پرېښوده.

-دپولیسو د پوستې ۵۰۰متری کې مخالفین لیدل کیږی...

پنځه شپیتم راپور:

په فتح اباد کې د مخالفینو او دهغو د ملاتړو زرهدار وسایط ځای پرځای شوي، پوره مهمات اومرتبات یې لیدل کیږي... نقطه دې اور لاندې ونیول شي.

نهه شپیتم راپور د قرارګاه قومندان ته د اندېښنې وړ و:

-د یوولسمې فرقې ختیځ لوري ته یوې پوستې د پرله پسې ګوزارونو له امله خپله سیمه پرېښوده وسایط دمخالفینواو د هغو د ملاتړو لاس ته ورغلل.

-مخالفین فرقې ته ننوتل لومړی یې د فرقې روغتون کې ټول ټپیان وویشتل، ورپسې یې شاوخوا پوستو ته د تسلیم کېدو اعلانونه وکړل.

-یوولسمې فرقې سره بېرته اړیکې جوړې شوې ۴۸:۳ حالات ډېر ترینګړي دي.

دقرارګاه قوماندان BM-21 ته قوماندہ ورکړه چې په دې هدفونو پنځلس پنځلس مرمۍ انداخت وکړي. کله چې د BM-21 مرتباتو د چمتووالي ډاډ ورکړ، امر صادر شو:

- اور!

سیمه لوخړو ونیوله. په ۱۰۰۴ راقم کې چې پخوا جزوتام و، لږ شېبه مخکې مخالفین او ملاتړي یې ځای په ځای شوي. هوایی ربه دې وشي.

-جګتورن (س) د ۹۹ غُنډ قوماندان په ۰۱۲/۵۰ کواردنات کې ټپي شو.

-په سرخ دیوال کې د درنو وسلو انداخت شدت موندلی(مطالبه اتش قوي).

پینځه اویایم راپور پسې یو هدایت ثبت شوی دی:

-... یوولسمه فرقه دې منتظره قطعه چمتو وساتي اود مدافعې کربنه دې کلکه شي.

له یو اتیایم غُنډ څخه رارسیدلی راپور:

-کاریز کبیر، سره کلا او غلام خان ډاګ څخه شدید انداخت دوام لري.

-دقول اردو د ترصد برج له غلام خان ډاګ څخه وویشتل شو.

-په هوایی ډګر انداخت ۲۰:۱۸

- د دری تنوتلفاتو راپور.

د دفاع وزارت اړ شو چې له لوګر، کابل او نورو سیمو ملاتړي ځواکونه د جلال آباد دفاع ته واستوي، لومړنۍ قطعه چې د ورېښمین تنګي له لارې د جلال آباد مرستې ته ورسېده، د جنرال غفورخان تر قومندې لاندې وه. غفور خان د افغانستان د اردو یو ډېر سابقه دار او د تجربې خاوند صاحب منصب و. په

مصر کې يې نظامی زده کړې کړې وې، د دفاع وزارت محاربو او غيرمحاربو قطعاتو کې يې دندې ترسره کړې وې. دوی پسې وروسته د ننګرهارد قول اردو د قوماندان دفتر ته د پنځلسمې زغره والې لوا قوماندان ډګروال عيدګل راورسېد. ده د قول اردو قوماندان جنرال بارکزي ته عسکری تعظيم وکړ:

- ډګروال عيدګل. د پينځلسمې زغروالې لوا قوماندان د اوامرو اجرا ته تيار دی.

له دې سره سم يې سلامي وکړه او آارم سئ ودرېد.

جنرال وروسته هغه ځايونه وروښودل چې بايد هلته مو ع ونيسي، نو ورته ويې ويل:

ستاسو قطعات به د قول اردو و ع الجيش ته نه راځي، مارش د جګړې لومړۍ کربنې ته!

- اطاعت کيږي.

ډګروال عيدګل تعظيم وکړ او شاګرځ شو.

تر دې مهاله اووه دېرشمه لوا، د اينجنيری لسم غُنډ او د بالاحصار څو قطعات راورسېدل. دوی لاهم د قول اردو و ع الجيش کې وو. لږ شېبه وروسته د جنرال غفور خان د قومندې واحد مرکز د جلال اباد هوايی ډګر وټاکه او خپله هم هلته ولاړ. له قول اردو څخه يې ډګروال احسان الله سلام او ډګروال شيرمحمد، جنرال محمدظاهر سوله مل، ډګروال سيداسماعيل پيلوټ چې د هوايي ځواک استازی و، جنرال حسام الدين، جنرال عيسی خان له لسمې فرقې او د توپچی لوی آمر نورالحق حقاني ځان سره بوتلل. په همدې شېبه کې چې دوی د جګړې قرارګا او د قومندې محل دهوايی ډګر ترمينل ته لېږدول، د جګړې و عيت يې له (صرفاً دفاعي) څخه (اکتيف دفاعي) ته واړاو. کوردناتونه وټاکل شول. د توپچي لپاره خپله جنرال سوله مل لاس په کار شو.

***

د افغانستان د نظاميانو په ياد وه چې د سلواغې ۲۷مه باندې د شوروی پوځونه ووتل او دا ورځ دملی نجات د ورځې په نوم ونمانځل شوه. نمانځنه په دوو لنډو خبرو را ځُلاصه شوه:

سرورکوو، سنګر نه ورکوو!

وطن يا کفن.

هوايي ډګر تر سخت برید لاندې و. دترمينل تر مخې د توپچي دبطريې قواندان تورن عبدالهادی شهيد شو.

عبدالوکيل ته د ټولو مخابروي مکالماتو او اړيکو واک ورکړل شوی و. هغه له دې دريځ څخه د ټولې جبهې له حالاتو ډېر ښه خبرېد. نن دلته د ده د راتګ لسمه ورځ وه. د جبهې قوماندانې د صادقانه کار له امله ده ته د (تورن) د رتبې وړاندیز وکړ چې دفاع وزارت منظور او له همدې نيټې تورن عبدالوکيل د جبهې د مخابرو ټول تامينات په غاړه واخيستل. په دې لسو ورځو کې چې جلال اباد ته رارسېدلی، يواځې د نيمې ورځې لپاره يې دريشي ايستلې وه او خيرنې ژيړچکي زيردريشی سره د ماسپښين ترلمانځه

وروسته د یو ساعت لپاره د ترمینل د برج پیتاوي ته ناست و او د لسو ورځو دمه یې د تاوده پسرلي لمرته تېره کړه. دا یوه ډېره خوندوره تفریح وه، خو ساعت لا پوره نه و چې هوایی ډګر بیا د مخالفینو د توپچي اور لاندې راغی. تورن عبدالوکیل منډه کړه، دریشی یې واغوسته او د مخابرې سیستم یې له خپل ځوان او بی تجربې مرستیال (بریدګي عباس) څخه لاس کې واخیست. له هغه راهیسې چې عبدالوکیل راغلی، بله الوتکه هوایي ډګر کې نده ناسته. جلال آباد ته عسکري او ملکي الوتنې ودرېدې، یواځې د عاجلو اکمالاتو او له دې خوا د جنازو او ټپیانو د لیږد لپاره هلیکوپټرې تلې راتلې، چې له هوایي ډګر بهر به یې ناسته کوله. له ډګر څخه لږ هاخوا د اکمالاتي ښز څنک ته یوه ځنګلي سیمه کې یو پراخ غوندې چمن و، چې هلیکوپټر به پکې کوزېدل. کله چې دا ځای هم تر برید لاندی راغی نو درونټه یا د دوسرکې خواکی هوارو ځایو کې دهلیکوپټرو ناسته ممکن وه. دوی به په ټیټه ارتفاع کې افراد کوز او ببرته به هواته پورته شول. دا وخت مخابره کې د خواجه رواش له ډګره پیغام راغی چې یو بیک لس ورځې مخکې ترانسپورتي الوتکه کی پاتې دی، د هغی شپې ټپیانو سره مو ځلورسوه بستریز روغتون ته یووړ، کله چې ټپیان ښه شول، پوښتنه مو وکړه، د دوی نه و، بیا مود دریو شهیدانو کورنیو ته وویل هغوی هم ویل چی بیک زمور ندی، نو ایا دالته ځوک شته چې بیک یې الوتکه کی هېر شوی وي؟ تورن وکیل خوشحاله شو. ډېر ژر یې هغوی ته وویل چې بیک د ده دی او د جامو جېب کی پیسې او یوڅه اسناد دي. لطفاً زما بیک د دفاع وزارت د اپراسیون ریاست کی کاظم جان سرتیري ته ورسوئ، هغه زمور ګاونډی دی، بیک به زمور کورته ورسوي. له هغې خوا ډاډ ورکړل شو. تورن عبدالوکیل دومره خوشحاله شو لکه بیک او جامې یې چې نوی موندلې وي.

د جګړې سرو لمبو، لومړی درجه احضاراتو او په اکتیف دفاعي حالت کې عبدالوکیل خپلې مورته دوه ځله خپل احوال واستاو. یوځل یې د دفاع وزارت کې د خپل ګاونډي کاظم جان په لاس، خو مور د زوی له روغتیا ډاډمنه نه شوه. بل ځل یې د مخابرې د کورس د دورې ملګري په لاس چې د یوې شپې او یوې ورځې لپاره کابل ته تللی و، لیکلی لیک استولی و. دلیک لیدو د مورجانې زړه ډاډه کړی و. دواړو ورته خبر ورکړ چې دوه ورځې وروسته نوی کال دی او مورجانه به ستا د کوژدنې کورته د نوي کال سوغات وروړي.

(۳۱)

هوا توده، خونوجنه وه. سفیر پیترتامسن له پېښور څخه ببرته اسلام آباد ته دستنېدو په لاره کې دی. هغه د اپرېل په دې پسرلنۍ ورځ کې د الوتکې د سفر په ځای د کلهکار د غونډیو له لارې د موټر سفر غوره وباله. هلته شاوخوا تازه طبیعت دی. مخکې امنیتي موټر، بیا د ده خپل او ورپسې دوه نور. دوو وروستیو موټرو کې یې د پسه د غوښې راز راز کبابونه چې پېښور کې افغاني هوټلونو پاخه کړي وو او دوه کارتنه مشروب، چې د پېښور سرینا هوټل څخه یې رااخیستي وو، ایښي دي، خو د پسرلنۍ هوا او تازه طبیعت سره سره یې چُرت ډېر زیات خټه و. خبر له ۷۲ ساعتونو څخه میاشتې ته ورسېده. نن د اپرېل اتمه ده، لا هم جلال آباد مقاومت کوي. دلته هوا د شارلوت یا جورجیا او لانګلي یا بل ځای سره دومره زیات توپیر نه

لري، آن دا چې ونې- بوټي ورته د پټاګون د ودانیو د شاوخوا پارک د ونو- بوټو منظره وریادوي، خو د جلال اباد د(فتح!؟) دسروبر نه څرګندېدو وارخطا کړی دی.

سفیر پ. ت. د تاریخ مطالعه لري او سیمه پېژني. هغه پوهیږي چې رنجیت سنګھ په همدې لاره تللی و. د لویې لوبې پیل آسانه و، خو د لوبې ګټل اوس ستونزمن دي. ده ځان سره دا کلمات تکرار کړل:

The great game is winner,… The great game must be won….

آخوا د بغداد او سنټو پکت درې- وړې کېدو خبره نوره هم ستونزمنه کړې ده، خو شین کمبربند باید ټینګ شي. د عراق، کویټ او ایران د جنګ د پایلوهیلي شته، بوش (د ساراتوپان) څخه لویه هیله لري، هسې هم لګښت ښېرته د همدوی له تیلو پوره کیږي. عرب د همدوی د خپلو تېلو په پېسو وهه!

د کلفورنیا(127 B) خونه کې دوه بوډاګان هم د افغانستان په اړه لګیا دي:

- افغانستان باید پرېښودل شي چې واحد ملت شي، ستا نظر څه دی ؟
د نبراسکا او مریلند طرح داده چې باید سره امپراتوری د امپراتوریو هدېره کې خښه شي.
- څه شی ؟
Graveyard of empires
- دې نه مطلب څه شی دی؟
ام مم! دوی ته چې وایی افغانستان د امپراتوریو هدیره ده، سخت په باټو راځي، خو خبر نه دي چې دا دی اوس ورځخه یورنګه د هدیرې امپراتوري جوړیږي. د خوشحالي خبره داده چې د شوروی د لاس نښې پکې څرګندې دي، په ډېرو نورو پېښوباید پرده وغورول شي.
- ښاغلی سنیور تحلیلګر ! ته ډاډه اوسه له شوروی وروسته باید د شنو ټکیو او شین کمربند چاره وشي. نبراسکا شنه ټکي په نقشه څرګند ښودلي دي.
دا هغه وخت چې افغانان واحد ملت کېدو ته پرېښودل شي. کله چې واحد ملت نه و، شنه ټکي هیڅ هم نشي کولای، وېره له واحد ملت کېدو ده!
خو دا وطن زبردست قیمتی کانونه لري، د انرژی بحران را روان او د لیتیمو زیرمو ته اړتیا ده. چې یوځل موقع په لاس راشي او ټول له نړۍ وپلټو او ځینې بیلګې یې خپلو لابراتوارونو کې وآزمایو، څه فکر کوی داسې ورځ به راشی؟ باید رایې ولو.

کشر لږ څه ځوان تحلیلګر د مشر ځواب ته په تمه شو. هغه بې له ځنډه ځواب ورکړ:

دا نو زمونږ ډکترین پورې اړه لري، باید لویه لوبه دوام ومومي او د برایډاس پروژه پرمخ بوتلل شي تر څو دې موخې ته ورسیږو، د نبراسکا په اړه به فکر کوو.

په دغه کال کالفورنیا کې (RAND) کارپوریشن په څو اقتصادي، سیاسی، نظامي او منطقوي ستراتیژیکو ټکیو متمرکز و: د عرب پسرلي ته چمتووالی، له آسترلیا سره دفرانسې له خوا د دفاعي اوبتلونو د قرارداد لغو کول، دبالکان قضایا، مارس ته د روسیې له خوا استول کیدونکی سپوږمکی د چارو څارل او

دافغانستان جګړه. د تینک تانک څو دیسکونو په هره مو□وع کار کاو. تحلیلګران بوخت وو، دُکترین یې سنجول. د سی.ای. ا. د تکړه ستراتیژیست(ستانفیلد تییرنر) د سپارښتنو وخت را رسېدلی دی.

راند دیوې پوښتنې د ځواب په موندلو سرګردان و: کیدای شي فرانسه له آسترلیا سره د اوبتلونو د قرارداد د لغو کولو دزیان جبران او تاوان وغواړي. دوو تحلیلګرانو ځواب وموند:

یو خو دا چې دا ډېر کلونه فرانسه د افریقایي هیوادو زیرمې او قیمتي کانونه په یوائېټوب نوش جان کوي، بل دا چې که تاوان یې هرومرو غوښت، د عربو له تیلو به یې ورپوره کړو. هسې هم د کویټ او عراق دځاګانو حساب ورک دی، نیمې د دوی په خپل منځي جګړه او د سارا د توپان لوخړو کې وسوځېدې، نیمې نورې په خپل سر بهیږي.

د مریلند تینک تانک اقتصادي اړخونو باندې فکر کاو، نبراسکا ستراتیژیک جیو پولیتیک اړخونه سنجول، خو دلته پ.ټ او برېژنسکی نظامي اړخونو باندې بحثونه کول. د جلال آباد برید وړه خبره نه وه. له انګلو-پاک تر ریاض، لندن، کالفورنیا، برایډاس، نبراسکا او مریلند پورې ټول یې بوخت کړي وو.

پ.ټ د برژنسکی د خوشحالولو لپاره ویل: په افغانستان کې شوروی له نظامي ماتې او سیاسي شرم پرته غټ اقتصادي ګوزار هم وخوړ. د ښاغلي پ.ټ دغه تحلیل برژنسکي ته سخت خوند ورکاو.

موټر په یو سلو شلو کې د موټر وی په درېیم خط روان دی. دوهم خط کې بسونه دي چې له پېښور څخه لاهور او فیصل آباد ته ځي، لومړي خط کې لویې لارۍ دي چې زیاتره کرنیز محصولات یا څاروي داسلام اباد مارکیټونو ته رسوي. د سفیر ګړندی موټر د سترګو په رپ کې له هریو څخه مخکې کیږي. د سفیر پ. ټ د موټر ټایرونه P205/55R 17 اوM/C 240v دي چې تودې هوا او ګړندي تګ ته ښه جوړ دي. موټر ډېر دروند ندی، خو د اپریل دمیاشتې په هوا کې سړک یوڅه تود وي. وروستی امنیتي موټر هرڅه څاري. پ.ټ د موټر ښیښه لږ کوزه کړه، موټر یې له یو کلاسیک" Beed Ford" لارۍ موټر څخه مخکی شو. له دې لارۍ څخه د نارنج د ګل عطر خپرېدل. د اپریل میاشت کې د نارنج د ګل وروستۍ ورځې وي. نارنج دوه ډوله ګلان لري: نرینه او ښځینه. هغه چې میوه نیسي، د ونې ښاخونو کې کلک وي، خو دا نور پرزمکه تویږي، باغوانان یې راټول او لاهور ته یې استوي چې عطر ورڅخه جوړ شي. عطر بوتلو کې ډک او ورباندې ولیکي: Made in France لکه هغسې چې پېښور کې بوټان جوړ او بیا ورباندې ولیکي Made in Italy ! او بیا یې افغانستان ته استوي، کټ مټ لکه دا جنګ او جنګیالي!! اوهو ! دا proxy warهم دغسې و انګیره. Proxy warنوڅه دی؟ د holy warنوم ورکړه او نوره یې ایسته استوه لکه دا فرانسوي(!) عطراو ایټالوي(!) بوټان. دا وخت یې په شوندو مازې مکرجنه خندا ښکاره شي، خو ټول پام یې دې ته دی چې اسلام اباد ته په رسېدو باید د پرزدنت ریګان ځانګړي سکرتر ته راپور ولیږل شي. هلته راپورتران په تمه دي.

پ.ټ. د سیاست ترځنګ؛ د وروسته پاتې هېوادو په دین، رواج، اقتصاد، صنعت، خپل منځي شخړو او د ژوند په ټولو اړخونو فکر کوي. یو ځل بیا د جلال اباد جګړې ته هیله مند شو. ښیښه یې نوره هم کوزه کړه د اپریل هوا یې په مخ ولګېده ځان سره یې وویل:

هو داسي يو قوم چې په يو لاس يې چړې نيولي او بل وربانديې غوڅوي. کټ مټ لکه عراق، ايران او کويټ. اوس رقيب وتښتېد، ځآن يې ورټول کړ. کله چې اسلام اباد ته ورسېدم يواځې همدا د رقيب د تېښتې خبره چې وکړم، دا هم راپورترانو ته لويه خوشحالي ده.

د مارچ له لومړۍ راهيسې له پېښور تر اسلام آباده او بيا تر لندن او واشنګټنه له دوه سوه زيات راپورتران او اخباروالا شپې- ورځې سبا کوي. ټولو خپلو اخبارونو کې (د جلال اباد فتح) عنوان ليکلو ته قلمونه تېره کړي دي، خو د دې پرځای خبريالانو او خپله سفير ښاغلی پ.ټ. ته (غيرمطلوب) خبرونه رارسيږي. ورځ په ورځ لس - لس خبريالان بېرته خپلو ملکونو ته ستنيږي. دپېښور او اسلام اباد ګيست هاوسونو کې چې کومه غوا لنګه وه او د پيسو باران جوړ و، نور يې بازار سوړ شوی دی. دا وخت د پ.ټ. د موټرو کاروان د اسلام آباد د ټاونونو ګڼې ګوڼې ته ورسېد. تنګ او له ګڼې- ګوڼې ډک سړکونه، ورځ په ورځ تودېدونکې هوا، بې نظمه او ګډ وډ ښار يې زړه وواهه بيړه يې وه چې د اسلام اباد (شنې ساحې) ته ژر ورسيږي. پېښور کې يې دمقاومت دفترونو هم زړه وهلی و. داسې يې انګيرله لکه چې ټولې خوارۍ په اوبو لاهو شوې!؟ بيا ځان ته ډاډ ورکوي:

نه! لېبرال او نوی نړيوال نظم او د مريلاند نقشه لاډيرې هيلې راکوي. خپګان نه دی په کار.

(۳۲)

وای دجنګ کيسې خوږې، خو ساعت يې تريخ دی!

دا سمه نه ده؛ جنګ تريخ، کيسه يې ترخه او غم يې لا تريخ دی.

د کمشنري اوUNHCR د دفترونو اثاثيه نوې شوې ده. په دفترونو کې پرته له پکې ګوزاره نه کيږي، اوس ځينو دفترونو ته اېرکنديشنونه لګول شوي دي او دفترونو ته (پينټيم ټو او ټري) کمپيوترونه راغلي دي. رحيم بيګ په نوې تکه توره ځرخکي څوکۍ په نيمه دايره دورې خوري او اخبار يې سترګو ته نيولی دی. د ميز په سر پياله ايښې، بلې خواته صادق په اندېښنو کې ډوب دی.

آخر يې زړه تنګ شو، له بيګ ځخه يې وپوښتل:

نړۍ به په مهاجرو لږ څه مهربانه شي ؟

- په ټول وطن دې نه مهربانه کيږي، پاتې شو لامهاجر !

نه، اوس خو شوروی مات او کابل کې د کفارو حکومت هم په ړنګېدو دی، دبينين سيوان پنځه فقره يی پلان جوړ دی، په ټوله نړۍ حق لرو.

- دهرچا خپله مُدعا او غرض دی. سوسيال امپرياليزم ختمېدونکی دی. د چرنوويل تراژيدي او د افغانستان جنګ شوروی ټولنې ته ټکان ورکړ، ټوله ختيزه اروپا به د چکوسلواکيا په قدمونو ګام کيږدي. قطبی خرس د شاتو په لټه کې و، خو کوچنيو کوچنيو غومبسو وځغلاو. اوس د شوروی

غټې ګرګې او د تزار د خوبونو پالونکي هریو؛ برژنف، اندروپوف او چیرنینکوف خپل دوران تېر کړ او د افغانستان جنګ یې زړونه ورخوړین کړل، هلته اوس نوي فکرونه راڅرګند شوي دي. عدالتپسند بشریت او خواریکښان به د ناکام شوي سوسیالیزم کسات له دوی څخه واخلي. تور امپریالییزم د بشریت په لمن بل تور داغ دی. د انګلو ساکسون تور ښامار په انګلو-امریکن بدل شو، نور نو سور ښامار خامخا میدان پریږدي. درېیمه نلۍ یواځې سیمه او جغرافیه نده، دا اوس مخ په ویښېدو خلک دي. د فرهنګی انقلاب یو بل ګام پاتی دی...

صادق لکه دبلي هرې ورځې په شان بیګ ته حیران و: هرځل هماغه تکرار خبرې او هر ځل ټولې خواوې ټکوي. دا نو څه غواړي؟

دخیرن ځُنګ لرونکی ملازم دفتر ته راننوت، د صادق د چُرتونو لړۍ یې وروشلوله. یو بنډل لیکونه او مجلې یې په میز کېښودې: اطلاعات بولتن، شهادت مجله او د اسلام اباد له دفتر څخه څو لیکونه چې د هر یوه په پاکټ د(UN) لوګو له ورایه ښکارېده.کله چې ملازم ببرته وت، ورغږ یې کړ:

دروازه بنده کړه !

جی صیب.

صادق د مجلو او پاکټونو بنډلونو ته کتل. هغه پوهېد چې دې ورځو کې هیڅ ښه خبر نشته. په جلال آباد د برید له پیل څخه میاشت وتلې، خو پرته له وراني او وینو توپیدو بله پایله یې نشته. یو ښه خبر چې له کابل څخه را رسېدلی و، هغه دا و چې د کابل حکومت پخواني پاچا ته یو ځل بیا بلنه ورکړې ده، خود پاچا د ځواب په هکله څوک ندی خبر.

صادق ته د پاچا بلنه ښه زیږی و، ځکه چې د حاجی صاحب یواځینی ارمان (د الاازرت راستنېدل) دي، ګوندې د پاچا په راتګ وطن د هوساینې ساواخلي، نو له بیګ یې وپوښتل:

.وای پخوانی پاچا راګرځي ؟

بیګ په دماغ سره ځواب ورکړ؛

- آچې و څه یې کړي دي؟ یو پښې ابله، وږی، ناروغ، بېسواد او بیوزله ملت یاستو، له نلۍ بې خبره توره ځا کې غلوپ وو.

صادق حیران شو، ځان سره یې وویل:

پههههوهو، سړی خو ډېر لوړ ریبل کا. چې دا په څه هوا کې ده؟ په پاچا هم کبر کوي.

بیګ له پیالې غوړپ وکړ، ببرته یې داسې په میز کېښوده چې د (کړس!) غږ یې صادق ته ټکان ورکړ، کله یې چې د چای غوړپ له ستوني تېر شو، ویې ویل:

- صادق جان رور! درپيمه نلې يو عظيم رهبر ته □رورت لري.

صادق ورته وويل:

نه شرق نه غرب؟ لاشرقيه لاغربيه!؟

- نه خاوري يې په سرکه، ورکوه يې د خُميني دې آ تور لونګی او چپن ورک شي، دهغه خبر مه راته کوه ځه چې يوسات ووځو د غرمې تر دودۍ به حويلي کې په چمن کينو کابلي آشپز به قابلی پوخ وکي.

د صادق زړه و چې ورته ووايی: هژمونيزم هم دفاشيزم په شان ناکام او بدنام دی، خو ورپياد شول چې يوه ورځ په دې خبره ورسره خوا بدی شو. د دې په ځای يې ورته وويل چې زمونږ د ډيرو بدمرغيو لامل زمونږ غريبي ده. بيګ ورغبرګه کړه: غريبي او بيسوادي!

له دې خبرې سره يې په ولاړې رارسيدلي ليکونه يو يو کتل او داسنادو دوسيې اود الماری ارشيف ته يې سره جلا کړل.

صادق چې بهر ته وتلو ته چمتو و، ببرته پښه نيولی شو چې بيګ ليکونه منظم کړي. هغه د بيک په کبرجن و □عيت ډپر خپه ښکارېد. بيګ ورته د نه بخښلو ښکارېد چې وطن کې جګړه روانه ده، دلته پوليس بېوزله او بې اسري مهاجر ښکته- پورته ځغلوي، خو دفترونو کې د بيګ په شان خُشکه بانکه- ښوی بېړاګان ناست دي، قهوې څښي او پتمن مُديران ورته قابلي پخوي. صادق په دې خبره ښه پوهېد چې که لږ ورسره د پاچا پلوي، يا د مجاهدينو، يا په وطن کې د ملی سولې او روغې په هکله بحث وکړي، نو په هماغه ورخ به دفتر څخه خدای پامانی اخلي، دا ځکه چې بيګ د منطق، احساس، عاطفې او سختې ورځې ځوان او ميړنی نه دی. بيګ نه د بازګل په شان مخلص او رينتينی دی، نه د پلوشې په شان زړور، زړه سواندی او غيرتي، نه د وکيل په شان پاک اووطن ته وفادار، نه د قدوس په شان کم له کمه هنری ذوق لري او آن دا چې د سهارګل بزګر په شان يې پخې خبرې زده نه دي، بيګ له دوی يوه سره هم د پرتلې وړ نه و.

څه باندې يو کال کيږي چې صادق له بيګ سره يوه دفتر کې کار کوي. پخوا لږ ښه و، کله کله به کمپونو ته تلل، ريشن کارتونه به يې وېشل او ميټينګونو کې به بوخت و، خود شوروی ځواکونو له وتلو وروسته نور کارونه په ټپه ودرېدل، دفترکې کيناستل دي او سياسی بحثونه، ناندرې، چای او قهوه څښل. خدای خبر که د داسې بېړاګانو خير چاته ورسيږي.

دا وخت بيګ نورليکونه ځای پرځای کړي وو، هغه وروستی يې د ميز روک کې کېښود او وتلو ته چمتو شو.

رحيم بيګ به چې کله د راپورونو ورکولو يا د کواردناتورانو پلانی غونډه کې د ګډون لپاره اسلام اباد ته ته، نو د کابل په خياطانو جوړه شوې دريشی به يې واغوسته، نکټايی به يې وترله او د دفتر سپين (تيوتا) تيزرفتار کې به روان شو، خو کله به چې پېښور کې د (UNHCR) دفتر ته ته، د مجاهدينو په شان به يې کوريايی جمپراو باټا څپلي راواخيستې، که تنظيمی دفترونو کې به کار پيدا شو، بيا به يې دپېښوري

خياطانوګنډلي مليشه جامې او واسکټ واغوستل، يو مسواک به يې د واسکټ پورتنې جېب کې نېغ وټومب چې څوکه به يې له ورايه ښکارېده، غټې تسپې به يې دښې لاس ګوتو کې و اودلې اوډاټسن کې به کېناست، روان به شو. نن يې تور پتلون اونوی سپين کميس په غاړه و.

د صادق زړه اور اخيستی و چې څه ښايسته او چنار چنار قدونه ځوانان شهيدان شول، د پلوشې په شان پېغلې د وطن د سرلوړۍ لپاره سترې ستومانه دي، وکيل د وطن د ترقی او دفاع لپاره عسکري دريشي واغوسته، مشران مو ټوله شپه د الله پاک دربار ته په سجدو دي د وطن دخير لپاره دُعاوې کوي... بيګ دی د دوی تر يوويښته ځار شي.

د دفتر د انګړ په چمن کې يو ميز او شاوخوا يې درې- څلور چوکۍ ايښې وې، دواړه له دفتر راووتل او د پسرلي تازه هوا ته بهر کيناستل. دا وخت کابلی آشپز پخلنځي کې بوخت و، قابلي يې پخوله، پنجابي ملازم ورته ښکته- پورته تاوېده.

(۳۳)

په جلال آباد د يرغل يوه نيمه مياشت شوه، خو د مجاهدينو د بري څرک نه لګېد. مهاجر په تمه او ناهيلي وو. حاجی صاحب به هر سهار مخکې تر دې چې صادق ويښ شي، جومات ته ووت. د شاهين ټاون کين اړخ ته له جي.ټي. روډ څخه لرې جهانګيرآباد ته لنډ د کوڅو په پای کې يو څوکوره اربابان مېشت وو. دغو اربابانو هم افغانستان کې جايداد او کاروبارو درلود او هم له پلرونو- نيکونو راهيسې يې پېښور کې کاروبارو. دوی د کوڅې په وروستۍ برخه کې چې پراخه او له اغزيو ډک ډاګ و، يوه چوتره د جمع د لمانځه لپاره جوړه کړې وه. له دې ځايه کوز هديره او بيا پراخه وزګاره زمکه وه چې ګڼ بوټي او دروې پکې ولاړې وې. حاجی صاحب به په همدې چوتره لمونځ او بيا به يې يوه شېبه تلاوت وکړ، بيا به يې تسپې اړولې او درودونه به يې ويل، چې لمربه لږ راوخوت، کورته به راغی. دا وخت به صادق د دفتر په لوري او خورکۍ به يې (پرايمري سکول) ته روانه وه. په سيمه کې خلکو حاجی صاحب ته زښت زيات درناوی کاو، خبره يې هم ټولو منله.

د جومات لپاره جوړه شوې خاورينه چوتره به اوړی نيمه د ونو سيوري لاندې وه، خو په نيمه نوره به لمرو، چې د ګرمي ورځوکې به خلک چندان لمانځه ته نه راتلل، هسې نوم يې ورباندې(جماعت) ايښی و. يو څو خښتي يې د محراب په ځای درولې وې او يو پوزی پکې هوارو. له جي.ټي. روډ تردې ځايه په کږو- وږو کوڅو کې د نيم ساعت لاره وه. زياتره کورونه د پېښور د اوسيدونکو او يوڅو د بر وطن او مهاجرو وو. د چوترې جومات شريک و، د لراوبر وطن ټولوپه ګډه لمونځ پکې کاو. ځينی وخت به يو امام چې توري چشمې يې اېښودې راته، جمع به وشوه، نورې ورځې به جمع هم نه کېده. لکه هغسې چې جومات بشپړه ودانۍ نه لرله، امام يې هم نه درلود. دې وروستيو کې حاجی صاحب امامت په غاړه واخيست او خلکو ته يې د جمع لمونځ ورکاوه. يوه ورځ وروسته تر لمانځه حاجی صاحب خلکو ته وويل:

- ورونو لږ به همت وکړو، دا جومات به بشپړ جوړ کړو. ځینی وخت دلته ماشومان لوبو ته راځي، ځینې وخت څاروي ګرځي، مناسبه نه ده. یوه مقتدي له خوشحالی غږ وکړ:
اخ حاجی صاحب، څومره ثوابونه به وګټو. بل وویل:
که پولوسان منګه منه نه کا خامخا وی جوړوو، زبردست د خیر کار دیه.

دا وخت دسیمې د ارباب خپلو مشر له بر وطن د راغلو مهاجرو خبره کې ولوېد ویې ویل:

- ببغمه شه، دا ټول ځای زمونږ ارباب خپلو نیکونو د امیردوست ماد خان په وخت آغیستی و، هغه مهال دا جی تې روډ او دا خاریه نه وه. مونږ اربابان دلته ملتان، جلابات او آن څو کوره موبغلان کې پراته یاستو. نیم په بر وطن نیم په کوز وطن یاستو. په دې پراپرتی نه پولیس نه پی ډې ا. او نه بل څوک کار لري. شابه تاسود جوړولو تابیا اوکئ مونږ ټول اربابان درته ویلکم وایو. مونږ به جماعت له د اربابانو جماعت نامه ورکوو. دا خو راله تاسو آباد کړو، خبره به راټوله او چنډه به را جمع کړو. سینګه! چنډه واچوو؟

حاجی صاحب وویل:

- نه، لله الحمد دا وس لرم چې یو برابر شانته جومات په خپلو پیسو آباد کړم. همدا ثواب یې راته لویه خبره ده. سم له دې سره یو تن پاځېد:
یره حاجی صیب، دا چې له پنج پیري امام دې ببغمه کړو، یو ثواب، اوس چې له خیره راله جماعت ساز کړې، داپسې بل ثواب. هغه پنج پیری خو به شوار ودرېدو لاسونه به یې په هرتکبیر غوړولو پورته کول او مونږ ته به ی ویل امین بالجهر وایئ، په مذب یی نه پوهیدو. خدای مو سوال قبول کړوچې تاسو تشریف راوړ.

حاجی صاحب ورغبرګه کړه:

دزړونو مالک الله دی، پاک رب دی زمونږ د نیت له مخې زمونږ د بنده ګي خواري مقبولې او منظورې کړي.

دا وخت یو بل خوارنجوکي مقتدي چې لنډه- تنګه کابلی کورتی یې په ځان او زړه قره قل خولی یې په سر وه، پاځېد:

- برادران تاسو سمیټ او خشت او مواد برابر وکئ، زه په کابل کشی په بنایی کشی کار وکلی لوی تامیر جول کولای سم. مسجد اسانه خبره ده. دوه کس ماسره هره ورځ کمک وشئ. زه لس ورځ کې مسجد تکمیل کوم.

خلکو مخ وروړاو. ډیر خوشحاله شول. هر یوه یوځل بیا د ده وچ اوډنګر وجود او سپېره مخ ته وکتل. ږیره یې په سپینېدو وه، سترګې یې کولکونو کې لوېدلې وې، اوږې یې لږ کړوپې ښکاریدې، قره قل خولی یې ځای ځای پوټکی غورځولی و او سپین استر یې ښکارېد.

حاجی صاحب د جومات د جوړېدو ټول لګښت په غاړه واخیست. صادق ډاډ ورکړی و چې د دفتر معاش یې هم کورنۍ ته کافي دی او هم د خیر-خیرات چاروته.

خوارنجوکي ډنګرکي مهاجر چې لنډه- تنګه کورتۍ او قره قل خولۍ یې لرله د بر افغانستان یواځینی مهاجر و چې تراوسه یې هم لا پکول، واسکټ او څپلۍ نه وې پېرودلې. هغه به زیاتره دکابل د بنائی د ودانۍ جوړولو دموسسې کیسې کولې. د بنائي د اینجنیرانو او د بنائی له خوا د کلکوجوړو شویو پخو او ښایسته ودانیو صفتونه یې کول او د بنائی دپروژو کیسې به یې کولې، نو ځکه یو څو تنو په خوارکي باندې د(بنایي) نوم ایښی و.

خوارنجوکي بنایي لس- دولسو ورځو کې د حاجی صاحب په لګښت اود مقتدیانو په مرسته جومات بشپړ کړ. حاجی صاحب کابل کې هم په خپل لګښت جومات جوړ کړی وچې په(مسجدحاجی عبدالخالق) مشهور و. عبدالباری سره یې دموسسې دشراکت په مهال یوه جلا برخه د ماسپښین د لمانځه لپاره پریښې وه، کله چې کمپ کې مېشت شول،لومړی یې د جومات تابیا کړې وه.

د جهانګیرآباد د وروستۍ کوڅې په پای کې چې د هدیرې لوري ته لار تلله، نوي جوړ شوي جومات سیمه ښایسته کړه. حاجی صاحب به د مازیګرله لمانځه مخکې (فضایل اعمال) کتاب هم ځان سره وړ او د جمع تر وخته به یې کوت. حاجی صاحب څخه دیوان حافظ، قصص الانبیا، تفسیرکابلی او څو نورکتابونه کابل کې پاتې وو، کلي ته یې یواځې قران عظیم الشان او یو وظیفات شریف وړي وو. اوس چې پېښور ته رامهاجر شو، یو کتاب هم ورسره نشته. په لومړي ځل چې خیبربازار ته ولاړ اول یې یو تفسیرشریف، بیایي درحمان بابا کلیات او فضایل اعمال وپېرودل، اوس یې جومات ته هم ځان سرا راوړي. د سهار لمانځه ته به زیاتره سپینږیري او مشران راتلل، د ماسپښین او مازیګر لمانځه کې به هم مقتدیان ډېر نه وو، خو مابنام او ماخُستن به جومات ډک و.

وروسته د جومات تر جوړېدو د ارباب صاحب پام (بنایي) ته شو. بنایی ورته دکار سړی ښکاره شو. ارباب صاحب چې اوس د دې سیمې مشر و، نو د هر چا پېژندلو ته یې پام کاو. هغه ته د بنایی کیسو خوند ورکاو. کله به چې لمانځه ته لا وخت پاتې و بنایی به ورته دکابل کیسې شروع کړی: کله به یې د کابل دتازه هوا، کله د میوو او کله به یی د فابریکو کیسې کولې، په پای کې به یې په خپګان وویل:

" نور نو کابل هغه پخوانی کابل نه دی" ارباب صاحب به هم ورسره په خپګان سروخوځاو، خو د ده د خوشحالي لپاره به یی ورته وویل:

ځه مړه مه خپه کیږه، کابل کې خیسته ځوانان دي لا هم اباد دی خدای دې آباد لري او بیا به جوړ شي او بیا به ورشو. خوارنجوکی بنایی به لږ خوشحاله شو په وچو شونډو به یې مازې خندا ونخښده او له دې سره به یې قرقلی خولۍ لږ په تندي پورته و خوځوله.

بنایی لاهم د دُنیا له حاله بی خبره او د کابل د میزایلو د لګېدو او چاودنو ګړزهار یې غوږوکي و، غږ یې ټپ اوکابل کې پاتې خپلو دوستانو ته پریشان و. ډیر یې زړه غوښتل چې مهاجرت ختم او کابل ته ستون شي.

یوه ورځ دمابنام له لمانځه سره سم یوه ډله خلک جومات ته راغلل. واړه واړه بې شملې لنګوټې یې کلک کلک په سرونو تړلي وو، توري ږیرې، سپینې جامې او تور واسکټونه او د هر یوه په لاس کې تسپې وې. کله چې د لمانځه وخت شو، دوی ټولو لومړي صف ته ځانونه برابر کړل، مخکې تر دې چې حاجي صاحب د امامت لپاره دمنبر خواته ګام اوچت کړي، د ډلې مشر پاڅېد منبرته ورسېد، هلته ولاړ لاسپیکر یې لږ یو اړخ ته کړ، بېرته را وځرخېد مخ یې مقتدیانو ته کړ. مقتدیان پاڅېدل چې صفونه جوړ او د لمانځه نیت وکړي. د ډلې مشر په غضبناکه ځپړه په صفونو باندې سترګې وغړولې، غږ یې کړ:

- شابه شابه صفونه سم کړئ !

دا وخت د ډلې بل غړي قامت ووایه او ټولو نیت وکړ. تر لمانځه وروسته مقتدیانو لاسونه دُعاته پورته کړل، خو د راغلې ډلې مشر د تمسخُر خندا وکړه او ټول یې له دُعا کولو منع کړل، د دې وخت دُعا یې بدعت وبلله. دې پسې یې خپله وینا پیل کړه، د هجرت او جهاد ثوابونه یې بیان کړل، په تکرار یې وویل:

شکر ادا کړئ، شکر ادا کړئ .

په تریو تندي او غوسه یې یو یو ته کتل: ډېر شکر ادا کړئ چې د جهاد او هجرت فرض بیا راجوندی شو، په خپل مهاجر کېدو شکر وکړئ...

د جهاد او مهاجرت د صفت پای کې به یې وویل: دې سره تاسو ته د جنت دروازې کهولاویږی او حورې او غولمان درته میلاویږي دې خبرې سره به یې د خندا په دود خوله تردوو غوږو ویته شوه. بیا به یې په تریو تندي او غوسه د شهادت د مقام صفت وکړ او لکه د مخکې په شان به یې جنت کې د شرابو د ډکو کاسو، د شیدو او شاتو د روانو ویالو بیان پسې ورزیاته کړه: دې سره تاسو ته د جنت دروازې کهولاویږي او حورې او غولمان درته میلاویږي دې خبرې سره به یې بیا د خندا په دود خوله تردوو غوږو ویته شوه.

دې سره به د صفونو آخر کې ځوانانوتر وروستي حده په غاړه زور راوړ چې سرونه د اوږو منځ ته ټیټ کړي او لکه چرګه چې نیوی ورکوي کوښښ به یې کاو چې د مخکې صفونو ترشا پټ او د دې غوسه ناک وینا کوونکي له سترګو پټ شي. کله چې د دې غوسه ناک سړي خبرې پای ته ورسېدې، خپل یو ملګري ته یې امر وکړ چې نومونه ولیکي. دا وخت یې غاړه ښه پوره اوږده کړه او د وروستیو صفونو ځوانانو باندې یې غږ کړ:

-بچو مجاهیدینو او غازیانو. د ماجرو له هر کمپ او له هرې کالوني ځوانان جهاد ته ځي، خو چې موږ خبریاستو دلته کی جذبه نیشته، دا ولی؟ کی موږ راغلي یو کی خپله فریضه ادا کوو. ځوانان به نومونه راته ووایی. څو شېبې خاموشي شوه، بیا یې غږ کړ:

- هله شابه، نامخدا شابه ! جنت خو دی کی خاصکر مجاهدو لره، شابه بچو...

دا وخت ارباب خلیل پاڅېد:

- ورونو کور مو ودان. ان شاالله ستاسو دعوت ته لبیک وایو. موږ هم په هرڅه پوهیږو، خو دلته چاته اجازت نشته چې د اربابانو جومات کې په چا کومه خبره لازمي او بوج ورباندې راوړي.

د ډلې مشر ورباندې برچ وهل:

کښه دهریه ! قتل دې جایز دی. ته پوهیږی چا سره خوله وهې؟! زه میجر طارق محمود یم. لکه سبا به دلته نه وې، ځان پوی که !

ارباب پاڅېد چې له ستوني یې ونیسي، خو خلکو ورته عُذر وکړ. دا وخت د ډلې مشر بیا ګوابس وکړ:

- بدبخته انسانه، تاته به پته ولګي لکه لګ صبر کوا !

یوه شیبه یې ارباب خلیل ته په غوسه وکتل، ته به وایې له قهرجنو سترګو یې د دوزخ لمبې بادیدې او ووتل.

بنایی خوار اندېښنه کې شو، خو ارباب ببغمه پاڅېد د نوي جوړ شوي جومات ځراغونه یې ولګول بهر د چوترې مخه هم رنا شوه، او د خلکو په لوري یې د خوشحالۍ خندا وکړه. ټول بهر راووتل، د جومات جوړېدو ټول خوشحاله کړي وو. حاجی صاحب ښایسته فرش، یو دیوالي ساعت، لاسپیکر او څو ټوکه قرآن مجید هدیه کړي وو، ورسره یې د جومات او هدیرې ترمنځ واټن کې یوه د اوبو څا وکیندله، د جومات مخ ته یې څو بوټي کشمالي ګلان هم وکرل. حاجی صاحب دغه جومات ته (دارباباانوجومات) نوم خوښ کړی و. په دې منځ کې ترټولوزیات صادق حیران و. له کله چې مهاجر شوی، هره ورځ نوې کیسې او نوې لوبې ګوري. جومات ته د ننني راغلې ډلې په لیدو یې رحیم بیګ اودهغه خبرې بیخي هیرې شوې.

خلک د جومات له مخې خواره او هر یو خپلو کورونو ته روان شول. د جومات ځراغونه ښایسته ځلېدل.

حاجی صاحب به چې هره ورځ د سهار له لمانځه وروسته ترڅو شېبو تسبیحاتو او درود کورته ستون او د سهار له ناشتا وروسته به یا تهکال ته روان شو یا به نوتهیې ته ولاړ. ځینې ورځې به یې رحمان روډ ته هم سرښکاره کړ. دغو ځایو کې یې پخواني آشنایان وو. یو پکې د کلای بلند َع.ا. ابلاغ و. هغه د پاچا په دور کې رسوخ درلود. د حاجی صاحب ډېر آشنایان د ګلدرې، سفرزې، شکردرې، پغمان، لوګر، ده سبز او د کابل د چهاردهی د سیمو وو. عبدالرحیم ملک زی د پاچا د وخت دمالیې وزیر، دده سبز مولوی تره خېل، دلوګرمولاناارشاد نامتو عالم، دکامې مولاناقیام الدین خادم او د قلعه ی جواد حضرتانو ته یې درناوی درلود. دمشرقي دجبارخیلولال آغا او لغمانی مولانا کشاف یې هم دوستان وو چې یو څو اوس وفات او یوڅو اوس پېښور کې مېشت وو. د چهاردهي د وکیل امان الله د زوی ډیره پوښتنه یې وکړه، خو چا ورته وویل چې هغه جرمني ته تللی. جلال آبادی توکل جان وریاد شو، هغه د طریقت ورونو کې ترټولو کشرو. د جلال اباد د "کلای جانان" اوسیدونکی و، کابل کې یې د وریجو او ګوړې پلورلو هټۍ لرله، خو کور یې هما غه پلرني کلي، کلای جانان کې و. اوس مهاجر شوی او خلک وایي هرپیور کمپ کې اوسي. زړه یې و چې یو ځل یې وګوري، خو چا ورته وویل چې هرپیور له پېښور څخه ډېر لرې دی. تر حسن آبدال درې ګړۍ لاره ده، بیا له هغه ځایه د ایبټ آباد په لاره یوساعت مزل دی چې هرپیورې کمپ ته ورسیږی. چا دا

هم ورته وویل چې د توکل زوی جعفر د مجاهدینو د یو ګروپ قوماندان دی. حاجی صاحب ته ځان زهیر ښکاره شو، د څلورو ساعتونو د مزل وس یې نه و، نود توکل له لیدو تېرشو. د مشرقی مشرانو کې یې د پژواک پوښتنه وکړه، یو چا ورته د ډاکترایوب د دفتر نښه ورکړه. ډاکتر ایوب پېښور کې د مهاجرو لپاره څو کلنیکونه جوړ کړي وو. هغه د سره رود د باغبانیو اوسیدونکی و. ماماګان یې دچهارباغ وو، چې د پژواک خپلوان بلل کېدل. حاجی صاحب په خواریو ډاکترایوب وموند، هغه یو ډېر لایق او له مینې ډک ځوان و، د کابل له طب فارغ و. د حاجی صاحب یې ډېر قدر وکړ. ډاکتر پوره نیمه ورځ خپل ټول کارونه پرېښودل او خپل وخت یې حاجی صاحب سره شریک کړ. کله چې دهغه له کلنیک څخه راوت، نو ورته ویې ویل:

- زویه زه ځکه ستا خواته راغلم چې دعبدالرحمن پژواک پته راکړې، دچارباغ او باغوانیو مې بل څوک ونه موندل.

د ډاکتر څېره کې د خواشینۍ نښې ښکاره شوې، ورته ویې ویل:

حاجی صاحب، هغه خو ښېرته بهر ته ولاړ.

- ولې ؟

ولا دلته ورته لوی ګواښ و. دلته یې ګوزاره نه کېده. هسې خدای وساته کنه...

- دا ولی ؟

ډاکتر په درناوي سره ورته وویل:

- حاجی صاحب، پژواک وړوکی سړی نه دی. هغه سراسر ټوله نړۍ کې اوچت نوم لري. هغه د ملګرو ملتونو سازمان کې رئیس پاتې شوی و،هغه د نړۍ لانجې هوارې کړې وې، دلته چې وای د افغانستان ستونزه یې پنځو میاشتو کې هوارولې، خوچا چې دا جنګ را نښلولی، هغه یې ونشو زغملای. پژواک صاحب له امریکې پېښور ته راغی چې افغانانو ته د یو منلو وړ حکومت جوړولو لاروموميې، خو ویې نیو بندي یې کړ. زندان ته یې هیڅوک نه ورپرېښودل. ما یو- دوه د دې ځای کسان چې خپل کلنیک کې مې مقرر کړي دي، راسره بوتلل. یو جوړه جامی، واسکټ او پکول مې پژواک صاحب ته واخیستل، د جامو سپارلو په پلمه ورغلم. دوی مرسته وکړه. زندان ته مې وویل چې زه د باغوانیو یم او پژواک مې خپلوان دی، سیاسی بحث نه ورسره کوم. دا جامې ورکوم، د زندان مامور خپلو مشرانو ته تیلفون وکړ، په سختی یې اجازه راکړه. پژواک صاحب یوه کوټه کې یواځې پروت و. ږیره یې ګډه- وډه رسېدلې، ډېر خواشینی او په غوسه و. روغبړ مې ورسره وکړ. په ادب کیناستم، پژواک هیڅ خبرې نه کولې. آخر ما ورته وویل چې یوځه خوووایه، موږ راغلي یوو چې مشوره راکړې، لارښوونه راته وکړې، څه زیارت ته خو نه یاستو راغلي چې چوپ کینو. پژواک نور هم په غوسه شو:

دڅه شی مشوره ؟

د روسانو په وړاندې د جهاد لارښوونه اود مهاجرو لپاره مشوره.

هغه راته وفرمايل:

-دلته جهاد نه کيږي، که جهاد کوئ ځئ دننه وطن ته ولاړشئ. دا د جهاد ځای نه دی!

بيا نو چُپ شو هيڅ يې ونه ويل. هغه يوه نوجنه کوټه کې يواځې و، يوه خيرنه دوشکه او بالښت ورته ايښې و، کوټې د بنيادم له قده لوړ يوه وړه کړکی لرله، دروازه به تل کلکه بنده وه. ماته يې له توشکې لاندې يو ټوټه کاغذ راکړ ورباندې ليکلي و:

زه پژواک يم په پيچومو کې لوی شوی داچې چُپ يم دلته غر او کمر نشته

(۳۴)

د ۱۳۶۸ل. کال د غويي د مياشتې دوهمه اونۍ او په جلال آباد د بريد درېيمه مياشت پيل شوې وه. سره له دې چې د(جنرال. ح. گ.) د ۷۲ساعته التيماتوم څخه دادی دري مياشتې جوړې شوې، خو د(فتح) پته نه وه. لکه چې د ده د جلال اباد او بيا د کابل د فتح لپاره اعلان شوی التيماتوم نور وخت هم غوښت؟

همدا وخت يو ناڅاپي پېښورته خبر ورسېد:

- يوولسمه فرقه ماته او فتح شوه!

د جلال اباد د يوولسمې فرقې د بشپړې ماتې اود مليشو، عربو او تنظيمی گروپونو په لاس د ځمرخېلو دټولې سيمې د نيول کېدو خبر ډېر ژر په کمپونو کې خپور شو. تنظيمی مشرانو ته ډاډ ورکړل شو چې د سراچې د پله په لوري مارش پيل شوی دی.

دا وخت د دوی ډېر جنګيالي لاهم د يوولسمې فرقې او شاوخوا لوړو- ژورو او د ځمر خېلو(باغ نمونه)ونو لاندې وو. دوی دهغو حکومتی سرتيرو د سرونو په پرې کولو بوخت شول چې ژوندي ورته تسليم شوي وو. عربانو د دولت د مخالفينوسرګروپانو او تنظيمی مجاهدو ته خبر ورکړی و چې د هر سر په پرې کولو د نغدو کلدارو انعام ټاکل شوی دی. مجاهد به د هر هغه سرتيري او افسر تذکره يا د هويت کارت عربوته راوړل چې سر به يې ورغوځ کړی و او انعام به يې اخيست.

د وينو بهولو په دې سيالي کې د فرقې له قراول سره د دووسرګروپانوترمنځ شخړه راغله. دوی دوه سرتيري ژوندي نيولي وو، يو سرګروپ قسم کاو چې دا ما پورې اړه لري، خو هغه بل ويل ما پورې اړه لري او سرونه يې هم بايد زه پرې کړم. شل زره کلداري ډېرې پېسې وې، لا ثواب هم ورسره. شخړه اوږده شوه، وخت لږ و. يوه سرګروپ دا يو سرتيری يو دوه ګامه هاخوا کړ، ورو يې ورته وويل:

- دابل سرګروپ ډېر توند دی، سر د څټ له خوا پرې کوي، بيا ډېر عذاب درباندې تيريږي، زه دغاړې رګونه پرې کوم ډېر اسانه دې نفس خيژي.

کله یې چې دا خبره تسلیم شوي سرتیري ته وکړه ، نودا وخت نېغ او مخامخ ورته ودرېد، په سینه یې کلک سوګ ورکړ او په لوړ غږ یې ورباندې چیغه کړه:

- دلینین بچیه وایه ما نیولی یې که دا بل؟

سرتیري همدومره وویل:

اشهد ان لااله الاالله اشهد ان محمدً رسول الله. نور یې هیڅ ونه ویل. شپېه وروسته یو قوماندان د یوه سرتیري او بل د دوهم سرتیري سرونه پرې کړل، دواړه یې دزمکې ژورې خوا ته ور ټیل وهل، لایې هم لاسونه او پښې خوځېدل چې خاورو او شکو سره ښکته وښوییدل، شګې او تیږې په وینو سرې وې. ښه وړاندې د ابلیټس ونو لاندې شل دېرش نور حلال شوي عسکر او افسران ښکارېدل، ځوک یو دبل اړخ ته او ځوک له یو بل لرې.

د فرقې له قراول نیولې، د ثمر خپلو تر ټولې سیمې عربان، ملېشه او افغانی تنظیمی سرګروپان ټول د حکومتي افسرانو او سرتېرو په لټه کې وو. افرادو غنیمت ټولاو او هره خوا شور- زور و. څو کسانو غالې مروړلې او څو نورو پنځه پنځه، شپږشپږ کلاشینکوفونه په اوږو کړي وو. درې تنو یو سپین یخچال رااوچت کړی و، خولې ورباندې بهېدې.

د جوزا تر ټولو توده ورځ وه. په شګو او تیږو بهیدلې او نښتې وینې وچې او رنګ یې تور اووښتی و. د سراچې پله خواته عرب جنګیالي مخکی تللي وو. فارمونو کې ملیشه وو چې درانه وسایل او مخابرې ورسره وې. مجاهدین لا هم ثمرخپلو او یوولسمې فرقه کې بوخت وو. دا وخت قوماندان (ش. خان) را ورسېد.

بده ورځ وه مجاهدین د فرقې په دفترونو وتل، ننوتل. نامعلومو کسانوپښتونه ټرل، په هره خوا یې وړل. دا وخت یوتک تور شلم عرب یو عسکر د فرقې دعسکري لاریو له منځ ژوندی وموند او دې خوا یې راوست دوه نور یې هم چېرې ژوندي نیولي وو. عسکر شهزاده نومېد دخوږیانو د ملک م. زوی او د ملک ع.ب کشر وروړو. ژوندی نیولی عسکر یې هغه بل عرب ته وروست چې توره ځپره او د قره قل د تور پوستکي په شان کلوښته ویښتان یې لرل. دریواړه عسکر یې یوځای خوا په خوا ودرول او بیا یې د دوی لاسونه وټرل، یو بل عرب یو دروند ساتور او یوه اوږده تېره چاړه راوکښله چې درې عسکر وروړاندې حلال کړي. قوماندان ش. د خپل ګروپ کسانو سره وړاندې ورغی. لومړی یې عرب څخه چاړه واخیسته او بیا یې بې وسلې کړل، څو کنځلې یې ورته وکړې او ویې شړل. وروسته یې د سرتېرو له لاسونو پرې پرانیستل، اود تورخم په لوري یې د تلو اجازه ورکړه.عرب د شهزاده په څټ درونده تېره ساتور ایښی و، دې ته په تمه و چې ملګری یې الله اکبر ووایي او درېواړه اسیران په یوځل حلال شي، درونده ساتور د شهزاده په څټ خښ شوی و، وینو داري وهلې، خو پوره حلال شوی نه و. کله چې قوماندان ش. دوی د عرب له تیغونو وژغورل، درېواړو مخ په تورخم منډې کړې. د شهزاده له څټ د وینو لیکه روانه او شا تخته یې سره کړې وه. کله چې پېښور کې د شهزاده درملنه وشوه، په څټ یې د ساتور نښه له ورایه ښکارېده. له رغېدو وروسته یې د افغانستان د علومو د اکاډمی استاد ع.ا.د. سره په ګډه د

افغان ځوانانو لپاره یوپوهنتون جوړ کړ. په لومړني مجلس کې یې ورته (آریاناپوهنتون) نوم غوره کړ. ځوکاله وروسته چې د بُن لومړی کنفرانس وشو او وطن کې نوی نظام جوړ شو، شهزاده جلال اباد ته راغی، دخوږیانو زمکی او جایدادونه یې سمبال کړل، حج ته ولاړ او (حاجی شهزاده) شو. په بل کال یې پوهنتون جلال اباد ته راولیږداو. ده به دوستانوته خپل ځټ ښود او کیسه به یې کوله. د ده د کیسې په اورېدو او په ځټ یې دعرب د ساتور د داغ په لیدو به د کیسې اورېدونکی ووېرېد، هیښ- پیښ به شو، یوځل بیا به یې شهزاده ته په ځیرځیر وکتل لکه له قبرځخه را پاځېدلي مړي ته چې ځوک ګوري، خو شهزاده به وخندل. ده به خندل، خو دکیسو اورېدونکي به ویرې اخیستي وو او د کیسې له اورېدو وروسته به د هریو تر سترګو د وینو رودونه راتلل. حاجی شهزاده به یوه بله هم ورسره وټرله:

کله چې قوماندان ش. موږ د عربو له تېغونو وژغورولو، نو عرب ته یې ښې پوچې کنځلې وکړې: ای د ابوجهل ذاته، ای ستاسې ... ځئ دا مردار رنګونه مو د افغانانو له پاکې خاورې ورک کړئ. تاسې فلان او بیستان او دا او دا او دا...

خلکو قوماندان ش. پېژاند. هغه یو زړور او وطنپال مجاهد و، خلک پوهېدل چې شهزاده له غوسې نه وایي، دا ریښتیا وه چې قوماندان ش. د مجاهدینو صف کې پردي نه زغمل او نه یې د اسیرانو قتل جایز باله. ده به ویل د جهاد له بري وروسته د حکومت چارې پخواني باچا ته پرېږدو.

له دې کیسې وروسته خوږیانیوالو شهزاده ته (ژوندی شهید!) نوم ورکړی و. شهزاده کیسه کوله چې کله یې دوی د عرب له ساتور وژوغورل، دا وخت دوو ډاټسونو کې د قوماندان ش. د ګروپ نور غړي هم راورسیدل. دمجاهدینو قوتونه د یوولسمي فرقې له ساحاتو ووتل اود سراچې پله او په هوایي ډګر د برید لپاره روان شول، د فرقې شاوخوا په ټول ټمرخپل کلي کې کراري شوه د سیمې خلک او فرقه کې کوم ژوندی سرتیری یو هم نه و پاتې. د سراچې پله او هوایي ډګر شاوخوا ښه کلکه جګړه نښتې وه. قوماندان ش. هم خپل ګروپ ته امر وکړ چې د سراچې پله په لوري مارش شي.

شهزاده به چې کله له خپل ځټ ځخه د عرب د ساتور د پورته کولو او ژوندي پاتې کیدو کیسه وکړه، نو بیا به یې د هغې ورځې د جګړې او د قوماندان ش. پېژندنه کوله:

... قوماندان ش. پخوا د ملک اکبر دمجاهدینو ګروپ کې و. وروسته ترهغه چې ملک اکبر د شوروی پوځونو په یوه پوسته باندې د یرغل په ترڅ کې شهید شو، قوماندان ش. خپله جلا ډله جوړه کړه، خو دمیرانې، تقوا، ایمانداریٔ اووطنپالنې پوره سبق یې له ملک اکبر ځخه زده کړی و. ملک اکبر د ملک عبدالحنان غازي زوی و. ملک عبدالحنان غازي له انګریزانو ځخه د استقلال د بېرته ترلاسه کولو په جګړه کې دسرخرود له عصمت الله جبارخیل سره ولسي لښکر کې یو ځای و. دا اویا کاله مخکې هغه وخت و چې جنرال صالح محمد خان دغازي امان الله خان په امر د انګریز په وړاندې ختیزې جبهې ته استول شوی و، خو له بده مرغه د افغاني اردو صفوفو کې ګډوډي د دې لامل شوه چې د حکومتي پوځ افراد د قوماندې محل سره په ناوړه پوهاوي کې په شا راشي. دا وخت د کونړ له ارناوې ځځه خان زمانخان او له ګندمک ځخه جبارخیل د ولسي لښکر په قوت انګریز له خیبر ځخه هم واړاو او بری د افغانانو په نصیب شو. په دې لښکر کې یو هم عبدالحنان و چې وروسته په غازي مشهورشو. کله چې

غازي وفات شو، د قوم او سيمې مشرتوب د ده زوی ملک اکبرته وسپارل شو. د شوروی پوځ په راتګ ملک اکبر هغه لومړنی مجاهد و چې پراخه سيمې يې ولکه کې راوستې او د شورويانو په وړاندې يې بريدونه کول. دا وخت ش. نوی زلمکی و. وروسته د ملک اکبر له شهادت څخه يې لس کاله دخپلو مجاهدينو مشرتوب وکړ او يو تجربه لرونکی قوماندان ورځخه جوړ شوی و.

***

شهزاده له حتمي مرګ ژغورل شوی و. هغه د قوماندان ش. احسان نشو هېرولای. کله يې چې د څټ ټپ روغ شو، د جلال اباد د جګړې له پای ته رسېدو وروسته پېښور کې د محاذ د تنظيم هغه نظامی مرکز ته ورغی چې قوماندان ش. پکې موندل کېدای شو. غرمه مهال و چې د مرکز مخې ته يې پوښتنه وکړه. پهرداور دننه قوماندان ش. ته خبر ورکړ. شېبه وروسته هغه راووت، يو نوی چترالی پکول يې په سر، کوريايي جمپر په غاړه، "باټا" نوې څپلۍ يې په پښو او سترګې يې توري کړې وې. چې راووت شهزاده په غېږ ورسره روغبړ وکړ. شاوخوا د ريکشو او ګاډيو شورماشور و.

شهزاده قوماندان ش. ته کيسه وکړه: د جلال آباد جګړه کې اسيرشوم، عربو حلالولو ته ټرلی وم، چې ستا په لاسونو د سپکاوي له مرګه بچ شوم. قوماندان ش. دستي ورته وويل:

- وروره اجل به دې نه و پوره.

شهزاده بيا هم د ده د احسان مننه وکړه. قوماندان ش. وغوښتل چې شهزاده لږ نور هم وپېژني. لږ وړاندې د پېښور ښار د رينګ روډ څخه وړاندې د ونو يو ګڼ کتار و، دواړه ولاړل چې يو سات د وطن کيسې وکړي. شهزاده ورته وويل:

- زه اوس يوه ښه بوختتيا لرم، ډېر د ګټې- وټې کاروبار ندی، خو مقصد دځوانانو تعليم ته مې يوه وسيله برابره کړې ده. شکر ژوند مې ښه دی. غواړم ستا په خوښه د جامو او واسکټ ټوکر دلته همدې مرکز ته درته راوړم.

قوماندان ش. وخندل:

- ناځوانه. مورږ په چا احسان نه بارووه. الله پاک دې زما لاسونه له بدو ساتي اوکه ښېګڼه مو کړي وي، الله دی هغه قبوله کړي. ما خاص د الله د ر□ا او له وطن څخه د کوپارو د اېستلو په خاطر وسله پورته کړې وه، اوس چې روسان ووتل، کيدای شي پخوانی پاچا ببرته راشي. پير صاحب نور جګړه نه غواړي، زياتره مجاهدين يې په کورو دي.

شهزاده ته د قوماندان کيسه خوندوره وه. څپلۍ يې له پښو وکښلې، د لستونو تنې يې پرانيستې او لستونې يې تر څنګلو پورته کړل چې د ګرمي زور يوځه کم شي. دا وخت د ګونډو په سر ناست و، خو کله چې قوماندان ش. کيسه وغځوله، شهزاده له ګونډو په پلتيو شو، غوږ يې ونيو. قوماندان نکل وغځاو:

... هغه وخت د جلال اباد جنګ ته ځکه روان شوم، ماویل چې نور تنظیمونه ونه وایي چې وډار شو. یا به ځوک وایي چې کمونستانو سره یې تار اچولی، نو په جلال اباد د برید په ورځو کې خپلو وسله والو سره ولاړم. چې کتل مې د پنجاب تورلینګي، ملیشه، ګنډې والا او وړې ټول د چور او تالان په هیله روان وو. دا حال مې چې ولید، غوسه راغله. ډېرو ځایو کې مې لیدل چې دهغو سیمو کورونه لوټ کېدل چې ملیشو او مجاهدینو فتح کړي وو. عربو ظلم کاو او تسلیم شوي عسکر یې وژل. موږ ډېر وروسته ورسېدو، زما نه دي یاد او ستا څېره مې هم نه ده په یاد کیدای شي، له حلالولوبه مې ژغورلی یې. خو کله چې په هغه ورځ له فرقې د سراچې د پله په لوري روان شولو موږ ته پته ولګېده چې یره خدای خبر که مجاهدین جلال اباد فتح کړای شي. مجاهدینو داسې ګڼله چې په ۷۲ ساعتونو کې به خامخا جلال اباد نیسي. خو د جنګ د میدان زیانونه زښت ډېر وو. هغه سیمې چې مجاهدینو نیولې، ټولې ویجاړې شوې، کورونه لوټ شول، د جلال اباد د شاوخوا کلیو او د ښار اوسیدونکي شهیدان شول. دې پېښو زه ډېر خپه کړم. ما ته هغه ورځې رایادې شوې چې د جهاد لومړی کال و. کله چې حکومتي عسکر کلي ته راغلل او زموږ په کور کې یې وسله ومونده، نو زه یې ځان سره بوتلم. دري میاشتې یې پلچرخي زندان کې ایسار کړم. په لومړۍ ورځ یې په څېړه ووهلم راته ویل یې چې ولې دې وسله پټه ساتلې وه.

دا وخت حاجی ش. ته هغه ورځې وریادې شوې: بیخوبي، وچه ډودۍ اوهغه یخه کوټه...خو ده دا انګېرله چې د ملک عبدالحنان غازي برکت اود مور دُعاګانې وې چې روغ راووت. ده داسې انګېرله چې شورویانو به ځومره کسان ماسکو ته وړي وي او صابون به یې ورځخه جوړکړی وي، په ځومره ځوانانو یې په زور دلینن اودهورا صفتونه وکړل او ځومره یې له دین ځخه وایستل، ځومره قرآن شریفونه به یې سوځولي وي او ځومره خلک به د دوی له ویرې په قرآن مجید ختلي وي ...او دا دی خدای بری دمجاهدینو په نصیب کړ.

د رینګ روډ دغاړی له ګڼو ونو لاندې ښه سیوری و. قوماندان ش.د هغې ورځې کیسه وغځوله. له رینګ روډ پورې غاړه د ریکشو، کنچني بسونو او موټرسایکلو شور زوږ غږ راځي، خو شهزاده د قوماندان ش. کیسې ته غوږ دی:

...شاخوا د چاودنو او توپچي ځواکونو درنې ډزې وې، خو موږ د بري او فتح په خیالي ښکلي نیلي سپاره وو او د نوې ځوانۍ د دورې ارمانونه راته په پوره کېدو ښکارېدل. کله چې په هغه ورځ د سراچې پله ته ورسیدو، تم شولو. د ګروپ غړو مو ځانونو ځخه دلارې ګردونه ځنډل او د ډاټسن موټرو بانټونه یې پورته کړی وو، ځینو اوبه اچولې چې موټر ساړه شي، ځینې د ونو سیوري ته کیناستل. سره ګرمي وه، دزمکې پرمخ د وینو ځاځګې ښکارېدل چې په سره او تېچنه خاوره او شګو باندې وچ شوي وو...

د مجاهدو قوماندان(ش) هغه عسکر ته کیسه کوي چې څه موده مخکې یوبل سره جنګېدل، خو نن له حتمي وژلو ځخه ژغورل شوی عسکر د قوماندان کیسې ته غوږ دی:

...زه ډېر ستړی وم، ترځنډ دمې او چرتونو وروسته مې ځان راسم کړ او د نړېدلي دیوال پر سر د دووزنګنو په سر کیناستم، دښې لاس ځنګل مې په زنګون کېښوده، لاس مې تر زنې لاندې ونیو. پورته د

ثمر خیلود غره هسکو څوکو ته مې کتل. د جهاد او مهاجرت ټولې سختۍ راپیاد شوې. ځان سره مې حساب وکړ:

اته کاله! ډېر عمر دی. اته کاله مې د وطن دښتې،تړې- غرونه او کمرونه ګزوګام کړل، له وطن څخه د پردیو لښکرو د اېستلو دسپېڅلې ارمان په درناوي مې هرکاڼي قدمونه ښکل کړل. د نابلدو کلیو خلکو په شپه کې لارې- ګودرې راوښودلي او یوګوله وچه یا لمده ډوډۍ یې راسره شریکه کړه. زه به د خپل ولس مېرانه او ملاتړ هېرنه کړم . د ښوونځي د پای ته رسولو ارمان مې زړه کې پاتې شو. د دښمن د ټوپکو ګولې مې د غوږ له څنګه تېرې شوې، له وژونکوماینونو اود ښګیو او برګیو له بمونو روغ راووتم، شوروی پوځ له وطنه ووت. کله چې په جلال اباد دبرید خبر خپور شو، پیرصاحب او حضرت صاحب نه غوښتل جګړې ته ورګډ شي، خو پنځو نورو تنظیمونو د سولې پروا نه لرله، بیړه یې وه. موږ ویل اوس که خدای کول وروستی آرمان په پوره کېدو دی، یو افغاني حکومت به جوړ شي، پاچا به بېرته راشي. په جلال اباد برید پیل شو. زه لږ وروسته خبر شوم، د پیر صاحب له اجازې پرته خپلو مجاهدینو سره راووتم، تر یوولسمې فرقې او ثمرخپلو راورسېدم، افسوس چې د مجاهدو ډلو سره دا تورمخي او تورلینګي نه وای !!

کله به چې قوماندان ش. (تورمخي او تورلینګي) په غوسې سره یاد کړل، نو د شهزاده زړه به یخ شو.

قوماندان لږ دمه شو، لکه چې هغه ورځ یې یوځل بیا وریادوله. له لږ سوچ وروسته وریاد شول :

زه لاهم د نړیدلي دیوال په سرناست وم، په دې تمه وم چې اوس به نو مجاهدین د سراچې له پله څخه د ښار خواته د تېرېدو خبر راوړي. د ګروپ غړو دمه جوړوله. زما ترسترګود یوولسمې فرقې د تسلیم شویو عسکرو مړي او د فرقې د ثمر خپلو د روغتون د ناروغانو او ټپیانو مړي لربر کېدل، یوه شیبه مې نه هېرېدل. چُرتي ناست وم. په هغه ورځ د ګروپ غړو دمه کوله او موټرو کې یې اوبه اچولې. زه د ټیټ نړېدلي دیوال پرسر اندېښنو کې ډوب وم چې له نړیدلي دیوالګي لږ هاخوا مې یوځل بیا په خاوروباندې وچه شوې وینه باندې سترګې خښې شوې، اندیښنه کې وم: دا د یوه افغان وینه ده، هرځوک چې دی او هر طرف چې و، خو ژوند یې بایلود. موراوپلار به لري، اولاد به لري...دهغه تورمخي چاړه مې سترګو ته ودرېده چې څومره سرونه به یې وربانديې پرې کړي وي!؟ دهغه تکو تورو کلوښته کلوښته ویښتانو څخه مې بد راغلل، کرکه مې ورڅخه وشوه.

دا وخت په قواماندان باندې د شهزاده زړه وسوځېد. قوماندان ش. لګیا و او دهغی ورځې کیسه یې کوله:

...زه په همدې چُرتونو کې وم، چې دا وخت مې لیدل چې د وسله والو مجاهدینو نوې جوپه د فارمونو له خوا راورسېده. د موټرو کتار اوږد و، په زیاترو پیکا او دهشکې کلکې نصب شوې وې. ما داسې و انګېرله چې مجاهدین له سراچې پله اووښتي او خامخاپې هوایي ډګر او قول اردو نیولی دی. راپاڅېدم. د ګروپ غړي مې شاوخوا راټول شول. هغوی کله هم زه داسې پریشان نه وم لیدلی. هریو حیران و چې د خوشحالۍ په ورځ ولې دومره چُرتي یم؟

غوښتل مې چې خپل ګروپ سره مخ په هوايی ډګر ورشو، خو چې کتل مو له هغې خوا دمجاهدينو دوه موټرپه بيړه راوګرځېدل او د ټمر خيلو باغ سره د ونو سيوري لاندې ودرېدل. مورږ داسې انګېرله چې هرومرو يې لومړۍ کرښې څخه شهيدان يا ټپيان راوړي دي، چې کتل مو دوه نور موټر هم راورسېدل. زمورږ د ګروپ يو مجاهد ورغی چې ځان په خبره پوه کړي. هغوی ډېر بد خبر راوړی و، ويل يې:

دسراچې پله ته نږدې د حکومتي ځواکونو له خوا په مجاهدينو د درنو او سپکو وسلو ډزې شوي. حکومتی ځواکونو په يو کمين سره دوی غافل کړي دي. د مجاهدينو د کاروان لومړنی موټر د مخې په ښيښه لګيدلی، موټر له سړک اووښتی سرپه څيرۍ په هغه ويالې کې لوېدلی چې دسړک ترغاړې د زيتونو له باغونو راوتلې ده. ورپسې نور مجاهدين هم د توپچي د مرميو تر باران لاندې راغلي، نو ځکه دوی بېرته راوګرځېدل، اوس به ليدل کيږي چې ټمرخيلو کې د مجاهدينود قوماندې محل څه ورته وايي. قومانده ټوله د تورلينګيو په لاس کې وه.

دجګړې لومړۍ کرښه ځای په ځای ولاړه وه، مجاهدو بد ګوزار خوړلی و، يو لوری هم وړاندې نشو تلای. دواړو لوريو يوپه بل د درنو وسلو ډزې کولې. دسراچې پله سره جګړه دوه ورځې روانه وه، خو مجاهدين له پله نشول پورې وتلای. غلام خان ډاک، سلطانپور او ټولو سيمو او استقامتونو کې د مجاهدينو پرمختګ په ټپه ولاړ و. درې ورځې مخکې کله چې د يوولسمې فرقې ژوندي پاتې عسکرو او زرهدار ټانکونو خپلو سنګرونو کې ماتې وخوړه او د جلال اباد دښار په لوري په شا شول، سراچې پله ته په نږدې کېدو له لومړي لمبر قول اردو څخه زغره وال ټانکونه يې مرستی ته راغلل، خو له دې خوا دوی د بېرې له املې په څو لارو سر شوي وو او اصلي لاره او سيده سړک يې پرېښی و. دا وخت دوه زغروال ټانکونه يوه ژوره ناله کې ونښتل،سرتيري او مرتبات يې ووتل او پلي وتښتېدل. ځلور نورټانکونه په سيده سړک په تېښته روان وو چې له مخامخ لوري مرسته کوونکی قوا په مخه ورغله. دهغو په مخکې د قول اردو قومندان بريدجنرال بارکزی و چې غوښتل يې ټمرخيل بېرته ونيسي. جنرال بارکزی ډېر زړور افسرو، هغه هيڅکله پروت او ستراو اخفا نه کوله د ګولیو په باران کې به نېغ او مخامخ وړاندې ته. دا وخت هغه د خپل ټانک له دريڅې راپورته شو، نيمه تنه يې ښکارېده او تښتېدونکو ټانکونوته يې اشاره کوله چې ودريږي او بېرته خپل سنګرونه ټينګ کړي. له هرې خوا مرستې ته رارسيدلي ټانکونه تربريد لاندې ونيول شول. دمرميو پرله پسې باران و چې همدا وخت بريدجنرال بارکزی په زړه باندې ولګېد او څنګ ته د زرهدار په ډريورباندې په يو اړخ ورپرېوت . ده سره يوځای د ده خاص محافظ هم ولګېد. دا وخت مرستې ته راغلي ځواکونه هم په شاشول، خو سيمه د حکومتي توپچي له خوا پرله پسې ويشتل کېده او د مجاهدينو وړاندې تګ ناشونی و...

د کيسې په اورېدو شهزاده ته يو ځل بيا دهغو ورځو ټولې پېښې سترګو ته ودرېدې.

(۳۵)

د جګړې څلورمه میاشت شوه. د ج. ح. ګ. ۷۲ ساعتونه لا ډېر مخکې پوره وو. د افغانستان پوځ د اکتیف دفاعی حالت څخه دفاعی- یرغلیز پراو ته ورغلی و. د (آسیا پرانګان) د جلال اباد په لوري له پرمختګ ناهیلي شوي وو. د دولت مخالف ځواکونه د قول اردو او خوشګنبد له سیمو په شا تمبول شوی وو، خود قول اردو د اوبو رسولو شبکه سورې او د څښلو اوبه ډیرې لږوې. دسړک په سر ویشتل شویو ټانګونو لاره بنده کړې وه، قول اردو ته نوي را رسیدلي ځواکونه سیمې سره بلد نه وو. تورن عبدالوکیل د مخابرې شفرونه استول، راپورونه یې ورکول او د مفرزو او بطریو قوماندانانو سره یې اړیکې وې، ډېر ځله به فریکوینسی او شبکه دمخالفینو له فریکانس سره ګډه شوه، ده به اورېدل:

-واپس آنی والی پرافغان مجاهد کو قتل کیا جائی.

-عرب مجاهدین کي مداخلت کرو، وه صرف اپنا کام کرتی هین.

له دې ډول قومندو سره یوځای به دRGP او ستینګر له بارونو لاندې افراد یو ګام وړاندې ته ټپل وهل کېدل.

تورن عبدالوکیل په دې باندې پوهېد چې کله چې فریکانس ګډ شي، نو مخالفین د دوی خبرې هم اوري. هغوی به هم قصداً فریکانس کي مداخله کوله اوکله کله به یې د هغوی اخطارونه هم اورېدل:

-دلینن بچیانو تسلیم شئ!

-مورِ تاسې سوچه اسلامی حکومت ته رابولو.

-که مورِ سره یوځای شئ تاسې به عفو شئ کنه ډیر ژر فتح د مجاهدینو په نصیب ده او تاسې به سخته سزا وګورئ...

د دفاعی- یرغلیز دایرکتیف په رارسېدو سره دافغانستان د هوایي پوځ فعالیت هم زیات شوی و. دپسرلي ورځو کي پیاده ځواکونو ښه پرمختګ کړی و. د برید په څلورمه میاشت سوخوی بم غورځوونکو او Mig,21 شکاري جت الوتکو د جګړې بڼې ته بدلون ورکړ. بریدګرطراحان دې پېښې اندېښنه کي کړل. دوی پوهېدل چې د دوی د4-F ، میراژاو F-16په پرتله ښېلابېلو اقلیمی شرایطو، غرنیو سیمو او آن د وریځ په ورځوکي Mig.21اوچته وړتیا لري. په همدې خاطر د دغه برید د وسلو په (تابلو) کي ستنګر ته ځای ورکړل شوی و. دجبهې سوق الجیش خپل ځای موندلی و. ځینو ورځوکي به عبدالوکیل فریکانس کي اورېدل:

-الی صمود الشرق

-اسرع بنفسک الی المرکز.

زاس یواځینی ډاډمنه مخابره وه، چې قوماندانانو سره وې، خو دا نورو کوچنیو ساده شفري مخابرو کي به زیاتره فریکانس ګډ شو. عبدالوکیل ځینی غږونه پېژندلي وواو د هغو په اورېدو به ورته د یوتک تورپنډ

ملیشه څېره سترګو ته ودرېده. کله به چې بریدګر په شا کېدل، عبدالوکیل به فریکوینسی لټوله، هلته به چیغې او ناري وې:

-مجاهدین کوبنائین پهلی فتح پرغنیمت!

بیا به یې بله فریکوینسی کې اورېدل:

تزوید المجاهدین بالمعدات ، هل مزید... هل...

دا څرګنده نه وه چې دا مخابري د جلال اباد کومو سیمو کې دي،خو غږ یې صفا راته:

دایئن طرف اګ لګائین.

مخالف سمت مین اګ.

د برید په څلورمه میاشت دحکومتي ځواکونو پرمختګ ګړندی شو. د غازي اباد د فارمونو خواته زغره وال وسایط د پرمختګ په حال کې و. د ننګرهار د ولایت د اداري غوښتنه دا وه چې ګرمي زیاته شوه، د فارمونو ونو ته باید اوبه ورسول شي، چې فارمونه وچ نشي. هغو ځایو کې چې سیفون الوځول شوی او ویالي بندي شوي باید د کانال د ریاست مامورینو او کارکوونکو ته د کار فرصت برابرشي. په همدې خاطر د قوماندې او سوق مرکز دفارمونو خواته پام واړاو، خود کان او کترغی، چپرهار او سره رود له لوري په جلال آباد د ورځې لس- دولس زره توغندي راتلل. په یوه ورځ کې دښار دوه سوه اوسیدونکي خپلو وینو کې ولمبېدل. د ننګرهار د عامې روغتیا دجراحي عاجل سرویس په بسترونو او دهلیز کې د ټپیانو ځای نه و، طبیبانو او نرسانو شپه ورځ کار کاو. ټپیانوته په سره ګرمی کې د روغتون وربوی کې تر ونو لاندې سیرومونه ټرل کېدل اوپټی لګول کېدې. دا وخت له کابل څخه د جراحي یوټیم د ډاکترب.ا.شیوامل تر مشری لاندې راورسېد. دوی له رارسېدو سره سم پرته له دې چې د لارې د ستوماني دمه جوړه کړي، سم له واره روغتون ته ورغلل. له نرسانو څخه یې د جراحي، ټپ ټرلو او پټی لګولو وسایل تر لاسه او لاس په کار شول. د ډېرو ټپیانو حال ښه نه و، یو شمیر سرسری ټپیان وو، یو شمیر نورو وینې ته اړتیا لرله، د ماشومانو درملنه باید لومړی وشي. د راجستر کولو، دوسیې او ریکارد کولو فرصت نه و، د یوه درملنه به نه وه شوې چې بل به راورسول شو. دجلال آباد په شان یو کوچني ښار باندې د ورځې دولس زره راکټونه او یوه ورځ کې د دوه سوه تنو تلفاتو شمیر په نړیوال جنګ کې هم ساری نه درلود. ښاریانو د ورځې د شهیدانو د خښولو وخت نه درلود، یو شمیر شهیدان د کورنو انګړ کې خاروته وسپارل شول. پوځ ته د یرغلیز دایرکټیف او جبهې ته د جیت الوتکو استولو د جګړې و ېعیت ډېر ژر بدل کړ. د ملکي موسساتو، دروغتیا د ادارو، اوبو او بریښنا رسولو د چارو دسمون په خاطر کابل څخه مسلکي ماهرین را ورسېدل.

دا وخت د حکومت هوایی پوځ ته امر شوی و چې د جبهې لومړۍ کرښه تر اور لاندې ونیسي. په آسمان کې د جیت الوتکو راڅرګندېدو لومړۍ کرښه ډیره مخ ته بوتله. جزوتامونو ته په ټولو استقاموتو کې د وړاندې تګ قومانده ورکړل شوه. تورن عبدالوکیل ته هیله پیدا شوه چې د جنګ د و ېعیت په بدلون به ده

ته د يو- دوه ورځو درخصت امکان برابرشي، يا به کم له کمه يو ليک خپلې مور ته واستوي. خپلې کوژدنې ته به ليک کې ډاډ ورکړي چې د دښمن برید په شاتمبول شوی، امنیت او سوله به راشي. د جګړې د و □عیت د بدلون سره سره د مخابرې په فریکوینسیو بوج زیات و. داسې ښکاریده چې مخابره دجګړې په ډګر کې د قوماندانانو دژبې او فکر اهمیت لري، نو په همدې خاطر تورن عبدالوکیل د خپلې مهمې دندې په هکله فکر کاو. هغه اوس ډېر خوشحاله و چې په خپله اوږه دوه پلیټونه او یو ستوری لري. ځینې وخت به یې چې لږ فرصت وموند په مخابره کې به یې د بریدګرو فریکونیسی ولټوله او دهغوی خبرو ته به یې غوږ نیو. سره له دې چې کلک امر شوی و چې فریکوینسي باید کنترول لاندې وي او د هر ډول ګډ او جږ حالت مخه ونیول شي، خو تورن وکیل به د ځان دخبرولو په خاطر دبریدګرو غږ ته غوږ نیو. یوه ورځ یې ډګروال تماش ګل خان ته وویل:

- نن مې واورېدل چې چیغې یې وهلې، بهارت اوربنګال کابدله کابل سی لیا جائي ګا!

ډګروال ورته وویل:

چُرت مه وهه ورته وایه یادیږي مو چې نوي زره عسکر او صاحب منصب یې درځخه ونیول جامې یې تري وکښلې و لوځ- لپړ یې ودرول او بیا یې سرونه وربانديې ټیټ کړل. په جلال آباد باندې برید به ترهغه بدتر درس درکړي.

دواړو وخندل. ډګروال تورن ته وویل:

- تر پرونه شوروی مرستندوی ځواکونه راسره وو، زمونږ پوځیانو او عسکرو کلکه جګړه نه کوله، خو نن شوروی عسکر وتلي دي. اوس مونږ مستقلانه دفاع کوو، د هر سرتیري په ژبه د سرورکوو، سنګر نه ورکوو خبره ده.

ځوان تورن د ډګروال خبروته غوږو، هغه ورته کیسه کوله:

یووخت چې زه ستا په شان ځوان او وېښتان مې تور وو، توپچي قطعه کې مې د دوهم بریدمن رتبه لرله، دا نو هغه وخت و چې دوهم بریدمن لویه رتبه وه. د افغانستان اړیکي پنجاب سره خرابه شوې. دفاع وزارت د نفربري اعلان وکړ. زمونږ قطعاتو ته د تیارسئ امر وشو. په هغه ورځ د پنجاب پوځیانودریشیاني وکښلې، ټول د پېښور له علاقو په اټک واووښتل، خو ډېر ښه کار وشو چې جګړه ونشوه.

دواړو بیا وخندل او د ګرمي له زوره بهیدلې خولې یې پرله پسې وچولې. شېبه په شېبه نوي دایرکټیفونه رارسېدل. هوا ډېره ټپجنه او د جلال اباد د ګرمي د زور همدا وخت و. فارمونو ته تللي کانالونه او ویالې وچې شوې وې، د نارنجو او مالټود باغونو د وچېدو وېره وه. قرارګا د استحکام قطعې ته امر وکړ چې په کانال او د فارمونو په ویالو کار پیل کړي چې ونو ته اوبه ورسیږي. دا وخت د جګړې لومړۍ کرښه له مارکو اووښتې وه او له کمکي خیبر او هزارناو په جلال اباد توغندي ویشتل کېدل.

د سهار خړه وه. د ختیځ اُفق کې د لمر وړانګې نه وې راڅرګندې چې د قرارګا په امر تورن عبدالوکیل ته امر وشو چې له هوایي ډګر څخه قول اردو ته ولاړ شي او د قول اردو د مخابرې ستونزې هواري کړي. د قرارګا مخابره دې خپل مرستیال بریدمن عباس ته وسپاري. تورن وکیل دستګاه د اخذ په حال پرېښوده او خپله يې □روري وسایل واخیستل بهر ووت. سم لا د هوایی ډګرمخې ته ولاړ زرهدار پورې نه و رسېدلی چې مزبوته ګړز شو، پیاوړې چاودنه وشوه، زمکه څیرې شوه سره لمبه پورته شوه. سیمه لوخړو ونیوه. شپېه وروسته چې پورته الوتې شګې او خاورې بېرته زمکې ته رالوېدې او لوګی او ګردونه خواره شول، له نږدې پوستې څخه سرتېرو تورن عبدالوکیل ولید چې د چاودنې له ځای څخه څوګامه هاخوا په زمکه پریوتی و. د عبدالوکیل کین اړخ ټول په چرو سوری سوری و، ترڅو سرتیري له بلنداژه راوتل، عبدالوکیل سا ورکړې وه. دا وخت د هوایي ډګر له ترمینل نوکریوال امبولانس را ورسېد، خو مرسته دهیڅا په وس نه وه.

لومړي لمبر قول اردو کې دوه ټپیان او د مخالفینو له ډلې دري اسیران ساتل شوي چې کابل ته ولیږدول شي.اسیران بهرنیان دي. د قومندې مرکز کې د هوایي پوځ استازي د خواجه رواش د هلیکوپټرو د ۳۷۷غوندې څخه د هلیکوپټرو د رارسېدو وخت په شفر ښودلی، خو پرته د قول اردو د قراول له نوکریوال هیڅوک نه دي خبر چې څو هلیکوپټر به راځي او څه وخت به رارسیږي. د هوایی پوځ استازي ډګروال س. اسمعیل د قراول نوکریوال ته دسهار په اووه نیمو بجو چې لمر راهسک شوی و، خبر ورکړ چې ټپیان او دري بهرني اسیران دهغه جر غاړې پورې ورسوي چې دهوایي ډګر له لویدیځ څخه مخ په خوشګنبد کلي بهیږي. خوشګنبد کلي ته نږدې جر دوه شېلې شوی په منځ کې یو هوار او پراخ ټاپو جوړ شوی ، شاوخوا ګڼې ګز ونې او یو څو ابلتیس دي. لس کم اته د تور غر له اړخه دوه هلیکوپټر رابښکاره شول ، چې دفتح اباد د غوندیو له سره په راټېرېدو په دې خوا راتلل. د قومندې مرکز امبولانس ته هدایت وکړ چې د تورن عبدالوکیل جنازه له ټپیانو او دري تنو اسیرانو سره دهلیکوپټرو د کیناستو ځای ته ورسوي. لومړنی هلیکوپټر چې پیلوټ يې عبدالواسع هموطن و، په ټیټه ارتفاع کې د ونو له سره تېر او دشیلې اړخ ته په هواري زمکه کښناست، دوهم هلیکوپټر هوا کې دوري وهلې. د قول اردو سرتیرو په بیړه ټپیان او دري اسیران وروخیژول. همدا شیبه امبولانس هم راورسېد اوپه تذکره کې يې په وینو لړند عبدالوکیل هم هلیکوپټر ته پورته کړ. هلیکوپټر په بیړه هواته پورته شو، له پورته کېدو سره سم يې د شاوخوا ونو ښاخونه وښورول او خاورې اوشګې يې داسې په هوا کړې لکه توپان چې لګېدلی وي. یوه کوچنۍ حلقه کی يې دوه دوری وخوړې او بیرته د بهسودو د پلې په سر د فتح اباد دغوندیو په برید مخ په لویدځ ولاړل. له تورغر څخه د اووښتو په مهال دواړه هلیکوپټرونه لکه د دوو کوچنیو ټکیو په شان له سترګو پنا شول.

(۳۶)

د سهار نهه نیمې بجې وې چې د خواجه رواش د هوایی ډګر نظامی برخه کې دوه هلیکوپټر کیناستل. لومړی د ملی امنیت دوه تنه مامورین وړاندې ورغلل او دري تنه اسیران يې خپلو موټرو کې داسې کښول چې دهغوی سترګې يې تړلې وې، ورپسې څلور امبولانسونه وو. دریو ته يې ټپیان او بل وروستي ته يې د

عبدالوکیل جنازه ورپورته کړه، ټول موټر په یو کتار له هوایی ډګره ووتل. کله چې دعامې روغتیا څلور لارې ته ورسېدل، د ملي امنیت موټر کې لاس ته تاو شو، اسیران یې ششدرک کې درېیم ریاست ته یووړل، امبولانسونه ښي لاس ته د څلورسوه بستریز روغتون په لوري لاړل. روغتون کې یې لومړی ټپیان درېیم پوړ ته دجراحي سرویس ته یووړل چې درملنه یې وشي او جنازه یې هغه دالان ته ورسوله چې د دفاع وزارت لامخکې هغه ځای ته ګلان راوړي وو. د اوپراسیون ریاست کارکوونکي رارسیدلی وو. دانضباط قطعې د مولوي صاحب له هدایت سره سم تابوت سمبال او د کابل د پسرلنیو ګلانو پانې یې ورباندې وشیندلي. نیم تابوت باندې یو تور ټوکر چې د زرېفتو په تارآیة الکُرسي ورباندې ګنډل شوې وه او نیم باندې د افغانستان ملی درې رنګه بیرغ هوار شو. د جنازې د لیږد لپاره یې یوموټر چې د مخې په ښیښه یې په شنه ټوکر طیبه کلمه لیکلی وه، درول شوی و. له تابوت څخه د جنازې تر موټر پورې د تورن عبدالوکیل د مخابرې د غړو پخواني ملګري او د دفاع وزارت د اپُراسیون دریاست کارکوونکي په دوو کتارونو کې ولاړ وو. جنازه موټر کې کېښودل شوه ، ټول له څلور سوه بستریز روغتون څخه ووتل چې جنازه د دوی ترکوره ورسوي. تر دې وخته د عبدالوکیل مور او کوژدنه خبر نه وو.

د ششدرک درېیم ریاست ته ژباړونکي را وغوښتل شول چې د اسیرانو پېژندنه وکړي او د رادیو او تلویزیون دشپې د اتو بجو له خبرونو وروسته یې مرکې نشر شي، خو دا وخت د سره صلیب اود ملګرو ملتونو د نیکوهلوځلو دري موټر راورسېدل او د اسیرانو دتسلیم اخیستو لیک یې د درېیم ریاست رئیس ته وښود. د ملي امنیت د اداري رئیس په ډېرې غوسې دوی ته د اسیرانو له سپارلو ډډه وکړه. دا وخت د ملي روغې جوړې دشورا په وړاندیز د صدراعظم له دفتر څخه امر وشو چې اسیران باید د ملګروملتونو د دفتر استازیوته وسپارل شي. د امنیت د درېیم ریاست رئیس د ملي امنیت وزیر ته تیلفون وکړ او ټینګاریې وکړ چې باید د اسیرانو اعترافات رسنیو کې خپاره شي؛ خو وزیر ورته وویل چې د ملي مصالحې د عالی شورا په سپارښت د دولت مخالفین له زندانو خلاص شوي، خو دغه دري تنه اسیران چې بهرنیان دي، دوی به ملګرو ملتونو اوسره صلیب ته وسپارل شي، د بهرنیو چارو وزارت به د دوی متبوعه هیوادو ته احتجاجیه لیکونه واستوي. د درېیم ریاست رئیس قانع نشو، بیا یې هم ټینګار وکړ ویې ویل:

- د افغانستان دولت پخوا هم د ښه نیت له مخې بهرنیان پریښي، خو د جګړو د شدت عامل همدوی دي، نه افغانان. زه نشم کولای د وطن د تباهي عاملین او د افغانانو قاتلین وبخښم او په جرم باندې د اعتراف کولوپرته یې وسپارم، د دوی اعتراف باید زمونږ وطنوال واوري.

رئیس له دې خبرو سره په غوسه له دفتره ووت او هرځه یې په ډاګ پرېښودل. هغه مامورین چې اسیران یې له هوایی ډګرڅخه راوستي وو او اوس د دوی مسئولیت ورپه غاړه دی، دوو لاروکې حیران وو. دوی نشو کولای چې پرته د خپل رئیس له اجازې اسیران چاته وسپاري. د ملګروملتونو او دسره صلیب دفترټینګار کاو چې اسیران ورته وسپارل شي. دوی د دوهم او درېیم ځل لپاره له صدارت او د مصالحې عالي شورا سره اړیکې ټینګې کړې، بالاخره د امنیت وزیر امر وکړ چې اسیران دې سره صلیب ته وسپارل شي. رادیو او تلویزیون ته سپارښت وشو چې دشپې د اتو بجو له خبري سرویس وروسته دې د جلال اباد برید کې د نیول شویو بهرنیو اسیرانو د اعتراف شل دقیقه یې پروګرام کنسل کړي.

څلورسوه بستريز روغتون کې د تورن عبدالوکيل ملګري او د اوپراسيون کارکوونکي دجنازې په لېږدولو بوخت و او دتګاب ولسوالۍ ته يې خبرليږلی و چې د عبدالوکيل د ماما زامن او کليوال دې هديره کې دقبر دکيندلو ترتيبات ونيسي. د دفاع وزارت د اوپراسيون سرتيري کاظم جان ته دنده وسپارل شوه چې د عبدالوکيل دشهادت خبر د ده مورته ورسوي. کاظم جان ته دا خبر ډير خواشينوونکی و. سترګو کې يې اوښکې ډنډ شوې. دا هم ورته ډيره ستونزمنه وه چې دا خبر د عبدالوکيل مورته ورسوي. ده څلورمياشتې مخکې الوتکه کې د عبدالوکيل هير شوی بيک دهغه مورته وروړ هغه ډيره خوشحاله شوه، بيا يې دهغه ليکونه چې له جبهې رااستول شوی وو، کورته وروړل، مورجانه به خوشحاله شوه او له خوشحالۍ به يې سترګې له اوښکو ډکې او د عبدالوکيل جان خط به يې ښکل او په سترګو به يې ومښود، نو اوس څنګه د ده د شهادت خبر وروړي؟

کاظم جان د ځادر په پيځکه خپلې اوښکې داسې وچې او پاکولې لکه چا چې يې مخې ته پياز ميده کړی وي. بيا به يې د ځادر په پيځکه سترګې او پوزه پاکه کړه. څو ځله يې اوښلنې سترګې پاکې کړې او آخر يې په بايسکيل پښه واړوله چې دبايسکيل دسيمانو ترقا شوه، ده و انګيرله چې نن يې د شهيد عبدالوکيل دشهادت خبر بايسکيل ډيردروند کړی او د دې غم د اوچتولو وس نه لري. کاظم جان د عبدالوکيل دوی د کور په لوري روان شو. کله چې کوڅې ته ورسېد، له بايسکيل پلی شو، د عبدالوکيل دوی د کور دروازې پورې پلی راغی، لاس يې قوت نه اخيست چې د دروازې زنځير وشرنګوي. چاره نه وه. زنځير يې وخوځاو. مورجانه په بيړه راووته لکه هغه چې تياره د زوی د راتګ په تمه د وره شاته ناسته وه !؟ خو تقديربل شانته و. کله يې چې ور پرانيست، کاظم جان طاقت ونشو کولای سلګيو ونيو او ځادر يې سترګو ته پورته کړ، دا وخت د کوڅې په پای کې دجنازې موټر او ورپسې د خلکو اوموټرو کتارونه راښکاره شول.

کله چې د ماښام ځراغونه روښانه کېدل د عبدالوکيل مورکۍ د انګړ په مخ خاورې په سربادولې، په ټيټ غږيې ژړل او تودې اوښکې يې توپولې. ګاونډۍ ښځې راټولې شوې وې، هرې يوې ورسره غمشريکې کوله. د انضباط ټولې تابوت انګړ ته دننه کړ. له کلي څخه د عبدالوکيل د ماما زامن او څو کليوال هم رارسېدلي وو. مور د ځوانيمرګ زوی په تابوت پرېوته. دا وخت د دفاع وزارت د اُپراسيون افسرانو، سرتېرو، د انضباط ټولې ټولو سرتيرو او له کلي څخه راغليو کليوالو؛ هيچا هم د اوښکو مخه نشوه نيولای، د ټولو سترګې لمدې وې او په دې غمجن ماښام يې د عبدالوکيل له مور سره دغم دروند بار ته اوړه ورکړې وه.

دشپې د اتو بجو له خبرو وروسته د دفاع وزارت د کادراوپرسونل له درستيزوالۍ څخه دغه استول شوی ليک په راډيو او تلويزيون کې ولوستل شو:

...تورن عبدالوکيل په ۱۳۴۰ل. کال د تګاب ولسوالۍ د چينه علاقې مربوط د ساروانيانو کلي کې نړۍ ته سترګې پرانيستې، له ښوونځي څخه تر فراغت وروسته يې کانکور آزموينه کې ګډون وکړ او د حقوقو پوهنځي ته بريالی شو، سره له دې چې اقتصادي حالت يې هيڅ ښه نه و، خو په ډېرو ستونزو يې دريم کاله پوهنتون ولوست، کله چې څلورم ټولګي ته ورسېد، له عسکري مسلک سره د علاقې او د اقتصادي

ستونزو له امله يې د مخابرې کورس کې نوم وليک او د درېيم بريدمن په رتبه فارغ او د مخابرې د افسر په توګه مقررشو. د ۱۳۶۷کال د سرطان مياشت کې د لومړی نمبر احضاراتو په ترڅ کې له خپل غُنډ څخه د دفاع وزارت د اوپراسيون رياست ته خدمتي شو. د همدې کال د حوت مياشت کې د جلال آباد د دفاع سنګر ته واستول شو او پرون سهار له وطن څخه د دفاع په سنګر کې شهيد شو. نوموړي کوژده کړې وه، خو واده يې لا نه و کړی. د ده کورنۍ، متعلقينو او دوستانوته د ده د شهادت له امله خپل تاثرات او غمشريکي ښکاره او ورته د فردوس جنت دُعا کوو. د دفاع وزارت ورته د جګتورن فوق العاده رتبه منظور کړه. ارواښاد يو وطنپال او د خواريکښانو او زيارکښانو آرمانو او په هېواد کې د سولې راتګ ته وفادار سرتيری و. د افغانستان له تاريخی دښمن سره په مخامخ جګړه کې يې سر ورکړ، خو سنګر يې ورنه کړ. اروا يې ښاده .

د بيوګرافي د لوستلو په ټولو پېنځو دقيقو کې د عبدالوکيل عکس د تلويزيون په سکرين ايښی و. نطاق اعلان وکړ:

دشهيد جنازه سبا سهار اته بجې د دوی له کوره اخيستل کيږي او په نظامي ترتيباتو او درناوي سره په تګاب کې د دوی پلرنۍ هديره کې خاورته سپارل کيږی. اناالله اوانا اليه راجعون.

سبا اته بجې د انضباط قطعې په عسکري موټر کې جنازه له کوره اوچته کړه، مخکې د جنازې موټر او ورپسې يوه ليکه عسکري موټر، په آخرکې د عامې روغتيا د وزارت او د اسلامي شئوونو درياست موټراو وروسته ورپسې هغه موټرروان و چې د عبدالوکيل مور او دهغه پېغله کوژدنه او نورخپلوان پکې ناست وو. کله چې دجنازې موټرتګاو ته ورسېد، د ډريور څنګ ته ناست کليوال ډريورته لاربښودله:

... هاغه وړاندې ابراهيم خپل دي، له هغه وړاندې ډاګ کلا، دې خواته انجيران او انګور دره ده. اوس اهنګران او بيا چينه کلي او دهغه خواته ساروانيانو ته رسيږو...

کليوالوقبر کيندلی و. کله چې جنازه راورسېده، يو کليوال يو قبرته ګوته ونيوله:

- دغه شهيد هم تېرکال اوړی عسکرو د نغلو له سيمې راوړی و. عسکرو فکر کړی و چې د همدې کلي به وي. هغه د سکاډ راکټ به لګېدو شهيد شوی و، دلته چا ونه پېژاند، خپلوان يې نه لرل لاوارثه و. مولوی صاحب وويل ټوله زمکه د خدای زمکه ده. هغه سره چې نور کسان ټپيان شوي وو، هغه يې مرګرو پېښور ته يووړل، خو دا مړی په ميدان پاتې و. دا شهيد به هم د ده خواسره خښ کړو، لږهاخوا د ده يوبل ورور خښ دی چې هغه ځوانيمرګ اته کاله مخکې چا دشپې کور کې ويشتی و. دې وختو کې له چينی کلي نيولې تر انجيرانو، تر انګوردرې، ټولوهديرو کې نيمه خوا ځوانان خاوروته سپارل شوي دي، خدای دې نور رحم وکړي. ډيرې مينډې بورې او ډيرې ځوانې ښځې کونډې شوې...

د ډريور خواته ناست کليوال کيسه کوله چې ډريور موټر په لوړو ژورو د هديرې په لور تاو کړ. يو څونور کليوال چې قبر يې جوړ کړی وو، د دوو ونو سيوری ته ناست وو. د موټرو په وررسېدو سره را پاڅېدل او د جنازې مخې ته راغلل. موټر ټول ودرېدل او جنازه خاورو ته وسپارل شوه. په پای کې کليوالو

په قبر باندې د ګلاب د ګل پاڼې وشیندلې او په قبر یې جنډۍ ورپولې. غرمه نږدې کېده چې دجنازې موټر او نور ورسره راغلې موټر بېرته ستانه شول، د هدیرې تر کوز سرپورې د اردو سرتیري، افسران، کلیوال او د رادیو- تلویزیون خبریالان ښکاره کېدل چې د تدفین له مراسمو وروسته یې کلیوالو سره خدای پاماني کوله او بېرته ستنېدل.

(۳۷)

دجوزا وروستۍ ورځ وه. د ګرمې وروستی حد دی. دا څو ورځې کیږي په جلال آباد ښار د توغندیو باران درېدلی، خو شاوخوا کان وکترغي، هډې او ټمرخیلو څخه د ډزو غږونه راځي. د لومړي ځل لپاره د جلال آباد په آسمان کې جت التوتکې ښکاري. د افغانستان دهوایی پوځ سوخو7 او Mig.21 جټ یو یو وار د تالندې په شان په مزبوت غږ راښکاره شي او د سترګو په رپ کې د سپین غر او دشمشاد دځوکو په لوري پنا شي، یوځل لکه شاهین چې په ښکار غوټه وهي له ډېرو لوړو را ټیټې شي او بېرته مخ پورته د آسمان زړه ځیري او دومره هسکې شي چې ایله په سترګوښکاري.

کروندو کې غنم بادونو توی کړل. سږني پسرلي کې هیڅا د نارنج ګل ښایست ونه لید، د ګلونو دعطراو وږم په ځای د باروتو تریخ وږم او د شاتو د مچیو په ځای لوخړو د نارنجو د باغونو فضا نیولې وه، دنرګس ښایسته سترګې د چاودنو له خاورو ډکې وې. سږکال د نارنج ګل مشاعره ونشوه. شاعر ننګیال ولیکل:

دا دپسرلي د شینکي باد وزرونه چا تړلي؟

چې زموږ د کلي د بامو دسر سپینکی کوترې

د زهرجن غبارد زهرو د باران له لاسه

له وېرې د ښکاري ګوتو کې ځاله کړی

او د چړو څوکو کې

سپینې دانې لټوي.

شاعر هغو ته ډېر عذرونه او زارۍ وکړې چې په ماشو یې ګوتې ایښې، ډېر یې ورته وویل؛ درته سلام کوم ماشې ته ګوته مه ورورِه، خو د شاعر غږ هیڅا نه اورېد. د افغانستان د ویر سمندر ساحل نه درلود، ژوند په سلګو و، اسمان مرور و، د زمکې مخ سوری سوری و اود نورو پسرلیو په شان د مرغانو غږ او دشاروګانو چغار نه اورېدل کېد. پسرلی تېر شو، غنم پاخه شول، خو کلیوالې نجونې اوپېغلې لکه دبل هر پسرلي په شان کروندو ته دسبو راټولو لپاره او بزګران د پټیو للون ته نه ولاړل. د پسرلي په تېرېدو او د

تود اوړي په رارسېدو بوټي وزمولل شول. ټول پسرلی شپه- ورځ راکټونه ویشتل کېدل. د دې وطن ښکلي زلمي په تورو ګولیو د زړه په سرونو ولګېدل او رنګارنګ آرمانو سره خاورو لاندې شول.

ډېرې ورځې کیږي اورښتونه نشته، آسمان کې یو پوټکی وریځ هم نه ښکاري. د غنم لووخت تېر شوی، خو سړکال نه د جلال آباد شاوخوا او نه هم ولسوالیو کې لو او درمندونه ونه شول، غنم وچ شول او دجوزا بادونو توی کړل. خلکو کورونو کې ډېرې سختې د لوړې او تندې شپې- ورځې تېرې کړې. د ورځې به ځمکتلې او بلنداژونو کې پټ وو او شپه به یې شهیدان خښول او ټپیان به یې روغتون ته رسول، خو دا درې ورځې کیږي چې ښار ارام او د دمې کولو سا اخلي. خلک راوتلي که کومه هټۍ پرانیستې وي چې خپلې اړتیاوې پوره کړي. ځوک غورځېدلې کړکۍ بېرته دروي، ځوک ماتې ښیښې ټولوي، ځینې له ځلورو میاشتو رادېخوا خپل ناړام شوي سپیان، پیشوګان، چرګان او مرغاوۍ لټوي اوکه ژوندي وي چې خپلو ځایونه یې راولي. دا درې ورځې کیږي چې له جوماتونو ځخه بیا د آذان غږ راځي اومومنان لکه دځلورو میاشتو مخکې په شان د خدای(ج) عبادت ته بولي، ښار کې بربښنا لکه د پخوا په شان ځغلېدلې ده. یو نیم کورکې له نغریو ځخه د تودې ډوډۍ بوی پورته کیږي، د ونو په ښاخونو کې یوه یوه ښارو او چنچنه بیا پیدا شوی. دا درې ورځې کیږي چې ریکشاوې وتلي او سړکونو کې یوه نیمه ریږۍ ښکاري چې یودبل هرکلی کوي. خلک د پاک رب(ج) شکر په ځای کوي چې لاهم ځینو کورونو کې بنیادمان شته اوژوندي پاتې دي. ژوند ښکلی دی، خو که ځوک موورته پرېږدي. دښاروګانو غږ ښکلی دی، خو چې د ټوپکو شپیلۍ ماتې او په کچرو راوړل شوي میزایل بېرته د میزایلو وستاکارانو ته وسپارل شي.

درې ورځې کیږي چې د ښار په شاوخوا امنیتی کمربند ټینګ شو. دفاعی او امنیتي ځواکونه بېرته لومړۍ کرښه کې ځای په ځای شوي دي. د ختیزې جبهې اپراسیون ته ټکي په ټکي راپورونه رارسیږي:

-دسراچې پله کې د میزایلو درې دستګاوې د(توپان) پوستې شنډې کړې...

-له مهماتو ډکې اتلس عرادې واسطې په ۴۲۲۰۰ط ۰۷۷۰۰ کواردنات کې ولیدل شوې د تخلیه کېدو په ترڅ کې تخریب شوې...

یو اتیایم غنډ راپور ورکوي:

-... دمخالفینو جګړه مارو یو کتار په ۹۲۳۴-۵ کې له ټقیله وسلو سره له منځه یووړل شو.

-راغلي وسله وال د ګمبیریو ډاګ کې په تېښته لیدل کیږي.... د کشمونډ د غرو لمن کې یې دیپوته اور اچول شوی.

-دهډې موزیم پوسته بېرته ونیول شوه، جزوتام ځای په ځای شو.

اتمه لوا راپور ورکوي:

-۳۶۰۵-۱۰ او ۲۸۰۸-۱۰ کواردنات ونیول شو، مقابل لوري ته تلفات واړول شول، دوه تنه بهرني مشاورین یې ونیول شول...

-دمقابل لوري افراد د شيخ مصرى په سيمه کې د شاتګ په حال کې دي او ډى. سى. توپونه ورځخه پاتې دي. ۳۰:۹

-توپچي مارکو- هزارناو او باڅول برید لاندې نیولی دی...

دا دري ورځې کیږي چې د ریګ شامردخان دسیمې کورونو کې خلک د جمع لمانځه ته جومات ته راوځي او له نړېدلو تاخچو ځپل جاینمازونه مومي، پرزمکه لویدلي قران شریفونه مچوي، خاروي ورځخه ځنډي او ببرته يې تاخچو کې ږدي. یو ځوان خاورې جارو کوي او غالۍ ځنډي. یو ځل بیا په کوڅو کې خلکو ته د ګاونډیو نومونه وریادیږي...

د سهار په لسو بجو د قول اردو د ټانک کنډک په ګوزاریز یرغل سره وړاندې ته. د سرشاهی دوسرکه کې يې دري سنګرونه ړنګ کړي وو او د میاعلی بابا زیارت په خوا کې دمه دی. پوستې او قوماندان د کاټې- واټې او پلما له کار کولو خوښ نه دي، دا مخابرې فریکانس ګډوي او محرم شفر نشي استولای، زاس پیاوړي دستګاه ده، محفوظ او ډاډمن فریکانس لري. قرارګاه دوی ته قناعت ورکوي چې موږ نشو کولای زاس دستګاه وړوپوستو ته هم ورکړو. له ستونزو سره سره قوماندان کاټې- واټې کې له قرارګا سره اړیکې ساتلي او راپور ورکوي:

- له دریو ورځو رادېخوا د سولې د دښمنانو له خوا یواځې چپلیار کې کلک مقاومت روان دی او د چپلیار په قوتونو هره شېبه د بیاځلي او نوي یرغل بریالي کېدل پېښېدای شي.

د دې راپور په رارسېدو سره په لسو بجو او شلو دقیقو د قومندې محل ځخه د چپرهار د قواووقوماندان ته د تعرض دستورداسې ورکول کیږي:

- کاوون- ګُربت... کاوون- ګُربت !
ګُربت- کاوون اورم.
- له ارا □ي ځخه په استفادې دې پرسونل ته نجات ورکړل شي.
اورم اورم...
دچپلیارقوتونه به مخامخ په ګولیو ورشي، خو پروت به ونه کړي.
بلی بلی ! کاوون- ګُربت زززز
د پلما دستګاه په توده او تېجنه هوا کې لړلړ شېبه وروسته غږ ورک کړي، لږ ځنډ پېښ شي ، دا دی ببرته ارتباط کې شول:
- دچپلیار قوتونه په شا نه راځي...
- ارشاد اختر د کابل او جلال اباد له نقشو سره ونیول شو... هدایت غوښتل کیږی ۲۰:۱۱

دیوولسمې فرقې جګړن آقامحمد راپور ورکوي:

-مقدم قوتونه هوایی او ثقیله مرسته غواړي ۰۷۴۲۰۲، ۲۵:۱۱

***

له غرمي مخکي يوولس نيمي بجي دي. دوه جوړې سوخوی جت الوتکي په مزبوته غږ د ښار په سر په ډېره ټيټه ارتفاع تيريږي، د کورونو په کړکيو کې د ماتو ښيښو ټوټې شرنګيږي. د کورونو چرګان لا هم وېرېدلي او دتېرو څلورو مياشتو دراکټو له امله ګنکس او ترهه کې دي، د جت د مزبوته غږ په اورېدو لومړی سرونه ټيټوي او بيا د ونو او ديوالونو خواته ځغلي، کله هم ګنکس څرخک وخوري، خو چې الوتکې تېرې شوی د چرګانو کړکتاس! کړ کړکړکتاس !غږونود کور انګړ ونيو. د ديوال په سر ناستې کوترې چې الوتې وې، بېرته د بامبوټې په سر کيناستې. جيت الوتکې د سترګو په رپ کې د کامې له سره پنا شوې او ډېر کوز د کونړونو په سر پورې د دوو کوچنيو ټکيو په څېرد اسمان په شنه پراخه لمن کې د پراخه فضا ټټر څيروي او ارتفاع نيسي. په لس کم دولسو بجو پليو قوتونو ته د کامې په لوري د تګ قومانده ورکړل شوه.

دوه (سوخو7) په ټيټه ارتفاع د څلورم فارم او غازی اباد په سر تر کمکي خيبرځي، وروسته د شمشاد په څوکه ارتفاع نيسي. د قوماندې په قرارګا کې ډګروال س.ا. پيلوټ د هوايی پوځ استازی چې څلورمياشتې مخکې راغلی، دغو ورځو کې د جت کنډک سره په خبرو دی. سوخو7 جت دسترګو په رپ کې د زمکنيو قوتونو له سره تيريږي، ورپسې يې مزبوته غږ چې له دوی څخه ډېر وروسته پاتې شوی، په هوا کې شورماشور کوي، له سترګو پنا شي او لږ وروسته د باڅول سرپورې نيغې دهسک په لوري پورته ځي. پيلوټ (م) او پيلوټ محمد امين سعادت د قوماندې محل سره خبرې کوي:

-يو کتار چې درپيم هدف و تخريب شو...

پيلوټان له دې وروسته دشمشاد له څوکې هاخوا اوړي، په ډېره ټيټه ارتفاع د ادمخبلو او باړې له سره تېر او بېرته په اوچته ارتفاع د سيکارام له څوکې رااوړي.

قرارګاه کې ډګروال س. ا. مخابره ورته کوي:

-غلط، غلط ! اسلام اباد کی زمور سياسی نماينده ګي ته ستاسې په دې حرکت بيا بيا احتجاجيه ليک ليږي.

د هوايی مدافع استازی ډګروال س.ا. څنګ ته ناست معلم ع. له خندا تور اوشين دی:

- پرېږده، اوس به يې بيا تورلينګي ريږدي لکه د سردار دخشم د ورځې په شان به عسکري دريشي ارتوي او په شخصي جامو کې به تښتي...

دواړه خاندي.

م.ع. په جدي لهجه وايي:

زه د امنيت د اداري استازی يم، مسئوليت لرم. دپيلوټانودا حرکت له اوامرو سرغړونه ده. له سرغړوني پرته، دا مانوره تېروتنه ده که دهغوی دښکاري F-4 منګولو ته ورغلې زمور شمله به په زمکه وولي.له دې هم خبرياستو چې دې وختو کې له فرانسوي ميراژ ډوله الوتکو پرته امريکي ورته دوه کنډکه F-16هم ورکړي دي.

قرارګا کې دهوایی پوځ استازی ډګروال س.ا. د م.ع. خبره تاییدوي: هو سرغړونه ده، خو دا ځوان پیلوټان دومره هم خام نه دي، تاسو لیدل چې هواکې یې الوتکې ته څو ملاقونه ورکړل. بېغمه اوسئ د شمشاد په هسکه څوکه یوناځاپه اوړي، له هغې نقطې مخکې د هغوی رادار د دوی مسیرنشی لیدلای چې واوړي سمدستي ارتفاع ډیره ټیټوي، یو خودا چې ښه یې ویروي او بل داچې له رادار ځان غیب کړي، خو یوناځاپه د سیکارام په استقامت ارتفاع نیسي، دا وخت که دهغوی رادار کې ښکاره شي، دسترګو په رپ کې رااوړي.

- نه، تېروتنه ده . وېرول یې مهم نه دي، مهمه داده چې په موږ دهوایي حریم د نقض تور لګول کیږي.

س.ا. د آسمان څنډو ته ګوري او ځواب ورکوي:

-پریږده چې دا تورلینګي پوه شي چې د کابل نیول داسې آسانه نه دي. دا دجګوغرووطن ځاله دبازانوده . یادیږی دې چې څو ورځې مخکې یې همدا میراژ ډوله جنګی الوتکه د پکتیا سرپوری زموږ فضا ته را واوښته، دافع هوا په نیمه دقیقه کې رانسکوره کړه؟!

م. ع وخندل:

-او هغه پیلوټ یې پراشوټ کی راخوشې شو، لا یې ګام په زمکه نه و ایښی چې سیمه کې شته مخالفینو زموږ د حکومت د پیلوټ ګمان ورباندې وکړ چارماری یې کړ، کله چې وړاندې ورغلل که ګوري چې خپل سړی یې وژلی او الوتکه هم د افغانستان د پوځ نه، بلکې د دوی د لوري وه. چې څه نومید؟ نوم یی راځخه هیر شو کاسی و که کوم بل شی و؟

س.ا. ورته وویل د دوی زیاتره پوځیان دوه نومونه لري، پت او ښکاره.

-دا یې هم د بزدلی نښه ده. دا ټرار هم د کرنیل امام په شان یو بل نوم هم لري چې اوس را څخه هېر دی!

وروسته له دري میاشتو مُفرزې ځای پرځای اواستحکامات پیاوړي شوی وو. خلک ډاډمن شوي و او کوڅو ته وتل. د دوی ځیرو کې د ډاډ نښې ښکاړېدې. د قرارګا مقر کې د هوایی پوځ استازی هم ډاډمن و.

دهوایی مدافع استازی لاهم د ځوانو پیلوټانو په دې تحریکوونکو حرکاتو او له ډیورند پورې غاړه د مانور په اجرا کولو اندېښمن و. دا وخت بیا هم م.ع. ورته وویل:

-دا مانورې به د دوی مورال ور□عیف کړي، سره له دې چې مرکز له دې حرکت سره موافق نه دی، ممکن دغو پیلوټانو ته سزا ورکړي.

- هو په دې سره هلته زموږ سیاسی نماینده ګی احضاروي.

م.ع. د امنیت د اداري رئیس ته په اندېښنې سره وایی:

- زمونږ کشفي اطلاعات څرګندوي چې د مخالفینو ستنګر لرونکي افراد وړاندې نه دي راغلي هغوی کربنې ته نږدې دي. ټول شپږ ستنګر توغندي د جلال اباد جګړې ته ورکول شوي دي او د(سیا) تر څارنې لاندې دي. د ستینګرو د توغولو تعلیم قوماندان غ. ته ورکول شوی، هغه د بریګیدیر یوسف تر سیده څار لاندې دی. کشفي افرادو د دغو توغندیو دوه عکسونه هم رااستولي دي. زه به یې درته ښکاره کړم. ستینګر ډېر درانه نه دي، خو چې الوتکه پسې وویشتل شي، ترڅو انجن ته ځان ونه رسوي بله خوا نه ځي، دا ډېر نوي رهبري شوي توغندي دي.

د هوایي پوځ استازی ډګروال ا.س. غوږ نیولی او لویه اندېښنه ورولوېده. ده ته وریاد شول چې په جلال اباد تر یرغل وړاندې د دوو مېاشتو په بهیر کې د افغانستان دریې الوتکې په ستینګر ویشتل شوې وې.

د کان اوکترغی سیمه کی لاهم مخالفین موجود دي، نن بیا په ښار څو توغندي وویشتل شول. الوتکو ته قومنده ورکړل شوه چې سیمه اور لاندې ونیسي. الوتکو دوه ځله په سیمه دوره وکړه، خو کوم بم یې ونه غورځاو. غوښتل یې قرارګاه ته ووایی چې دلته موږ ته څه نه ښکاري. ښایي راکټونه به د غلام خان ډاګ څخه ویشتل کیږي؟ خو بیا هم دوره خوري او کان او کترغی او شاخوا سیمه څاري.هوابازان لا درېیم پرواز کې دي، دپیکې حالت ته نه دي داخل شوي چې دستنګر توغندی ورپسې وتوغول شو. څلورم پرواز کې چې پیلوټ (م) د غلام خان ډاګ له سره ببرته را ستنیږي رپوټ ورکوي:

- الوتکه لګېدلې ده. زه د ۰۰۰۷۴۷۱ راقم په سرراتېریږم... سقوط... ستاسو هدایت غواړم.

قرارګاه کې د ټوکو او خندا فضا د اندېښنې او خپګان په فضا بدلیږي. د پیلوټ د (سقوط) ټکي د بري احساس له منځه یوړ.

په بیړه ځوابیه شفر مخابره کیږي:

- ...کتاف اوت !

پیلوت (م) ځواب ورکوي :

الوتکه دري بمونه لري، استقامت مې د ښار په لوري دی، ممکن نیمایي ښار تخریب کړم.

- کتاف اوت !
نشم کولای. الوتکه بمونه لري.

له دې سره سم پیلوټ د الوتکې استقامت د اسلام دري په لوري اړوي. یوه هسکه غونډۍ د پیلوټ سترګوته ښکاري، هغه هدف ټاکي او خپله کتاف اوت اجرا کوي.

له هغه وخته چې ستینګر توغندي راغلي دي، دا د افغانستان د هوایی پوځ څلورمه الوتکه وه چې په ستینګر وویشتل شوه. وروسته تر اته څلوېښت ثانیو الوتکه په هدف لګیږي، دهغې غونډۍ په سر توري لوخړې پورته کیږي. توري لوخړی وار په وار پورته ځي او د اسمان ډیره برخه نیسي. ارتباط قطع شو. د

ډګروال س.ا. انتظار تر دولسو دقيقو اوږد شو. په ديارلسمه دقيقه له هوايي ډګر څخه د يوزر او دوه سوه مترو په فاصله کې پيلوټ (م) د مخالفينو د انداختونو منځ کې خپل پراشوټ د ميدان د پلستر په لوري رهنمايي کوي. دوه ويشت دقيقې وروسته پراشوت د رنوې څخه په لږ فاصله کې په پلستر ولوېد. د هوايی مدافع مرکز له بګرام څخه دافع هوا ته شفرليږي:

- خيبر- شاهين، خيبر شاهين .
اورم اورم.
شاهين خيبر.
- خيبر شاهين اوری؟
اورم.
- ثابت. يو جيت زمونږ د رادار له صفحې غيبه شوه، راپور راکړئ!

(۳۸)

پېښور کې د جون مياشت ډيره توده وي، خو اګست کې د پشه کال بارانونه پيل کيږي. دفتر کې هوا دپه ده. له ايرکنديشن څخه څاڅکي څاڅکي اوبه څاڅي. دفتر کې د اېرکنډېشن سپک غورهار اورېدل کيږي، خو د دفتر هوا نشي سړولای. پکی هم اغېز نه لري، له دفتر بهر بوټي مړاوې دي. دوه تور کارغان مخامخ د ونې په ښاخ ناست دي، د ګرمي له زوره يې مښوکې خلاصې او وزرونه يې ځوړند نيولي دي. د انګړ يوې څنډې ته د اوبو له بمبې څخه لږلږ اوبه راڅاڅي، يوه چنچنه له ونې راکوزه شوه په اوبو يې مښوکه لمده کړه، هغی هم ځان نری کړی او وزورونه يې ځوړند نيولي دي.

صادق له برنډې څخه پاڅېد په لمن باندې خپل مخ پکی کوي چې خولې يې وچې شي، ببرته په دفتر ننوت. بيګ په څرخي څوکی ناست دی، چوکی په نيمه دايره وځرخوي او اخبارونه ګوري. په څلورو ببلابېلو اخبارونو کې خبر راغلی چې اسلام اباد کې د افغانستان سياسی نماينده ګی ته په کلکو الفاظو احتجاجيه ليکونه سپارل شوي دي. په ليکونو کې داسلام اباد حاکمان شکايت کوي چې افغانی جت الوتکو دږ ځله زمونږ په خاوره تيری کړی دی.ورلاندې ليکل شوي: په داسې حال کې چې اسلام اباد د ژنيو ژمنو ته وفادار دی خو کابل ...

بيګ شونډې خوځوي: لعنت دې دربانديو وي ! دا وخت د ګريوان يوه بله تنی هم خلاصوي. په خولو لوند کميس لږ له ټټر څخه لرې کوي، په اخبار مخ ته پکی وهي صادق ته وايي:

- دږ مياشتې مخکې کابل اسلام اباد ته پرله پسې احتجاجيه ليکونه استول چې د ژنيو له له ټرون سرغړاوی کوي او خپلې دږ فرقې يې ملکی جامو کې په جلال اباد ورسوق کړي دي. هغه وخت د افغانستان دبهرنيو چارو وزارت د درېيم ديسک مُدير پرته د احتجاجيه ليکونو له ليږلو بل کار نه درلود. دا دی اوس چې دجلال آباد د ۷۲ساعتونوفتح ناکامه شوه، و □عيت سرچپه شو، اوس له دې خوا احتجاجيه ليکونه چالان شول، په منځ کې مخلوق تبا شو.

صادق چې ګرمي بې حوصلې کړی و، ورته وویل:

- سفارتونه د لیکونو تبادله کوي، سفیران دې منډې ترړې کوي، مقصد چې جنګ لږ کرارشي.
- کومه ده؟ له هغې ورځې چې شورویان ووتل او د ژنیو ټرون لاسلیک شو، جنګ نورهم زور واخیست. دومره وینې چې اوس توی شوې او څومره جنازې چې اوس کمپونو ته راځي، پخوا نه راتلې. هاخوا بسته بسته فرقې تبا، وسلې کبړ او عسکریې په رانه میدان حلال شول. بډه بیر کې مې په خپلوسترګو ولیدل چې دوه بوجې د افغانستان دعسکرو او صاحب منصبو له کارتونو اوتذکرو څخه ډکې وې چې خاوندان یې حلال شوي وو. دا د ژنیو- منیو او دا دسفیرانو منډو- ترړو نور هم جنګ ته زور ورکړ، سفیر چې دلته کونه خوځوي، هلته یوه نوې جبهه پرانیستل کیږي. کمپونو کې مهاجر دلړمانو، غوندلانو او ملاریا له لاسه د مرګ بریدته رسېدلي دي، مرستې مالومې ندي.

صادق ته زغم نه و پاتې، ځان سره بونیږي؛ سفیر، سفیر او سفیر! کاشکې مو د سفیر لوست یوه پاڼه هم نه وای لوستی. دا لسم کال دی چې سفیرو سفیر او سفیر.

بیګ ورته وخندل:

- یادیږي مې، پروفیسور یې هم لیونی کړی و، لاړ پوهنتون یې پرېښود.

صادق سر وخوځاو:

هو، هغه وخت موږ درېیم ټولګي کې وو. همدا د ambssador-embassy له لکچر وروسته پروفیسور لادرک شو.

دواړو وخندل، خو بیګ دستې جدي شو:

- خبره د اوکلي، پ. ټامسن، تاچر، احمد جانوویچ تابیُف او نورو اوف اوفانو ترمنځ ده، هسې وطن زموږپکې بربادشو. دا د کابل او اسلام اباد لوګه- پوګه ټول د اوکلي، ټامسن، تاچر او اوف اوفانو نانځکې دي. لاړ لوی وطن غرک شو، یو لوی ملت زخمي زخمي شو. ډېرې پټې خبرې روانې دي، د تاریخ هیڅ ورځ بې له یوه پټ رازڅخه نشته. موږ ځان نه خبروو!

صادق بېرته غوسه سړه کړه، لږ په زغم یې وویل:

دا اخبارونه چې وایي چې افغانستان زموږ په خاوره تیری کړی اوموږ یې ګوابلي یاستو، دا خو هم د افغانستان خاوره ده، دوی خو له اټک هاخوا دي.

- د دې جعلی کربنې اعتبار دې تر۱۹۹۳م. پورې دی اوس پنځه کاله ورته پاتې دي، که هغه وخت دې کوم مشر درلود، خوله او ماغزه یې لرل نو خاوره به دې خپله شي. ترهغه وخته غږ مه لره. زه چې بل اړخ ته فکر کوم؛ هیڅ بهرنی مه ملامتوه. زموږ له خپله لاسه. که ملت دې هوښیار او

ویښ وي، هیڅ سفیر څه نشي کولای. رونړ او د لوړ شعور لرونکی ملت تر هرچا قوی وي، خو افسوس... افسوس چې مورږ ځان نه پوهوو.

صادق بیا په سوچونوکې شو. ګرمي د دواړو هېره شوه. سیاسی بحث د جون ترګرمي ډېر تود و.

(۳۹)

کلونه تېر شول۱۹۹۳م. کال هم راغی. دتنظیمونو آرمان پوره او واک ورسپارل شوی و، کابل یې نیولی و او آن کنډواله کړی یې و. کرنیل ح.ګ. کابل ته راغلی و، په ارګ کې ګرځیدلی و. مبارکیاني ویل شوې وي، خو لوټ او سوځول لا پای ته نه دي رسېدلي.

حاجی صاحب دي الله پاک وبخښي وفات شوی و، همالته پېښور کې د جهانګیراباد هدېره کې له هغه جومات څخه لږ لرې خښ شو چې ده جوړ کړی و او (د اربابانو جومات) نوم یې ورباندې ایښی و. د آلاازرت راتګ چې د حاجی صاحب ارمان و، پوره نه شو. اوس څوک نشته چې دجومات امامت وکړي. کله یو کله بل پېښنماز شي. بنایي چې د کابل له حاله خبریږي، له زړه یې یو خدای خبر دی. له کابل څخه د مهاجرو نوی بهېر اوس پیل شوی دی. هره ورځ ډلې ډلې خلک یا د جلال آباد د مهاجروکمپونوته ځي یا پېښور ته رااوړي. له پېښور څخه د(یو.ان. اچ. سی. ار.)، سره صلیب او کمشنری زیاتره دفترونه جلال آباد ته تللي دي. په ۱۹۹۳م. کې هم لا ډیورند کرښه هماغسې(فر□ي) ده. د پنجاب په ډېرو سرکونو او څلورلارو د ډیورند نوم ځوړند دی. پنجاب امر وکړ چې وروسته له دې به په تورخم ګمرک ولګول شي او بې پاسپورته به تګ- راتګ نه کیږي. د انګلو- پاک پولیس لکه د پخوا په شان د مهاجرو جیبونو ته ګوري او کم له کمه یو(پچاسي) تري غواړي، کنه ورځ به یې بده وي.

دوه کوره نوي مهاجر جهانګیر آباد ته هم راغلل. بنایي ټوله ورځ ورسره کیسې کوي. هغوی د کابل د لوټ اوورانېدو نکلونه کوي او بنایي ورته د مهاجرت نکلونه کوي. په هره خبره کې د حاجی صاحب نوم یادوي او نویو راغلیو مهاجرو ته (دارباباتو جومات) په ګوته ورښیي او ورته وایی چې دا جومات مرحوم حاجی صاحب جوړ کړ.

حاجی صاحب د اوړي په سره ګرمي کې تبه وکړه وفات شو. بنایی به ویل د وطن غم یې زړه سوری کړی و، وطن پسې یې زړه وچاود. د حاجی صاحب یو آرمان هم پوره نشو؛ نه (آلاازرت) راغی او نه ده خپل د کابل کور بیا ولید. حاجی صاحب د ژوند په اخرو شپو کې صادق ته وویل چې لوی آرمان یې د زوی د آباد کور اوواده لیدل و، خو دا ارمان یې هم پوره نشو. له ارمانو په ډک زړه یې ټولو سره خدای پاماني وکړه. صادق هم له کابل څخه د نویو راغلیو مهاجرو کیسې اوري. اوس خورکی د (پبلیک سکول) اتم جماعت ته رسېدلي، مورکی زهیره او ټوله ورځ ټوخیږي، دکلي او بیا د کابل د کور ارمان کوي، خو هغه مهاجر چې له کابل بیا د دوی له کوڅې څخه راغلي دي، کیسه کوي چې یو کور او لا یوه خښته هم روغه نه ده پاتې. بربښنا او اوبه نشته، فابریکې لوټ شوي او د خلکو له کورونو څخه د کار اسبابونه څه

چې له دیوالو څخه میخونه ایستل شوي دي. دبینن سیوان پنځه فقره ی پلان په اوبو لاهو شو او ملی روغې جوړې سروخوړ، پاچا راستون نشو او اسلامی نظام مهاجر ببرته هېواد ته ستانه نه کړل... صادق هره شپه خبرونه اوري او له کابل څخه نویو راغلیو مهاجرو څخه د کابل د لوټ او تالان کېدو کیسې اوري.

نن یې تر اوږده تود سیاسی بحث وروسته بیګ سره خدای پاماني وکړه. کورته چې راورسېد خواشینی اویواځې کیناست، ترمابنام پورې یې خبرونو ته غوږ نیولی و. د مابنام لمونځ ارباب خلیل ورکړ، د حاجي صاحب ځای تش دی. جومات کې ناست کسان ټول خپه دي، د بنایی ملا نوره هم کړوپه شوې، سترګې یې غوچې لویدلي او لاسونه یې ریږدي، د هیچا باور نشته چې جګړې دې پای ولري. کله چې صادق د مابنام له لمانځه راستون شو، ډېر ستومانه و. مورکی ورته غږ وکړ چې هغې بلې کوټې ته د ماځُستن ډوډۍ ته ورشي، خو صادق وایي ډوډي یې زړه ته نه کیږي. د بیګ سیاسي بحث، خبرونو او جومات کې د خلکو خواشیني ګنکس کړی دی. د کابل د جګړو وېره یې په زړه ننوتې، نه ویښ دی نه ویده. پاڅېد ګوته یې د ګروپ په بټنې کېښوده ، کوټه تیاره شوه، ستونې ستاغ پریوت، په تیاره کې یې سترګې چت پورې کنډلي. له بهر څخه پیکه غوندې رڼا کوټې ته رالوېدلې ده. وار په وار چوپتیا خپرېده، د کړکۍ له خوا د لمدې خاورې بوی راته، د کړکۍ مخامخ د لویې وڼې د ښاخونو له منځه داسې غږونه راتلل چې ته به وایې کوم ایرکنډیشن پکې چالان دی، د کوټې په دیوال باندې له بهر څخه رالوېدلې بنګړې دیوال د ډان او مشرق د اخبارونو د مخونو په شان له ویروونکو خبرونو ډک کړی و. د اخبار یو انځور کې یوه ببرسری ږیره ور سړي د یوه زلمکي لاسونه تړلي دي او په سر یې دري انچه میخونه ټک وهي، یوبل چې مونډۍ ږیره لري یوتن د څټ له خوا حلالوي، څو تنه نور د بهرنیو چارو د وزارت له دفترونو غالۍ د کبار په نیت غلا کوي، قوماندان شیشه خور د خپلې ډلې کسانو ته د موزیم مالونه ویشي، قوماندان ط. لیونی دسړک ترغاړې خپل پاټک کې ولاړ دی او لاس لاندې سپېره پکول والا یې له ګنو ږیرو سره موټروته ورپورته کیږي، له هر موټر څخه خپله برخه خټکی راکوزوي، دخلکو له لاسو ګړۍ را پرانیزي او ورته وایی چې د ګړۍ ټرل کوپراو بدعت دی. قوماندان شفیع دیوانه پلې لارې ګوري او موټرو ته ورخیژي، چې کوم ځُوان ووینې چې لږ یې نظافت سم او تعلیمافته غوندې ورته ښکاره شي، په سپکاوي یې له ګریوانه کش کړي، خپلو وسله والوته اشاره وکړی:

- ببریش!

د شفیع دیوانه وسله وال افراد په دې ځُوانانو ترهغه مو□عګاني جوړوي، ترڅو یې چې له لوړې، تندې او ستومانې سا وخیژي او بیا یې مړی چیرته ځمکتلي ته وغورځوي.... د ښار له کورونو لوخړې خیژي، د اخبار پاڼه لویه شي، لویه شي دومره لویه لکه دسینما پرده. پرده باندې د ږنګو کورونو انځورونه ښکاري. جاده ټوله نړېدلې ده. دمحمودخان پله څلی نیم روغ ندی پاتې، د میوند د څلي نښه هم نه ده پاتې. د کوټې په هر دیوال باندې د محاذ، الجهاد، ډان، شهادت، مشرق... د اخبارونو پاڼې ښکاري. په هر انځور کې د آسمایی د غره له سره په ټول ښار ګولۍ وریږي. دعیدګاه د جومات دیوالونه سوري سوري دي. د کربنو منځ منځ کې الفیصل، تابیُف،تاچر، هواردهارت، پوزانوف، ټامسن، کرنیل امام امیرترار، بریژنسکي، جانوویچ، قا□ی او نورځُغلي راځُغلي. ټول یوبل سره خاندي، خو یونیکال او بریډاس په زغم او ډیرې هیله مندۍ ناست دي خپل وار ته ګوري. د کالمونو منځ کې لارې دي، کاپشنونه په سرو وینو ککړ

ښکاري، د جنوب له لوري د اخبار د سرليک ترڅنګ په غالیو فرش شوې لاره د هوښیار حکیم دقیانوس دربار ته رسېدلې ده. دقیانوس عجیبه اوده لري چې یو چا باندې یې چوف کړه، ماغزه یې لکه د غنې د جال په شان تار تار او دوره دوره واوبدل شي او په منځ کې یې یو د غټو سترګو غونډل کمین نیولی وي هرڅه ته د دښمن په سترګه ګوري. زړه سوی نه پېژني. دوهمه لار په ژېړ بخُنو غالیو فرش ده، د جالینوس دربار ته ځي. جالینوس خلکو ته نوی دین راوړی، لګیا دی تبلیغ کوي. د دقیانوس مخې ته د جادو او رمل چکن شوې پانې دي د راند کارپوریشن اویونیکال طالع پکې ګوري. د تاچر د ژوند لږ ورځې پاتې دي. تاچر ورته خاندي او په خپل سر باندې ایښی تاج سموي، کوه نور ځلیږي او تاچر چې تازه یې په شونډو سور لبسرین او په مخ یې سُرخی او سپیده وهلې پاڅیږي قا□ي ته وایي: ستا ټول دار-مدار تر همدې وخت پورې و، نور نو ستا ورځې هم تېرې دي. قا□ي په ډېر خپګان خپله قره قُل خولې سموي. بیا تابیُیف ته مخ اړوي:

- ګرانه ! ته لامخکې ختم یې، نورڅه شي ته ناست یې؟

دا وخت نور سفیران تابیُف خوار پورې خاندي. تابیُیف پاڅیږي. د دکیانوس له پرتمین دربار څخه وځي. نور سفیران شکیلی پسې وهي، خاندي او چکچکې پسې کوي. دکیانوس د خپل رمل او جادو پانې ټولوي. دا وخت د جالینوس وار رارسیږي. یونیکال او برایډاس ته وایي:

-یا یوبل سره جوړ او پُخلا شئ، یاسیالي څخه پښه وکاږئ، دا بیچاره مخلوق هسې مه تباه کوئ.

یونیکال جالینوس پورې خاندي:

- زه هغه چمبازه، چټاقه شلیته یم چې ترڅو میدان ونه ګټم نړۍ ته اوراچوم، ته خو یوقوم ښیې! زما تر شا داسې پیاوړی سفیر ولاړ دی چې ساری یې نشته، هغه به ما (چ.برنارد) ته وګټي.تاسې لکه چې د چ.برنارد نوم نه دی اورېدلی؟

ورپسې د Baba Vanga وار دی. هغه هیڅ ښایسته نده. ډېر عمر یې خوړلی ده، مخ یې ګونځې او سترګې یې څه نه ویني، خو خبرې یې راند، یونیکال او برایډاس ته ریښتیا ښکاري. غوږ ورته نیسي:

... دې ورځو کې به د فزیک نوې څېړنې نوي پراو ته ننوځي. سټیفن هاوکینګ به د ګالاکسی تیاره اړخونه روښانه کړي، هغه به له دې کهکشانه واوړي، د زمکې د منځوي حرکت به سرچپه شي، د نړۍ د پیچلو مسایلو حل به مصنوعی ذکاوت ته وسپارل شي، د black hole ټول راز به راڅرګندشي، دېرش-څلوېښت کاله وروسته به ځنګلونو کې اور لګېدل وي او سمندرونو کې به د پلاستیکو ټاپوګان کبان ووژني، د سویل لوی سمندر کې به د کنګل غرونه لامبو وهي...

بابا وانګا خاندي، خو یونیکال، راند، قا□ی او نور ټول ویریدلي دي. هغه خبرو ته دوام ورکوي:

... ګورئ به چې یوه لویه آسمانی ډبره به د زمکې له اړخه تېره شي. مریخ ته لیږل کېدونکې بیړۍ به لومړی ځل ناکام سفر ولري، مریخ ته به لا رسېدلې نه وي چې سرپه څېړۍ به شي... یوځل به لمر ونیول شي، نیمه زمکه به تورتم شي، دري ځله به دنړۍ بیلابیلو ځایو کې خسوف ترسترګوشي... نړۍ به دوه

بغرې شي؛ شتمن شمال او بيوزله جنوب ! جنوب به ځانته نوې کرنسي دوران ته کړي! دکنعان دزيتونو ښکلو ناوو کې به نوي ځايونه نوي نومونه لري، انګلو- صهيون به جوړ شوی وي له اورشليم څخه به مخ په شام ورمات شي، د ابراهيمی دينونو د وروستي دين د اُمت ستړه به وباسي، يوه اونۍ کې به ګولان، غزې او فلسطين کې زرګونه ماشومان قتل کړي، لکه مار چې خپله لکۍ خپله خوري...

دې پسې وروسته به!...

وانکا ټولو ته اندېښنه اچولې، شين کوپرغړوي او پرله پسې د ډېرو بدو پېښو انځورونه کاږي. د جالينوس دربار کې ناست خلک وانګا ته حيران دي. هغه ټولو ته په ګوابښ سره وايي:

خلک هسې وايي چې دوه نړيوال جنګونه!! هغه جنګونه نړيوال نه و، يوځو هېوادونه په جنګ اخته وو، نورو خپل ژوند کاو، نړيوال جنګ به اوس پيل شي چې (انسان) له(زمکې) سره جګړه پيل کړي. په دې جګړه کې ټول هيوادونه(متفقين) دي او دوی ټول بايلونکي دي. ګڼ صنعت، د وسلو سيالي، بې خرته پلاستيک او کيمياوي توکي، شين کوريزګازونه او نور بی سنجشه او حريصانه ليونتوب به اقليم بدل کړي، دزمکې پرمخ به يواځې يو څو ډوله اغزي او يوځو خزندې پاتې شي... سفيران، دليونيو ستراتيژيو طراحان او کمپنۍ به بشراو نور فقاريه ژوي دزمکې له مخ څخه پوپنا کړي، Capital accumulation به دبشريت او ټول ژوند دښمن شي!

دا وخت سفيران ويړې نيولي. بابا وانکا ترخه او ډاډمنه خندا کوي: تاسې به وګورئ چې يوبل عالم به ثبوت کړي چې هرڅه له implicate order څخه explicate order ته اووښتلي دي او دا موجود نظم يې جوړ کړی دی...

سفير ذال ته سودا پيدا شي چې ولا دا د نړۍ نوې نظم به هم بدل او نړۍ به بېرته دوه قطبي شي... ولا دا د وانکا خبرې خو پساتي خبرې دي او صفر زمان هيڅ نشته ؟! ټول يا ما□ي ده يا راتلونکي، خو صفر حجم لرونکي ميدان کې بينهايت ماده موجوده ده او په انرژي بدليدونکي ده. يورانيم، پلاتينيم، مايع ګاز...ځوان برنارد خامخا ګټه کوي!

باباوانګا ته د اميرترار ږيره له غوسې ريږدي. اوږدې داړې يې ښکاري. ځان سره وايی: ولا لکه چې دا دومره روزل شوی پيران او خليپه ګان مې نور له موډه ولوېدل. دا وخت خپله زړه توره باباوانکا پسې راواخلي:

- ورک شه خنزيره !

ذال، تاچر او نور ټول ناست کسان اميرترار ته حيران دي. صادق يې له غوسه ناکو سترګو وويريږي، زړه يې دی چې چيغې ووهي، خواری کوي چې پاڅي او له دې ځايه وتښتي، خو ستونی يې بند او پښې يې کلکې ټرلي، لاس يې نه خوځيږي، سا يې بنده بنده شي، لکه لوی غر يې چې په سينه پروت وي. غږيې ستوني کې بند دی، نالښت کوي چې دا وخت د کوټې څراغ روښانه شي، مورجانه يې ورو ورته رانږدې شي:

بسم الله زويه، ولی؟ خوب کې وويريدې؟

(۴۰)

پېښور کې افغان مهاجر تر بل هر وخت زيات شوي دي. زاړه مهاجر، سکر بيست او نوي مهاجر. کمپونو کې خيمې نشته. اوس ټيټ ټيټ خټين کورونه جوړ شوي دي، هر کمپ خپل بازار لري. د افغان مهاجرو لپاره دفترونه نور هم ښه شوي دي.هر دفتر اوس انترنت او ستلايت تيلفونونه لري. يوه شيبه کې ايميل او تيلفونی پيامونه دنړی هر ګوټ ته ليږل کيږي.

د صادق زړه کې وګرځېدل که کابل کې د اسلامی دولت خپل منځي جنګونه لږ کرار شول، نو يوځل به له پوهنتون ځخه د خپل سند د ترلاسه کولو او د کورد ليدلو په خاطر کابل ته ولاړشي. هلته به بغلانی کاکا هم وګوري.

کله يې چې دا خبره مورجانې ته وکړه، هغې ورته وويل چې زه او خورکی دې هم ځو. ټول به يوځل ولاړ شو خپل وطن، دوستان او کوربه وګورو او بيا به بېرته راځو.

خو کابل ته تګ ډېر سخت و. لاره کې د حاجی چمن او زرداد پوستې خلک ځوروي، له سروبي پورته پاټکونه دچا جيب کې ستن هم نه پرېږدي. د اسلامي دولت راکټونه هرځای لګيږي، سړکونه کنډو کنډو دي. دننه ښار کې د قوم او ژبې پوښتنې دي. که د يوقوم ورته وايي اتحاد اسلامي دې وژني، که د بل قوم ورته وايي وحدت اسلامي دې وژني، حرکت اسلامي د سړي ځټ او ږيره ګوري، چې ځټ دې خيرن نه و او ږيره دې لنډه وه، له موټر ځخه دی کوزوي مو □ع درباندې جوړوي يا دې ښه کلک کلک وهي، حزب اسلامي ټول هغه ځه درځخه اخلي چې درسره دي، جنبش اسلامي نه ناموس پېژني او نه عزت... له هودخپلو وړاندې کله کله د مرميو داسې باران جوړشي چې د پسرلي باران ورته هېڅ هم نه وي. د ښار دننه له يوې پاچهي بلې ته اووښتل ژوند سره لوبې کول دي.

صادق په دې تمه و چې نن او سبا به جګړه لږ په کرار شي او مور سره به کابل ته ولاړشي. دشپې يې راډيوګانو ځخه ډېرښه خبر واورېد:

-...ليډران ګورنر هاوس ته راځي او يوبل سره پخُلا کيږي. اسلام اباد کې به د ميډيا کنفرانس وشي، وروسته به مکې معظمې ته ځي، هلته د پخلاينې او اوربند قسم کوي...

دا يواځې د راډيو يو ښه خبر نه و، بلکې صادق ته يو ښه زيری و. دا زيری يې مورته هم ورساو.

کله چې جګړه ودرېده او تنظيمی ليدران سره ټول شول، صادق، مور او خور يې له پېښوره جلال اباد ته او له هغه ځايه کابل ته روان شول. لاري ډېرې خرابه وې. له تورخم ترماهيپره د پاخه سړک نښه هم نه وه، ټول کنډر کنډر و. د کابل له لوري په کډو بار موټر د پېښور په خوا را روان وو. کله چې خلک کابل کې له اوربند خبرشول، په بيړه يې کډې بار کړې چې سرونه سېب ته کړي. دوی خوارانو ته يوه ورځ

جګړه درېدل لوی غنیمت و. دوی دا اټکل کاو چې جګړې بیا پیل کیږي، دا ځکه چې دوی څو ځله دا ډول اوربندونه ولیدل. تنظیمونه لنډه دمه سوله وکړي، غنیمتونه ځای په ځای او اکمالات پوره کړي او بیا سره ونښلي، منځ مخلوق تبا کړي. د پیښور له خوا زاړه مهاجر اود کابل له خوا نوي مهاجر ټوله لار یو بل سره مخامخ کېدل. په دې وخت کې په موټر کې ناست یو شیخ چې ډېر خوشحاله ښکارېد، وویل:

- خدای پاک په خلکیانو راوسته. پرېږده چې زموږ له حاله خبر شي !

یوه بل له وروستي سیټ ورباندې غږ کړ:

خیر یوسي مجاهده وروره، سر یې وهلی مال یې تالا! شیخه موږ چې مهاجر کیدو، پوله- پټی راځخه پاتې شو، وایه دوی ته چې پاچهي او تخت ورځخه پاتې شو.

شیخ وخندل:

- مجایده وروره الله عادل ذات دی. له دې یې بتر ذلیل، درپدر او خوار غواړم.

دا وخت یې را روانه لارې موټر ته ګوته ونیوه:

- وګوره، وګوره، یونیم سري غالی او یونیم پکې خپل تلمیزون او ټیپونه هم راکنجوغه کړي دي، د مرګي تلمیزون مو شه !

د وروستي سیټ سورلې ښه مزبوته وخندل. له دې سره دوی د هر راتلونکي موټر او هرې بار شوې کډې خواته غاړه ورکږوله:

-وګوره، وګوره چې آغه شوروي کوپانونه به یې څه کړي وي؟ زهر موشه کوپان خورو !

د کابل له خوا راتلونکي هیڅ کډه یې بې پېغوره نه پرېښوده.

ټول ستومانه وو. په کنډ- کپر سړک تر ماهیپر راورسېدل، وروسته له دې سړک جوړ و. کله چې دصنعتي پارک، هودخیلو او قابل بای سیمې ته راورسېدل ټولې ودانۍ ړنګې، کورونه او فابریکې لوټ اوکنډواله وې.

پیښور کې صادق دا فکر نشوکولای چې کابل به دومره له خاورو سره برابر او سپېره شوی وي. دولتي ځایونه ټول لوټ او سوځول شوي وو. د بنایی د موسسې دفتر چې مکرویانو ته نږدې و، نښه یې هم نه وه پاتې. بلاکونه سوري سوري وو. د مکرویانو څلورلاري ته په رسېدو د ماښام آذان وشو، موټر ودرېد ټول لمانځه ته کوز شول. چې لمونځ وشو او بېرته موټر ته راوختل یوه پکې په مات زړه وویل:

یره خدای خبر که دا لمونځ مو قبول شي، ترڅو د کابل ټوله خاوره په بل مخ وانه وړي او اووه ورځې یې لمر ونه وهي نه پاکیږي.

شیخ وخندل: یره پیښور کې مو پوره لس کاله همدا ارمان و چې کابل په بل مخ او لوټه لوټه وګورو.

صادق د دې زهرجنو خبرو ټول غم په زړه پټ تېراو، دوی ته حیران و. څه یې نشوویلای، (سکر بیست) د پخوانیو مهاجرو تر مخې چندان خبرې نه کولې.

دوی د سهار په خړه راوتلي وو. د ماسپښین، مازیګر او دا دی د مابنام لمونځونه یې په لاره کې وکړل. ماخُستن خپل کورته ورسېدل. په ښار کې اوبه او برېښنا نه وه، وروسته تر مازیګر په سړکونو هیڅوک نه ښکاریدل.لاړې- کوڅې، بازارونه او ځلورلارې تشې وې، یواځې څو کوڅه ډب سپې ښکته- پورته ګرځېدل چې د لوږې له زوره یې په سختۍ ګامونه اوچتول. کله چې پروان مینې ته ورسېدل، د دوی د کور کړکۍ روښانه ښکاریده، خوشحاله شول. د دروازې زنګ کار نه کاو، ویې ډبوله. دا وخت بغلاني کاکا الکین لاس کې نیولی و، په وېره او اندېښنه راووت. د صادق په لیدو ډېر خوشحاله شو. هغه یې غېږ کې ونیو، ځان ته یې جوخت کړ. صادق ته د خپل پلرني کور په وره کې یو ځل بیا د پلار مینه ورپه یادشوه، سترګو کې یې اوښکې راغلې، خو ژر یې شاته وتمبولې. بغلاني کاکا سره یې په خوشحالي روغبړ وکړ. بغلانی کاکا د صادق مورکۍ او خور ته هم ستړی مشی وویله او کورته دننه شول. د صادق مور او خور د بغلانی کاکا له مېرمن او لورګانو سره بلې کوټې ته ولاړل. صادق میلمستون کې له بغلاني کاکا سره کېناست. ستړی و. کوټه کې الکین تته رڼا کوله. صادق چې د خپل کوردیوالو ته کتل، خړپړ ښکاریدل. دا وخت د بغلانی کاکا زوی هم راغی. بغلانی کاکا لومړی د حاجی صاحب فاتحه وکړه، وروسته تر دعایې صادق ته وویل:

- مورِ او زمورِ او تاسې ګاونډیان خبر شولو چې حاجی صاحب پېښور کې وفات شو. ټول ګاونډیان خپه شول. د سیمې پخواني خلک ډېر لږ پاتې دي، ځوک له وطنه ووتل، ځوک شهیدان شول. هغه څو تنه چې پاتې وو جومات کې موحاجی صاحب ته دُعا وکړه. دحاجی صاحب بزرګواري، سخاوت، تقوا او سخاوت ټولو ته معلوم دی. دا چې دا جومات یې په نوم دی، دا ډېره لویه خبره ده. خلکو سره یې د خیر- ښېګڼې چارو کې مرسته کړې، د هیچا هېره نه ده.

بغلانی کاکا یوځل بیا لاسونه پورته کړل او دُعا یې وکړه. دا وخت د بغلانی کاکا زوی چای راوړ. بغلانی کاکا صادق ته د کابل دجنګونو او تباهی کیسې کولې:

...بازار کې څه نه موندل کیږي، د هیندوانو او سکهانو کورونه لوټ او وسله والو ونیول، کین لاسته کلنیک کې وسله والو پوسته جوړه کړه، ډاکتر یې پېښور ته ولاړ، د بانک ښاري څانګه لوټ شوه، برېښنایي بسونه اره اره شول... همدا دوه ورځې وشوې چې جګړه لږ درېدلې ده. تازه میوه خو بیخي نشته. له کلیو او ولسوالیو څخه ښارته څه نه راپریږدي، په ښار کې پاتې خلکو باندې بده تنګسه راغلې ده، هر سړی د کور سامان په نیمه بیه پلوري او له وطنه وځي، ښوونځي او پوهنتون وتړل شول، روغتونونه نشته، ملي بس ښاري بسونه ټول لوټ شول...

صادق وویل:

- کاکا ستاسو لیدل راته هرڅه دي. دا لویه خبره ده چې تاسو روغ یاست.

دا وخت بغلانی کاکا خپله کوچنۍ رادیو چالانه کړه. ټول خبرونو ته غوږ شول. هماغه بی. بی. سی. وه چې له کلي نیولې تر پېښور او بیا تر کابل پورې هر کور کې ټولو اورېده. هرسړی او هرکور د بی. بی. سی. داسې معتاد و چې پرته دهغی له اورېدو یې نه دشپې ډوډۍ خوړله او نه خوب ورته. بی بی سی لګیا وه په مکه مکرمه کې یې د رهبرانو د پخلاینې او د سولې خبرونه خپرول. خلک یو څه ډاډمن شوي وو. بغلانی کاکا هم ډېر خوشحاله و. صادق ستومانه و، د ماخُستن لمونځ یې وکړ له ډوډۍ تېر شو، ویل یې اشتها نشته. د بغلانی کاکا زوی ورته بله کوټه کې د خوب ځای برابر کړ. دا هماغه کوټه وه چې حاجي صاحب به کله چې له جومات څخه راغی، نو په دې کوټه کې به یې قرآن شریف تلاوت کاو. صادق ته خپل وړکتوب وریادشو؛ دا دی یوځل بیا هغې کوټه کې و چې لس کاله مخکې ورځخه وتلی و، کلي ته تللی و او بیا له کلي څخه پېښور ته مهاجر شوی و. تېر ښه وختونه ورپه زړه شول. کابل د پخوا په شان روښانه او خوشحاله نه و. توره تروړمۍ وه. د صادق په سترګو خوب غلبه وکړه او ویده شو.

په هغه سبا وروسته د سهار تر لمانځه اوناشتا څخه صادق له کوره ووت چې پوهنتون ته ولاړ شي. د بغلاني کاکا زوی ورته ویلي و چې پوهنتون کې نه دروازه پاتې ده ، نه کتاب اونه کړکۍ او څوکۍ. هرڅه کنډواله دي، خو کابل کې پاتې څو تنواستادانو او مامورینو ته یې اندرابي واټ کې د تجارت لیسه کې ځای ورکړی، کومه ورځ چې جګړه لږ کمه شي، مامورین راځي لاسلیک کوي او بېرته ځي، خو اوس چې راکټونه درېدلي دي او څوورځې سوله ده، نو خامخا به مامورین راغلي وي. صادق خوشحاله شو. دسهار له خوا نهه بجې وې چې دتجارت لیسې ته ورسېد. په انګړ کې ځینې کسان ولاړ وو. ټولو کمیس او پرتوګ، څادرونه، پکولونه او ږیرې لرلې، هغه رسمي لباس او نظافت او سلیقه نه وه پاتې، څوک ولاړ وو، څوک یوې وڼې لاندې دېښو په سرناست وو، یوبل سره یې خبرې کولې. ټول له وطنه د تېښتې او سرپناکولو په فکر کې وو. لږ هاخوا یو میز ایښی و. مامورینو او استادانو په میز ایښودل شوي کتاب کې حا□ري لاسلیک کوله. صادق هر پلو وکتل څوک آشنا او بلدي یې ونه لید. د حقوقو د پوهنځی پوښتنه یې وکړه. یو چا یومامور وروښود. هغه ته ورغی ورته ویې ویل زمونږ د حقوقو تدریسي مدیر یا استادان چیرې ومومم؟

هغه ځواب ورکړ:

زیاتره استادان بهر تللي دي، استاد واسع قرار او ک. ا. ق وروستي استادان وو چې ولاړل، یو دوه نوي مقرر شوي استادان پاتې دي، مُدیر صاحب تدریسی دې خدای وبخښي میاشت دمخه ده افغانانو سره راکټ ولګېد دپوهنتون څوتنو نورو مامورینو سره شهید شو.

صادق آخ کړل. ورسره سم یې وویل : الله پاک دې شهادت قبول او فردوس جنت یې نصیب شه. دا وخت هغه وروستۍ ورځ وریاده شوه چې تدریسي مُدیرصاحب ته یې دفراغت په خاطر خپل دوه عکسونه په میزکېښودل او فورمه کې یې ولیکل: محمد صادق ولد حاجی عبدالخالق.

نوي مامورورځخه پوښتنه وکړه:

- خیریت و څه دې ویل او څه کار دې و؟

زه لس کاله مخکې له حقوقو پوهنځي څخه فارغ يم. د فراغت سند مې په کار دی.

- وروره ترانسکرپټ او ډيپلوم نشته، خو مکتوب به درته زه وليکم، ټاپه اومُهر په دې خلته کې راسره دي، نور مې څه مرسته له لاسه نه ده پوره.

دا هم سمه ده ، چاره نشته.

مامور له هغې خلطي څخه چې صادره- وارده، حا□ري او څوسپينې پانې پکې وې، يوه پانه کاغذ را وکيښ، دوه نيم يې کړ کاربن پيپر يې کيښود اود محمد صادق شهرت او د فراغت کال يې تصديق کړ. يوه نمره او نيټه يې ورباندې وليکله او صادق ته يې وويل چې دا نومره هيره نه کړې:

۲۲/۴/۱۷-۱۳۷۳/۲۴

صادق کورته راغی. ستړی او ناهيلی و. بنار ټول ويجاړ و، آشنايان او ملګري نه وو. مورجانه او خورکی هم خپه وو. هغوی هغې کوټې ته ورغلي ووچې د دوی يوځه سامانونه، کتابونه او نور ټک- پوک توکي موکي پکې ايښي وو. يو پکې د صادق خپل بکس و، هرځه په خپل ځای وو.

ورځ په ناهيلی تيره شوه، خو دخوشحالی خبره وه چې جګړه نه وه. ماخُستن د ډوډی پرمهال صادق بغلانی کاکا ته وويل:

- اکا سبا له خپره مورِ بېرته پېښور ته ځو. که د کابل حالات بنه شول، ان شاالله ټوله کډه بيرته راوړو، زمورِ انګړ او کور بنه لوی دی، يو ځای به سره اوسيږو.

بغلانی کاکا ورته وويل : وراره! خدای دې حالات بنه کړي چې جګړې نه وي مورِ هم بېرته بغلان ته ځو، هلته مو کلا، پټی او کارونه دي.

په هغه سبا لمر لا پوره نه و راختلی چې د بنارمنځ کې څو توغندي ولګېدل. ورپسې لکه د غنمو نينې چې په بټی کې پرکهار کوي، د ماشيندارو ډزې پيل شوې.ټول هک- پک شول. د کورونو په سرونو پرله پسې د ماشيندارو ګولی تيرېدې. شيبه په شيبه د درنو او سپکو وسلو ډزې زياتې شوې. صادق، مورجانه او خورکی چې تګ ته چمتو کېدل حيران شول. په ځای کيناستل. دا وخت بغلانی کاکا بلې کوټې څخه غږ وکړ:

- وراره! بهر مه وځئ. ورځ بده ده. نن پاتې شئ چې ځان خبر کړو، سبا به له خپره که کراري وه ولاړشئ. نن د تګ ورځ نه ده.

مور صادق ته وويل:

زويه، د راتګ په مهال مې چندان خوښه نه وه، پوهيدم چې په جنګ اتبار نشته. اوس به څه کوو؟ دخورکی خو دې رنګ ژيړ الوتی، دا به څه کوي. هسې مو ځان دجنګ تنور ته واچاو.

صادق ورغبرګه کړه:

-موري خدای مهربان دی. کراري به شي. دې خلکو دلته دا دري کاله همداسې ورځې تيرې کړي دی، زړه مه تنګوه سبا به ولاړ شو.

چاره نه وه، دوی یوه شپه نور هم پاتې شول. دشپې د بغلانی کاکا راډيو کې بی بی سی خبر خپور کړ چې قسم مات شو او جګړه بېرته پيل شوه.

د دې خبر په اورېدو د صادق ويانې وتښتېدې. بغلاني کاکا چې د بی بی سی د اورېدو لپاره بالښت ته ډډه وهلې وه، په خپل ځای لږ را سم شو، په غوسه يې وويل:

- بيا سره ونښتل.

ستونزه دا وه چې شيخ مُحسنی ويل چوکۍ مې کمې دي.ربانی د دفاع وزارت او د مالیې وزارت پيرصاحب ته نه ورکوي، حزب د صدارت ترڅنګ لس سفارتونه او نيم ولايتونه او اته سوه د جنرالي بستونه غواړي، جنبش دحيرتان بندر غواړي... بی بی سی شمارل. شپه وه ښار تياره و. خلک د سبا ورځې لپاره د يو مړی ډوډۍ په فکرونو کې وو، بی بی سی لګيا وه د وزارتونو او سفارتونو نومونه يې کتارول، او(سفارتونه) هغه څه و چې په اورېدو به يې د صادق په سر درد شو اود حساسيت نښې به وربانديِ څرګندې شوې. هيڅ خبره بی سفير او سفارته نه وه. د کابل په آسمان کې د سرو مرميو او چاودنو سره اورونه بل وو. دشپې هيڅا خوب ونه کړ.

بيا هم چاره نه وه په هغه سبا سهار وخته صادق مورکۍ او خورکۍ يې له خپل کور، بغلاني کاکا اودهغه له ميرمن او زوی سره خدای پاماني وکړه. په بغلاني کاکا يې سپارښت وکړ چې کور او انګړ کې د ونو او بوټو اوبه کولو ته پام وساتي. په همدې سپارښت سره ووتل.

د جلال آباد او پېښور مينې بوس موټر له خېرخانې څخه د بګرام د نوي سړک په لاره کاپيسا او بياله هغه ځايه سروبی او بيا جلال اباد ته او بيا پېښور ته تلل. تر بګرام لاره لږ ښه وه، خو وروسته تر هغه نجراو او تګاو پورې سړک کچه او له خارو ډک و. د ښار له منځ څخه د مکرويان او هودخيلو او بيا دماهيپر لوري ته د تېرېدو لار نه وه، ټوله سيمه کی د سرو ګوليو باران و. لمر لا نه و ختلی چې مينی بوس د نجراو او تګاو له لارې مخ په پېښور روان شو، صادق، خورکۍ او مور يې څلورم سيټ کې ناست وو. هوا توده وه او لاره خرابه وه. مينی بوس دوه ځايه د خرابي له امله ودرېد او ډريور او کلنير به يې په جوړولو بوخت شول. په هر ځل خرابېدو به خلک کوز شول شاوخوا به په زمکه کيناستل. ډريور به موټر لاندې شاپه تخته وغځېد، کلنير به رنج، پلاس پيچکش او د ګريسو ډبی ورکول. ټک وټوک به و، ترجوړولو د ټکا او خرپا غږ زيات و. سورلۍ به حيران ناست وو دُعا به يې کوله؛ ياخدايه موټر جوړ کړې!

شپېه وروسته به ډريور په ګريسو ککړ لاسونه او په خاوروسپېرو جامو سره له موټر لاندې راووت، مندې به يې کړه په جلو به کيناست. کلنير به ژر ژر سامانونه راټول او ټول بکس ته به يې ختا کړل. ډريور به چې په جلو کيناست خلکو به په خوشحالی څادرونه ټک وهل او په مندې به موټر ته ختل. کړپا به شوه، خو بيا به هم موټر چالان نشو. په دوهم، دريم اوځلورم ځل به غرهار شو، تريخ او ګڼ لوګي به هوا ته پورته

شول او موټر به په ځیګروي کوږ- وږ روان شو. زیاتره خلک په دې لاره نابلده وو، کله به چې موټریونیم کلي ته ورسېد، نو خلکو به کلینر څخه پوښتنه کوله:

- وروره دا کوم ځای دی؟

کلنیر به ورته د سیمو او کلیو نومونه اخیستل. ټکنده غرمه وه چې د نجراو برید څخه تګاو ته واوښتل. کلینر لاسونه خوځول او یو یو ځای یې خلکو ته ښود:

-آچې را تېر شولو کلای خواجه او یاسین خېل و، اوس تګاو بازار ته رسیږو. ورپسې ډاګ کلا او دې خواته انجیران او انګوردره ده. هوووغه لوی کلی اکاخېل دي...

هر کلی چې کلنیر خلکو ته ښیي نو(هوووغه) ورسره وایی او لاس د موټر د دروازې له ماتې شوې ښیښې بهر وباسي او هوا کې یې ښوروي او بیا خپل غږ ښه نرۍ کړي: هوووغه ابراهیم خېل و چې شاته پاتې شو. له دې سره سم به ټولې سورلۍ سرونه هماغې خواته کړول چې کلنیربه ښودل. چې کله به یې تېر شوي کلی ښودل نو ټولو به په خواری څټونه شاته تاو کړل، کله به یې چې مخامخ کلي ښودل، بیا به نو ټولو غاړې اوږدې او په هغه لوري به یې کتل. شاته پاتې کلي یو هم نه ښکارېدل ځکه چې د موټر د شا ښیښه دومره په خاورو لړلی وه چې ورباندې رسم شوي مارغه هم ټول په خاورو پټ و.

کلنیر په خوشحالی خلکوته وویل:

- دا د تګاو وروستی برید دی او له خیره د نغلو علاقه شروع کیږي. اوس آهنګران او بیا چینې کلي ته رسیږو هلته د سړک ترغاړې ونې هم شته او اوبه هم بهیږي.

موټر له یوه پوټي لرونکې پیچومي واوښت او مخ په زوړ شو. کلنیر بیا خلکوته لاس خوځاو هاخوا جګدلک، ګندمک او دا رالنډ دنغلو علاقه ده، ګورئ دا بله خوا تیزین دی.

موټر مخ په زوړ لږ څه ګړندی شواو دماتوښیښو شرنګا یې زیاته شوه. کله چې هواړې ته شو، بیا یې ځیګروی شو او ډریور به د لاس په رغوې خولې پاکولې چې دا وخت یې خلکو ته وویل:

- ورونو لږ مخکې چینه کلی او ورسره ساربانیان دي، هلته اوبه هم شته او یووړوکی جومات هم شته، موټر به ودروم د ماسپښین لمونځ به وکړو.

د سورلیو غږونه شول:

خېر یوسې د ثواب خبره دې وکړه.

کوردې ودان لږ به دمه شو،

کلنیر لا یو بل زیری هم ورکړ:

- بس دې ځای نه چې ووتو نور نو نغلو دی او بل پراو مو د سروبی بازار دی.

خلک خوشحاله شول. موټر ورو یوې خواته ودرېد. له شا یې د دوړو او خاورو یوه پرپړه لړه هواته پورته شوه. سم له درېدو سره چا وار ته نه کتل هریو په بیړه کوز شول. په آخره کې صادق، مورکۍ او خور یې هم کوز شول. مورکۍ هره خوا وکتل د کیناستو ځای نه و. د سړک ښي لوري ته چې لښتی او یو- دوه وني وې، ټول نارینه ورغلل، هغې خواته تګ ته یې زړه ونشو، خو لږ وړاندې د سړک کیڼ اړخ ته یوه وړه غونډۍ غونډۍ ښکارېده چې خواته یې دوه د ګز وني وې چې ښاخونو یې ښه سیوری جوړ کړی و. خوا سره یې هدیره وه. چې کتل یې هلته دوه تور ټیکري لرونکی ښځې ناستې وې. صادق ته یې وویل:

- زویه ته ورځه اودس او لمونځ وکړه، مورِ د هغو ونو سیوري ته هغو ښځو سره کینو. چې لمونځ وشو او موټر روانېد، غږ راوکړه.

د صادق مور او خورکۍ د قبرونو خواته دوو ونو لاندې سیوري ته روانې شوې او صادق په بیړه د اوبو د لښتي خواته راغی چې اودس او لمونځ وکړي.

هره خوا تپ لګېد، یو یو ځل به د تګاب له شني او ښکلي درې د انارو له باغونو تازه او ښایسته وړمه په دې خوا راولګېده. کله چې خلکو لمونځونه وکړل، ډریور بیا هم موټر لاندې شو، خدای بلا پیچونه یې وسپړل او بیا یې ښه پریمانه تورګریس ورباندی وموښل اوښېرته یې په کلکولو بوخت شو. خلکو د لښتي په غاړه ځادرونه وغوړول او کیناستل. یوه په کنلیر باندې غږ وکړ:

- وروره تکړه شه ورځ له نیمایی واوښته.
اکا خیر یادوه.

بل وویل:

تر پېښوره ډیره لاره ده مورِ لاسروبي ته نه یاستو رسیدلی؟!

- کاکا نورهاخوا خیروخیرت دی. سختي اود جګړې خطر تر همدې ځایه و. شکر چې له هغه قیامت او پاټکیانوپه خیر راووتو، چې له نغلو واوړو، نوره لاره هم ډیره بده نه ده او جنګ هم نشته مازیګر پورې جلبات ته رسیږو. ماښام به تورخم کې کوزشئ، بیا هاخوا شپه ورځ موټر ځي. آلته خو آبادی ده کنه ...

یوه په غوسه وویل:

- وروره تورخم کې هم غم دی کنه، د انکریز بچي څوک په ګیټ نه پریږدي، هاااااغسې د اوښانو په لاره به ځي او یو پچاسي به هم ورکوې!

د لښتي غاړې ته نږدې ناست یوه بل په دلاسایني ورته وویل:

-چې تیاره وي لانجه نه کوي، ګوندي آسانه واوړو. خدای مهربان دی.

په دې خبره یونیم خوشحاله شول، خو یو نیم لاهم کلنیر ته ناړې وهلې:

- تادي کوه زړګيه، موټر دې روغ نه دی، ترجلاباته خو دري ځايه بيا پټری غواړي، موږ بيا له پېښوره هم اوړو، راباندې نيمه شپه به شي!

يو- دوو وخندل، نورو څه ونه ويل. دا وخت ډريور کلنير ته دپيچونو او د ګريسو دقوطی د ټولولو امر وکړ او خپله په بيړه موټر ته وخوت ، سم چې د موټر غرهار شو، خلکو ځادرونه ځنډ وهل او بې واره موټرته په ختو شول. صادق هم خپلې مورکۍ ته د لارې له اړخه غږ وکړ. هغه په ستومانۍ سره راپاڅېده او موټر ته راغله.

موراو خورکۍ خپلو ځايو کې کيناستې او صادق هم ورسره کيناست. چې موټر روان شو، مورکۍ په خواشينۍ سره ترځنډه دهډېرې او د هغو دوو تور ټيکرې لرونکو ښځو په لورې کتل چې يوه شيبه هلته ورسره ناسته وه، خو سړک کوږ وږ و، نور هغوی نه ښکارېدې يوائې د قبرونو توغونه ښکارېدل. مورخواشيني وه.

زوړ او کړپن مينی بوس مزل پيل کړی و، خو د خلکو دمه جوړه شوې وه. نور نو چا سره ويړه نه وه. يوبل سره يې کيسې او خبرې شروع کړې. صادق مور څخه وپوښتل: دا دوه تروريانې څوک وې؟

- هی زويه، کاشکې غم وېشل کيدای، کاشکې د ځوانيمرګو ځوانانو وير پای درلودای! دوی سره مې وژړل. زويه دواړه بورې بورچنډې غم ځپلې مينډې وې زامن يې شهيدان شوي وو. هماغه چې جنډی يې ښکاري د زامنو قبرونه يې وو، يوسات يې راته د زړونو غم ووايه.

دې سره يې يو ځل بيا دهديرې پلو وکتل، خو له موټر څخه نور هغه ځايونه نه ښکارېدل. دا وخت چې مينی بوس موټر لږ هسک ځای ته رسيدلی و، يوځل بيا هديره او په قبرونو ولاړې خازې مازې ترسترګوشوې. مورکۍ صادق ته په ورو غږدهغوی کيسه پيل کړه:

-زويه نن چهارشنبه دا يوه راغلې وه د زوی زيارت ته، لا يې په ژړا زړه نه و تش چې دا بله هم راغله. د دواړو د زامنو قبرونه سره نږدې وو. زامن يې په جنګونو کې شهيدان شوي وو. يوه خواره له کوم لرې ځای څخه راغلې وه چې د هغه ځای نوم يې واخيست نامينا‌ز و که مانياز و راځخه هېر شو. ويل يې موږ شپږکاله مخکې پېښور کې کمپ کې مهاجر وو، زوی مې مجاهدينو سره د جهاد په خاطرراغی، نوم يې بازګل و. په خواريو مې سبقونه ورباندې ويلی و، پانتون نه هم وتلی و، مهاجر شولو. چې جهادته راغی تريوې مياشتی يې بېرته خبر رانغی، پوښتنې مې ډيرې وکړې آخر مې هغه کسان ومونډل چې ورسره راغلی و. هغوی راته نښه وويله چې تګاو کې چينه کلی ته نږدی د سروانيانو سره هديره وه. دسرطان ګرمی زياته وه، د شهيد وړل پېښور ته نه کېدل، همالته مو دفن کړ. په خواريو راغلم کليوالو راته دا قبر وښود. ډېرې خاورې مې په سر بادکړې. په قبر يې پريوتم. نصيب او شامت مې د بدو دی، په ژوند مې ښه ورځ نه ده ليدلې. له هغه راهيسې شپږ کاله ووتل. کال کې يې يوځل- دوه ځله زيارت ته راځمه. دا دبلې هم زوی شهيد شوی. دواړه قبرونه خواپه خوا وو. دواړو مينډو د زامنوپه قبرونو خازې درولي دي. دا بله د همدې کلي ده، د زوی نوم يې عبدالوکيل ياد کړ، جلال آباد کی جګړه کې شهيد شوی و...

مورکی له هغو دوو میندو اورېدلي کیسه کوله، خو د صادق تر سترګو کیسه نه، چې ژوندۍ صحنه تېرېده. څومره یې چې د شهیدانو د میندو کیسه اورېده، د بازګل او عبدالوکیل څېرې یې ترسترګو کېدې : اوس یې د دوو ټولګیوالو د قبرونو په سرونو جنډۍ رپیږي. یو ځل بیا یې دسترګو کونجو ته اوښکې راغلې، خو داځل یې ونشوې درولای، په زنګون پروت څادریې را پورته کړ اوښکې یې ورباندی وچې کړې، خو د اوښکو بهیر روان و.

یوځل بیا یې له لوړو ژورو ډک سړک باندې د کړپن موټر له ماتې کړکۍ څخه په لمدو سترګو د هدیرې په لوري وکتل. له ډېر لرې دوه ټور ټیکري لرونکي بوډۍ د ګز له ونو لاندې ناستې وې او لږ هاخوا په دوو قبرونو ولاړې خازې له لرې مازې ښکارېدې. صادق ته د ژوند بهیر د همدی لارې په شان له خاورو او دوړو او لوړو- ژورو ډک ښکاره شو، داسې یې انګېرله چې خپلو آرمانو ته له لرې ګورې اولکه دشهیدانو په قبر د ولاړو جنډیو په شان ورته ښکاري، دخوښۍ شیبې همداسې ترخاورو لاندې دي لکه دا دوه ټولګیوال، د ژوند کړپن بس روان دی !

صادق د مخې سیټ په تکیه سر کېښود سترګې یې لمدې وې. له جیب څخه یې دسمال راوکیښ، زړه یې و په ژړا خپل غمجن زړه ښه یخ کړې، خو شاوخوا خلک و. دروند غم یې زغم کړ او په خوږین زړګي یې تېرکړ، تاو یې له سترګووخوت. سترګې یې وموښلې. دا وخت مورکۍ په اوږه لاس ورکېښود:

- ولې زوی ؟!

صادق مازې مخ وروړاړاو. سترګوکې یې لوی غم کور جوړ کړی و. مور ته یې ورو وویل:

هسې مورجانې دا د موټر تریخ لوګې، خاورو- دوړو مې سترګې ترخې کړې او سترګو ته راغلیو خولو مې بیخې سترګې راوسوځولې.

په دې ټول کړپن موټر کې ترخو لوګیو هغو سترګو کې اوښکې راوستې چې بینا او پرانیستې وې. دوه بورې میندې چې لوی تورټیکري یې په سرونو و، نن چهارشنبه د دوو قبرونو خواته ناستې دي او په چوپه خوله یې د ځوانیمرګو زامنو ویر کاو.

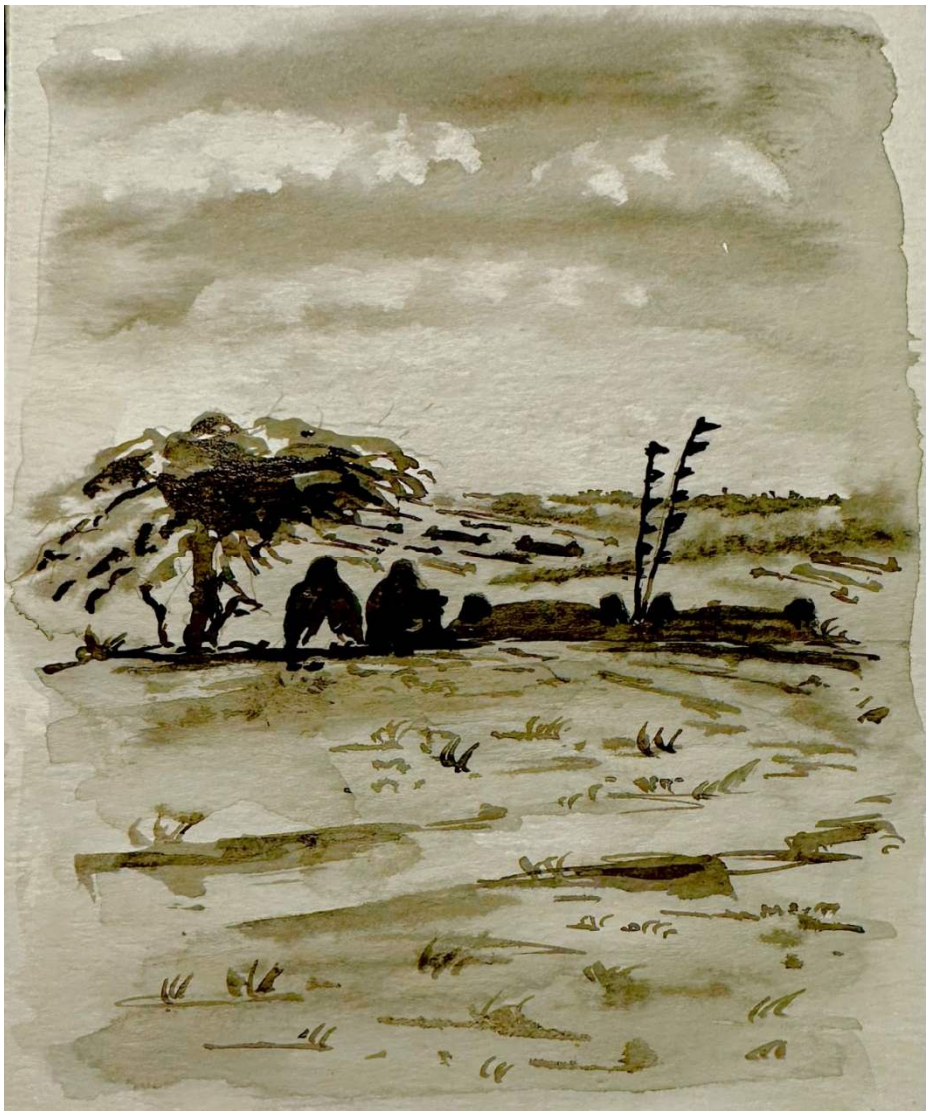

(٤١)

سراسر وطن کې اورونه بل و. د توپکو او ګولیو پریماني وه، خو خلکو ته یو کپ وچه ډوډۍ نه وه. کلي کنډر او ښارونه هیبت وهلي وو. له هغې نقشې هیڅ بود نه شول چې د انګلو- امریکن دطراحانو، دشیخانو د ډکو جیبونو او د انګلو- پاک په انترمنتر جوړه شوې او په مخ وړل کېده. د سوداګري لویو برجونو سره الوتکې وجنګول شوې. RAND لاس په کار شو او د نبراسکا په ډُکترینو بیا کتنه وشوه. B.52 هواته پورته شوې په وطن بیا په وسلو بار د آسونواوکچرو لښکر را مارش شو، (ګری شرون) د ډالرو بکسونه وېشلي وو، د پاټکیانو او جګړه مارو جیبونه بیا له ډالرو ورډک شول. ځوک په آسونو سپاره شول او ځوک آسونو پورې وتړل شول. بله پاڼه واووښته نویو توپکوالو پخواني کانتینرو کې بند کړل او همالته یې ساوې وختې...

***

پېښور کې دمهاجرو دکمشنري دفتر ته ملازم بنډل اخبارونه دننه کړل په میز یې کېښودل. ورپسې یې یوه پیاله دودپتي راوړه. بیګ په آمرانه لهجه ورغږ کړ:

بایي ! یوه بله پیاله هم راوړه او صادق ته غږ کړه چې دلته راشي. جلتي!

- جي ټیک هې.

صادق ځخه دکابل د شپږ کاله مخکې غمجن سفر کیسې هیرې نه وې، ستومانه و. دشپې د بی بی سی خبرونو ګنکس کړی و. دفتر ته راننوت. په میز یې د اخبارونو پنډ ولید. بیګ خوشحاله و، ډېرخوشحاله !

صادق کیناست. ملازم پیاله په لاس دروازه کې را ښکاره شو. بیګ په اشاره پوه کړ چی د دوټپتي چای پیاله د صادق مخې ته کیږدي، ورپسې یې صادق ته مخ واړاو:

- څه پکې وایې، نه مې درته ویل؟ درپیمه نلي خلک دي، جغرافیه او سیمه نه ده. لوبه بدله شوه.

صادق ستومانه او خپه و. ورو یې له بیګ وپوښتل:

پاچا راځي؟

بیګ بیا مُضحکه او مکرجنه خندا وکړه:

- آ چې و څه یې وکلل؟ د راتګ سلی مالوم دی.

صادق بیا د ساده توب له مخې ورته وویل:

بیګ صاحب، هرڅه چې و، په وطن خو اور نه بلېد. که غریبي او بیوزلي وه، عزت خوو. که هر څه و، د ژوند نبضې وې او په مدار مخته روان وو.

- پریږده یې اوس له اویاوو پورته د باچا ارمان کوې، زمانه بدله شوی ده. یو سلی په موتر سایکل راځي !

د صادق زړه ورته تنګ شو. بیګ هیڅکله داسې خبره نه کوله چې ښه ټکي او کوم زیری ولري. هغه هرڅه ته د تورو عینکو له شا کتل، بیخی یې سپکاوی کول عادت و. صادق یو اخبار راپورته کړ. ټول د افغانستان خبرونه وو. دواړه په اخبارونو بوخت شول. ځنډ وروسته بیګ له اخبار سرراپورته کړ، په توره چوکۍ یې نیم دایره څرخ وخوړ صادق ته یې وویل:

- لکه چې د جنګونو وخت تېر شو، اوس د توافقاتو وخت راغلی دی، وای د بُن کنفرانس وشوه او نوی حکومت جوړیږي.

رحیم بیګ کتل چې صادق ډېر خپه دی او نوي بدلون ته یې را پیدا شوې هیله ښرته مړاوې شوه، نو د دلاسایني او د سفیرانو د لوبو د څرګندولو په پار یې ورته وویل:

- رور، یوه شېبه کشېنه. زما له خبرو مه خپه کیژه. خلک مو جنګونو وهلي، وګي دي، بېسواده دي، چا چې څه وربانديې راوست، دوی څه نشي کولای. درېیمه نلۍ خلق هیله کوي، خو مول او زورور قدرتونه ورته حیله ولاندې کوي. اوس وقت جهان قدرتي ده، مردم خواهشي نه ده .

له هغه وخته چې رحیم بیګ ځان انګلیسي او پښتو کې څومره(پرفکت) ګڼي، هومره په خبرو کې تېر وتنې کوي. لکه ماشوم چې نوې په خبرو راشي. دوتېتي څخه یې غوړپ وکړ:

- رور، دغه جنوب آسیا او بیا اسیای میانه او بیا غرب آسیا اوس لیبرال توجه الولی، مالوم شي افغانستان سه شی کیژي، معلوم وشي بعد له توفان صحرا عراق او نور عربی مملکتونه سه شی جولیژي... خو صادق لا هم ساده دی، مازې د خپلو هیلو لپاره دعا کوي:
- خدای دې نورنو رڼایې راولي.

دا یواځې صادق نه و، پېښور کې ټولو مهاجرو همدا دُعا کوله چې خدای دی رڼایې راولي. څو ورځو کې کابل څخه خبرونه راغلل چې پاچا کابل ته رارسېدلی، نوی لنډمهاله حکومت جوړ شوی او د نجونو او هلکانو د ښوونځیو اود پوهنتونو د پیل کېدو اعلانونه شوي دي. ډېر ژر به د قانون، لویو لارو، روغتونو، برېښنا اوکنډواله ښارونو په جوړولو کار پیل شي...

کابل ته ډله ډله بهرني خبریالان تلل او راپورونه یې جوړول. خلک خوشحاله ښکارېدل، د سلمانیانو په هټیو وار نه و، ځوانانو ږیرې خرېیلې، نجونې له کورنو را وتلې، رادیوګانو د افغانستان لپاره د روښانه ورځو د راتګ خبرونه خپرول. پېښور ته ډېر ژر د درې رنګه ملي بیرغ د اوچتېدو خبرونه راغلل، صادق له خوشحالۍ په جامو کې نه ځایېد.

مورکۍ ډېره زهیره شوې وه، د وطن آرمان یې کاو، تل به یې ویل چې ارمان مې دا دی چې د ژوند وروستۍ ورځې وطن کې تېرې کړم. خورکۍ نامخدا دولسم پای ته رسولی، خو خپله صادق به چې په هینداره کې وکتل په وېښتو کې یې سپین لګېدلي وو، ځان سره به یې ویل: دا ویاړ مو بس دی چې د پلار د لاس نښه د اربابانو د کلي جومات په یادګار پاتې شي. دا شُکر دی چې په هسکه غاړه وطن ته ستنېږم. نور به د بیګ له کبر او اوقیتوب، د پېښور وږسترګیو پولیسو او تورو کارغانو کاغ- کوغ څخه ښغمه شم. د

دفتر د تور ملازم رنګ هم ورباندې بد لګېد. دکمشنري د بهرنیو افسرانو ویتې- وازې هم د سړي زړه چوي. په سویس کې یې پلوشې ته ایمیل کې ولیکل چې کابل ته دستنېدو نیت لري. هغې د ایمیل په لیدو ورته تیلفون وکړ:

- ډېر به ښه شي چې کابل ته ستون شي. که خدای کول او حالات ښه کېدل، زه هم درځم.

د هغې په غږ کې هماغه پخوانۍ تودوخه او خوږوالی و. هغې په ژنیو کې یوې موسسې سره کار کاو. صادق دهغې د راتګ په زیري نورهم خوشحاله شو. دپلوشې څېره یې مخې ته ودرېده: هغه زړوره پلوشه چې وېښتان یې تر نرۍ ملا رسېدل، هسکه غاړه او د نازکو سپینو پښیو په شان سپین مړوندونه او طلایی رنګ ګړۍ. هغې به چې کوم لوري ته ګامونه اوچتول، د عطرو وړم او د آزادی د احساس موج به ورځخه وړاندې اووروسته په څپوو.

د صادق هیلې نورې هم وغوړېدې. چیرې یې لوستي وو: کلونه به اوړي، خو مینه نه مري. پروان مینه کې یې کور وریاد شو، کلی یې په زړه وروګرځېد، د مشرتوررزي، سهارګل اکا او توخایر څېرې یې مخې ته ودرېدې. د بغلانی کاکا غږ یې غوږ کې انګازې کولې. د خپلو کتابونو صندوق ته هوسېد او د خپل کور د هر دېوال او هرې کړکۍ انځورونه یې سترګو ته راتلل. د وطن دوړو او خاورو، بوټو، سیندونو او خلکوپسې خپه شوی و.

وطن ته د تګ په خبرې سره د مورکۍ پښو کې قوت پیدا شو. د زهیرې او بوډۍ مورکۍ سترګې وځلېدې او وروسته تر څو کلونو یې وخندل، پر مخ او تندي یې بې شمېره ګونځې ښکاره شوې. صادق ته یې د زړه په ټوله شیمه وویل:

- زویکیه دتګ ملا وتړه، خورکۍ دې هم دتلو په ارمان ده. ځنډ مه کوه، آ متل دی چې: تګ دې دغله دی، نو ناستی دې په څه دی !

د مور غږ ریږدېد، ژرژر یې سا سوځېده، خو سترګو کې یې ښکلې او د هیلوځلا ښکاره شوه، خورکۍ دولسم پای ته رسولی نو وطن ته دتګ وخت دی. یواځې صادق نه، پېښور کی ټول مهاجر د وطن په لوري روان وو. (کارخانو) کې په موټرو وار نه و. تللي مهاجر ببرته راستنېدل. هیلې غوړېدلې وې او کاروانو پرته له ستوماني منزل واهه. پاټکونه نړول شوي وو، خیرن پکولونه، دچرسو بویونه او په سړک باندی اچول شوي د پاټک پرې نه وو. له تور خم، هزارناو، مارکو وروسته به نیم کاروان شینوارو خواته، نیم کامې او کونړ ته جلا شو، نیم به جلال آباد کې تم شواو خلک به وروسته تر لس- دولسو کلونو خپلو کنډر او کنډواله کلیو ته تلل. دوستان او خپلوان ستړی مشی او بدرګې ته راوتل او د راستنو شویو مهاجرو غاړې ته یې ګلان اچول، نیم کاروان به لغمان ته تاو شو، له سروبي په تېرېدو به نیم د نغلو له بریده دتګاو او نجراو خواته کاږه شول، پاتې کاروان به د کابل مزل لنډاوه.

***

صادق د ډریور خواکي ناست و، خورکۍ او مورکۍ شاته سیټ کې. د موټر وروستۍ برخه او پاس بام باندې سامانونه ټرلي وو. له پښوره تر سروبي په یوه دمه راغلل، سروبي کې یې مورکۍ او خور ته انار واخیستل او یو انار یې ډریورته ورکړ. ډرېور دُعا ورته وکړه. د سروبي بازار کې خلک خوشحاله وو، ځینو لاوختي دري رنګه بیرغ او ځینو د پخواني پاچا عکسونه لګولي وو. کله چې د نغلو د غونډیو سرته ورسېدل، د تګاو د دري یوه څنډه ښکاره شوه. د صادق سترګو چینه کلی اود ساروانیو هدیره لټوله. هغه وړوکې غونډۍ چې خواته یې دوه د ګز وني وې، ښاخونه یې د زمکې لورته ځوړند وو، له هغو لاندې دوه میندی په تورو ټیکریو کې ناستې دي او د خپلو ځوانیمرګو زامنو ویر کوي. په دواړو قبرونو جنډۍ رپیږي. د کلونو په تېرېدو سره د لکړو بړې جنډۍ ټولې زړې ریتاړې شوي او رنګونه یې بایللي، خو ښکته خواته وار په وار نوې نوې جنډۍ ټرل شوي دي. د خاورو انبارونو لاندې له هیلو او آرمانو ډک زړونه خبس دي. تورو ټیکریو کې زهیرې میندې د زامنو د آرمانو او ښایسته زلمیتوب ساندې وایې او یوه بلې ته غمجن زړه تشوي. د صادق فکر کې ګرځي چې اوس به د بازګل مور د خپل ځوانیمرګ زوی په قبر د ګلابو پاڼې او نامُراده ډیوې به د عبدالوکیل په قبردخپلو شنو بنګړیو توټې اچولې وي.

(۴۲)

۱۳۸۲ل. کال په کابل کې صادق ته ریښتیا هم یو ښه کال و. نوي حکومت د ډېرو ځوانانو ملاتړ ته اړتیا لرله. په تېره بیا د حقوقو فارغانوته ډېر درومند کار ورترغاړې و. نوي قوانین، د بشرد حقونو ادارات، د حکومتولۍ چارې اود خلکو د حقوقی او قضایی پېښو حل، دانرژي لرونکو ځوانانو کار و. صادق یوه نوی ښوونځي کې په کار وګومارل شو، خورکۍ د کانکور آزموینه ورکړه دطب پوهنځی یې پیل کړ. بغلانی کاکا ببرته خپل کلي کورته ستون شوی و. مورجانې په زهیرو او ستومانه لاسونو د کور کړکۍ او ښیښې پاکولې او انګړ کې یې بوټو او ګلانو ته اوبه اچولې. مهاجر شوي او له سیمې وتلي ګاونډیان یو یو ببرته راتلل. دهغوی چې هغه وخت تورویښته وو، اوس یې سر او ږیرو کې سپین ډکي لګیدلي. دهغه وخت سپین ږیرې نورهم په ملا کړوپ شوي او ماشومان زلمکیان شوي دي. د ښار نړېدلي کورونه او سړکونه بیا جوړیږي. لس- پنځلس کاله مخکې د کابل په سر د لویو (الوشن) الوتکو په ځای اوس (بی دوه پنځوس) تاوېدې، نور نو دبنګی غږ چا نه اورېد. د (برګی)، (سو۷)او (سوخوی) په ځای چینوک، اپاچي او بلک هاک ګرځېدې. دخړو بیریدمو په ځای ژیړ (هاموای) او (کلسبرو) په سړکونو ښکته- پورته ګرځېدل.

اوس له کابله دننه او بهر هرچا سره خبرې کیدای شوې. صادق به دوه- دري ورځو کې یو ځل پلوشې سره خبرې کولې. هغه لکه د پخوا په شان زغرده او بېباکه غږېده. وطن ته د بهرنیو ځواکونو په راتګ غوسه وه. هماغسې زړه وره وه. هغې صادق ته وویل:

دا ډیر ښه کار وشو چې جګړه ودرول شوه او وسله وال بې وسلې شول، د پردیو دلښکر پایله خواشینوونکې ده. مورږ دا ملت پېژنو تاریخ شاهد دی. هماغه خبره مې چې د شوروی د یرغل په وخت کړی وه، بیا یې وایم:

...مصیبت هماغه لومړی ځل هم مصیبت دی، خو تکرار یې مسخره ګی او لا لوی مصیبت دی. په ۱۸۳۶م. کې لعنتي پرنس د انګریز استازي له امیردوست محمد خان سره وکتل، امیر یې لومه کې ونښت، پرنس او انګریزانو یوویشت زریز لښکر په وطن راوست، دوست محمدخان یې له واکه وغورځاو او شاشجاع یې را مخته کړ، دا لومړی مصیبت و، بل ځل موبیا په اتیایمه لسیزه کې دا مصیبت ولید،خو نن بیا د دې کیسی تکرار په دې وطن باندې مسخره ګي کول دي...

پلوشه هماغسې زړوره وه. هغه څه موده مخکې ژنیو ته تللې وه، خو هر ځل تیلفون کې به یې د ټولګیوالو پوښتنه کوله. وروسته د پردیو عسکرو د راتګ له مصیبت اوځوسیاسي خبرویې صادق څخه وپوښتل:

- صادقه د ټولګي څو ملګري وینې او چیرې دي؟ له ځینو استادانو خبریږې؟

صادق ورته وویل:

-استادَ ع.ر.ت. فرانسه کې دی، استاد ګ.ا.ق. څو ورځې مخکې له پېښوره کابل ته راستون او بېرته یې دحقوقو پوهنځي کې تدریس پیل کړی، استاد و.ق. چې څه موده د پوهنځي رئیس و، پېښور کې وفات شو، زرلښته واده شوې، له نوروټولګیوالو نه یم خبر.

- هو، له هغې زه هم خبره شوم، له خماری هم خبره شوم آسترلیا ته تللې هلته یې واده کړی دوه بچیان یې دي، خدای دې ورته لوی کړي. له قدوس خبره یم شیکاګو کې دی. هلته یې نعیم پوپل سره څو عکسونه اخیستي دي، زه به یې درولیږم، لکه د نعیم پوپل په شان ږیره یې پریښې او هغسې خولې په سر کوي او بیا یې وخندل.

صادق ورځخه وپوښتل:

جاز او درم به ورسره غږوي او که فلوت او آرګن به یې زده کړی وي!

پلوشې په ملنډو ورته وویل:

نه خداکه د یوه لیاقت لري. هسې موږ ته به یې دفلمونو کیسې کولې، هیڅ شی هم ورځخه نه دی جوړ شوی. د خبرو په پای کې یې ورته وویل: که خدای کول ډېر ژر به دې ووینم. دې خبرې یې دصادق د آرمانو غوټې ګل کړه، څېره یې وغوړېده:

-خدای دې راوله،هغه به ساعت وي چې ودې وینم؟! کله به راشې؟

- توکل په خدای. یوه اونۍ وروسته درځم. دلته ژنیو کې زموږ دموسسې یوه څانګه کابل کې پرانیستل کیږي، زه د دفتر په استازیتوب درځم او معارف ته کار پیل کوم، دخپل اروښاد پلار د قبرزیارت به هم وکړم.

صادق په دې خبرو ډېر خوشحاله شو. له هرې خوا د وطن د آبادي زیري او خبرونه راتلل. که وتلي هیوادوال د وطن د آبادۍ لپاره بېرته راستانه شي، تیاره وطن به بېرته رنا شي. مورته یې وویل:

- مورجاني يوه اونۍ وروسته مېلمه لرم. له ډېر لرې ځای څخه راځي. خدای وکړي ترهغو به په کور لږ نور هم لاس ووهم، کړکۍ به نوې رنګ کړم.
- مور ورځخه وپوښتل:

زويه، څو تنه دي؟ که يو يا دوه وي، پروا نه کوي. که زيات وي چې يوځوک راسره مرسته وکړي.

- نه مورجاني ميلمنه يواځې ده.

سم له دې سره د مور تندی وغوړېد، ويې خندل، ځان سره يې وويل:

ما خو ويل چې د زوی مې چيرې زړه بند دی. دا دی ويښتو کې يې سپين ولګېدل او تراوسه يې پرې نه ښودم چې چېرته ورته وګرځم. خدای دې آرمان ورته پوره کړي. له دې سره سم يې په خوشحالۍ ورته وويل:

زويه خدای دې ستا کور آباد کړي چې زما زړه را ټول شي. ډېره ارمانجنه يم.

صادق وشرمېد. دهغه پام شو چې د ميلمه په ځای يې ميلمنه ويلي. بيا يې هم خوشحالي پټه نشوه کړای او ويې ويل:

- مورجاني! ميلمنه به مازې زمونږ خبر واخلي، هغه ډېره بوخته ده.

پلوشه له دې ورځې لس کاله مخکې د ۱۳۷۲ل. کال په اوړي کې چې کابل کې تنظيمی جنګونه پيل شول او کابل لوټه لوټه شو، خپلې مور او ورور سره آلمان ته مهاجره شوې وه. هلته يې دوه کاله سبق ووايه او بيا يې سويس کې د ژنيو په ښار کې يوې نړيواله موسسې سره کار پيل کړ. ژنيو کې د ملګرو ملتونو اړوند ډېر موسسات اولوی علمی- څېړنيز اوخيريه سازمانونه دي. د روغتيا، مخابراتو، سره صليب، هوا پېژندنې، بې پولو ډاکترانو، د ماشومانو د ملاتړ او نور زيات موسسات هلته دي.

پلوشې صادق ته تيلفون کې ويلې و چې زه به د نړۍ هيڅ ځای له خپل وطن سره برابر نه کړم. لکه مرغۍ چې خپلې ځالې ته ورالوځي، زه به هم همداسې خپل پلرني وطن، تاټوبي او د خپلې مور غيږ ته ورځم. د راتلونکې اونۍ ډاډ يې ورکړ:

- انشا الله . خو زما د ورونړو او ټولګيوالو خبر راکړه، که زمونږ دفتر کابل او نورو ولايتو کې فعال شو، هلته به راسره کار وکړي، ورته □رورت شته دی. کوم ټولګيوال مو له پېښوره بېرته راستانه شوي دي؟

صادق ورته په خواشينۍ وويل:

-له نور چا نه يم خبر، خو بازګل او عبدالوکيل شهيدان شوي دي.

آه، خدايه دا څه اورم ! بې ورونړو شوم. دپلوشې غږ وريږدېد.

پلوشه د لیکي هاخوا غلي شوه. ځند وروسته يې له خپګان په ډک غږ وپوښتل:

کله او چیرې؟ غږ يې ټپ و او لړزیده.

دواړه د جهاد په کلونو کې په جګړه کې لګېدلي دي. بازګل له پېښور څخه د جهاد په نیت افغانستان ته راغلی و په هماغه اول کې شهید شوی، عبدالوکیل په جلال اباد د یرغل په جګړه کې شهید شوی دی. یوه شېبه بیا د پلوشي غږ نه اورېدل کېد. صادق حیران و. ځند وروسته چې هغې خپل زړه ښه تش کړی و، ورو يې غږ واورېدل شو: زه یوه بې وروړنه نجلۍ یم، بازګل او عبدالوکیل مې وروڼه وو. هغه بیا غلي شوه، شېبه وروسته يې چې غږ ټپ و، وویل: بې وروڼو شوم. بل ځل يې لږ په زغم سره وویل:

-وی، خدای دې دواړو ته ښکلی جنت نصیب کړي، بې وروڼو شوم. ما خو ویل چې راشم یو یوبه وګورم. هغه تر ځنډه غلي وه. بیا يې وویل:

-ته څنګه ورځخه خبر شوې؟

صادق ورته ټوله کیسه وکړه چې څنګه یوه ورځ مورکۍ یوې هدیرې کې د دوو قبرونو خواته دوه میندې په تورو ټیکریو کې ولیدې چې د زامنو په قبرونو يې ویر کاو او دغو دواړو میندو مورکۍ ته نکل کړی و.

پلوشه هکه حیرانه شوه:

افغانستان بیخی د تصادف او پېښو وطن دی، کله پکې د غمونو تور ماښام وي او کله پکې معجزه وشي. خدای وکړي د کورنیو جګړو په پای ته رسېدو وطن ببرته جوړ کړای شو، راځم خامخا راځم.

صادق تیلفون بند کړ، خو لا يې هم د دوو میندو انځور ترسترګو و چې تور ټیکري يې په سر او د دوو قبرونو خواته ناستې دي. څوک خبر په دې چهارشنبه به د بازګل مور دهغه په قبر د ګلابو پاڼې او د عبدالوکیل په قبر به ډیوه د ماتو شنو بنګړیو ټوټې اچوي؟

(۴۳)

مهاجر ببرته را ستنېدل. پلوشه او صادق هم وطن ته راغلل. وطن ته تر راستنېدو وروسته د صادق لومړنی کار همدا و چې د پلار له وصیت سره سم، په کلي کې یو ښوونځی جوړ کړي. کلیوالو ورسره ژمنه وکړه چې هرډول مرستو ته چمتو دي. صادق د پلرني پټې په برید د غونډۍ لمنه کې د ښوونځي ودانولو ته ملا وتړله. په پېښور کې يې د معاشونو بچت او سپما ولګوله، ښه لوی ښوونځي جوړ شو. ښوونکي يې د ولسوالۍ د معارف له تشکیل سره سم په کار وګومارل. د زده کوونکو د هڅونې لپاره يې د کتابچو، قلمونو او بکسونوپېرودل په غاړه واخیستل. کله چې پلوشه وطن ته راستنه شوه، معارف سره يې د بهرنیو مرستو یوه لویه پروژه راوړله. دا وخت صادق د خپل بچت لګولو ته اړ نه و. پلوشي سره يې

ښار کې د ښوونځيو د ملاتړ دفتر پرانيست او دمعارف برخو کې يې پروژې ورسره پيل کړې. دوی خپل کار ته د(معارف ته کار ريښتيانی جهاد) نوم ورکړ. کليو او ښارونو کې زده کوونکو او وطنوالو ته د نوښو هيلو رڼا ځلېدلې وه. پلوشه لکه د څوارلس کلونو پخوا په شان زغرده وه، زړه يې له هيلو او خوښيو ډک و، هماغسې خوشبويی، چست ګامونه او ريږديدونکې سينه. په کين لاس يې ترلې ګړۍ ځلېده او د معارف لپاره دپلان کتابچه ورسره وه. پلوشه تر پخوا اوس ډېره ښايسته وه. صادق حيران و چې د پېغلو د ښايست دوران خو وروسته تر دېرش کنلۍ پيل کيږي، خو پلوشه کمينه وه، خپل ښايست ته نه وه غره. هغه د وطن د بچو او لورګانو په غم کې وه. د ماشومانو څېرو کې يې هيلې ليدلې. لس کاله له تعليم پاتې شويو نجونو ته يې هيلې ورپه برخه کړې وې. د وطن نجونې وروسته تر لسو کلونو څخه له يوه تياره تونل او توري سمڅې رڼا ته راوتلې وې.

صادق هم د پلوشې په شان خوشحاله و چې د وطن هر کلی به پوخ سړک او روغتون ولري، بريښنا، اوبه او خپل بازار به ولري، کليوال به تعليم وکړي، نور به څوک په شري، ګوزنې او د ليونې سپې په داړلو له ژوند نه بې برخې کيږي. نجونې به په زور نه ودېږي، خلک به له تورتم راووځي. هر ماشوم اوماشومه به سبا ورځ ډاکټر، انجنير او ښوونکې وي...

ده د کليوالو په خوښه د ښوونځي نوم د سيمې د لومړني مجاهد شهيد ملک اکبر په نوم ونوماو. ښوونځي ته په هماغه پيل کې له لرې او نږدې کليوڅخه نجونې او هلکان راغلل. د شاغاسي دوو ورېرونو دامريکې له لاس انجلس څخه ښوونځي او کلي کې د روغتون جوړولو ته لويه مرسته راولېږله. د دوی مهاجر شوي بزګران ببرته شاغاسي کلا ته را ستانه شوي وو. دوی اوس ترکتورونه او تريشرونه راوستي وو او د شاغاسي پيکالونه زمکه يې نيمه ورځ کی کولبه کولای شوه.

پلوشه د هغه دفتر مشره وه چې ولايتونو او لرې پرتو سيمو کې يې د ښوونځيو ملاتړ کاو. کله به چې صادق دهغې ليدلو ته د هغې دفتر ته ورته، دواړو به له آرمانو په ډک زړه د خپلو ټولګيوالو يادونه کوله او يو يو به وريادېدل. پلوشې دهغو ټولګيوالو نومونه يادول چې دا پنځلس کاله کېدل يو يې هم نه و ليدلی. ناصر، خماری، زرلښتي، قدوس او صادق ته خوشحاله وه چې جوړ دي او ورځخه خبره ده، خو بازګل او عبدالوکيل لکه د زرګونو نورو ځوانانو په شان خپلو آرمانو سره خاورو لاندې دي، خدای دې وبخښي. مينډې يې په قبرونو د بيوسۍ اوښکې تويوي او کليوال يې د قبرونو په خازو جنډۍ ټړي. پلوشې دا پرېکړه وکړه چې دواړه مينډې به مومي او د خپلې وس مرسته به ورسره کوي.

هرځل به چې پلوشې ته د دوی دوه شهيد ټولګيوال وريادشول ويل به يې؛ بې ورونو شوم. موږ به د وکيل د سولې، ترقي او ابادی ارمان او د بازګل د آزادی ارمان پوره کوو. دا دواړه ارمانونه يو بل سره ټرلي چې د پوهې د رڼا په خپرولو سره پوره کيږي.

دوی اوس په همدې لاره ګام اوچتاو. هرځل به چې عبدالوکيل او بازګل وريادشول، سترګو کې به يې اوښکې وځلېدې، ژر به يې دستکول څخه دُسمال راوکيښ سترګې به يې ورباندې وچې کړې. په وطن سختې ورځې تېرې شوې وې، خو لا هم د خلکو زړونو کې هيلو ټوپونه وهل. ژوند رنګ بدلاو او نوي

نوي پسرلي را روان وو. هيله وه چې د بازګل او عبدالوکيل په قبرونو د ګلانو پاڼې او د شنو بنګړيو ټوټې وشيندل شي اوخازې او جنډې يې نوې شي.

(۴۴)

د جلال آباد له جګړې ديارلس کاله وتلي وو. په وطن کراري شوې وه او د ديموکراسي او جمهوريت نغاره ډنګېدلې وه. ښوونځي، سړکونه، روغتونونه او دفترونه جوړېدل. ښارونو ته برېښنا غځېده او خلک د لومړي ځل لپاره د ګرځنده تيلفونونو خاوندان شول. په زرګونو ځوانان حکومتي ادارو او د موسسو دفترونو کې په کار وګومارل شول. هر ولايت کې پانګوالو پانګوني ته زړه ښه کړ او سوداګري وغوړېده. په دې کې له پېښور څخه (آريانا)د مهاجرو افغانانو جلا وطنه پوهنتون هم جلال آباد ته راولېږدېد. جلال اباد کې يې ځوانانو او ټول ولس ښه هرکلی وکړ. هغه دفتر چې صادق او پلوشې کابل کې دمعارف د ودې لپاره پرانيستی و، له بيوزله ځوانانو سره د زده کړو برخه کې يې مرستې په غاړه اخيستې وې، دا خبرتيا يې ننګرهار او نورو ولايتوکې د زده کړو مينه والو ځوانانو ته هم ورسېده. څوورځو کې د دولسموټولګيو څخه فارغه شويو نجونو او هلکانو د لوړو زده کړو دغې موسسه کې نومونه وليکل. صادق کابل ته د نړۍ ولايتونو او ولسوالیو د ښوونځيو له ليدو وروسته وغوښتل جلال اباد کې څو ښوونځيو سره مرسته وکړي او هغه چې ودانۍ نه لري، ودانۍ ورته جوړې کړي. ده اته کاله مخکې جلال اباد هغه وخت ليدلی وچې، يوځل د کابل د تنظيمي جګړو په مهال له پېښور څخه خپلې مور او خور سره کابل ته راغلی و او بيا ببرته په همدې لاره هغه کړپن زوړ مينې بوس کې پېښورته ستون شوی وو چې د تګاو او نجراو په لاره تر نغلو پورې يې په ګريسو غوړ او په سپيرو خارو ککړ ډريورځو ځايه ګوډ او مات هډونه ور پټری کړي وو. بل ځل له پېښور څخه ټولې کډې سره په دې لاره کابل ته راستون شوی و. دواړو وختو کې جلال اباد تر کابل سوله او امن کې و. اوس چې معارف سره دمرستو او کار په خاطر راغلی ډېره هيله لري چې خواړۍ به يې پوره ځای ونيسي. په لومړی ورځ چې جلال اباد ته راورسېد، ځوک يې نه پېژندل، خو په ياد يې و چې د جلال اباد يو کلی د "کلای جانان" نوم لري او هلته به د خپل پلار پخوانی آشنا توکل کاکا وګوري. حاجی صاحب پېښور کې توکل ډېر ياداو، خو هريپور پورې تګ ورته اسانه نه و، اوس دا دی توکل خپل کلي ته راستون شوی دی.

کلای جانان د هوايی ډګر مخامخ يو کوچنی کلی و. دا وخت د جلال اباد هوا ډېره برابره وه. د دغه کلي شاوخوا هم ښه شنه او ښکلې وه. د توکل کاکا کور يې وموند. توکل کاکا اوس ډېر مشهور و. دکلا ترمخې يې څو ډاتسن ولاړ وو، خو د کلا يو ديوال دجلال آباد جګړه کې نړېدلی و، لا جوړ کړی يې نه و. د ده ځوی جعفر توکلي د ټولې مشرقی د معيوبينو د ټولنې مشرو. هغه د جهاد کلونو کې په پښه ګوډ شوی و. د شپې د هغه ميلمه شو. توکل د حاجی صاحب دُعا او فاتحه وکړه او په درناوي سره يې د حاجی صاحب نوم ياداو. په هغه سبا جعفرتوکلی سره دهغه ډاتسن کې ولايت ته ولاړ، والي د ښوونځيو مديران راټول کړل او صادق خپل پلان دوی ته ووايه. دا وخت چا ورته له پېښور څخه د لوړو زده کړو د يوې موسسې

هم وویل. کله یې چې د ښوونځیو له مدیرانو سره غونډه پای ته ورسوله، د اریانا د لوړو زده کړې موسسې ته ولاړ.

ژوندی شهید حاجی شهزاده له پېښور څخه وطن ته راغلی او د آریانا خصوصي موسسه کی له خپل شریک سره په کار بوخت و. یو شمېر استادان او مامورین یې په کار ګومارلي وو. هماغسې زړور و. په څټ یې د ساتور د ټپ نښه ښکارېده. کله چې صادق ور ورسېد، حاجی شهزاده مخې ته ورته راووت او دفتر ته ولاړل. شهزاده څو تنه استادان او اداري مامورین راټول او مجلس جوړ شو. د استادانو له ډلې استاد مومنیار د مجلس د تبرُک او پرانیستوقرائت وکړ او مجلس کي صادق دغې نوې تحصیلی موسسې سره د غټې مرستې ژمنه وکړه. وروسته ترمجلس د غرمې ډوډۍ ته کیناستل. شهزاده د خپل خاني او ملکي عادت له مخې لوی دسترخان وغوړاو او راز راز خوراکونه یې چمتو کړل.

ژوندي شهید هیڅکله چا ته سر نه و ټیټ کړی او نه یې د چا منت منلی و، خو د قوماندان(ش) د احسان دومره پوروړی و چې تر نن ورځې یې یاداوه. نن یې هم زړه طاقت ونه کړ او د ډوډۍ په مهال یې مومنیار سره د قوماندان(ش) یادونه وکړه. مومنیار د جهاد په کلونو کې له قوماندان (ش) سره ملګرتوب او آشنایي لرله. دا وخت قوماندا (ش) ژوندی نه و، هغه د تنظیمی شخړو په ترڅ کې شپږ کاله مخکې د کمکي خیبر او ډکې ترمنځ لاره کې ولګېد او ځای پرځای یې خپل موټرکې سا ورکړې وه. ژوندي شهید شهزاده د هغه نوم ته د تعظیم سر ټیټاو او تر اوسه یې یاداوه. دا په دې خاطر نه چې د ده ژوند یې ژغورلی و، بلکې په دې خاطر چې له سپکاوي ډک مرګ څخه یې بچ کړی و. له ډوډۍ وروسته یې د عرب د ساتور او د قوماندان (ش) کیسه صادق ته هم وکړه. حاجی شهزاده د خوږیانو د ملکانو له کورنۍ څخه و. د ده پلار، ملک میرخان ټول مشرقي کې نوم درلود. هغه د مرګ باک نه درلود، خو له سپکاوي ډک مرګ یې نه غوښت. صادق د ده دځټ ټپ او د ده ژوندي پاتې کیدو ته هک حیران و. حاجی شهزاده ورته وویل چې تر مازیګره به دفتر کې یاستو، زموږ کارونه به وګورئ، یوشمیر نویو راغلو زده کوونکو سره به خبرې وکړئ، مابنام به راسره میلمه شئ چې د مشرقیوالو میلمه پالنه وګورې. صادق ورځخه مننه وکړه او ورسره ویې منله. استاد مومنیار او یوه دوو مامورینو او استادانو لستونه لیکل، په کاغذو بوخت وو.

د ژوندي شهید دفتر ته ډله ډله زده کوونکی د نوم لیکلو لپاره راتلل، زړور و چې خلکوته به یې د ساتور نکل په خندا او ټوکو تېراو. د دې نکل په اورېدو به له ویرې د اورېدونکي وینه په رګونو کې سړه شوه، خو ده به خندل، یو- دوه د خوږیانیوالو زیږې ښکنځلې به یې عربو ته وکړې او په پای کې به یې روغ شوی څټ خلکو ته وښود. تر ټولو زیات به یې دهغو عربو چیغې او ناري ډېرې یادولې چې د مجاهدینو په جوش راوستلو لپاره به یې ناري وهلې:

الله اکبر !

جزاکم الله.

کن شجاعاً !

اری ابواب الجنة مفتوحه لکُم.

الله اکبر!

د دغو کیسو په مهال به یې ستونی لږ وپړساو او د "شجاعا" او "مفتوحه" ټکي به یې لکه دقاریانو په شان په حلق کې ژور ویل او آخر کې به یې غږ هم ورسره وغځاو. استادمونیار به لږ هاخوا د خپل کار او لیکلو لیکلوپه ترڅ کې سترګو لاندې شهزاده ته وکتل او مُسکی به شو. شهزاده به بیا د عرب د درانه او تېره ساتور او د تسلیم شویو عسکرو د سرونو د پرې کولو کیسې ته دوام ورکړ او دا وخت به یې د عرب د کلوښته کلوښته وښتانو اوتورې څېرې چې دوه سترګې او غاښونه به یې سپین ځلېدل او نور به تک تورو، کیسه راواخیسته. تا به ویل چې همدا اوس د عرب انځور خلکو ته ښیي، خو د ساتور، چړو او د وینو د دارو کیسې به په خلکو ویره خوره کړه. ده به بیا وخندل.

یوه نوې ډله نجونې اوهلکان یې دفتر ته ورننوتل او د ښوونځي د فراغت سندونه یې ورته مخې ته کېښول چې نومونه یې ولیکي. هغوی خوشحاله وو. په دوی کې دوه تنه د وردګ ولایت څخه راغلي وو. دوی خوارانو خپلې ستونزې حاجی شهزاده ته بیانولې:

مدیرصاحب، منګه درې کاله مخکې د ننګرهار پوهنتون کې تر څلرمه رسیدلي وو چې د مُنګ خپلوان چې بشریار نومېد او ننګرهار پوهنتون کې استاد و، عربانو وواژه. موږ وډارېدو، پوهنتون مو پرېښود او خپل کلي ته لاړو، اوس غواړو څلورم ټولګی دلته پای ته ورسوو...

حاجی شهزاده د دوی ستونزې ته حیران شو. ورته ویې ویل:

موږ دا پوهنتون له پېښور څخه نوې رالېږدولی او څلورم ټولګی نه لرو. تاسو راته ووایاست چې ستاسو خپلوان استاد ولې او چېرته عربو وواژه؟

د نوم لیکلو لپاره راغلي په عاجزۍ او له ګرومونو او اندېښنو ډک غږ وویل:

- مُدیر صاحب، دیمنګ یدې خپلوان هیڅ ګوناه نه وه، دا درونټه کې یې هلکانو ته سبقونه ویل. کله سې اووه کاله مخکې عربو هلته یو کور ونیو، څو ورځې وروسته یې یموګ دا خپلوان خوار یوبل وستاز سره چې حبیبي نومېد، له لارې خپل ډاټسن ته پورته کړل، د بهسودو په پله یې سرونه ورته په کوم شي مات کړي وو، دواړه یې د پله له سره سیند ته غورځولي وو. سور اوړی و، د سیند اوبه ډېرې زیاتې او تیزې وې. یموګ خپلوان دهمدې بهسودو کلي سره سیند غاړې ته کړی و، خلکو لیدلی و او مړی یې راکښلی و، هغه مو تابوت کړ، جنازه مو وردګو ته یووړه او خښ موکړ، دهغه بل وستاز مړی اوبو وړی و ونه موندل سو. موږو وپرېدو بیرته رانغلو، پوهنتون راځخه پاتې سو...

د حاجی شهزاده زړه ډېر ودردېد. ډېر خپه شو. هلکانوته یې سرترپښو وکتل. د دواړو څپلې شلېدلې او زاړه واسکټونه یې په غاړه وو. زړه یې ورته بد شو. ښه شیبه سوچونو پسې واخیست، یو اوسویلی یې وکړ او دوی ته یې وویل:

- ورېرونو! دلته څلورم ټولګی نه لرو، خو ستاسي د ځانګي څلورم ټولګی مو د پېښور فیلیال کې شته. تاسو به خپل وروستی کال هلته پای ته ورسوئ.

هلکان خواران دواړه غلي او حیران شول. حاجی شهزاده ته یې وویل:

- مدیرصاحب منګ پېښور کې بلد نه یاستو، څوک مو هلته خپلوان هم نسته او دونه پېسې هم نلرو چې هلته پوره یو کال واوسیږو.

حاجی شهزاده بیاسوچونو پسې واخیست. دا وخت یې د ملکي او خاني رګ و تخنېد، دواړو ته یې وویل:

- قسم دی چې زه خدای د بېشرمي او تسلیمۍ له حلالولو وژغورلم، نو اوس خو به یوه صدقه او خیرات کوم. ځئ؛ الله الحمد دومره وس او توان لرم، د ملکانو له ځالي را پورته شوی یم، یو حج مې کړی، دابل حج مې دا چې ستاسي د پېښور د یوه کال د اوسېدو او د فیس ټول لګښت په غاړه اخلم.

هلکان خوشحاله شول، خو حاجی شهزاده ته یې وویل:

- یمونګ کورنو نه به ایجازه واخلو حال به ویرسره شریک کو، بیا به راسو...
- څنګه مو چې خوښه وي زه دیو کال ټول لګښت ته تیار یم.

صادق دغو دوو زده کوونکو سره د مرستې هیڅ ونه ویل، دا ځکه چې د دوی دفتر یواځې د هېواد دننه زده کوونکو سره مرسته کوله. د پېښور زده کوونکو سره مرسته د دوی پلان او آجنډا کې نه وه.

هلکان غبرګ پاڅېدل.

د دفتر یو اړخ ته مومنیار له دوو استادانو سره په کاغذونو بوخت وو څه یې لیکل او د دوی خبرو ته غوږ وو. کله چې هلکان ووتل، یوه یې حاجی شهزاده ته وویل:

- کور دې اباد. لویې صدقې ته دې سینه وډبوله. که زما په وس څه پوره وای دوی سره می مرسته کوله، خو څه وکم چې یووزری یم. دغو هلکانو ریښتیا ویل. زه هغه وخت ننګرهار پوهنتون کې محصل وم. ډېرې سختې ورځې وې، په خلکو بده غریبي راغلې وه، زموږ استادانو به دشپې په کلیو کې د سپوږمۍ رڼا ته د خلکو لو کاو، خبنتې به یې وهلې یا به یې نور کارونه کول، یو کپ وچه- لمده به یې موندله او د ورځې به یې موږ ته درسونه ویل. دغه دوه تنه استادان چې دوی یاد کړل د پوهنتون تر ټولو تکړه استادان وو. یو یې م.هـ. بشریارفلپین کې ماسټري کړې وه، دا بل م. ن. حبیبي د امریکې متحده ایالاتو د "اکهالاما یونیورستی" فارغ و. دواړو څه موده کابل پوهنتون او د کابل د ښوونکی عالی موسسه کې هم تدریس کړی و. دواړه په انګلیسی ژبه لاسبري وو. د اروښاد بشریار جنازه ژر پیدا شوه، خو د اروښاد حبیبي جنازه څو ورځې وروسته د لالپورې

سیمه کې ومونډل شوه. کلیوالو د سیند غاړې ته لیدلی و. درونټي ته یې خبر راواستاو او مور یوه ډله محصلان هم ورپسې ولاړو. جنازه مو کابل ته ورسره ولېږدوله او دفن مو کړ.

حاجی شهزاده دې کیسې ته هک حیران شو. د نویو منل کیدونکو محصلانو اسناد یې یو خوا کړل، څنګلې یې پر مېز تکیه کړې او پوره غوږ شو. استاد کیسه وغځوله:

- ډېره غمجنه ورځ وه. دواړه استادان مسافروو. د نورو ولایتو وو. هغه وخت ننګرهار کې د ماسټري، .Msc اوPhD لرونکي او په بهرنیو ژبو پوه او د پوهنتون د استادي وړ کسان د ګوتو په شمار وو. ننګرهار پوهنتون کې د کابل او نورولرې ولایتونو استادانو خدمت کاو. اوس د خدای فضل دی ننګرهار کې ځوانان فارغ شول او پوهنتون تړډېره د همدې ولایت استادان چلوي، خو پخوا مسافرو استادانو را سره دروند بار اوچت کړی و، خدای دی دوی ته اجرونه ورکړي او د دوی زحمت دی الله پاک جاریه صدقه کې وشمیري. دا دواړه استادان هم مسافر وو.

دا وخت استاد مومنیارهم قلم خپلې مخې ته په پرتو پانو کېښود، د ګوتو شخي یې وکښله، شهزاده ته یې خپل نکل پېل کړ:

- یره حاجی صاحب عربانو ډېر زیاتی کاو. لکه دا تا چې اوس کیسه وکړه او ودې ویل چې عرب ناړې وهلې اری ابواب الجنة مفتوحه لکُم ... همدغه د جنت دعوتونه یې په کلیو کې هم شروع کړي وو.

حاجی شهزاده ورته غوږ شو. استادمومنیار د خپل کلي کیسه راپیل کړه:

- حاجی صاحب زه چې له پوهنتون فارغ شوم، د عسکري له ویرې کلي ته ولاړم. زمور کلي کې د وطني تنظیمونو ترځنګ دعربانو مرکز هم و، زه د قرآن قاري وم او په عربي هم پوهېدم. عربانو سره مې راشه- درشه شوه. دوی غټ غټ اسونه او کچرې لرلې. آسونه یې خیر، خو دې کچرو یې داسې لغتې وهلې چې سړی به یې په هوا کاو، یوولس پوښتې یې ورماتولې. کلیوالو خوارانو د دوی ډېر قدر کاو. د جُمعې په شپو به کلیوالو په وار دوی ته یوه میلمستیا کوله. یو مابنام تاجمیر آکا رامیلمه کړل. خپل یواځینی سیرلی یې ورته حلال کړ. د اوړي مابنام و. تاجمیر اکا له خپل زوی سره د دیرې په چوتره کټونه کېښودل، پوزې یې هوار کړل اود چوترې شاوخوا یې اوبه وشیندلې. درې عربان او ورسره دوه مجاهدین راغلل. تاجمیر اکا یې هرکلی وکړ. د مابنام لمونځ یې په جمع سره په چوتره وکړ. وروسته ترلمانځه پینځه واړه له کټونو کوز په پوزې کیناستل. تاجمیر اکا عربو ته د خپلې کروندې او کښت کیسه پیل کړه. دوی ته یې وویل چې تازه همدې ورځو کې یې د شوتلې او غنمو دوه پټې کولبه کړل او نن یې جوارو ته وتره نېولې ده. مني ته به له خپره خپل زلمي زوی ته کوژده کوي...دا وخت د تاجمیر زوی کوزړې او چلمچي سره راغی، میلمنو ته یې اوبه واچولې. ورپسې دسترخان هوار شو. د غوړې بنوروا کاسې راغلې. په چوتره یو څه د الکین رنا وه او یوځه د سپوږمۍ رنا وه چې د ونو د پانو له منځه په چوتره را لوېدلې وه. چې ډوډۍ وخوړل شوه، ټولو لاسونه پورته کړل او دُعا یې وکړه. عرب تاجمیر ته وویل خدای

دی برکت نصیب کړه. دوو مجاهدو د دوی خبرې تاجمیر ته ژباړلې. تاجمیر دسترخان ټول کړ او لوښي یې هم راواخیستل. دتاجمیر زوی بیا چلمچی او کوزړی راوړه.
دا وخت تاجمیر زوی ته اشاره وکړه چی چلمچي د میلمنو مخې ته کیږدي او اوبه واچوي. زلمکي زوی یې اوبه واچولې او بېرته روان شو. تاجمیر اکا دا وخت مجاهد ته وویل:

- وروره شیخ صاحب ته ووایه چې مونږ د مجاهدو خدمتګار یو، اخلاص درته لرو، الله دی راته ثوابونه نصیب کړي، خدای دې همداسې د یوې جُمعی په شپه قبرراته په نصیب کړي.

مجاهد عرب ته د تاجمیر خبره په عربي وویله. عرب ورو خپل زنګانه لاندې ماشینګنه تاجمیر ته برابره کړه، هغه لوښي لاسو کې نیولي وو او دسترخان یې تخرګ لاندی کړی و، غوښتل یې لوښي یوسي چې ورپسې ربه وشوه. لس- دولس مرمۍ په ملا او اوږه ولګېد او د چوترې غاړې ته پریوت. عرب شیخ مجاهد ته وخندل ورته ویې ویل:

- د سپین ږیرې ارمان مې ور پوره کړ، مبارک!

دا وخت د تاجمیر زوی چی لا یې چلمچي په لاس کې وه دپلار په لیدو پر زمکه پرېوت او منګولی یې په نوجنه چوتره خښې کړې. په هغه سبا مو تاجمیر خاورو ته وسپاره، هم یې یواځینی سیرلی لاړ او هم خپله.

حاجی شهزاده هک حیران شو. بې اختیاره یې لاس پورته شو او په څټ باندې د ساتور پاتې ټپ باندې یې ګوتې تیرې کړې. د دې کیسې په اورېدو یې خپله کیسه هېره او بیا یې چاته ونه کړه. صادق د استاد مومنیار کیسې ته چُرت کې و.

(۴۵)

صادق له پېښور او پلوشې له اروپا څخه تر راستنېدو وروسته اتلس کاله کار وکړ. (اتلس کلونه!) په خوله یادیږي. صادق داسې انګېرله چې د کلونو دشمېر په اندازه عمر یې نه دی کړی: پوهنتون پای ته ورسول شو، له ماشومتوب د پوهنتون ترفراغت ټوله کیسه ایله شلو پانوکې ولیکل شي، څلورکاله کلي کې ژوند چې یواځې درې پانو کې لیکل کیدای شي او پنځو دقیقو کې یو چاته ویل کیدای شي، دیارلس کاله(!) پېښور کې مهاجرت چې یواځې څلورو پانو کې لیکل کیدای شي او لسو دقیقو کې یو چاته ویل کیدای شي! وروسته له مهاجرت وطن ته راستنېدل اواتلس کاله د ځوانانو د راتلونکې لپاره کار او هلې ځلې چې پنځو پانو کې لیکل او لس دقیقو کې ویل کیدای شي! لکه هغه فلم چې دېر ګړندۍ له سترګو تېرشي! دا نو ژوند شو؟!

- تېرو اتلس کلونو کې هغه ماشومان چې ښوونځي ته تللي وو، اوس له پوهنتونونو څخه فارغ او په لویه هیله یې بېلابیلو ادارو، سازمانو، شرکتونو او موسسو کې کارونه کول، هرولایت کې پوهنتونونه جوړ و، د همدې کلونو فارغ شویو ځوانانو پکې د راتلونکي نسل روزنه کوله. د وطن سیندونو ته بندونه تړل کېدل، نوي بندرونه جوړېدل او په سیمه ییزو سازمانو کې افغانستان غړیتوب ترلاسه کاو، نوي روغتونونه آباد شول، د حکومت تشکیلاتو، د ولایتونو او ولسوالیو شمېرکې زیاتوالی راغلی و، افغانستان د یوه متمدن

قانون لرونکی شوی و، ښوونځیو کې زرګونه ښوونکې په کار ګومارل شوي وو، دفترونه د آی.ټي په وسایلو سمبال شوي وو، ښارونو ته بریښنا رسول شوې وه، هوایي ډګرونه جوړ او پراخ شوي وو... خو په افغانانو د آرام ژوند لورپینه نه وه، ټولې ناولې سترګې د دې ښکلي وطن په لوري را کړې وې. له انګلو-پاک څخه بیا د کشمیر دعوادار شاباز بر آلا وویل: چې ترڅو کشمیر ونه ګټل شي، په کابل کې به هیڅکله سوله نه وي!

کله چې ش.شاباز له (ولایت- لندن) انګلو- پاک ته راستون شو، له هیچا یې پټه نه کړه، ښکاره یې وویل چې کابل به په کرار پاتې نشي! بی. بی. سي. بیا هم نغاړې ډنګولې. خلکوپه خپګان او وېره لیدل چې دا اتلس کاله کلیو او ښارونو کې ژوند او د رغاونې کارونه له بمباریو، چاودنو، دشپې له چاپو، بندي کولو، سر پرې کولو او سختې ویرې سره یو ځای و. د انګلیس نازولی شازاده(پرنس هري) په الوتکه سپورشو او څومره یې چې وس وشو، بمونه یې وغورځول. کله یې چې هلمند کې وروستی بم غورځاو دشنوچشمکو له شا یې پورته شویو دوړو او په بل مخ اړول شوي کلي کتل، داسې یې و انګیرله چې د ملالې او ایوب خان کسات یې واخیست او ببرته ولایت- لندن ته ستون شو. انګرېزشازاده هنری چارلزالیزابت دیوید خپل واده کې یوسل او څلوېښت میلیون ډالره لګښت وکړ، خو له دې واده څخه ورته دمیوند او هلمند بمباري لومړیتوب درلود او او ورته خوندور و. کله چې له خپلې لنډکۍ سرې ړیړې سره ببرته ولایت ته ستون شو د انګلو- پاک جنتلمینانو او د الیزابت کورنۍ د روحي آرامتیا احساس وکړ او هغه یې ونازاو.

صادق ته د بغلاني کاکا دزړه خواله، دحاجی شهزاده دځټ ټپ،د تاجمیرغمجنه کیسه او د معارف لپاره خپلې اتلس کلنې خواریې هم فلم او په ویښه خوب لیدل ښکاري او د خپل ژوند پېښې وریادیږي:

د دغه ګړندي فلم هغې برخې ته ځیر شو چې په تاند زلمیتوب کې له ښارځخه کلي ته او بیا د ځوانۍ په ورځو کې پېښور ته مهاجر شو. د مهاجرت ناخوالې یې تېرې کړې، د پولیسو، سپیشیل برانچ او کمشنری منتونه او سپکې- سپورې ورپه یادشوې. دا دی اوس یې خپل وطن کې هم په آرام نه پریږدي او د عزت ژوند ورته نه غواړي. هر ځل هینداره کې خپلې څېرې ته په کتلو سره داسې انګیري چې د خپل عُمر په اندازه یې ژوند نه دی کړی. د ده د ځوانی ژوند کډې او سفرونه وو: له ښار څخه کلي ته، له کلي پېښورته او له پېښور ببرته ښار ته. په سړکونو یې د (هاموی) او (کلسبر)کتارونو ته کتل چې لکه ژیړ غوبارې کتار شوي دي. په هوا کې چینوک، اپاچي او بلک هاک ګرځي چې د وطن آسمان یې بدرنګه کړی دی. په کابل هغو راج چلاو چې سفیر ورته له الوتکو څخه وسلې او د آسونو لپاره یې بوسارې غورځولې وې او د کابل خونړی او په وینو ککړ ارګ بیا له یوه لاس څخه بل ته لویدلی و... ډېر ژر هغه وختونه وریاد شول چې یووخت روسی سو۷، سوخوی، می ل ۱۷ هلیکوپټر لکه توریې غومبسې شاوخوا تاوېدل او په سړکونو یې تي۶۰، مي۳۵ او (پي ټي ار۸۰ زغره وال) ګرځېدل. د شوروی پوځ په وړاندې د خلکو وینې په جوش وې، ځوانان سنګرونو ته روان وو، پلوشې د خپلواکۍ غږ اوچت کړی و، بوډاګانو د ولس د سر د سلامتۍ او خیر لپاره دُعاوی کولې او اوس دا دی یوځل بیا پردی لښکر له نویو وسلو سره د انګلو-امریکن د نبراسکا د پروژې د تمامولو په نیامت را دانګلي دي. د ولفوویتز ُدکترین په مخ روان دي، سفیر

ذال د مکر خندا کوي، ستیژ ته یې د لبرال دیموکراسی ډرامه راوړې ده، د برایډاس او یونیکال په خیالاتو کې ډوب دی، په جګړو کې ځپل شوي ولس ته رنګارنګ وعدې ورکوي. پلوشې ریښتیاویل:

‘‘ ...مصیبت هماغه لومړی ځل هم مصیبت دی، خو تکرار یې مسخره ګی او لا لوی مصیبت دی...‘‘

اوس ورپه یادیږي چې دا خبره زمونږ د پوهنځی په لومړي ټولګي کې (د افغانستان معاصرتاریخ) سپین سرې او د ذره بینی عینکو لرونکي استاد داکتر ع.ن. کړې وه. ریښتیا یې ویلې وو: تاریخ ډېر سختګیر معلم دی، که تاریخ زده نه کړې بیا دربانديې راځي، که هېر یې کړې بیا دربانديې راځي، چې بیا یې زده نه کړې بیا هم دربانديې راځي!

***

هره ورځ له پېښوره کډې را روانې وې. په مهاجرت کې را لوی شوي ځوانان د پلرونو کلاوو ته راستنېدل او شاړې کروندې او پولې یې جوړولې، میندو ساړه شوي نغري بیا تاوده کړل او نړېدلې پخځې او بامبوټې بېرته جوړېدې. ښارونو کې نړیدلي روغتونونه، کنډر سړکونه، د اوبو زیرمې، د بریښنا مزي او ودانۍ ورغاول شوې. ستومانه ولس د بیا رغاونې په چارو بوخت شو. یوه ودانی نه وه، ټول ښارونه او کلی ویجاړ وو، ټولو جوړول غوښتل. وطن ستړی و، خو د ژوند کاروان ایسار نه و. ښارونه پراخه شول او کلی روښانه شول. ډېرځه ویجاړ شوي وو، جوړېدل یې غوښتل، خو ځینی بېرته ورانېدل هم. د رغاونې د چارو ترځنګ؛ ولس د چاودنو، بمباریو، بمونو او بوشکو د انفجار له بوږنوونکو خبرونو سره سره ژوند او سولې ته هیله لرله. صادق او پلوشې هم د ستړیا احساس ونه کړ.

تاریخ مو ښه نه و لوستی نوځکه بیا را وګرځېد!

لویه لوبه روانه وه. لویې لوبې لکه خبیثه ریښه هر ځل نوې تېغنې وهلې، مورږ ته یې پای نه و ځرګند: یوځل بیا سفیرانو هوکړه لیکونو ته ملا وتړله. کله شرق هوټل او کله شیراتون کې لوی لوی دیګونه بار شول او د پیسو بوجۍ وویشل شوې. (شیراتون) په (بُن) چلیپا وکښله. مُفسد او متفرق نظام د کرکې وړ ګرځېدلی و، د بُن د ټرون پر کاغذ لیکلې کرښې رنګې او پر ځای یې شیراتون کې نوی ټرون ولیکل شو. دا وخت صادق و منله چې د(خُشکه بانکا) رحیم بیګ په ټولو خبرو کې همدا یوه خبره ریښتیا شوه: (...نور د جنګونو دوران تېرشو، د ټرونونو دوران راغی!).

دوه کاله سفیرانو د شېراتون ټرون ګرځاو، راګرځاو چې د کابل ارګ کې بیا تخت په بل مخ واوښت. د تصادفاتو، پېښو او معجزو وطن کې د دوحې دشیراتون هنګامې خلک الوتکوپسې ځوړند کړل، خلکو یو ځل بیا د کورونو اسبابونه راکښل او په سړکونو یې په نیمه بیه پلورل. لکه په کلي چې سیلاو راشي او خلک کورونه پریږدي او تښتي. مشر او کشر ټول وتښتېدل. په ښارونو کې د ښځو اونجونو رنګونه له ویرې الوتي وو او ژړژړ یې دجامو له صندقونو برُقعې او لوی ټیکري راکښل، بولدک کې لا دځلور سوه ځوانانو جنازې خاورو ته نه وې سپارل شوې او د لشکرګاه پرسړکونو مړي پراته وو چې کابل کې دري رنګه بیرغ راکوزشو. سفیربشپړ امنیت غوښت. نوې پروژې (امنیت) غواړي، د سفیر په فکر : د پروژو لپاره امنیت باید د هدیرې امنیت وي!

اتلس کاله مخکې چې صادق له پېښور څخه راستون شو تر نن پورې نوي حکومت مات اوګودۍ شل کاله عمر وکړ، آخر يې د شيراتون په ټرون سره سر وخوړ. ده ته وريادشول چې له پېښور څخه د راستنېدو په مهال د ده سر او ږيره کې يې يو يو ډکی سپين و، دا دی اوس يې ږيره له نيمايي زياته سپينه شوې ده. اوس يې پلرني کورکې هغه خوشحالي نشته چې ديرش کاله مخکې وه. د حاجی عبدالخالق جومات شته، خو شاوخوا هغه همزولي نشته چې صادق سره به يو ځای پوهنتون ته تلل. د ده په اوږه د پلار پياوړی لاس نشته چې قوت ورکړي، مور ډېره زهيره شوې ده، خور طب لوستی دی، خو اوس له کار څخه را ګرځول شوې ده...

تاريخ مو ښه نه و لوستی، نوځکه بيا را وګرځېد! ملي اردو يو ځل بيا دړې- وړې شوه. نظام سقوط شو. دبغلاني کاکا زوی ملی اردو کې دنده پرېښوده، کور ته راغلی او صادق سره د زړه خواله کوي. دصادق خواری او هلې ځلې ستايي، خو د شلو کلونو دخواريو سقوط ته خپه دی. صادق ته ډاډ ورکوي:

صادق هينداره کې خپلې څېرې ته وکتل. يوخل بيا يې داسې وانګېرله چې د خپل عمرد کلونو په اندازه يې ژوند نه دی کړی. ژوند ګرځندی فلم و ژر ژر تېرشو. قدوس ورپه ياد شو چې له غرو اوسمندرونو پنا شو، علي وريادشو، ناصر او دهغه ليکلې لنډې ورپه ياد شوې، بازګل ورپه ياد شو چې دبهلول دانا او د هغه د کند او کچکول کيسې او د ديپلوماسي نکل يې کاو. بازګل د توران او موران د وخت د سفير مکر او د هغه يوه لستونې کې دشکونې غشی او بل کې پستې بڼکې او د ډوډۍ پرمېز باندې يې د پټې خولې ديپلوماسي وريادە شوه. دانا بهلول د دغه مکار او په خپلو ګټو مين سفير ديپلوماسي ته وړ ځواب ورکړ او هغه يې په تراټ وځغلاو. صادق ته بيوزله عبدالوکيل ورپه ياد شو چې ورور يې وسله والو په نيمه شپه کې ويشتی و. بيا د ځوانيمرګ قبر او دهغه سپين سرې مور ورپه يادشوه... په دې سره يې د سفيرانو ناولې ديپلوماسی ته غوسه زياته شوه، هغه چې اصلی ټکی يې (دګټوساتل) دي. پروفيسور د سفير او ديپلوماسی په تعريف کې (د کټو ساتل) ويلی و او دا ټکی يې په تخته باندې اندرلاين کړی و.

صادق د تېرو شلو کلونو مخکې خيالونو او چُرتونو څخه رابهر شو. د پلوشې دا خبره وريادە شوه: ژوند پېښې او معجزې لري. اوس دا دی د شيراتون پېښه د سفير له لستونې راووته. يوه لستونې کې بُن بل کې شيراتون. دا وطن کله په يو ټرون سم نيمايي شي، په بل بيا بفرستيت شي، کله په بل ټرون د پنځوسو هيوادو لښکر غوبل پکې جوړ کړي او بيا په بل ټرون تپه تياره شي...

بی. بی. سی. بيا هم لګيا وه او د تېښتې کيسې يې کولې تلويزيونو دهغې لويې- توري الوتکې عکسونه ښودل چې له وزره لاندې يې يو ځوان او بيا ورپسې بل ځوان په زمکه راولويږي. الوتکه وار په وار ليږي او د لوړو غرونو له څوکو څخه ډېره اوچتيږي چې له سمندرونو واوړي. دلته د هوايي ډګر د ځغاستې پر کرښه هغې ته د ختلو ډېر ارمانجن سرګردان پاتې دي، تر ځنډه ورپسې ګوري.

(۴۶)

تاريخ مو ښه نه و لوستی، نوځکه بيا را وګرځېد!

د نړۍ سراسر کې خلک د تلویزیونونو په سکرین باندې هغې الوتکې ته حیران دي چې خلکو ځانونه ورپورې ځړولي دي او الوتکه وار په وار پورته کیږي، یو ځل یو او بل ځل دوهم ورلاندې ښکته د زمکې په لورراخوشې شي او سا یې په هوا کې وخیژي!

له دې پېښې دوه کاله مخکې صادق او پلوشې د نورو ټولو سیمو ښوونځیو ته مرسته او وسایل لېږلي وو، خو تر ټولو لرې ولایت، نیمروز پاتې و. نیمروز ته د نجونو د ښوونځیو لپاره کتابونه، کتابچې، قلمونه او د میزونو، چوکیو، دښوونکو لپاره درې میاشتنی ځمکی معاش او د ودانیو د بشپړلو لپاره نغدي مرسته یې چمتو کړې وه، غوښتل یې نیمروز ته یې ورسوي، خو رسولو ته یې حیران وو. دوی ژمنه کړې وه چې معارف ته خدمت اصلي کار او ریښتیانی جهاد دی. معارف په کتاب، قلم او کتابچه چلیږي، وړی ښوونکی یې نشي چلولای، ښوونکی باید ډوډۍ ولري. نو دوی وپتېله چې شوراکې د نیمروز یازرنج دخلکو کوم وکیل ومومي او مرسته ورځخه وغواړي.

په دې ورځ چې نړیوالو الوتکې پورې د ځوړندو ځوانانو نندارە کوله، صادق ته وریاد شول چې له نن څخه دوه کاله مخکې اینجنیرسیف الدین ده ته په رموز کې یو څه ویلی و، هغه څه و چې هغه وخت یې په مانا نه و پوهېدلی!؟

په حافظه یې زورواچاو وریاد شول: دوه کاله مخکې چې ده او پلوشې درې ورځې شوراته تګ- راتګ کاو چې د نیمروز د وکیل په مرسته د نیمروز معارف ته مرسته ورسوي، خو د نیمروز یو وکیل یې هم ونشو لیدلای. یوه ورځ خبر شول چې دوو کاندید وزیرانو وکیلانو ته د نوي ښار د مُسلم کوڅې ته نږدې (هرات رستورانت) کې میلمستیا کړې ده. دغې میلمستیا ته د نیمروز وکیل هم بلل شوی دی، دواړه ورغلل. ور یاد شول چې هرات رستوران په ټول نوي ښار او ټول کابل کې نامتو دی. څلور ډوله کبابونه، قابلي، سوپ، آش او چاینکي یې نوم لري. د زعفراني چای صفت یې هم خلکو اورېدلی و. د هرات رستورانت مخه د وکیلانو وسله والوساتونکو نیولی وه، څوک یې نه پرېښودل، سوالګر یې ځغلول او لاره باندې تېرېدونکو خلکو ته یې هم برندې برندې کتل. صادق یو آشنا وموند. هغه دحقوقو د پوهنځی یو فارغ و چې له دوی څخه دوه کاله وروسته و. صادق هغه سره د پوهنتون دوره کې ډېره مرسته کړې وه، د نوټ څو کتابچې او یو څو د حقوقي مسایلو کتابونه او یوه انګلیسي ډکشنري یې سوغات ورکړي وو. نوم یې قدیر جان و. قدیر جان اوس د نیمروز یو وکیل سره (حقوقی مشاور) دی او د میاشتې څلوېښت زره افغانۍ معاش لري. وکیل صاحب ته حقوقی مسایل ورښیي، کلیزه اوکمپوتر ورزده کوي او د کابل ښار ببلابیلو سیمو کې یې بلدوي. قدیرجان اوس د وکیل صاحب ښی لاس دی، چې وکیل صاحب پرته د قدیرجان له لارښوونې او مشورې یوه خبره هم نشي کولای. دا د صادق او پلوشې طالع وې چې یو زورور آشنایې وموند چې د وکیل صاحب ښی لاس دی(!). دواړه ډېر خوشحاله شول. وکیل صاحب د جهاد په کلونو کې د(جمعیت) تنظیم کې قوماندان او بیا د اسلامي دولت پر مهال، (حوزه غرب) کې لوی چارواکی و، کله چې اسلامي امارت اسلامی دولت چپه کړ، وکیل صاحب د حوزه غرب امیرصاحب سره ببرته ایران ته وتښتېد، کله چې لومړی بُن دایرشو اود بُن پریکړو سره سم؛ نوی حکومت جوړ شو، وکیل صاحب له ایرانه راغی، له هرات، ترفراه او نیمروز پورې د رسوخ خاوند او بیا ورپسې (وکیل) شو، دا دی نن هرات رستورانت ته کاندید وزیرانو را میلمه کړی دی.

صادق عجيبه سايكالوجيكي ځانګړنه لري، يوځل چې چُرت کې ډوب شي، يو فلم يې دسترګو له مخې تيريږي، کټ مټ ريښتيانی فلم! وريادشول چې له نن څخه دوه کاله مخکې دهرات رستورانت مخه کې قديرجان دوی ته ويلی و چې په داسې وختونو کې هيڅوک هم وکيل صاحب په آسانه نشي ليدلای. ښه ورپه ياد شول:

قدير جان په خجالتي څېره صادق ته ويل چې مېلمستيا د ورځې يوولس بجې پيل شوې او د مازيګر تر څلورو دوام کوي. ترهغه وخته به موږ په يو بل رستورانت کې ډوډۍ وخورو او انتظار به وکړو.

چاره نه وه. صادق او پلوشې د وکيل صاحب د مشاور خبره ومنله او د هرات رستورانت څخه لږ وړاندې يوبل هوټل کې کېناستل. له هغه ځايه د هرات رستورانت دروازه او لويه ليکلې دړه له ورايه ښکارېده، د وسله والو باډيګاردانو يو غوبل وو. ډله ډله ګرځېدل. دوی د غرمې ډوډۍ راوغوښتله. سترې ستومانه وو او په دې سوچ کې وو چې د نيمروز ښوونځيو ته په څه ډول نغده مرسته او وسايل واستوي. دې وخت کې به کله قديرجان د پوهنتون د وخت کيسه راواخيسته او له صادق به يې منله وکړه چې څومره مرستې يې ورسره کړې وې، کله به يې پلوشې ته په ډېردرناوي او ادب د خپلو بوختياوو کيسه کوله او هر شيبه يې تازه چای راغوښت او هڅه يې کوله چې صادق او پلوشه تر څلورو بجو ستومانه نشي. قديرجان د صادق او پلوشې له خيريه چارو ډېره مننه وکړه او ډاډ يې ورکړ چې ان شاالله افغانستان کې به د دوی په هڅو يو بيدار او تعليم يافته نسل وروزل شي.

دوه بجې شوی، صادق د حاجی يعقوب جومات کې د ماسپښين لمونځ وکړ بېرته رستورانت ته راغی، پلوشه ډېره ستومانه او د انتظار شيبو يې زړه ورتنګ کړی و. دري بجې قدير جان ته د وکيل صاحب زنګ راغی، په بېړه پاڅېد او هرات رستورانت ته ورغی. نيم ساعت وروسته بېرته راستون شو. صادق ورځخه وپوښتل وکيل صاحب څه ويل او کله راوځي چې موږ ورسره خبره وکړو. قديرجان وويل:

وکيل صاحب زه وروغوښتم، کانديد وزيرانو هر وکيل ته لس لس زره ډالره سوغات ورکړی چې شوراکې رايه واخلي، وکيل صاحب د ډالرو په حساب نه پوهېد او شک کې و چې کوم نوټ بدل نه وي، زه يې وروغوښتم پيسې مې ورته وشمېرلې او هر لوټ مې جلا جلا چک کړ بدل نه و. پوره څلور بجې راوځي زه به ستاسي مو□وع ورسره يادە کړم. صادق او پلوشې يوبل ته په خپګان او ناهيلی وکتل، لکه د وطن د بدمرغی د ختمولو □مانت چې همدوی کړی وي، خو لار ورته نشي موندلای.

پوره څلور بجې قديرجان ته بيا د وکيل صاحب زنګ راغی. په منډه ور ووت. هرات رستورانت څخه يوه ډله وسله وال او باډيګاردان مخکې او يو څو وکيلان ورپسې د رستورانت مخی ته ولاړو تورو موټروته وختل. قديرجان ونشو کولای چې وکيل صاحب سره خبره وکړي او د پلوشې او صادق دملاقات وخت واخلي. ټول وکيلان په بېړه وو او يوه شيبه کې تور موټر لکه مرمی روان شول، ورپسې د باډيګاردانو يو اوږد کتار او لاخره د سوالګرو ډله چې څو ګامونه تش لاسونه ورپسې وځغلېدل، خو تر پلوشې او صادق بتر ناهيلي شول. وکيل صاحبان دسترګو په رپ کې پنا شول او تور موټر يې په هر سړک او څلورلارو لکه تورلړمان چې لکی په سر واړوي ګرندي ځغليدل.

پلوشه او صادق حیران وو. قدیرجان دوی ته وویل :

- تاسو مه خپه کیږئ. وکیل صاحب سره کتل ډیر ستونزمن کار دی، خو زه همدا اوس روانیږم، ماښام به د وکیل صاحب دمیلمنو خونه کې ورسره یم او تاسو ته به د کتنې وخت ونیسم.

له دې خبرې سره یې خدای پاماني وکړه او خپل موټر کې روان شو. صادق او پلوشه هم وکیل صاحب سره د کتنې په تمه ووتل.

ماښام قدیرجان په ډېره خوشحالی او ویاړ صادق ته تیلفون وکړ او ورته ویې ویل چې سبا لس بجې به شوراته راشي او وکیل صاحب سره د ملاقات وخت یې نیولی دی، خو پلوشه خور دې نه راځي چې ډېره ستومانه ده او د شورا مخې ته به رسېدل او له دروازې تېرېدل او هلته د شورا د ملاقاتونو سالون کی انتظار به ورته ډیر ستونزمن وي.

صادق ورته تیلفون کې وویل: قدیرجانه کور دې ودان. زه به یواځې راشم.

په هغه سبا صادق د ګڼو خلکو منځ کې د شورا وره ته ورلنډ و چې قدیرجان د ملاقات د اجازې یو ټوټه کاغذ(پارچه) د دروازې ساتونکو ته وښوده او صادق وکولای شول چې د وکیل صاحب حضور ته ورشي. ګڼ شمېرخلک د خپلو سیمو د ستونزو دهواري په موخه راغلي وو، خو شورا ته ننوتل نا ممکن و. صادق د انتظار سالون کې کېناست، دري تنه نور نیمرزویان هم ناست وو. کله چې وکیل صاحب له خپلې نوې لونګۍ او ځلنده بوټانو او چپن سره د ملاقات سالون ته راغی، لومړی وار د صادق و. وکیل صاحب سره دوه تیلفونونه وو، پرله پسې زنګونه ورته راتلل. صادق ته یې د خبرو اشاره وکړه:

- څه موشکل لری ورورە!

صادق ځان وروپېژاند او د نیمروز ښوونځیو سره یې دمرستې خبره ورته وکړه. وکیل صاحب ورځخه وپوښتل:

- څه ډول مرستە؟
- وکیل صاحب، مورِ هلته زده کوونکو ته کتابونه، کتابچې او قلمونه وورورو او ښوونکو ته نغدي مرسته رسوو او یو څه لګښت د ښوونځیو د ودانیو لپاره تر سره کوو.

وکیل بیا مخ صادق ته واړاو:

- مالیم صاحب، تا ویل نغده مرسته هم ده؟
هو کیدای شي، بیوزلو زده کوونکو سره مرسته وکړو او د ښوونکو دري دري میاشتې معاش ورکړو.

وکیل صاحب ته خبره مهمه ښکاره شوه، تیلفونونه یې لری کړل، چُرت کې شو. لږ شیبه وروسته یې وویل :

- له نیمروز سره کُمکونه او پروژې ماسره تعلُق لري. زه منحیث وکیل باید دا چاره سمبال کړم. تاسې باید دا پروژه ماته وسپارئ.

نه صیب، دا پروژه نه ده، ډېره کوچنۍ مرسته ده او مرسته کوونکي خلک زمونږ ټول کار ځاري. مونږ کوم لوی دونر او کومه موسسه نه لرو. فقط زده کوونکو او ښوونکو سره د خپل وس سره سم ناچیزه مرسته کوو.

د وکیل صاحب تندی تریو شو، قدیرجان ته یې مخ واړاو:

مشاور صاحب! د اینجنیرصاحب سیف الدین نومره درکوم ته خو هغه پېژني، بګرام کې امریکائیانو سره کار کوي. کله چې مونږ هر ځل نیمروز ته ځو، همدی راته الوتکه برابروي او هلته نیمروز کې هم د امریکائیانو ښز کې غاوره سړی دی او ټول یې پېژني. دا مالیم صاحب به وروپېژنې چې کتابونه یوسي.

قدیرجان خوشحاله شو، (ښه) یې وویل.

صادق حیران و چې اینجنیر سیف الدین به څوک وي، چې د الوتکې واک لري او بګرام کې د امریکائیانو ادې او نیمروز کې یې بیز سره اړیکې دي؟

وکیل صاحب د نورو موکلینو د راغونښتلو امر وکړ. قدیرجان صادق ته وویل:

- ته خپه کیږه مه، زه به اینجنیرصاحب سره خبره وکړم، وخت به ورسره ونیسم بیا به تاسو ته تیلفون وکړم.

دوه ورځې وروسته کله چې پلوشې او صادق د بامیان دمعارف استازیو سره وکتل او دهغه ولایت د مرستو د ډیر ښه رسولو او ویشلو ډاډ یې ترلاسه کړی و، د بامیان والي دوی ته د مننې لیک ورکړ. پلوشه او صادق د بامیان له خلکو او والي ډېر خوښ شول، په همدې خوشحالي کې د قدیر جان زنګ راغی. د صادق خوشحالي نوره هم زیاته شوه. کله یې چې تیلفون (اوکې) کړ غږ یې اوچت کړ چې پلوشه یې هم واوري او خوشحاله شي. قدیرجان ورته وویل:

همدا نن مابنام د وزیراکبرخان مینې دیارلسم سړک ته راشه، اینجنیزسیف الدین خپل کور کې دی، ماوتا به ورسره وګورو، خو خورکې پلوشه دې نه راځي. صادق ومنله او د خپل ورتګ ډاډ یې ورکړ. پلوشې خبرې اوریدې څه یې ونه ویل.

سم له مابنامه چې څراغونه ځلېدل صادق وزیراکبرخان مینه کې ښودل شوي سړک ته ځان ورساو. کتل یې چې قدیرجان ورته ولاړ و. قدیرجان هماغسې مینه ناک و، لکه دیرش کاله مخکې چې د محصلي په مهال مینه ناک او ریښتنی و. هغه وخت یې هم صادق ته اخلاص درلود او اوس یې هم ورسره ډېره مرسته وکړه. کله چې وړاندې ورغی، هغه ورته وخندل او ستړی مه شی یې ورته وویله. مخامخ یې یو د لوړو سمنټي دیوالو لرونکی کور وروښود؛ ورته ویې ویل دا د اینجنیر صاحب سیف الدین کور دی. کورنۍ یې امریکې کې اوسي، خپله یواځې دی، دوه نارینه او دوه ښځینه یې پخلنځي

کې کار کوي. دوه چینایي ځوانې ښځې هم دلته دې کور کې ورسره اوسي، خو نه پوهیږم چې هغوی څوک دي او دلته څه کوي. سیف الدین چې بګرام کې وي، هیڅوک د انګړ دننه نشي تلای، اته ویشت تنه باډیګاردان او محافظین ورته مقرر دي.

صادق کورته وکتل، ښه پریمانه اغزي لرونکی سیمان ورځخه تاو وو. د وسله والو ساتونکو مورچلې هم له ورایه ښکاریدي. دوی چې دروازی ته ورنږدې شول، یو مخابره والا غوسه ناک ساتونکی مخې ته ورته راغی، هغه قدیر جان څوځله نور هم اینجنیز سره لیدلی و، خو صادق یې نه و لیدلی، نو قدیرجان څخه یې پوښتنه وکړه چې دا څوک دی؟

قدیرجان ورته وویل: زمونږ ملګری دی اینجنیز صاحب راغوښتی دی. غوسه ناک ساتونکی مخابره کی خبرې وکړې، شیبه وروسته یې صادق او قدیرجان سره تر پښو تلاشی کړل او انګړ ته ننوتل. انګړ کې شین چمن او د ګلانو بوټي وو، کټ مټ لکه د دوی د پښور دفتر او لکه د goolden bulding انګړ، خو دا ودانۍ د سرد خاورې اود (غ) رنګ نه لري، دا ډېره ښایسته ودانۍ ده، دا د کابل په نقشه جوړه ده. له چمن څخه ورهاخوا د جالیو دري کپسونه وو، یوه کې د مابنام د څراغونو رڼا ته د یو سپي دوه سترګې وځلېدی، په بل کپس کې یو غټ کلنګی چرګ او په دې درېیم کې خړ خړ زرکان وو، چې د مابنام تیاره کې مازې ښکارېدل. صادق قدیرجان سره میلمستون ته ننوت. میلمستون ډېر ځکس او فیشني و، سرې غالۍ، رنګه څراغونه، د زینو دووه غاړوته ګلدانۍ او ښکلي لوښي...

نن چې نړۍ الوتکو پورې د زوړندو خلکو منظره ګوري او هک حیران دي، صادق ته د اینجنیر کور او د دوه کلونو مخکې کیسه وریاده شوې ده. د ذهن کامره کې یې د هغه ځکس کور ټوله منظره یو ځل بیا را ژوندۍ شوه.

صادق عجیبه سایکالوجیکی ځانګړنه لري؛ په ویښه خوبونه ویني، په خوبونو کې دتاریخ پېښې ویني! ښه ورپه یاد شول چې دوه کاله مخکې کله چې له تلاشي کولو وروسته قدیرجان سره د سیف الدین د وزیراکبرخان مینې ځکس او فیشني میلمستون ته ننوت، هیلې یې ژوندۍ وې او د وطن برخلیک لکه دنن په شان تور نه برېښېد.

صادق اندېښنو په سر اخیستې، ور په یاد شول کله چې د میلمستون په کوچونو کیناستل، په میز میوې او څو بوتلونه پیپسي، انرژی او بلاوبتر ایښي وو. اینجنیر له لوی دهلیز څخه د میلمنو کوټې ته را دننه شو، په هماغه شیبه یې لمبلي و، وېښتان یې لامده وو، را رسېدو سره سم یې د شامپو او مشکین صابون بوی خپورشو. قدیر جان سره یې روغبړ وکړ. بیا یې صادق ته هم لاس ورکړ. دا وخت قدیرجان اینجنیر ته وویل:

اینجنیر صاحب زما د دې ملګري نو م صادق دی. دیرش کاله مخکې ما سره د حقوقو پوهنځي کې آشناشو، خو دوی راڅخه یو کال مخکې وو، ماسره یې هغه وخت ډېره مرسته کړې وه. ماوتا بیا همدوره وو. یادیږی دي؟ دواړو وخندل.

د صادق د حافظي پټي کمري يو ځل بيا انځورونه روښانه کړل: صادق ته وريادشول چې سيف الدين يې لا د مظاهري په ورځ ليدلی و، چې هلکانو (سيفو!، سيفوی بوغمه!) ناري ورته وهلې، غږ يې لکه چرګ چې نوی په آذان راغلی وي، خو اوس سيف الدين ډېر بدل شوی دی. غږ يې لکه د بی. بی. سي. نطاق او ځيره يې صفا سُتره شوې او دا مخ يې عجب پلاستيکی جراحي کړی دی، پوزه يې هسکه شوې، دوو خواوو ته يې موړي هواري شوي، اوس داسې نه ښکاری لکه دري پوزې چې ولري. زوی دې لوی شه امريکې چی کوږ سړي څخه سم ښايسته ځوان جوړوې!

قديرجان سيف الدين ته د صادق او پلوشي د هلو- ځلو اود معارف د جهاد خبره کوله. دا وخت صادق ته د ديرشو کلونو مخکی سيف الدين وريادشو: د ده د حافظي کمري هغه انځور هم روښانه کړ چې سيفو له مرده باد چيغو سره مرده باد ناري وهلې او سوکان يې ايله د هلکانو تر اوږو رسېدل، خندا ورغله، خو ژر يې ځان کابو کړ.

سيف الدين بيا وخندل او قدير ته يې وويل هو ښه مي ياد دي. عجب وخت و، خو ما پوهنتون له لومړي ټولګي وروسته پرېښود او پلار سره د ايران مشهد ته مهاجر شوم. څه آهو موټر او مالداري مو چې وه هغه مو نيمروز کې وپلورل او مشهد کې مو کور رانيو. موږ له تورن صاحب ا.خان سره جهاد پيل کړ، په بل کال يې د امريکې د فلوريدا د ايالت د (اورلاندو) ښارته مهاجر شوم، خو هغه چندان ځای نه و، د ساحل اوبه به تل په څپو وي، نوځکه د کالفورنيا (نيوادا) ته ولاړم. د کاليفورنيا د سمندر د غاړو اوبه ويروونکی څپې نه لري، يو څه آرام دی. دجهاد تر پايه او بيا د کابل جنګو کې په همدې نيوادا کې وم، کله چې ناټو افغانستان ته راغله، زه هم د ژباړونکي په توګه ورسره راغلم. څه موده د پلچرخي خواته ورلنډ، د حربي پوهنتون مخامخ د ايساف مرکزي قومنداني کې ژباړونکی او پوځي مشاور وم. وروسته امريکائيانوسره بګرام ته ولاړم او دا دی اوولس کاله شول هلته يم. کال کې يو دوه ځله کاليفورنيا ته ځم خپله کورنۍ ګورم، خو تر هغه ځايه دلته راباندې وخت ښه تيريږي. قديرجان بيا وخندل او ورته ويې ويل:

- ښه دې وکړل ځان دې بيغمه کړی و، موږ خو دلته د چای اوډوډۍ، کار داوطلبانه، راکټونو او عسکري او لوږې- تندې له لاسه ولاکه د ځواني په عُمر پوه شوي ياستو. ډيرې ترخې ورځې مو تېرې کړی، ورکوه يې جنګ دې ورک شي او نوم يې. اوس دې خدای کراري کړي چې وطن بېرته اباد کړو. دا دی صادق جان د ماشومانو تعليم سره د مرستې ملا تړلې ده. غواړي د نيمروز معارف ته مرسته واستوي او په خپل لاس يې مستحقو ته ورکړي، نو ځکه تا ته راغلو چې آسانتيا او امکانات ورته برابر کړئ.

سيف الدين صادق ته مخ واړاو:

- ماته پرون وکيل صاحب تيلفون کې دا خبره وکړه، کاشکې دا ټوله پروژه وکيل صاحب ته وسپارئ.
نه اينجنير صاحب ، دا پروژه نه ده، دا زما او د پلوشي يو ملی تلاش او ارمان دی. غواړو خپله يې ترسره کړو.

سیف الدین چې نیمه پیپسي څښلي وه،هغه یې کښنوده، صادق څخه یې بیا وپوښتل:

- مور څه کولای شو؟
- اینجنیرصاحب تاسو صرف نیمروز ته دالوتکو په یو پرواز کې زمور د وسایلو دلیږد اسانتیا راته برابره کړئ. مور به یوه اونۍ کې وسایل په ښوونځیو وویشو او ښوونکو ته به دري دري میاشتې معاشونه ورکړو، بېرته به راشو.

اینجنیر حیران شو، پوښتنه یې وکړه:

- نیمروز کې ښوونځی جوړ شوي؟ ښوونکي شته؟ مور چې بیزته الوتکه کې ځو راته ښکاري چې زرنج اوس ډېر لوی شوی، ودانۍ اوسړکونه پکې ښکاري او د بیز له برجونو ښار کې څراغونه ښکاري. زمور د وخت نیمروز ډېر بدل شوی. اوس به فکر نه کوم چې آهوان په دښتو کې سرګردان او خلک به یو مړی وچې ډوډۍ پسې لالهاند وي؟

صادق دستي ورته وویل:

- هو، خو د درس او تعلیم کیفیت ډېر ښه نه دی، مرستې او هڅونې ته اړتیا لري، دا مرسته به مور ورسره وکړو.

اینجنیر ته دا خبره عجیبه وه. صادق ته یې وویل:

نو تاسو څه فکر کوئ، ښوونځي به پاتې شي او چلیږی به؟ تاسو د دوحې د شیراتون له غونډو خبرنه یاست؟

صادق ته وریاد شو چې هغه شپېه هک حیران شوی و، خو د سیف الدین په خبره پوره پوه نشو. سیف الدین ته یې ویلی و:

مور د مرستې رسولو خبره وکیل صاحب سره وکړه، هغه ستاسو پته راکړه او ویې ویل چې تاسو د نیمروز معارف سره د مرستې لاره کې امکانات راته براولای شئ.

سیف الدین د پیپسي کوتی په سر واړاو یو غوړپ یې ورځخه وکړ، شونډه یې په میز اښودل شوی کاغذی دسمال باندې پاکه کړه، بیا یې د تمسخُر خندا وکړه ویې ویل:

یره نو وکیل صاحب ته سړی څه ووایی؟ ما خووکیل صاحب ته هم وویل چې ځه پښې سپکوه، نغد ډالرونه دې درسره واخله چیرې دوبۍ یا ستامبول کې غټ غټ بلډونګونه واخله، نور ژوند هلته کوه چې د دنیا په مزه پوه شې، زه هم میاشت دوو کې وځم، بېرته کالفورنیا ته ځم.

صادق حیران شو. نن چې خلک الوتوکو پورې زوړند دي، صادق ته وریاده شوه چې د سیف الدین موخه څه وه اودهغې شپې په خبره ایله اوس پوه شو !!

صادق بيا په خپله حافظه زور راوړ او وریاد شول چې کله سیف الدین ببرته کلفورنیا ته دتګ خبره کوله، ده قدیرجان ته وکتل. قدیرجان سیف الدین ته وویل:

- صادق ورور سره به نیمروز ته د معارف د شاګردانو د وسایلو رسولوکې امکانات برابر کړئ، تر دوو میاشتو ډېر وخت دی، دوی به ترهغه وخته ببرته راستانه شوي وي.

سیف الدین ساعت ته وکتل او ژر یې د تلویزیون ریموټ رااوچت کړ چینل یې بدل کړ. د طلوع تلویزیون رابښکاره شو. طلوع کې اریانا سعید تاوېده راتاوېده او بدلې یې ویلې.

له دې سره سم صادق ژر جیب ته لاس کړد یاداشت کتابچه او قلم یې راوکیښ، دځه شي په لیکلو بوخت شو، قدیرجان هم لږ وشرمېد او له تلویزیون څخه یې سترګې په دیوالو لګېدلو منظرو ته واړولې. یوه انځورکې یو تازي ډوله سپی ښکاره کېد، بله یوه کې د سیف الدین عکس و چې چېرته دسمندر ترغاړې یې توري چشمې په سترګو او مخامخ دې خوا راګوري، دا وخت د اریاناسعید سندره پای ته ورسېده.

سم له دې سره سیف الدین په پارېدلو ولولو وویل: اوس زما د خوښې تورکې سریال پیل کیږي! آرمان چې پرونې یوه برخه یې را څخه تېره شوې وه، له بګرام ناوخته راورسېدم. دا دخیرخانی پدرنالتي کوتل کې داسې رش و چې نیم سات یې ودرولو ، دې خوا چې شهرارا ته راورسیدو کوم معین صاحب په لاره و، ترافیکو شل دقیقې څلورلارې وتړله، چې راغلم په بیړه مې تلویزیون ولګاو سریال تېر و. تاسې به کتلی وي ؟ هغې نجلۍ د هلک بلنه ومنله ؟

قدیرجان ورته وویل:

- نه ولا اینجنیر صاحب زه لږ سرګردان وم، تلویزیون ته نه وم ناست.

سیف الدین ورته وویل:

- هغه تېره برخه کې خو نجلۍ هلک ته وویل چې پرون یې د سمندر ترغاړې شګو کې خوند ونه کړ، نن شپه مې لُکس هوټل ته بوځه شپه به تېره کړو، ایندفه ځای کې د سریال دا برخه پای ته رسیږي، بله شروع کیږي چې له ماځخه قضا شوه. آتېره برخه یې ډېره ټراژیډ وه، بوراک خوار په خپلې ډارلینګ څومره خرچه وکړه، آخر ابل پک سره ولاړه بوراک یې پرېښود هههه !! نه هغه پک او نه آقیم توک او بوراک یو هم خبرنه و چې ښایسته بیهتره دوو نورو سره هم د یارۍ تار لري هههه ! ګورئ به یې چې د دې پک پلار یې ماما هم وي هههه !
په دې ټولو نجونو کې می بیهتره خوښیږي، چې کوم سریال کې یې کار کړی، د هغه په لیدو به نور سریالونه لکه بی وفا، عشق وانتظار، عشق ممنوع،پرنده سحرخیز ټول به هېر کړئ.فاطمه ګل او کودال هم ښه دي، کیوانج او ناظم بیګ زبردست کارګردانان دي. کالیبه په کتو نه ارزي.قدرت سایانجی او ګنج اوغلو هم ښه دي، خو د علی او مکین مزه نشته...

د تلویزیون شورزوږ شو. رنګارنګ بنګړې پکې ونڅېدې، د تُرکی سریال نوم او بیا د نجونو او هلکانو یوه یوه څېره رابښکاره شوه. بیهیتري خندل، اوغلو مرور او چاته برګ و، پک خندل، یوې بلې نجلۍ له خولې

دسګرټ لوګي پوف کول... د سریال د اتلانو انځورونه لرې شول اودا وخت تلویزیون یو اعلان واچاو، یوې نجلۍ چیغې وهلې:

- لذت ببرید، ازبسته های جدید روشن لذت ببرید! یوې بلې په سندریز غږ وویل: روشن نزدیک شدن. تلویزیون بیا چیغې کړې: لذت ببرید!

سیف الدین شونډو لاندې و غړومبېد: ورک شئ لا له دومره اعلانو سره! ریموټ یې لاس کې وسریال ته یې بیړه وه. دا وخت قدیر جان ورته وویل:

اینجنیر صاحب، کله دې چې امکانات برابر کړل مورِ ته وخت وښیه. صادق به خپله دتیلفون نمره درکړي.

سیف الدین یوبل غوړپ پیپسي وڅښله او قدیر جان ته یې وویل:

- زه دې برخو کې هیڅ معلومات نه لرم. زما کار ژباړه او د افغانانو له رواج او عاداتو سره د امریکائیانو آشنا کول، امریکائیانو سره د وکیلانو ملاقات او هغوی ته د ځینو اړتیاوو د پوره کولو لار موندل دي. سبا د اونۍ وروستۍ رخصتي پیل کیږي، دوه ورځې وروسته، په دوشنبه به زه بګرام کې یم، خپل معلومات به پوره کړم، د دوشنبې په مابنام چې ببرته راغلم، پایله به درته ووایم. ولا دا به هلته زمو بیز ته په زړه پورې وي چې تاسو ورشئ او ښوونځیو سره مرسته وکړئ. تاسو میوه نوش جان کړئ، زه یو ساعت وروسته میتنګ زوم پلتفورم کی د بګرام شترینګ کمیټې سره مجلس لرم. تاسوبه اوس ولاړ شئ، د دوشنبې په مابنام دغه وخت به راشئ.

له دې سره ببرته تلویزیون ته ځیر شو، بیړه یې وه چې اعلان ختم او سریال پیل شي.

(۴۷)

صادق ته ښه وریاد شول چې دوه کاله مخکې ترڅو د سیف الدین د اونۍ وروستۍ رخصتي پای ته رسېده، پلوشې سره یې د ځینو ولسوالیو ښوونځی مونیتورنګ کړل. د دوشنبې په مابنام چې ځراغونه ځلېدل د وزیراکبرخان هماغه ښودل شوي سړک ته یې ځان ورساو. کتل یې چې قدیرجان ورته ولاړ و. قدیرجان بیا هم هماغسې مینه ناک و، لکه دیرش کاله مخکې چې د محصلي په مهال مینه ناک او ریښتنی و. هغه وخت یې هم صادق ته اخلاص درلود او اوس یې هم ورسره ډېره مرسته وکړه. کله چې وړاندې ورغی، هغه ورته وخندل او ستړی مه شی یې ورته وویله. دواړه مخامخ د سیف الدین د لوړو سمنټي دیوالو لرونکي کور خواته روان شول. کله چې دروازی ته ورنږدې شول، یو مخابره والا غوسه ناک ساتونکی مخې ته ورته راغی، دوی یې وپېژندل، خو بیا یې هم د کوردننه مخابره کې خبرې وکړې. له هغی خوا سیف الدین د ورتګ اجازه ورکړه. وسله وال ساتونکي دواړه تلاشي کړل او بیا هم هماغه مېلسمتون ته ورغلل چې تېره اونۍ یې سیف الدین هلته کتلی و. سیف الدین مخامخ کوچ باندې ناست و او ټلویزیون یې کوت چې دوی ورننوتل. دوی ته یې ستړی مه شی وویله او کیناستل. اینجنیر سیف الدین تلویزیون غلی کړ او د پخلنځي خدمتګاري ته یې غږ وکړ.

دا وخت يوې څوربې ميرمني چې برګ ټيکري يې په سر و، پټه پوزه او چوغې سترګې يې وې، پتنوس کې څو انرژي او پيپسي را وړل، ورسره يوځای له پخلنځي څخه د کباب شوې غوښې او قابلی بوی تر سوړموشو. ورپسې يوې بلې په عُمر پخې مېرمني له ميوو ډک پتنوس راوړ او د دوی مخې ته يې کېښودل. دا وخت سيف الدين صادق ته وويل: دا مو د کور خدمتګارانې دي، پخلی کوي، د ورځې د زرکانو او کلنګی چرګ ساتنه کوي، دانه ورکوي، د سپې پاکټي خوراکه له بګرام څخه زه راوړم، هغه دلته دکابل بازارو کې نشته، يو پاکټ دوه ويشت دالره بيه لري، د ورځې دري پاکټه نوش جان کوي.

دا ښځې پخلنځي کې ښه کار کوي، خو چرګ ورځخه خوار شو، دغو ورځو کې يې بڼکې ځوړندې غوندې دي. د کوټو صفايي کې هم تکړه دي. کورونه يې برچې کې دي. تر ماځُستن دلته پخلنځي کې کار کوي، دا وخت يې چې کار پای ته ورسيږي، موټر کی يې کورونوته استوم، ډيره لار ده؛ ده افغانانو کې رش وي، بيا له نوآباد او دهمزنګ او له درېيمې کارتې تيريږي ايله برچې ته ورسيږي، نو سهار بيا لږ وروسته ، لس لس نيمې بجې چې زه له خوبه راويښ شم،را رسيږي. دوه نارينه کاريګر مې هم د برچی دي، دوی لسو ورځو کې يوځل رخصت لري او کورته ځي.

دا وخت کله چې خدمتګاره وتله صادق د دروازې پرانيستو سره سم، يوه چينايی تکه سپينه پېغله وليده چې له دهليز څخه تېرېده. قدير جان لږ وشرمېد، ارمان يې وکړ چې کاشکې صادق نه وای ليدلې، خو صادق لاهم د مېلمستون له کيسو خبر نه و. پرته له وکيل صاحب او قديرجان، محافظينو او دپخلنځي له کاروکوونکو نور هيڅوک د ده له دغو دوو چينايی ميلمنو خبر نه وو.

دا وخت قديرجان ژر پتنوس رامخې ته کړ چې د صادق سترګې له دهليز راواړوي. له دې سره سم خدمتګاري ور ببرته پوري کړ او د قديرجان زړه هم ډاډه شو، خو سيف الدين پوه نشو چې صادق د ده تکه سپينه ميلمنه چې لمن يې ايله د ورنو تر پورته برخې رسيدلې وه او سپينې پښې او مټې يې لکه تازه- تنکی پښی لوڅې وې وليدله. قديرجان د سيف الدين په بيعقلی ښه خبر و. د محصلی له وخته يې (سيفوی بوغمه يې) پېژاند، خو څه وکړي اوس د وکيل صاحب په پار د سيف الدين ټول رازونه ساتي. څلوېښت زره تنخا ډېرې پيسې دي او د وکيل صاحب حقوقي مشاوريت داسې دی لکه ماشوم ته چې خبرې ورزده کوی!!

د صادق ټول سوچ د نيمروز زده کوونکو او ښوونځيو سره و. حيران و چې د وطن د ماشومانو دتعليم په خاطر څومره درګاه په درګا ګرځي، له پلوشې سره د خلکو احسان اومنتونه مني او دواړه ستومانه دي. له اينجنير يې د خبرو اجازه وغوښته، هغه د لاس په اشاره اجازه ورکړه:

- اينجنير صاحب زمونږ وسايل چمتو دي، زه د هلکانوښوونځيواو پلوشه د نجونو ښوونځيو ته ځو. زمونږ وسايل او ښوونکو سره نغدي مرسته ښه پوره زياته ده. کندهار، زابل او هلمند کې امنيت اوښوونځي نشته، غواړو د هغوی برخه هم هرات او نيمروز ته ورسوو. هلمند کې وکيل جبارقهرمان د هر ډول مرستو ژمنه کړی وه، خو هغه ووژل شو، نور څوک راته امکانات نه برابروي. دا د نيمروز د معارف چانس دی چې دکندهار، هلمند او زابل برخه پوره اندازه کتابونه،

کتابچې او قلمونه ورته رسیدلای شي. ممکن ښوونکو ته هم شپږشپږ میاشتې تنخا ورکړو. هلته به موږ ان شاالله دوه اونیو کی مرستې ورسوو او بیرته به کابل ته راځو.

سیف الدین لکه کومې ټوکې ته چې غوږ نیولی وي، وخندل:

مالیم صاحب، دا مو □وع مې بګرام کې یاده کړه. د نیمروز حال داسې نه دی چې ښوونځي دې روغ پاتې شي. امریکائیان وځي، د نیمروز ښځ پرېږدي، نور نو الوتکې هم نه ورځي. له هغې ورځې چې ولسمشر تورن صاحب د برېښنا له وزارت تبدیل کړ، او د وکیل صاحب له مشورې پرته یې د کمالخان بند شروع کړ، د نیمروز امنیت ورځ تربلې بدتر کیږي. امیرصاحب لا مخکې د سلما د بند جوړلو باندې هم خوښ نه و. تاسې به ونشئ کولای نیمروز ته ولاړ شئ. د افغانستان له حکومت څخه امریکائیان هم خوابدي دي، څو ځله یې ورته وویل چې د کورنیو چارو او دفاع وزارت معینیتو کې باید یو- دوه پېغلې مقرري شي، خو تراوسه ولسمشر دا کار نه دی کړی. وکیل صاحب هم ورځخه خوابدی دی، ولسمشر ټول پام اوبو او د کمالخان بند ته اړولی، خو خدای خبر که ترسره یې کړي. دا دري ورځې مخکې هم د کمالخان د بند اووه اینجنیران ووژل شول. حکومتي خلک له دلارام تر زرنج تګ راتګ نه‌شي کولای. مخ په فراه او هرات هم حالات خرابیږي...

صادق اندېښنه کې شو، معارف ته د خدمت تمه یې وشلیده. د زمانې نادودو ته حیران و. پېښور کې بیګ وریاد شو چې ټوله نړۍ اوبو نیولی وه، خو د بیګ تر زنګنو وې، دلته وطن وینو کې ډوب دی، هره ورځ ځوانان شهیدانیږي، کورونه بمباري کیږي، شپنیو تلاشیو د کلیوالو ژوند ور زهر کړی، په کلیو د بمونو مور وغورځول شوه، خو سیفوی بوغمه او وکیل صاحب رنګه څراغونو لاندې په سرو غالیو فرش کورکې د لوی تلویزیون مخې ته ناست دی اود میوو او پیپسیو پټنوسونه ورته ډک ایښي، خذمتګاري ورته ښکته پورته ګرځي...

په بېغیرتو یې لعنت ووایه.

دا وخت قدیر جان اصلی خبرې ته راغی او سیف الدین ته یې وویل:

- اینجنیرصاحب، صادق جان یو عالی پلان لري، د نیمروز د غریب ولس بچیانو ته یې کتابونه، کتابچې، قلمونه او ښوونکو ته یې د څو میاشتو معاش برابر کړی، غواړي ستا په مرسته یې هلته ورسوي. وکیل صاحب چې تاسو ته تیلفون کړی و او زه یې له صادق جانه سره دلته راواستولم د همدې لپاره.

سیف الدین صادق ته ځیر شو. صادق نه و خبر چې دا مهال د وزیراکبرخان ډېرو کورونو کې څه تیریږی؟ په دې کیسو یواځې هغوی خبر دي چې وکیلانو او ژباړونکو ټامیانو سره خبرو کې شریک وي.

صادق چې د سیفو ناګاري ته وکتل، داسې یې و انګېرله چې (اینجنیرسیفو) د ده دټبرې اونۍ خبرې او د دوی نیت بیخي هېر کړی دی، نو کیسه یې یوځل بیا ورته له پیل څخه را شروع کړه:

انیجنیر صاحب اوس خو پخواني آشنیان وختو، ستا په لیدو ډېر خوشحاله شوم. یو ځل بیا د پوهنتون دوره را یاده شوه. شکر چې جوړ او روغ مې ولیدې. دېرش کاله ډیر وخت دی. زه هم پېښور کې مهاجر وم، خو اتلس کاله مخکې را ستون شوم، معارف ته کار مو ریښتیانی جهاد وباله او د ښوونځیو جوړولو او له درس او تعلیم پاتې ماشومانو، پېغلو او ځوانانو ته مو کار پیل کړ. نیمروز یو لرې پروت ولایت دی، معارف یې ډېر وروسته دی، غواړو مرسته ورسره وکړو.

سیف الدین ته خندا ورغله:

سیف الدین اوس د محصلي د وخت نوی په آذان راغلی چرګوړی نه و، هغه اوس د روان سیاست په ټولو تارونو خبر و. د صادق په خبرو بیا خندا ورغله ورته ویې ویل:

- صادق جانه ته خو خبر یې چې له خیره سره دسولي خبرې رواني دي. زمونږ بیزونه او پوستې له ولایتونو را ټولیږي، ممکن نور نیمروز ته ډېر پروازونه ونه لرو، یا به هیڅ پرواز ونه لرو. هسې خواږې مه کوئ. ځان ستومانه کول مو ګټه نه کوي. دوحه کې خبرې وروستۍ شوې، کیدای شي لنډ وخت کې هرڅه بدل شي.

صادق ورته وویل:

- دا خو به ډیر ښه شي چې د سولې خبرې بریالۍ شي، مونږ به په سوله کې نور هم زیات کار وکولای شو.

خو د اینجیرځواب حیران کړ، هغه ورته رټ وویل:

- نه خو خبره بل ډول ده. مالیم صاحب! تاسې به ونشئ کولای دې حالت کې مرسته نیمروز ته ورسوئ. لرې سیمو او په ټیره سرحدي ولایتو کې حالت بدلیږي. د ګوانتانامو زندانیان راوستل شول، د پلچرخي بندیان هم ټول خوشې کیږي، زه ښېرته کالیفورنیا ته روان یم او وکیل صاحب ته مې سلا ورکړه چې تورکیې ته ولاړشي...

صادق ورته وویل:

هو مونږ هم اوریدلي چې د سولې هیئتونه ګرځي، هیلې مو زیاتې شوي دي، دوحه کې خبرې رواني دي، عبدالله عبدالله هم هلته دی. او ریښتیا تاسو خو بګرام کې له هرڅه خبریږئ، حالات په کومه روان دي او دوحه کې څه تیریږي؟

سیف الدین یوه منه ورپورته کړه او د میوې پټنوس یې د صادق مخې ته ورنږدې کړ، ویې ویل:

زه ټبره اونۍ همالته شیراتون کې وم. دوحه کې له هرڅه خبر یم. هلته د امریکې تر ټولو لویې نظامی اډې دي، ټوله لویدیزه اسیا ورڅخه ځاري. خلیج یې هم له همغه ځایه تر سترګو لاندې دی. د افغانستان د جمهوري حکومت مخالفو ته یې هم هلته دفتر ورکړی دی. په قطر کې د (العدیر) اډه کې لس زره

امریکایي عسکر، سلګونه کلس برو او هاموی ګاډي او لسګونه جنګي او ترانسپورتي نظامي الوتکي دي، په امارت کې د(الظفرة) اډه کی ۳۸۰۰امریکایي عسکر میشت دي چې ډېرې پرمختللی لاکهید U-2 شپېته الوتکي پکې دي. د عسکري موټرو او لاریو شمیر یې هم همدومره دی. د دواړو قومنده د CENTCOMپه لاس کې ده، خو مور بګرام کې د دواړو؛ هم د سینتکام او هم د ناټو تر قومندې لاندې یاستو، سنتکام او ناټو خپلو دندو کې یو څه توپیر لري. اوس د افغانستان په اړه بګرام، د آریاناهوټل او د امریکې دسفارت مخامخ پخوانی عسکری کلوپ کې مشورې روانې دي. د سفارت دیپلوماتان، د عسکری کلوپ نظامیان او د آریانا هوټل استخباراتیان هر مابنام پېکونه جنګوي او نوې پریکړې کوي، فیصله لوړو دریځونو ته استوی.

د سیف الدین کیسه اوږده وه او هره نوې کیسه کې به یې ځان ښودنه کوله. هغه له ډېرو رازونو خبر و. دبګرام دننه، د دوحې مجلسونه او د ناټو پرېکړې ورته معلومې وې.

د دوحې د سولې د خبرو کیسه یې صادق ته لا حیرانوونکي وه. سیف الدین ویل چې دسولې خبرې د شیراتون هوټل کې وې. دا وخت یې د شراتون کیسه راواخیسته: (شیراتون) کی د اتلس کاله مخکې د(بُن)په شان یوه غونډه رابلل شوې وه. د دېرشو هیوادو او سازمانو استازي ورته را بلل شوي وو. شیراتون کې دنظامی برخې ژباړونکی زه وم... صادق ورته حیران ګوري او غوږ یې نیولی دی.

...د دوحې دشیراتون هوټل ډېر ښکلی دی. دې هوټل ته د نړۍ ډېر کم شمېر نیکمرغه کسان میلمانه کیدای شي. د عجایبوساری یې ډېر لږ لیدل کیږي. د دُنیا سراسر کې ډېر کم کسان دي چې شیراتون یې لیدلی وي. سیف الدین پیپسي په سرواړوله:

- پههه ها! ښایسته کوټې، د سمندر دغاړې په لوري منظره، خوراکونه، د کنسرت او فلم ښودلو هال، د لامبو تک شین ډنډ، ... ورکوه یې له هرې کازینو څخه اوچت دی!

دا وخت یې په کبراو خاص نخوت غاړه کږه- وږه کړه او کیسه یې وغځوله:

د دوحې دشیراتون هوټل د سمندر غاړې ته نږدې جوړ شوی دی. د کب په میاشت کې دساحل په غاړه پسته هوا چلیږي. سفیرصاحب د دغه پینځه ستوریز هوټل یو ځانګړی پوړ د۲۰۲۰م. کال فبروی کې بوک کړی و، ډېر ژر ټول میلمانه او زه ورغلو. د دغې نیټې لګښت د شیراتون په ریکارډ کې ترټولو لوړ دی، دا ځکه چې زیاتره رابلل شوي کسان دځووخته بوفه خوراک شوقیان و، د ورځې څوځله غسل او د کوټې پاکولو ته اړتیا لري. هلته د افغاني میلمنو د نابلدي یا بې احتیاطی له امله د لوښو د ماټېدو او د کټ او بسترې د خرابېدو احتمال هم سنجول شوی و. سفیرصاحب دا تجربه څلوېښت کاله مخکې د پرزدنت ریګان له وخته په یادساتلې ده.

سفیرصاحب سره مو څو ځله بګرام کې له نږدې کتلې، د پخوا وختو کیسې یې راته کړې دي او بګرام کې پراته امریکاییان یې د افغانانو له حال- احوال خبر کړي او خپل تېر تجارب یې ټول موږ ته وویل: ده د هوټل د کارکوونکو د شکایت د مخنیوي ټول تدابیر سنجولي دي. میلمه او رابلونکي یې دواړه یو د بل (وطنداران) دي، خو د میلمستیا ځای د قهرجنو خلکودی. هغه دا ځل ځان ته آسماني رنګه دریشي، ماشي

یخن قاق او تکه سره نکتایي او بله نیلي دریشي سپین یخن قاق او جګري نکتایي په پام کې نیولي ده، خو شپږدېرش کاله مخکې یې د پرزدنت ریګان د میلمنو د ژباړن په توګه توره دریشي، سپین کالرلرونکی یخن قاق او توره نکتایي وه، زه هغه وخت نوی فلوریدا ته رسیدلی وم، دمهاجرت مې یوه اونۍ تېره وه، یوکال وروسته بیا د کلفورنیا نیوادا ته ولاړم. سفیرصاحب تل دا ټکی په پام کې نیسي چې له غټو سترګو سره نسبتاً نرۍ نکتایي غوره ده. ځلوېښت کاله مخکې سپیني مانۍ ته تللو میلمنو ورته د پکول، واسکټ، ځپلیو، کمیس- پرتوک او مسواک ثواب بیان کړی و، خو دیپلوماتیکو آدابو نه هغه وخت د دې شیانو اجازه ورکوله او نه اوس اجازه ورکوي. هغه وخت میلمنو ته واشنګټن کې ښه مجلل هوټل دځو شپولپاره نیول شوی و، خوراک بوفه و. شپږدېرش کاله مخکې د ژباړې په مهال هغه شپبه لوری- لودن ورځخه ورک شو، چې مېلمه پرزدنت ته د اسلام د منلو وویل، خو پرزدنت ډېر هوښیار و، ویې خندل و یې ویل؛ زه به سوچ وکړم. دا پېښه د سفیرصاحب تراوسه په یاد ده. د دوحې د کنفرانس په خاطر د قطر امیر ته د جلالتماب پومپو د راتګ هم ویل شوي و، نو ځکه د هوټل دهلیزونو کې لیکلي وو: Sheroton Grand Doha Resort & Convention Hotel WELCOME !

مراسم ډېر پرتمین جوړ شوي وو. شیراتون سپین رنګ لري، لکه سپینه بکره. د دوحې ډېرې ودانۍ ځکه سپین رنګ لري چې د لمر وړانګې ښرته غبرګې او ګرمي کمه شي. د شیراتون له هرې کوټې او هرې برنډې د خلیج د سمندر غاړه ښکاري. دلته هر ډول د ډکو جیبونو لرونکي میلمانه راځي؛ مجرد، کورنۍ سره، ملګري سره، رسمي، غیررسمي، بهرني، کورني، بوډاګان، ځوانان- ښځې او نارینه ټول دلته راتلای شي. کوټې یې هم راز راز دي: کنګ کلاب، حوئیت جونیور، سوئیت اسکیونیو، سوئیت دیپلوماتیک، سوئیت بن ت هاوس، توائین ډلوکس، کنګ ډلوکس. ورسره د غونډو، ودونو، کلیزو نمانځنو، جشنونو او راز راز خرمستیو ته جلاجلا هالونه لري. تر وروستی پوړ اسانسور، هره کوټه کې رنګه تلویزیون، انترنیت او وای فای، له نوشابو ډک یخچالونه... بهر د ترانسپورت پارکنګ، د سمندر په غاړه لمریزی چوکۍ، د لامبو حو□ونه، مساژ، دتینس او اسکواش، د باربیکو او پینګ پانګ ځایونه. دننه هم د بلیارد د لوبو ځای. په دهلیزونو کې لوی ګلدانونه او د اوبو شرشري، زینو او لابي کې سپیني، غنم رنګې او تکې توري ګډې وډې نجونې چې له ورانه پورته لنډو لمنو او لوڅو ځنګلو سره په طلایي پټنوسو کې پیالي د میلمنو مخې ته ږدي او په هر ګام اخیستو یې د بدن پستې برخې ریږدي. د سپینو نجونو وېښته ترملا رسیږي، خو غنمرنګو او تورو بیا خپل وېښتان منجوله کړي یا یې په تندي باندې په سیخک کلک کړي، یا یې نرۍ نرۍ کمڅۍ کړي دي. چې ګرځي د بوټانو یې یوه ټکا خیژي او ورسره یې لوڅ ورنونه خوځي.

صادق د خپلې سایکولوژیکي منفردې ځانګړتیا له مخې د سیفو کیسه اوري او د هرڅه انځور یې سترګو ته دریږي، لکه په ویښه چې خو ب ګوري. سیفو لا هم لګیا دی:

شیراتون ته د ځلیدونکو ښیښه یي دروازو څخه په ننوتو لوی دهلیز او لابي، بیا مخامخ د اوږد میز شاته یو کتار نجونې د بوکنګ او چک اوت چارې په مخ وړي. دوبیاني د مېلمنو مینځل شوې جامې د هرهر چا کوټې ته وروړي. خوراکونه هم ښلابل دي: Al Hubara, Laveranda, Atrum launge, Irish harp, Emsherft، خو زموږشتمن سفیرصاحب د خپلو مېلمنو لپاره خاص حلال او آسیایي خوراکونه

سره له وريجو، کباب، د چرګي هګۍ، دال او ښوروا فرمايش ورکړی دی. هررستورانت کوکتايل، فانتا، پيپسي، برنديل، شمپاين، بير، وُدکا او ويسکي لري، خو زمورږسفيرصاحب د ميوې شربت او شين چای فرمايش ورکړی و.

د صادق د ذهن کمره د سيف الدين د کيسی ژوندی فلم کاږي: ...د شيراتون شتمن مشتري چې له سمندرونو پورې غاړې څخه راغلی دی، په دې پوهيږي چې د داسې خلکو کوربه دی چې دهغو په خاطر بايد شوندې په ترخو اوبو لمدې نه کړي، خو ترڅو يې چې وس وي بايد وخاندي. کابلوف کټ مټ هماغسې اندېښنه کې دی لکه څلوېښت کاله مخکې چی سفير احمدجانوويچ د انګلو- پاک د پرس کلپونو دکنفرانسونو په ورځو کې په اندېښنه کې و. کابلوف دې ورځو کې شېبه په شېبه کرملين سره خبرې کوي، مسکو کې مېرمن زخاروا د کابلوف راپور ته سترګې په لاره ده. اوس کابلوف د کرملين له حاکم دومره وېره کې نه دی لکه هغه وخت به چې جانوويچ په وېره کې و.

د ښاغلي سفير جامه او څېره د مېلمنو په پرتله ډېر توپير لري. هغه په ناټيف ژبه د خپل هېواد (ستيزن) دی او دلته په لوکل لنګويچ خپلو مېلمنو ته (وطندار) وايي، خو په ديپلوماسي کې اصلی خبره او مهم مقصد د خپل متبوعه هېواد ګټې ساتل دي.

نن د شيراتون شتمن مشتری له ژورې اندېښنې سره مخامخ دی: شل کاله مخکې د يرغل په ډزوغپ کې و، خو اوس شيراتون کې د تېښتې خوندي لاره لټوي. صادق د سيف الدين ښکلی او لکس ميلسمتون کې د اندېښنو او غوسې له زوره ناکراره دی. ميوې، پيپسي او د انرژی بوتلو ته يې لاس نه ورځي. د وطن د سبا ورځې اندېښنو ډوب کړی دی، د کيسو انځور يې مخې ته لر- بر ګرځي:

...دشيراتون د کنفرانسونوتالار ته له څو دروازو خلک ننوتل، لکه د اتلس کاله مخکې د بُن د کنفرانس په شان خبريالان راغوښتل شوي، مرکې رواني دي، عکسونه اخيستل کيږي. د بی. بی. سی. ترټولو پخوانی خبريال د خبريالانو د ډلې په سرکې ناست دی. دا ښاغلی اتلس کاله مخکې د بُن کنفرانس کې هم تر نورو خبريالانو مخکې و، ديرش کاله مخکې د پېښور پرس کلب کې هم تر نورو مخکې ناست و، خو هغه وخت يوناڅاپه اعلان وشو چې غونډه محرمه او د تړليو دروازو تر شا ده. خبريالانو ته پنځه پنځه سوه کلداري ورکړل شوې او له تالار څخه وکښل شول. د بی بی سی تجربه لرونکی خبريال دا ډول ډېر کنفرانسونه ليدلي او عکسونه يې اخيستي دي. د ديرش کلو مخکې کامره يې يوه درنده او د پښو لرونکی کامره وه، خو نن ورسره يوه سپکه او آسانه کمره ده چې آن يو وړوکی بکس کې وړل کيدای شي. هغه وخت د پرس کلب دهليزونو کې د دال او چاول بويونه وو، خو نن د عطرو يوبل ډول وړم دی، څښاک هم دوتپتی چای نه دی، راز راز انرژي ګاني، ريډبول، پيپسي او جوس راوړل شوي دي. اوس د فقيدبرژنسکي ځای پمپو او د ويليام کسی ځای شيخ نيولی دی. ډېرڅه بدل شوي، خو د سفير حرص، هيلې او د جنګ زمکه هماغه پخوانی ده... دبی بی سی د خبريال ټول په ياد دي . خبريال بايد قوی حافظه ولري. خبريال دا شېبه ځان مرکې اخيستوته چمتو کوي. د شيراتون د کوربه مشتری سترګو کې د لويو پروژو، د سياست د پيچلتيا، د ديپلوماسی مقاصد او د لويې لوبې د مکر نښې ښکاري، هغه لويه لوبه چې د بی. بی. سی. د همدې خبريال نيکونو را پيل کړی ده.

(۴۸)

خلک ډله له وطنه تښتېدل، د هغو ښوونځيو دروازې وتړل شوې او نجونې په کور کېناستې چې پلوشې اتلس کاله ورته خواړې ګاللې وې، د ځوانانو د خيالونو لوړ ځلې نړېدل، د ښار په هر سړک د کورونو سامانونه په نيمه بيه پلورل کېدل، چا کډې بار کړې وې او چا ډک کورونه پرېښودل. د مهاجرتونو يوه بله څپه پيل شوې وه. په ښار کې د هرچا په ژبه د (پاسپورت) او (ويزه) خبرې وې، ځومره چې د ژوند داسبابونو بيه ټيټه شوې وه، هومره د پاسپورت او ويزې بيه لوړه شوې وه، يوه ناڅرګنده وېره خوره وه. لويې لوبې، فساد او ليبراليزم وطن توري تيارې ته ورټېل وهلی و. د B.52 په زور د جوړو شويو پيلانو- پهلوانانو پښې سستې شوې وې او لکه د وريځو اوښان هوا کې تار تار شول، په وطن باندې متفرقه او مفسده حاکمه شوې ډله ترغې په ترغې شوې وه. ځو ورځو کې له سمندرونو څخه د آخوا د ټولو راوستل شويو سپيو او پېشوګانو لستونه جوړ او له بګرام څخه تلونکو الوتکو کې بېرته وړل کېدل. هغو سپيو چې (ښه ډېر) بکسونه، واسکټونه، بيکونه، بوشکې او د خلکو تخرګونه او څټونه او د موټرو ټولبکسونه او په کليو کې د کليوالو غوجلې، کندوان، اخورونه او کادانې يې لټولې او بوی کړې وې، نور بس وه، امر شوی و چې راځې دې! ناټو د سپيو او پېشوګانو د ليږد پلان او سفير د ډله ډله ژباړونکو، د سيف الدين په شان ټامیانو، د ټلوالې د خرمستو وکيلانو، لنډغرو، فاسدو بړيڅيو او وزيرانو لست او د ليږد پلان جوړ او عملي کړ. سيف الدين لا وختې بيرته امريکا ته رسيدلی و او وکيل صاحب دا وخت ترکيه کې ناست و.

***

د حاجی عبدالخالق له جومات څخه د تل په شان د آذان غږ راته، موركۍ په مُصلی ناسته وه او په زهيرو ګوتو يې تسپې اړولې، وروسته تر لمانځه يې د خپل يوه زوی او يوې لورکۍ د ژوند، روغتيا، پردې او عزت دُعا وکړه. د ښار په رګونو کې لا د ژوند سا چلېده. د صادق زړه کې لا هم د هيلو ډيوې تت شوې نه وې. د پلوشې هوډ او د ټينګار ولولې لا هم څپانده وې. صادق پلوشې ته ډاډ ورکاو، خو د هغې اوښکو او خاموشه سلګيو وار په وار زور اخيست. د پلوشې تور ټيکری په سرو او د بنديوانو نجونوپه سوچ کې وه. ځنډ ووت، ګړۍ ته يې وکتل چې څه مهال دی، خو چې کتل يې ګړۍ درېدلې وه. غوږ ته يې نږدې کړه، خو همېشنی مهين او ورو (ټک ټک) غږ يې غلی و. ګړۍ وخت نه ښود په ټپه ولاړه وه، هغه يې له لاس څخه خلاصه او په ناهيلۍ يې دستکول کې واچوله. ډېره شېبه دواړه غلي وو، کله چې د پلوشې زړه د يو ځو اوښکو په تويولو تش شو، د تل په شان يې په هسکه غاړه او کلک هوډ وويل:

- نه يم غمجنه ګوندې بيا ښې ورځې راشي. ناارامه يم، خو وجدان مې آرام دی. ترڅو چې د ورځې مرغان الوځي او د شپې آسمان کې رانه ستوري ځليږي، د هيلو ډيوې به روښانه وي، رنا به بيا راشي. ډېر لوی ملت او پرتمين هېواد لرم. زړه مې ستومانه او ټپي دی، خو خوا سره مې سرلوړی ولس لرم. غريب، خو سپېڅلی وطن چې د خلکو په رګونو کې يې د مينې توده وينه چليږي، په مغزو کې يې شور او زړونو کې يې مينه ده. د دوی غمونو، دردونو، بې کوريو، مهاجرتونو او بېوزليو ته دې لوګی شم. له هغه راهيسې مې چې ښی او کين لاس پېژندلی او

مورجاني راته کلمه او لمونځ ښودلی، دا دی ځلوېښت کاله شول، دا ټول مې د خپل ولس له ارمانونو سره تېر کړل، ډېر څه مې په وس پوره نه وو، خو پیکي کې مې سپین ولګېدل. له دې سره یې په اوښکو لوند دسمال دستکول کې کېښود.

مهاجرو کیدونکو له وطن څخه د لرې کېدو په شېبه کې د لوړو غرونو څوکو ته کتل، لکه چې هریوه ویل:

-وطنه اوس درڅخه ځم، یادوم به دې، مه مې ملامتوه. زه هم خپه یم. ګوندې چې بیا ښې ورځې راشي. وزرونه مې لا مات نه دي، ببرته به ستا په لوري راالوځم.

***

د تګاو د انارو پخېدو ته وخت پاتې و. د انارو دباغونو ونو لاندې ګیا په وچېدو وه، خو د انارو رنګ لا نه و سور شوی. د تګاو دچینه کلي او ساروانیانو د هدیرې له شاوخوا تود تپ لګېد. له لرې د ګز د دوو کړو ونو څنګ ته دوه سپین سرې بوډۍ میندې چې تور ټیکرې یې په سر وو او یوه پېغله، د دوو قبرونو تر خوا ناستې وې او د بازګل او عبدالوکیل د آرمانو ویر یې کاوه. نن به بیا په قبرونو د ګلابو پانې او د شنو بنګړیو ټوټې اچول کیږي.

پای.

۱۴۰۲، دلړم یوویشتمه= 11/11/2023

کیسه کې د یو شمېر راغلیو ځایونو او ځېرو پېژندنه

- کابل نوی ښار:

له دیرشمې لمریزې پیړۍ څخه وروسته د کابل زوړ ښار له باغ قا□ی، چنداول، رکاخانه، سراجی، شوربازار، ګذر عاشقان- عرفان، سنګتراشی، ګذرخرابات، تخته پل... بیا دا خوا خیابان، مرادخاني، ده افغانان... سیمو کې نفوس زیات او پخوانی کورونه کال په کال استهلاک کیدل. بوستان سرای خپله بڼه بدله کړه، شاهی بازار رنګ شو، نوې ودانۍ لکه سپین زر، پلازا، .. جوړ او د ښار ځلورمه ناحیه شوه. د دې په دوام د ملک اصغر له ځلورلاری د پوستین فروشی او صدارت د ځلورلاري په خوا او بیا د کورنیو چارو وزارت، انصاری ځلور لاري، حاجی یعقوب ځلورلاری، طره بازخان ځلور لاري د شیرپور تربریده او شمال لوري ته کلای فتح الله نوی ودانۍ اوسړکونه وکښل شول، دمیرمنو ټولنې ودانۍ(زینب نندارۍ) پارک سینما او نور جوړ شول. د حاجی محمد یعقوب جومات او ځلور لاري د نوي ښار مرکزي برخه ده. په مقایسوی توګه د پخوانی کابل اوسیدونکو دغو سیمو ته د نوي ښار(شهرنو) نوم ورکړ، خو نوي ښار ساحه کې هرهر ځای خپل نوم درلو.د د زرغوني او ملالۍ لیسې ، یو د ډاک لوی دفتر، دافغان موزیک او موزیک سنټر پلورنځي، وروستته بیا د حمیدي پلورنځي یې هم مشهور شول. د اشرافو او نامتو کسانو کورونه هم همدی ځای کې وو. له دې امله چې د جوی شیر نیمې اوبه په دې خوا راتلې، نو وني اوبوټې پکې ډیر و او وروسته بیا د نوي ښار پارک(۱۳۳۳ل.) هم جوړ شو. له دې امله چې د شیرپور پخواني چونۍ نږدې وه او هغې کې عسکری اسونه روزل کېدل، نو د وترنری یو کلنیک(بیتارخانه) هم جوړ شوی و. دمیرمنو د ټولنې ودانۍ ته مخامخ (کوتۍ) ډوله ودانۍ وې چې وروسته بیا ونړول شوې، د پارک مقابل لوري ته نانوایی جوړه شوه او بیا وروسته حاجی یعقوب یوجومات جوړ کړ، دا جومات وروسته بیا د کابل ښاروالی له خوا پراخ او نوي شو. ورو ورو د زاړه ښار شتمن اوسیدونکی او ځینې دولتی لوړ رتبه مامورین ورکډه شول. دوه کوڅې مرغفروشی(دچرګانوکوڅه) او ګل فروشی پکې ډیرې نامتو شوې. همدغو سیمو کې د توریستانو او هیپیانو تمرکز زیات وو. کیسه له همدې ځایه پیل شوی چې صادق دلته کار کاو.

- شیدي پلورونکی شیرآقا:

د پنځوسمو کلونو په بهیر کې چې ساسچ او همبرګر لا خلکو نه پېژندل؛ د شورنخود، کچالو، منتو، آش، کشمش آب، شړومبو اوشیدوبازار ګرم و. په تېره بیا شیدو سره به هګۍ ګډې او دا وخت د کابل سیلو ډېر خوندور روټ عر□ه کاو، چې بیه یې ډیره لوړه نه وه. د سیلو تولیدات ټول د دولت په بیه پلورل کېدل، چې خلکو ته ډېر اقتصادی و. شیرآقا یو زلمی و چې د چرګانو کوڅه کې یې دشیدو پخولو هټۍ پرانیسته، لږ وخت کې د خوندورو شیدو پخولو کې نامتو شو. ده خپله هټۍ کې تازه هګۍ او دسیلو خاشخاش لرونکی روټ هم درلود. دکابل د ذات البیني جنګونوپه مهال پېښور ته ولاړ، وروسته تر ۱۳۸۱ بېرته راستون شو، بیا یې یو دوه کاله هماغه هټۍ وچلوله، خو هغه رونق یې نه درلود، په غالب ګومان په ۱۳۸۳ل. کال وفات شو.

- آغابادرا

له ځلوېښتمو کلونو تر شپیتمې لسیزې نوي ښار کې د افغانستان د خصوصی پانګوني او کاروبارونو(نویو تشبثاتو) یوه کامیابه تجربه لرو. په تېره بیا لاسي صنایعو(پوستین، خامک، کلالی او کاشي، دسنیو تولیدات، دمزري او چرم صنعت) ښه رونق وموند، چې ورسره د کابل دبیلابیلو سیمو پستکارتونه او د هوټل او ترانسپورت خدمات هم ښه پرمخ ولاړل او دخلکوپه ژوند او ټول اقتصاد باندې یې مثبت تاثیر درلود. (افغان تور) هغه اداره وه چې لوړ عاید یې درلود. د توریزم له برکته بانکی سکتور، دبهرنیو ژبو کورسونو، ترمیماتی ورکشاپونو او نورو هم رونق موندلی و. توریزم افغانستان ته نیک شهرت وګاټه. آغابادار، عبدالباقی،... دکندهار څو سوداګر او د توریزم د سکتور تجربه لرونکی متشبثین وو. له کندهار د کابل تر نوی ښار په دی کار بوخت وو. دوی کندهار کې تاریخی ځایونو ته د توریستانو لاربښوونه کوله او هوټل یې درلود او دکابل په نوي ښار کې یې د لاسي صنعت کاروبار درلود.

- کابل د آسیا پاریس

له جګړو څخه مخکې کابل ښار د خپلې ښکلی هوا، شاوخوا دشنو منظرو، تاریخی ځایونو، میلمه پالو او بی الایشه صادقه خلکو، بډای هڅووب، ځانګړو- خوندورو میوو او خوراکونو د لرلو له امله توریستانو، اروپایی دیپلوماتانو او له بهر څخه نورراغلیو بهرنیانو ته ځانګړې جاذبه لرله. دلاسی صنایعو رونق، تاریخی ځایونه، اثار او ابدات ټول د یادونې وړ و، نو ځکه بهرنیانو کابل ته (د آسیا پاریس) نوم ورکړی و.

- خواجه بین فاریابی

فاریابی حاجی صاحب نوي ښار کي یو هوټل لرونکی و. په اصل کي د فاریاب اوسیدونکی و، د کابل نوي ښار کي یې هوټل او رستورانت جوړ کړی و. یو ټولنیز، سخاوتمند او مهربان شخص و. د چرګانود کوڅي او د شابیو جان کوڅي ټولو هتیوالو او کورونو پیژاند، ټولو سره یې راشه درشه لرله. اوس یې په هغه پخوانی دوه پوړیز ملکیت یوه اوچته پلازه(فاریابی پلازا) جوړه شوی ده. په ۱۳۸۴ل. کال وفات شو، لوی خیرات یی و. په هغه ورځ تقریباً د ټول شهرنو اوسیدونکی او لارویان دي خیرات ته وبلل شول. د خپل وخت یو بریالی متشبث او پانګوال و.

- آډلوپ ډابس

په۱۳۵۷ ل.= ۱۹۷۸م. کال کي په کابل کي د امریکي د متحده ایالاتو سفیرو. نوموړی په کابل کي د حکومت د مخالفینو له خوا لومړی برمته شو او بیا د پولیسو په وړاندي د برمته کوونکو دمقاومت په پایله کي له برمته کوونکو سره یو ځای ووژل شو.

- حاجی صالح محمد او حاجی حیات

د پخواني کابل یو مخور و چې نادرپښتون واټ کي یې یو آپارتمان او حمام درلود. د کابل ښار ډیرو نورو مخورو، سپینږیرو او اهل تصوف او عرفان سره یې اړیکي وي. قاری محمد امان ته یې وراره ویل چې هغه وخت یې لا افغان لوی پلورنځی نه و جوړ کړی. ملک امان الله د پاچا په وخت د چهاردهی وکیل و، چې د حربی ښوونځی شاوخوا سیمه کي یې زمکي لرلې، دتره خپلو مولوي صاحب، عنایت الله ابلاغ سناتوراو دپای منار آغاصاحب د دي سپینږیرود ډلي وروستي کسان وو چې وروسیتو کلونو کي به یې سیدفخرالدین آغا خاطرات بیانول. حاجی حیات د پښتونستان واټ وروستی برخه کي د تازه میوي پلورلو هټۍ او خواته یې د(حیات الکتریک) د برښنایی سامانو مغازه لرله. دوی دواړه سیمه کي پیژندل شوی معمرسپین ږیري او د ټولو د درناوی وړ مشران وو.

- پوزاانوف

کابل کي د پنځوسمي لمریزي لسیزي د پای د کلونو دشوروی اتحاد د سفیر نوم دی.

- نغلو بند

د کابل- جلال آباد د لویې لاري شمال اړخ ته، د سروبی له ولسوالی څخه لږ پورته د نغلو د غونډیو لاندی د کابل او پروان دسیند دیوځای کیدو په محل کي د افغانستان د اوبو ترټولو لوی کنترولی او ذخیروی بند دی. په دي بند باندی د برښنا د تولید توریبنونه جوړ شوي چې د هیواد د برښنا ډیره برخه ورڅخه تامینږي. دا د خپل وخت یوه لویه زیربنایی پروژه وه چې د هیواد دلومړنی پنځه کلن اقتصادی- اجتماعی علمی پلان په بهیر کی بشپړه شوه. د دغه پنځه کلن پلان(۱۳۳۵-۱۳۴۰) شاملی پروژې عمدتاً زیربنایی تاسیسات (د اوبو بندونه، سړکونه او حلقوی لویه لار، هوایی ډګرونه، سیلوګانی، د سمنټو فابریکی...) وو. دا بند د شوروی اتحاد د متخصصینو په مرسته جوړ شو چې ۲۸۰۰ متره (تقریباً دری کیلومتره) اوږدوالی، ۱۱۰متره لوړوالی اود ۵۵۰میلیون مکعب مترو اوبو د زیرمه کولو وړتیا لري.

- بنګی او برګی

عوامو هغو بم غورځونکو الوتوکو(AN. 12) ته بنګی ویلي چې دشپې به یی دمخالینو په سنګرونو بمونه غورځول، دغو الوتکو ترانسپورتی خدمات هم اجرا کول. او برګی یې دهغه وخت نظامي هلیکوپټرو ته ویل چې د ستر او اخفا په موخه په څو رنګونو رنګ شوی وی.

- د جلال اباد جنګ

جلال اباد د افغانستان په خیځ کي، د ننګرهار ولایت مرکز دی. دا سیمه مدیترانه یي یا نیمه مدیترانه یی اقلیم لري. اوړی یی تود، ژمی یي نسبتاً معتدل دی. له پیښور څخه د دیورند فر ی کرښي جلا کړی دی. لوی قومونه یي شینواری،مومند، خوړیاني، جبارخیل او داسی نور دي. دا قومونه نیم پیښور او نیم ننګرهارکي مېشت دي. د افغانستان یو لویه تجارتی لاره چې هندوستان سره د واګه د وچې بندر او عرب سمندر سره د کراچی بندر څخه پیل کیږی، وروسته د خیبر له دري، د تورخم سیمه کي ننګرهار ولایت ته راځي او بیا دا لاره د وریښمو تنګی له لاری کابل او نورو مرکزی ولایتونوته رسیږي. جلال اباد ترځلوپښتمي لمریزي لسیزي یو کوچنی ښارو، خو کله چې په همدي لسیزه کي د ننګرهار د ناوي ترټولو لویه او باثمره پروژه تکمیل شوه، د جلال اباد په اقلیم، اقتصاد، کاری مهارتونو، منظري، تجارت، فرهنګ او د ژوند په نورو اړخونو یې ژور مثبت تاثیر وکړ اودا ښار پراخ او نفوس یي زیات شو. د کانال پروژه کی دهیواد ددیرو نورو ولایتونو مامورین او کارمندان په کار وګومارل شول او د ډیرو ولایتونو شتمنو کورنیو دي ښار کي د ژمی تیرولو او تفریحی ورځو لپاره کورونه وپیرودل. کال په کال د جایداونو او زمکو بیه یی لوړه او ښار نوي بڼه غوره کړه، دطب پوهنځی یی نه یواځي هیواد کي، بلکي سیمه کي نامتو و. دغه ولایت ډیری تاریخی سیمی او ابدات لری. د ۱۳۶۷ کال دحوت له ۱۶مي د ۱۳۶۸ل.کال تر سرطان پوري په دی ښار لوی برید او سخته جګړه تېره شوه. دا جګړه د افغانستان د حکومت او دهغه د مخالفینو تر چتر لاندی یوه څو هدفی جګړه وه. سره له دي چې هغه وخت حکومت مخالفینو سره اوربند او سوله اعلان کړی وه، دقدرت سپارلو ته چمتوو، خو د ګاونډیو لپاره د جلال اباد جنګ څو نور هدفونه لرل:

- د افغانانو دمورال □عیفه کول، په دوی کی گاونډی هیواد ته د االنقیاد روحیه رامنځته کول، افغانی غرورماتول، د جلال اباد د پرتم له منځه وړل،
- د یوې لویې زراعتی پروژې تخریب چې دگاونډي هیواد مشابه تولیدات یی لرل او دافغانستان د وارداتو ډیره برخه یی تعویض کوله،
- د ننگرهار د اوبو د کانال تخریب ترڅو دا اوبه دوی ته ورشی او افغانستان یی له استفادې محروم شی،
- د ملی متخصصو، ماهرو کدرونو فرار او فزیکی له منځه وړل، دتاریخی سیمو او آبداتو تخریب، د جگړې بهیر کی د افغانستان د پوځ د وسلو او مهماتو ترلاسه کول،
- د ملی موسساتو(پوهنتون، بانکونو، تحقیقی ستیشنونو(شیشم باغ)، فارمونو، لویو لارو له منځه وړل او نور سیاسی، اقتصادی او فرهنگی هدفونه.

جگړې شپږ میاشتی دوام ومونده، په دې ترڅ کې د هډې تاریخی موزیم چې افغانانو، نړۍ او یونسکو ته یې زښت زیات اهمیت درلود ونړېد او وسوځېد، د فارمونو ډېرې برخې وچې او له منځه ولاړې، د کانال ډیر زابرونه ډک، کانال څو ځایه تخریب او کنډو او یو شمیر تاسیسات(مالداری، ماشینری، دغواکانو اصلاح شوی نسل، سیلو گانی، ښوونځی دفامیلیو ودانی...) له منځه ولاړی. د افغانستان د پوځ ۴۹۰ تنه او د جلال اباد ۲۰۰۰ شاوخوا ملکی کسان تلف او د پوځ ۱۲۹۳تنه اود جلال اباد دښار لسگونه زره ښاریان ټبیان شول. په دې جگړه کې یوشمیر عسکری وسایط، دکانال دپروژې دمیکانیزه واحدونو وسایل، تراکتورنه، زراعتی نسل غواوی، سپکې او درنې وسلې او نورې ملې شتمنی گاونډي هیواد ته واړول شول. جگړه کې د ۵۰۰تنو شاخوا القاعده او عرب جنگیالی، سلگونه دگاونډی هیواد ملیشیا او زرگونه افغان مجاهدینو ته تلفات واوښتل او زرگونه نور ټپیان او معیوب شول. د دې جنگ په پای ته رسیدو کورنیو او بهرنیو لیکوالو، مبصرینو، ژورنالیستانو او پوځي کسانو مختلف آثار ولیکل. دغو آثارو کی د دې یرغل نه اټکل کیدونکی پایله ټولو ته د تعجب وړ او د افغانانو دفاع ورته هیښوونکې وه.

- داکتر محمد ایوب

د مهاجرت دوران کې یو زړه سواندې طبیب (داکتر) و چې دمهاجرینو د خدمت لپاره یې دمهاجرت چاپېریال کې څو کلینیکونه جوړ کړي وو. وروسته له ۱۳۷۱ ل. کال او وطن ته د مهاجرو له راستنیدو یې ننگرهار، کابل او کونړ کې روغتیایی کلینیکونه جوړ کړل. د اروابنداد پژواک کلیوال او د ننگرهار د سرخرود د ولسوالی اصلی اوسیدونکی و، چې اروابنداد عبدالرحمن پژواک سره یې نږدې تعلقات لرل او کاکا یې ورته ویل. کله چې اروابنداد عبدالرحمن ای. اس. آی. زندانې کړ، هیڅا نشو کولای ورسره وگوري، لا زندان یې چاته نه و معلوم. ډاکتر محمد ایوب هغه وموند. په ډېرو ستونزو یې وکولای شول چې د جامو د وروړلو په بهانه ورسره وگوري. دا وخت پژواک صاحب ډېر مایوس و.

- زاس/ذاس

د افغانستان د اردو یوه مجهزه مخابره وه. له دې امله چې عموماً قطعاتو او راپورونه او لوژستیک او ټولو عسکری لیکنو کې په (ذ) یعني د ذاس په بڼه لیکل کېده، نو ځکه یې د (زاس) بڼه معموله نه وه.

- ملک میرخان

خوږیانو کی قومی مشر او د ِغوره کرنیزو زمکو لرونکی و، په مشرقی کې په ملک میري مشهور و.

- توکل

د جلال اباد هوایی ډگرته مخامخ د یو کوچنی کلی اوسیدونکی چې د جلال اباد د جنگ له امله پېښور ته مهاجر شوی و. هلته په رسیدو سره یی زوی (جعفر) له جنگیالو سره یوځای شو او افغانستان ته د جنگ لپاره راغی، خو ډېر ژر په پښه ټپي شو. کله چې مجاهدینو افغانستان کی واک ترلاسه کړ، بېرته خپل کلی – کورته راستانه شول. وروسته بیا جعفر د معیوبینو د ټولنی مشر او په ننگرهار کی د سره صلیب د کمیټې روغتون ورته د گرځیدو وسایل او لکړه ورکړه. د بن له کنفرانس وروسته توکل کاکا بوډا شوی و او د ژوند وروستیو کې یې خپلو زمکو کې کار کاو.

- عبدالرحمن پژواک

نامتو دیپلومات او سیاستوال. د ننکرهار د سرخرود د ولسوالی اوسیدونکی. د دري او پښتو ژبو شاعر.

- تنطیمونه/حس صباح سازمان

پنځمه هجری پیړۍ کې د (حشاشین) د سازمان موسس و چې قلعه الموت کې اوسېد. دهغه وخت ډېرو اسلامی حکومتونو ته یې ستونزې جوړې کړې وې. ځادر به یې په سر خپور و، توره لونګۍ ډوله یو-دوه ګزه رخت به یې په سر تاړه. وروسته یو شمیر اسلامی تنظیمونو او له هغی جملی د افغانستان تنظیمو خپل تشکیلات او د فعالیت طرز له همدې ډول سازمانو کاپي کړل. البته د اخوان المسلین او حسن البنا نظریات او تشکیل بیا ډېر معاصر او رهبریي دمطالعی خاوند او په عصري علومو پوه شخص و. دافغانی تنظیمو دبنسټ ډبره د دیموکراسی لسزه کې کېښودل شوه چې په پیل کې یې د ځینو مظاهرو سازماندهی وکړه، خو په ۱۳۵۴ل. کال یې مشران (ربانی، مسعود، حکمتیار،...)پاکستان ته ولاړل او عملاً یې د محمد داود خان په ړاندې وسله وال اقدامات پیل کړل. تنظیمونو ځخه موخه همدغه سیاسی احزاب و چې افغانستان ته د شوروی د پوځ د راتګ اوپاکستان کې د افغانانو د مهاجرت پرمهال ډېر پیاوړی شوی وو. یو شمیر افغانی تنظیمو د (اخوان المسلمین) دعمل برنامه خپل مرام باله. دغه تنظیمونه د شوروی پوځ په وړاندی د جګړې اصلی قوت و.

- پیرصاحب

ګیلانیان چې قادریان دي، د ننګرهار د سرخرود د ولسوالی چارباغ کې د نسبی طریقت پیل کوونکی قادریان و چې انګریزانو له عراق او ایران ځخه نیولې تر هندوستان پورې خپاره کړل. هغه وخت هندوستان یوه لویه اسلامی ټولنه وه چې دمسلمانانو شمیر د نورو مذاهبو تر پیروانو کم نه و. انګریز چې اتلسمه پیړۍ کې روسانو(تزاریانو) سره سیمه کې د قدرت سیالی پیل کړه، قادریان ورته اسلامی ټولنو کې په کار شول. لومړی ځل د پیرسعدالله په نوم هرات ته راوستل شول. له دې امله چې سردار دوست محمد خان یو دیندار سړی و، نو هرات کې یې ځای ورکړ. په دې توکه ورو ورو د شیخ سیدحسن قادری ګیلانی عراقی پیرګل نسبي دري اولادونه دریو مهمو ځایو کې مېشت شول: ترکیه، هند(کشمیر) او چارباغ. چهارباغ هغه کلي دی چې په کال ۱۸۴۲م. کې د انګریزد لښکر یواځنی ژوندی عسکر(ډاکتر برایدن) په ټپي حالت وررسیدلی و او هلته یې درملنه وشوه. وروسته بیا د ګیلانی د کورنۍ شیخ حسن لندن ته واستول شو. موده وروسته له لندن ځخه راستون او د ګومل، وزیرستان، بنواود پکتیا په کلیو کې او د غلجی کوچیانو کیږدیو کې یې بیسواد بزګران او پوونده مریدان خپل مریدان کړل. کله چې امیر عبدالرحمن خان پاچا شو او د انګریزانو له لاسوهنو په تنګ شو، دغو شیخانو ته هم غوسه شو. کله چې امیرعبدالرحمن خان مړ شو، د امیرحبیب الله خان په وخت کې بیا دا پیران او شیخان افغانستان ته دننه او تر ۱۹۰۵م. یې ډیرو ځایو کی مریدان ومومندل. په دې وخت انګلیس دوی ته دنده وسپارله چې د دیورند دکرښې غځولو ته زمینه جوړه او افغانستان کې د جرمنیانو د فعالیت ځارنه وکړي. په تدریج سره دوی ډیر افغانان د اوهامو لومو کې بنکېل او د هرډول بیداری او نهضتو مخه یې نیوله. د امان الله خان په مهال دغو پیرانو له پکتیا نیولی تر سنګو خیل، اترخیل او شینوارو خلکو کې نفوذ وکړ او د پاچا په د یې ولمسول. دې سلسلې د محمد ظاهرشاه تر وخته دوام ومومند. کله چې سیدحسن چې په نقیب صاحب مشهور شوی و، مړشو، مړی یې په ۱۹۴۷م، کال چارباغ ته راوړل شو او هلته خښ شو چې تر نن پورې یې زیارت ته خلک ورځي، قلنګ یې جاري اومنجاور لری او خلک خپل حاجات ورځخه غواړي. دوی له ننګرهار تر قندهار او تر کندز پورې زرګونه جریبه جایدادونه ترلاسه کړل. له سیدحسن ګیلانی وروسته پیرسیدعلی ګیلانی دهغه ځای ونیو. د ډابس سفیر د قتل په مهال د دوی د کورنۍ یو سوداګر د قره قل، Peugeot او شوورلایت موټرو تجارت کاو.

- زبیګنیف برژنسکي

د ایټامی لسیزې دپیل(د سړې جګړې د اوج) کلونو د امریکا دبهرنیو برنامو نامتوطراح اود ولسمشر جیمی کارتر د ملی امنیت سلاکار و. د ژوند کلونه یې (۱۹۲۸-۲۰۱۷م.)، نومړی هم لکه (ولفو ویتز) د لومړی سړې جګړې د دوران لوی طراح و چې منځنۍ آسیا، د آسیا جنوب او منځنی ختیز او ټولې ختیځې اروپا یې د مطالعاتو دایره کې وو.

- ولفوویتز

لږ مخکې یې یادونه وشوه. د دوهمې جګړې له پای ته رسیدو وروسته او د ناټو له جوړېدو سره سم؛ د ده طرحې د لویدیځ د سیاست یوه پټه کړۍ وه.

- ګورکه

انګریزانو(استعماری قوتونو) به د مستعمره سیمو له بیوزلو خلکو د خپلو جنګونو د پرمخ بیولو لپاره لښکر جوړکړ. وسله او قومانده به د انګلیسانو وه، جګړه کوونکي افرادبه (ګورکه) وو.زیاتره وخت به دغه ګورکه د مادی او معنوی فقر له امله دخپل هیواد آزادی غوښتونکو سره په جنګ ول.

- بنایی ودانی جوړلو موسسه

افغانستان وروسته تر ځلویښتمو کلونو د اقتصاد، تجارت، جوړښتونو، فارمسی، تخنیک او تعلیم برخو کې ځو بریالی پروژې او ځو نامتو موسسې جوړې کړې وې. د جوړښتونو(ودانیو) برخو کې د (تهیه مسکن) او (خانه سازی) ترڅنګ یو هم بنایی موسسه وه. مرکزی دفتر یې دمکرویانو له ځلورلاری مخ په ختیځ (پلچرخي لوري ته)غځیدلی سرک کینې اړخ ته، د راډیو د فرستنده دستګاه او یکه توت ته د تاو شوی سرک ته نږدې سیمه کی و.

- داکتر شیوامل

افغان نامتو ډاکتر چې ۲۰۲۴م. کال کې يې المان کې د طبابت برخه کې تر ټولو لوړه جايزه ترلاسه کړه.

- جنرال بارکزی

دلمريزی پيړۍ په شپيتمو کلونو کې د افغانستان د پوځ جنرال او په ۱۳۶۷ کال کله چې د جلال اباد جګړه پېښه شوه، د ننګرهار د لومړی لمبرقول اردو قوماندان و. هغه په ۱۳۴۳ل. کال له حربی ښوونځي څخه په ممتازه درجه فارغ او بيا يی په ۱۳۴۷ کال کې د حربی پوهنتون پلی پوهنځی په عالی درجه بشپړ کړ. له دې کال څخه وروسته يې د افغانستان دپوځ بېلابيلو قطعاتو کې خدمت کړی و. د جلال اباد د دفاع سنګر کې د مخالفينو په مرمۍ وويشتل شو.

- معلم عمر

په ۱۳۶۸ل. کال د ننګرهار ولايت د ملی امنيت د اداری رئيس و.

- پوهندوی محمد هاشم بشريار

د ننګرهار پوهنتون د ښوونې او روزنې دپوهنځي د روزنيزې روانپوهنې د څانګې علمی غړی، او تر دې مخکې يی د ښوونکو د روزنې انستيتيوت کی تدريس کړی و. د وردک ولايت و، فلپين کې يې روانشناسی او روزنيزو علومو کې ماسټری کړې وه. کله چې ننګرهار کی پخوانی دارالمعلمين او پيداګوژی پوهنځي ته ارتقا وکړه، د لوړو زده کړو د وزارت د حکم له مخې ننګرهار ته واستول شو. د ۱۳۷۷ل. کال د سرطان ميا‌شت کې وسله والو د سړک له غاړې ډاټس کې پورته کړ او د هغې ورځې په مابنام ووژل شو. مړی يې سيند کې وموندل شو. د پوهنوال علمی رتبې لپاره يې د اروا‌پوهنې او تربيتی سايکالوژي کتاب او څو مقالې چمتو کړې وې، خو ژوندی پاتې نشو.

- پوهندوی محمد نذير حبيبی

په اصل کې د پروان ولايت د سيدخيل ولسوالۍ و، ژوند او زده کړې يې کابل کې کړې وې، په ۱۳۵۱ل. کې د کابل پوهنتون د کرنې پوهنځی څخه په لوړو نمرو فارغ او همدې پوهنځی کی د علمی کادر په توګه مقرر شو، ورسره يو ځای څه موده د دې پوهنځی تدريسی مدير هم و. وروسته د امريکې د متحده ايالاتو د اکهالاما پوهنتون ته ولاړ او ماسټری يې هلته بشپړه او بېرته وطن ته راستون شو. کله چې په ۱۳۵۷کال ننګرهار پوهنتون کی د کرنی پوهنځی تاسيس شو اروابنا‌د حبيبی د لوړوزده کړو دوزارت د حکم له مخې د دغه پوهنځی داستاد او لومړنی رئيس په توګه جلال آباد ته واستول شو. هلته ډېرو ستونزو سره مخ شو؛ يو ځل يې د کابل جلال اباد په لويه لار کې د موټر د چپه کېدو له امله ښی لاس او پښه مات شول، د يوه کال په ترڅ کې بېرته روغ شو. بل ځلې کوچنی زوی (محمد سهيل)سيند يووړ او په درېيم ځل(۱۳۷۷چنګابش) د سړک له غاړې يو ډاټسن موټر ته وسله والو پورته او د بهسودو د پله په سر يې ويشتلی او سيند کې يې اچولی و. وروسته بيا د ده يو نږدې دوست او شخصي ملګري پوهنوال ن.ا. قاسمی چې د هرات د ولايت او د بيروت د پوهنتون فارغ و او د ننګرهار د کرنې پوهنځی کې د استادانو د کمښت له امله، د لوړوزده کړو د وزارت له خوا هلته استول شوی و، د حبيبی د وژلو علت دا وښود چې: حبيبی ته د يوان اچ سی آر دفتر له خوا بلنه ورکړل شوه چې دوی سره کار وکړي. هلته مشارو. په يوه غونډه کې يې ويلی و چې دفترونه، د مرستو لېږد او نور هغه مصارفات چې افغان مهاجرو سره پاکستان کی کيږی، بايد ټول افغانستان ته راوليږدول شی، ترڅو يې د حيف او ميل مخه ونيول شی او مرستې په موثر ډول افغانانو ته ورسيږي.

- جنرال محمد شريف او جنرال صلاح الدين سبحانی

جنرال محمد شريف د کشف مرستيال. جنرال سبحانی دعبدالسبحان زوی د کابل د ده سبز اوسيدونکی، په ۱۳۴۷ل. کال حربی پوهنتون څخه فارغ و، نوري لوړې زده کړې يې مصر کې کړی وې. عبدالواسع هوطن د هليکوپترو د ۳۷۷غونډ پيلوټ. په جلال اباد دبريد په مهال افغانستان د بلخ ده دادی، دهرات شيندنډ، کندهار، بګرام او د کابل خواجه رواش کې د ملکی هوانوردی اوالوتکو ترڅنګ، نظامی برخی هم لرلی. نظامی الوتکی ترانسپورتی، شکاری Mig. 21 ، سوخوی جيت او هليکوپتر وې. په دې جمله کې د هليکوپتر ۳۷۷ غونډ د کابل د خواجه رواش هوايی ډګر نظامي برخه کې و.

- جمال مېنه

د کابل پوهنتون ختيځ ته پرته سيمه چی د سيدجمال الدين افغان د نوم په وياړ په دې نوم نومول شوی ده. خو د کابل پوهنتون ټول پينځه سوه وربوی هغه زمکه ده چی غازی امان الله خان د ټل له جنګ څخه د نادرخان د بريالی راستنېدو او د ده د تشويق لپاره له عامه سلطنتی ملکيت څخه ورته بخښش کړې وه. غازی امان الله خان له انګريزانو سره په جګړه کې نامتو جنرالانو ته سوغاتونه، بهادرۍ او نښانونه منظورول. وروسته بيا کله چې د افغانستان د لومړني پوهنتون(دارلفنون) بېلابيل پوهنځی په ښار کې يو يو رامنځته شول، د څلوېښتمي لسيزې په ترڅ کې ټول د جمال مينې دساحې خواته دغه پنځه سوه جريبه وربوی ته راوليږدول شول. دا چې کوم چا جمال يو نامعلوم شخص معرفی کړی او ويلی يې دی چی دا ساحه د جمال په نوم د يو چا وه، ناسمه خبره ده.

- خاد

له ۱۳۵۹ تر ۱۳۶۴ پورې د افغانستان د استبخاراتو اداره وه.

- پی.ډي.ا.(PDA/Peshawer Development Authority)

د پېښور ښار انکشافی اداره چې دفتر یی حیات اباد فیز تری کي و. پرته د دی اداری له اجازې چا هیڅ تعمیرنشو جوړولای، ملکیتونه ورسره ثبت و او هره نقشه یې مخکې له تطبیق ځخه تاییدِ، رد یا اصلاح کوله.

- Pirates Ships د سمندري غلو بیړۍ ګاني

په اروپا کې؛ په تېره بیا د پرتګال، انګلیس اوفرانسي د بیړۍ جوړلو او چلولو صنعت ډېره سابقه لري. د سوداګري تر ځنګ یې دخپلو استعماري هدفونو له مخې نوي ټاپوګان هم ویښزندل او خپل (ملکیت) یې کړل. عجیبه ده چې دا هیوادونه د لویو سمندرونو لرې برخو کې، له خپلو هیوادو د زرګونو کیلومترو په واټن ټاپوګان لري. په دې لړ کې له اتلسمي پیړۍ مخکې سمندری غلو هم ځانګړې کوچنی چټکي بیړۍ لرلې چې د سوداګرو په بیړیو به یې یرغل کاو او د هغوی مالونه به یې لوټل. سمندري غله(دزدان دریایی) یوه نامتو او وېروونکي اصطلاح شوه چې بېړیو ته یې (Pirates Ships) ویل کېدل. ورو ورو د امنیتي تدابیرو او د سمندری پولیسو د ګزمې او د لویو بیړیو د ښه مجهز کیدو په تخنیک سمندری غله ورک شول.

- ارباب خلیل

د اربابانو یو مشر و چې پېښور او افغانستان کي یې ژوند کړی و. د کابل د جنګونو په مهال د پېښور د جهانګیراباد سیمه کي میشت و. ځه خپلوان یې د بغلان ولایت او څه نور خپلوان یی جلال اباد او کابل کي وو. پېښور کي یې افغان مهاجرو سره ښه راشه درشه پاللـــــه. د دوی د اوسېدو کوڅه د اربابانو د کوڅې په نوم مشهوره وه. یوه سیمه جلال اباد ښار کي هم د اربابانو په نوم شته.

- یوولسمه فرقه

په ننګرهار کي د افغانستان د پوځ یوه عسکری فرقه وه، له شپیتمو کلونو مخکې د جلال اباد دهوایی ډکر مخامخ سیمه(له خوشګنبد مخ په ختیځ لوري) د جلال اباد- تورخم دعمومی سړک په غاړه پرته وه چې وروسته بیا ټمرخیلو ته ولیږدول شوه او په ځای یی د ننګرهار لومړی نمبرقول اردو ځای په ځای شو.

- آی. اس. آی.(ISI)

کله چې د انګلیس استعمار په ۱۹۴۷م. کال د هند له نیمې وچې ځخه ظاهراً ووت، په انګلستان کي یې خپل روزل شوي جنټلمین په هغه خاوره حاکم کړ چې نیمه یې له هندوستان او نیمه یې له افغانستان ځخه ببله کړې وه. د هغه وخت د پوځ او نظامي شتمنیو یوه لویه برخه پاکستان ته په برخه ورسېده . برېتانویانو ځان ته وفادار فیودالان، پوځیان، بیروکراتان او سیاستوال ونازول او د پاکستان واګي یې ورته وسپارلې چې دوی ته ښه وفادار، چوپړیان او د ډاډ وړ وو. دا خلک ستر زمکوال او فیودالان وو (د ببلګې په ډول د قریشي او مخدوم کورنۍ او داسې نور) چې دا اشرافیه (Elite class) تر اوسه د (Establishment)تر نامه لاندې په پاکستان واکمن او مسلط دي. بریتانویانو ته د وفادارو خلکو او کورنیو بشپړ مالومات ښاغلی سر لیپل هینري ګریفن په خپل کتاب (The Chiefs of Punjab) کي لیکلی دی. بریتانویانو د پنجاب د اشرافیه د ښوونې او روزنې په موخه یو ځانګړی پوهنتون (Chief's College) جوړ کړی و چې اوس د (Aitchison College) په نامه یادېږي. د پاکستان ډېر پوځي او سیاسي مشران له همدې پوهنتون ځخه فارغ شوي دي. په دې مصنوعي جغرافیه کي یې د مشروع حکومت ښودلو په موخه انګریز مامور میکایلی(Thomas Babington Macaulay) یو قانون(آئین) او ورسره یو بل انګریز دغه استبلشمنت ته (چې نوم یې جنرال فرانک والترمیزیروی و) اردو او نور تاسیسات جوړ اود راتلونکی لپاره یې د خپلو موخو او غر ونو په خاطر دوه استخباراتی سازمانونه هم جوړ کړل. یو یې د عمومی اطلاعاتو اداره اوبل یې نظامی جاسوسی وه، خو دواړه ډېر کامیاب نه وو. وروسته تر یو کال د استخباراتو یو ډېر ماهر انګلیس(کاتوم) په ۱۹۴۸م. I S I(Inter Services Intelligence) تاسیس او بریتانیا کي یې ورته د مامورینو روزنه هم پیل کړه. د پاکستان د خلکو د عوایدو او مالیاتو ډېره برخه دغه سازمان ته ورتله، چې د وخت په تېرېدو یې سیمه کي بې امني او د ګاونډیو هیوادو چارو کی لاسوهنې پیل کړې. دغه استخباراتی سازمان ته ببلابیل تشکیلات او کومیټي جوړې او په دندو وګومارل شوي. ورو ورو یې عملیاتواو تشکیلاتو دنړۍ نورو برخو ته هم غځوني وکړې. نن ورځ دا په نړۍ کي د استخباراتی چارو پنځم مُهلک سازمان بلل کیږي. دندې یې د پاکستان د ګټو خوندي کول، ګاونډیو هیوادو (په تېره هند او افغانستان)کي ځارګري، د پاکستانی پوځ د بیلابیلو ځانګو ترمنځ همغږي، پاکستان کي د

بهرنیو اتباعو، دیپلوماتانو، سوداګرو او نورو ځار، په بهر کې د پاکستانی دیپلوماتانو ځارنه او نورې جاسوسي دندې دي. د دې سازمان پټې شبکې د افغانستان مسایلو ته ځیر دي. د ډیورند کربنه، د افغانستان اوبه، د افغانستان د و□عیت بی ثباته ساتل، افغانستان کی د اقتصادی پروژو تخریب، د ډیورند له کربنې ګام په ګام د افغانستان خاورې ته پرمختک، دافغانستان د مرکزی حکومتونو په وړاندې د مخالفینو روزنه او تجهیز او داسې نور فعالیتونه یې ځرګند، خو د هر ډول ملی تفکر، ترقی پسندي، ملی یووالی او دتمدُن دمظاهرو مخنیوی یې پټ فعالیتونه دي، چې پاکستانی مدرسو کې د روزل شویو عناصرو په لاس یې عملي کوي. په تېره بیا په لاندنیو کلونو کې یې لاندنیو رئیسانو د افغانستان چارو کی ویجاړوونکي دندې لرلې: جنرال اخترعبدالرحمن(۸۷-۱۹۸۰م.)، جنرال حمیدګل(-۱۹۸۷ ۸۹)چې همدا وخت یې په جلال اباد د برید نقشه طرح کړه)، اسد درانی(۹۲-۱۹۹۰)(دا وخت دافغانستان ټول ملی موسسات، اردو، سړکونه، تاریخی ابدات او نورې مادي او معنوی شتمنی برباد شوې)، اشفاق پرویزکیانی(۲۰۰۷-۲۰۰۴)چې د افغانستان د متزلزل او بی ثباته و□عیت په وړاندې یې وسله والو مخالفینو روزولو او بیا تنظیمولو او وسله وال کولو چارو ته سازمان ورکړ اود بن لادن ژوند یې خوندي کړ)، عاصم منیر(۱۹-۲۰۱۸)، او جنرال فایز(فیض) حمید(۲۰۲۱-۲۰۱۹) چې افغانستان کې یې یو متفرق، غیر متفق، مفسد، خو د ثبات په لوری تلونکی جمهوری نظام بیخی له منځه یووړ.

- سي. آی. ای(CIA)

د امریکی د متحده ایالاتو د اطلاعاتو(استخباراتو) مرکزی سازمان دی چې د امریکی د ملی امنیت د ساتنې، د لویو پالیسیو د پټ ملاتړ او ځار او د راز راز نورو سیاسی او امنیتی دندو مسئولیت لري. دغه سازمان د دوهمې نړیوالی جګړې له پای ته رسېدو وروسته جوړ او مرکزی دفتر یې ویرجینیا کې دی. دا سازمان د اطلاعاتو را ټولولو پرته، دولتي سیاست جوړوونکو ته مشوره هم ورکوي. د سړې جګړې په دوره کې یې افغانستان د تمرکز نقطه او په دې سیمه کې یې دشوروی اتحاد په □د د نظامی او نورو فعالیتونو ملاتړ وکړ. عجیبه ده چې؛ د فیډل کاسترو په □د د فعالیتونو او لګښتونوځخه وروسته یې دوهم درجه تمرکز او لګښتونه په حکمتیار او د افغانستان په جنګ وو، دا د دې ځرګندونه کوي چې د اتیایمو کلونو به بهیر کې د افغانستان مسئله دغه سازمان ته ډېره مهمه وه.

- کاجی بی(KGB)

د شوروی اتحاد د دولتی امنیت کمیټه(Комитет государственной безопасности (استخباراتی) اداره وه چې وروسته د ستالین له مړینې په ۱۹۵۳م. کې د دغه هیواد د پخواني د امنیت وزارت په ځای جوړه شوه. دغی اداري د شوروی اتحاد ټولو جمهوریتونو کې تشکیلات او د سیاسی او ملکی ژوند په تولو برخو کلکه ځارنه لرله، چې په ۱۹۹۱م. کال کې د شوروی اتحاد له رنګیدو وروسته منحل شوه. مهمه دنده یې د لویدیځو هیوادو په وړاندی کلک امنیتی- اطلاعاتي دریځ او له سي.آی. ا. سره پټې ډغری وهل و. دا اداره په ټول شوروی اتحاد کې تر ټولو پیاوړې اداره وه.

- د انګلستان استخباراتی نظامی سازمان(MI 6)

بشپړ نوم یې(Military Intelligence, Section 6) دی. پټ او نظامی ډوله فعالیتونه ترسره کوي، د بهرنیو دولتونو، شرکتونو او نورو استبخاراتی سازمانو په اړه معلومات راټولول، د ټولې بریتانیا د امنیتی چارو ځارنه او د ګټو ساتنه یی دنده ده. د آسترلیا د پټو اطلاعاتو سرویس، د اسراییلو موساد(جاسوسی اداری)، د پاکستان ISIاو CIAسره ټینګې اړیکې لري. د بریتانیا د بهرنیو چارو وزارت فعالیتونو کې یې ډېر اغېز دی. د تاسیس له وخته بیا تر اوسه یې نوم او د دندو جزئیاتو کی بدلونونه راغلي دي.